

Tasavvuf Metodu Olarak rabita

DOÇ.DR.DİLAVER SELVİ

SEMERKAND

Tasavvuf Metodu Olarak

rabıta

“Tarıkatta rabıta, müridin, Allah’a vâsıl olmuş kâmil mükemmil şeyhinin ruhaniyetinden medet (manevi yardım) istemesidir. Şeyhin sûretini düşünmek müride edep ve terbiyeyi muhafaza ettirir. Müridin ondan feyiz almasını sağlar. Böylece kalbin huzuru sağlanır, nuru tamamlanır. Mürid rabitanın bereketiyle kötü ve çirkin işlerden uzaklaşır.”

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî [k.s]

“Eğer fikrini mürşide bağlayıp devamlı olarak mürşidin nuraniyeti içinde kalırsan, ruhun mürşidindeki güzel hallere bürünür, ondaki bütün sıfatlar sende bulunur ve böylece aynîlik gerçekleşir (ikiniz bir olursunuz), teselli sahibi olursun. Onda olan haller ve manevi zevkler sende de ortaya çıkar. O zaman tabiatın gürültüsünden ve âlemin süs ve tantanasından kurtulursun. Sen mürşidine bağlan, gönül teveccühünden ayrılmama.”

Hasan Sezâî [k.s]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SEMERKÖND

İstanbul 2016

SEMERKÂND : 288
Tasavvuf Kitaplığı: 5
yayin@semerkand.com
ISBN: 978-605-159-204-6

Yazar : Doç. Dr. Dilaver Selvi
Editör : Ahmet Kasım Fidan
Tashih : A. Suat Demirtaş
İmlâ Tashihi : Mehmet Günyüzlü
Kapak : Z. Erdem Özсарay
İç Tasarım : M. Vehbi Ümit
Baskı : İhlas Gazetecilik A.S.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad.
İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna-Bahçelievler
İstanbul Tel: 212 454 30 00
(yaygın dağıtım)

Mart 2016, İstanbul
1. Baskı

*© Bu eserin tüm yayın hakları
Semerkand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.'ye aittir.*

GENEL DAĞITIM

POZİTİF
DAĞITIM

TÜRKİYE: Eyüpsultan Mah. Esmâ Sokak. No. 3 Samandıra-Sancaktepe-İstanbul
Tel: 0216 564 26 26 **Faks:** 0216 564 26 36 online satış: www.semerkandpazarlama.com

AVRUPA EROL Medien GmbH Kölner Str. 256 51149 Köln
Tel: 02203/369490 **Fax:** 02203/3694910 www.semerkandonline.de

Tasavvuf Metodu Olarak

rabita

DOÇ.DR.DİLAVER SELVİ

SEMERKÖND

1962 Tokat/Reşadiye doğumludur. İlkokul eğitimi doğum yeri olan Çınarcık köyünde tamamladı. Peşinden, bir sene Reşadiye, iki sene İstanbul'da olmak üzere toplam üç sene Kur'an kursu eğitimi alıp hafızlık yaptı. 1982'de İstanbul Zeytinburnu İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdi. 1986'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1989'da aynı üniversite bünyesinde Tefsir Anabilim Dalı'nda yüksek lisans çalışmasını tamamladı. 1996'da *Meşhur Tefsir Literatüründe Tasavvufa Bakış* konulu çalışmasıyla tefsir doktoru oldu.

1991-1994 yılları arasında üç sene iki ay Üsküdar İmam-Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmenliği yaptı. 2002-2011 yılları arasında Semerkand yayınlarında editörlük, tercüme ve telif çalışmaları yaptı.

2011'de (Ekim) YTÜ Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölümü'nde yardımcı doçent olarak göreve başladı. 2012'de Tasavvuf Anabilim Dalı'nda doçent oldu.

Evli ve dört çocuk babasıdır.

Basılmış Telif Çalışmaları

Nefs Terbiyesinde Rabıta (Hoşgörü Yayınları); *Kaynaklarıyla Tasavvuf* (Semerkand Yayınları); *Ehl-i Sünnet İnancı* (Semerkand Yayınları); *Kadın ve Aile İlmihali* (Semerkand Yayınları); *Ziyaret Edepleri ve Yolculuk Hükümleri* (Semerkand Yayınları); *Kulun Yolculuğu: Miraç ve Nefs Terbiyesi* (Semerkand Yayınları); *Ateşin Yakmadığı Âşık: Kısaların Diliyle İman* (Semerkand Yayınları); *Allah Yolunda Yardım ve Cömertlik* (Semerkand Yayınları); *Kur'an ve Tasavvuf: Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı* (Hoşgörü Yayınları); *İslâmî Kaynaklarda Velayet ve Keramet* (Hoşgörü Yayınları); *Tasavvuf Açısından Manevi Cevherlerimiz: İçimizdeki Dünya* (Hoşgörü Yayınları); *Edeb Bir Tâc İmiş* (Semerkand Yayınları); *Beyzâvî Tefsirinde Tasavvuf* (Semerkand Yayınları; basım aşamasında).

Basılmış Tercüme Çalışmaları

Sühreverdî, Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf (Semerkand Yayınları); *Abdülganî Abdülhâlik, Hücciyetü's-Sünne: Sünnetin Delil Oluşu* (Şûle Yayınları); *Mekkî, Kûtü'l-Kulûb: Kalplerin Azığı* (Heyetle), 4 cilt (Semerkand Yayınları); *Kuşeyrî, Kuşeyrî Risâlesi* (Semerkand Yayınları); *Gazâlî, Ravzatü't-Tâlibîn ve Umdetü's-Sâlikin: Hak Yolunun Esasları* (Semerkand Yayınları); *İbn Acîbe, Kısa Sûrelerin Tefsiri* (Semerkand Yayınları); *İbn Acîbe, Bahrü'l-Medîd fî Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*, 11 cilt (Semerkand Yayınları); *İbn Acîbe, İlâhî Fetihler* (Semerkand Yayınları); *Kardâvî, er-Resûl ve'l-İlim: Hz. Peygamber ve İlim* (Şûle Yayınları).

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Kısaltmalar	14
Giriş	15

BİRİNCİ BÖLÜM RABİTA NEDİR?

LUGAT ve İSTİLAH OLARAK RABİTA.....	23
A) Rabitanın Lugat Manası	23
B) Rabitanın İstilah Manası	25
C) Fitrî Bir Olay Olarak Rabita	28

İKİNCİ BÖLÜM KUR'AN ve SÜNNET'TE RABİTA

A) Kur'an'da Rabita	40
a) Rabitayla Ortak Mana Taşıyan Âyetler	41
b) Ribat Âyetinin Tefsiri	46
c) "Sadıklarla Beraber Olun" Âyeti ve Rabita	51

d) Âyetteki Vesile Nedir?	56
e) Tefekkür Âyetleri ve Rabıta	63
B) Sünnette Rabıta	70
a) Rabıtaya İşaret Eden Hadis-i Şerifler.....	72
b) Sahabede Peygamber Sevgisi	85
c) Salihlerin Peygamber Aşkı.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RABİTANIN TARİHİ SEYRİ ve TARİKATLARDA RABİTA USULÜ

A) Cüneyd-i Bağdâdî'ye Göre Rabıta ve Usulleri.....	100
B) Kadirî Tarikatında Rabıta ve Usulleri	102
C) Rifâî Tarikatında Rabıta ve Usulleri.....	107
D) Şâzelî Tarikatında Rabıta ve Usulleri	110
E) Kübreviyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri	111
F) Sühreverdiyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri	113
G) Şa'râniyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri.....	116
H) Mevleviyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri.....	119
I) Halvetiyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri.....	123
a) Uşşâkıyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri	123
b) Gülşeniyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri	124
c) İbrahimiyye Tarikatında Rabıta ve Usulleri.....	126
İ) Nakşibendîlik'te Rabıta ve Usulleri	137
a) Nakşibendîliğin İlk Dönemlerinde Rabıta.....	138
Şah-ı Nakşibend	138
Alâeddin Attâr.....	139
İmam İsfahânî	141
Ubeydullah Ahrâr.....	143
Sıddıkiyye Nisbeti	143

Abdurrahman-ı Câmî.....	146
İmâm-ı Rabbânî.....	146
Tâceddin-i Hanefî.....	149
Muhammed Murad el-Kâbilî.....	151
Nimetullah-ı Nahcuvânî.....	152
b) Mevlânâ Halid'den Sonraki Dönemde Rabîta.....	154
Mevlâna Halid-i Bağdâdî.....	154
Seyyid Tâhâ.....	156
Abdurrahman-ı Tâhî.....	157
Abdülhakim Arvâsî.....	159
Seyyid Muhammed Raşid el-Hüseynî.....	160

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMADA RABİTA

A) Rabîtada Dikkat Edilecek Edepler.....	161
a) Rabîta Yapılacak Mürşidin Sıfatları.....	161
b) Rabîta Yapanın Edepleri.....	163
c) Rabîtayı Bozan Haller.....	165
B) Rabîtanın Yapılış Şekilleri.....	168
a) Mürşidin Huzurunda Rabîta.....	169
b) Mürşidin Gıyabında Rabîta.....	171
1. Şeklî rabîta.....	171
2. Manevî rabîta.....	172
Kâmil Mürşid Rahmet Vesilesidir.....	175
Hastalık ve Sıkıntı Anında Rabîta.....	177
Rabîta Farklı Derecelerde Gelişir.....	178
3. Özel Ders Rabîtası.....	181
4. Zikirde Rabîta.....	182
5. Sohbet ve Hatmede Rabîta.....	183

6. Kabir Ziyaretlerinde Rabıta	187
C) Ölüm Rabıtası/Ölümü Tefekkür	189
D) Rabıtanın Fayda ve Neticeleri	190
a) Güzel Alışkanlıklar Kazanmak.....	191
b) Mürşidin Feyziyle Desteklenmek	192
c) Nisbetle Bereketlenmek.....	193
d) Sevdiğiyle Birlikte Olmak.....	194
e) Gönlü Gafletten Kurtarmak.....	196
f) Zayıf Kalbi Desteklemek.....	198
g) Kalbi Temizlemek.....	200
h) Kalp Huzurunu Bulmak.....	201
ı) Nefsi Terbiye Etmek	203
i) Yüce Allah'a Ulaşmak.....	205
j) İhlâs ve Marifete Ermek	208
k) Kibri Kırma, Tevazu Sahibi Olmak.....	209
l) Mürşidden Görülen Manevi Faydanın Esası	211

BEŞİNCİ BÖLÜM

RABİTAYLA İLGİLİ ÖNEMLİ SORULAR

1. Rabıta Diğer Dinlerden mi Alındı?	213
2. Rabıta Bir İbadet midir?	216
3. Niçin Allah Teâlâ'yı Düşünmüyoruz?.....	218
4. Mürşid Rabıtasına Niçin İhtiyaç Duyuldu?.....	221
5. Rabıtada Kâmil İnsanı Tercih Sebebi Nedir?	222
6. Rabıtada Hedef Nedir?.....	224
7. Allah'a Yönelmede Bir Yer ve Şahıs Gerekir mi?	226
8. Mürşid Terbiyesi Ne Zamana Kadar Sürer?.....	228
9. Sevgi Rabıtası Niçin Farklı Olur?	230
10. Sevgi Neden Aynı Derecede Gerçekleşmez?	232

11. Velilerden Nur Nasıl Alınır?	234
12. Âşığından Ayrılmayan Ruhaniyet Nedir?	234
13. Veli Aynı Anda Farklı Yerlerde Bulunabilir mi?	242
14. Rabıtada Şirke Düşme Tehlikesi Var mıdır?	246
15. Resme Rabıta Yapılır mı?	249
16. Kadınlar Nasıl Rabıta Yapar?	250
17. Namazda Rabıta Yapılır mı?	251

ALTINCI BÖLÜM

RABITA HAKKINDA YAZILMIŞ ESERLER

A) Rabıta İçin Yazılmış Müstakil Eserler.....	255
B) Rabıtaya Bir Konu Olarak Yer Veren Eserler.....	257
SONUÇ.....	269
BİBLİYOGRAFYA.....	275

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda, İslâm tarihinde manevi terbiyede rehberlik eden tasavvuf okullarında kullanılan temel bir metodu ele alacağız. Bu metot, rabıtaadır.

Çalışmamıza konu olan rabıta, nefsin tezkiye ve terbiyesinde kullanılan tasavvufî bir terimdir. Bu terimin tarifi, tarihi, takbiki ve neticeleri çalışmamızın ana konusu olup yerinde açıklanacaktır.

Rabıta, değişik çevrelerce farklı yorumlanmış bir konudur.

Tasavvuf ehline göre rabıta, nefis terbiyesinde en tesirli ve en faydalı bir metottur. Öyle ki onsuz manevi terbiyede kemale ermek zordur. Çünkü rabıta, terbiye ve terakki için maneviyat yoluna adım atan hak yolcusunun, bu yolda kendisine ayna, şahit ve rehber olan kâmil mürşide kalben bağlanıp onun ruhundan akseden nurla aydınlanmak, ondan feyiz, sevgi, hal ve edep almak; bu ilâhî sevgi atmosferinde anbean olgunlaşmaktır.

Bazıları ise rabitanın lafzına takılmış, Kur'an ve Sünnet'te rabita kelimesini aramış, onun naslarda açıkça zikredilmediğini görünce, rabitanın dış kaynaklı bir yöntem olduğunu düşünerek tasvip etmemiştir. Bu grup içinde rabıtayı bir ayırım yapmadan tenkit edenler de mevcuttur.

Biz, bu çalışmada rabıtayı özellikle dinî açıdan ele aldık; yeri gelince onun psikolojik ve sosyolojik yönlerine de değindik. Konuyu, Kur'an ve Sünnet başta olmak üzere, diğer İslâmî kaynaklara ve tasavvuf ehlinin tarihteki uygulamalarına bakarak değerlendirdik. Rabıtaya farklı yaklaşımların sebebini araştırdık. Söz sahiplerinin delil ve görüşlerini inceledik. Uygulamadaki örneklerle ve sonuçlarına baktık. Önce, yapıları tenkit değil, tesbite çalıştık; sonra dinin temel öğülerine aykırı görüş ve uygulamalar varsa onlara değindik.

Çalışmamız bir giriş ve altı ana bölümden oluşmaktadır. Bunların içeriği özetle şöyledir:

Giriş bölümünde, insanın terbiyeye olan ihtiyacı ve bunun kiminle nasıl gerçekleşeceği ele alındı.

Birinci bölümde, rabitanın kelime ve ıstılah manaları incelendi; rabitanın fıtrî bir olay olarak ne şekillerde ortaya çıktığına değinildi.

İkinci bölümde, dinimizin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'te rabıtaya delil olacak ve örnek teşkil edecek naslar araştırıldı. Kur'an'da geçen rabita âyetlerinin tasavvuftaki rabita ile irtibatı ve ortak yönleri incelendi. Sahabenin ve salihlerin Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] karşı gösterdiği muhabbet ve ittiba halinin rabıtaya nasıl örnek teşkil ettiği araştırıldı.

Üçüncü bölümde, İslâm tarihinde manevi terbiye ocağı olarak tanınan meşhur tarikatlarda ve özellikle Nakşîlik'te rabıtaya nasıl bakıldığı, bu yolla kâmil mürşidden nasıl istifade edildiği ve rabitanın ne şekil uygulamaları bulunduğu tesbit edilmeye çalışıldı.

Dördüncü bölümde, rabitanın uygulamasıyla ilgili konular işlendi. Rabıta yapan ve kendisine rabıta yapılan kim-sede bulunması gereken sıfatlar incelendi. Rabıta yapılırken dikkat edilecek usul, edep ve hedefler tesbit edildi. Rabıta ile elde edilecek sonuçlar, fayda ve neticeler özetlendi.

Beşinci bölümde, rabıtayla ilgili bazı sorulara cevaplar verildi.

Altıncı bölümde, rabıta'yı müstakil olarak işleyen veya konuları içinde ele alan eserleri tanıttık.

Çalışmamız, sonuç ve kaynakların listesiyle son buldu.

Eserin, mana iklimine adım atıp ilâhî nura, rızaya ve likaya ulaşmak isteyenlere faydalı bir rehber ve yol haritası olması en büyük dileğimizdir.

Bütün başarı yüce Allah'tandır.

Doç. Dr. Dilaver Selvi

Kısaltmalar

- a.g.e. : *Adı geçen eser*
a.mlf. : Aynı müellif
a.s : Aleyhisselâm
b. : Bin, lbn= Oğlu
bk. : Bakınız
c. : Cilt
ed : Editör
[c.c] : Celle celâluhû
h. : Hicrî
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Hz. : Hazreti
k.s : Kuddise sırruhû
m. : Milâdî
müt. : Mütercim
nr. : Numara
nşr. : Neşreden
[r.a] : Radıyallahu anh
[r.ah] : Radıyallahu anhâ
[rah.] : Rahimehullah
s. : Sayfa
[s.a.v] : Sallallahu aleyhi vesellem
trc. : Tercüme eden
ts. : Tarihsiz
v. : Vefatı
vd. : Ve devamı

GİRİŞ

İnsan ve nefis terbiyesi, bütün hak dinlerin ortak konusudur. İnsanlığın rehberi ve terbiyecisi yapılan bütün peyamberlerin aslî görevi, insanlara yüce yaratıcıyı tanıtmak, varlık sebeplerini hatırlatmak, onları hak yola sevk etmek, ilâhî metotlarla ruhlarını tasfiye, kalplerini tezkiye ve nefislerini terbiye ederek kendilerini dünyada ve ahirette dâimî huzura ulaştırmaktır.

İnsan, nefis, ruh, terbiye, mutluluk, olgunluk, erdem, ahlâk, huzur ve mutluluk gibi konular, bir yönüyle felsefe, psikoloji, sosyoloji ve ahlâk biliminin de ilgi alanına girmektedir; fakat bu konuda en mükemmel neticeyi İslâm dini almıştır. Özellikle İslâm'ın ahlâk ve terbiye alanında hizmet veren tasavvuf okulları, insanı terbiyede ve cemiyeti ıslahta ön sırayı almış, bu konuda herkese rehber olmuş ve insanlığa en güzel örnekleri sunmuştur. Bu başarının sebebi, ehl-i tasavvufun gönül insanı olmaları ve ilâhî sevgiyle gönüllere girmeleridir.

İnsan terbiyesinde rehberlik yapan ârifler, bütün güzelliğlerin sahibi yüce Allah'ı yakînen tanımış, O'nunla zengin ve mutlu olmuş bahtiyar kimselerdir. Onların sahip olduğu ilâhî marifet, muhabbet, istikamet ve edep aslında bütün insanların mutluluğu için gerekli olan şeylerdir. Çünkü yüce Rabbimiz, insanı kendisi için yaratmıştır. Onu kendisine halife olacak kabiliyet ve güzelliklerle donatmıştır. Bu özellikleriyle insan, yüce Allah'ın dostu ve emirlerini icra edecek halifesi olmaya adaydır ve varlıklar içinde ilâhî emanetleri taşımaya ehildir. Bu, çok yüksek bir şereftir. İnsanın mutluluğu bu şerefi bulmaya bağlıdır.

İnsan deyince akla kalp gelir. Bu kalp yürekten ayrı bir şeydir. Yürek, insanlar gibi hayvanlarda da mevcuttur. Onun görevi vücuttaki kanı temizlemek ve dağıtmaktır. İnsanı insan yapan kalp yüce Allah'ın nazar yeridir. O, iman, ilmin, nurun, feyzin, sevginin ve güzel ahlâkın bulunduğu manevi bir cevherdir. İçine nur inmeyen kalp, aslî safiyetini kaybeder, asıl görevini yapamaz olur. Bu defa aynı kalp inkârın, isyanın, cehaletin ve kötü ahlâkların merkezi durumuna gelir.

İnsan, melek ve hayvanlardan çok farklı yaratılmıştır. İnsan, bütün varlıkların özelliklerinden bir pay taşır. Onda meleklerin sıfat ve özellikleri bulunduğu gibi, pek çok hayvanın yapamayacağı kötü özellikler de mevcuttur. Meleklerde akıl ve irade vardır, fakat şehvet ve kötü arzular yoktur. Hayvanlarda şehvet ve basit arzular vardır, ancak akıl, irade ve terakki yoktur. İnsanda ise hepsi vardır.

İnsan, akıl ve irade sahibidir. Taşıdığı ahlâkî sıfatları değiştirme imkânı vardır. Bir halden diğerine geçmesi mümkündür. Manen ilerleme kabiliyetine sahiptir. Aynı zamanda nefis sahibidir. Bu nefsin, şehvet ve kötü arzuları vardır. Akıllı nefsine galip gelen insan, melek gibi güzel ve

kıymetli olur. Nefsi aklına galip gelen ve kalbe nefsin kötü arzuları hâkim olan insan ise hayvanlardan beter olur. İşte insan bu iki vaziyet içinde iniş ve çıkışlar yaşar. Bazan melekleşir, bazan kötüleşir.

Kalbini nefsinin esaretinden kurtarıp güzel ahlâk ile süsleyenlere kâmil insan denir. Bu hal, gerçek hürriyettir. İşte Allah dostlarının bütün çabaları bu hürriyet halini ele geçirmek içindir. Bu iş insanın ihyası demektir. Bu ihya hareketi kalpten başlar, diğer merkezlerde devam eder. İnsanda sadece kalp yoktur. Kalbin yanında ve yardımında başka cevherler de vardır. Bunlar ruh, sır, hafî, ahfâ, nefs-i nâtika, vicdan, irade ve akıl gibi insana has cevherlerdir. Hepsinin merkezinde kalp bulunur. Bütün iş kalbe bağlıdır. Kalp vücudu temsil eder. Vücutta her şey kalbe göre şekillenir. Kalbin iyi veya kötü durumu vücudun bütün organlarını etkiler. Kurtuluş, kalbin bütün inkâr ve isyan çeşitlerinden temizlenmesine bağlıdır. Yüce Rabbimiz bu gerçeği şöyle hatırlatır:

“Şirk ve isyandan temizlenen, Rabb’inin adını anıp namaz kılan kimse muhakkak kurtulmuştur” (A’lâ 87/14-15).

“Nefsini günah kirlerinden temizleyen kurtulmuş, onu günahla kirleten de helâk olmuştur” (Şems 91/9-10).

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] bu mühim konuya şöyle dikkat çeker:

“Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır ki o iyi ve sağlam olursa bütün beden sağlam olur. O bozuk olursa bütün beden bozuk olur. Bilesiniz ki o, kalptir.”¹

Bu kalbi gafletten uyandırmak, kötü sıfatlardan arındırmak, nefsin esaretinden kurtarmak ve yüce Allah’ın zikri

1 Buhârî, İmân, 39; Müslim, Müsâkat, 107; İbn Mâce, Fiten, 14; Dârimî, Büyû’, 1.

ile huzur bulduğu bir hale getirmek dünyanın en mühim, en zor ve en gerekli işidir. Bu işe “büyük cihad” denir. Onun büyüklüğü alanı, zamanı ve düşmanından kaynaklanır.

Bu cihad, insanın içini ve dışını yani bütün hayatını içine alır. Bu cihad, bulûğ çağından başlar, son nefese kadar bir ömür boyu devam eder. Hedefteki düşman devamlı kötülüğü emreden nefisle şeytandır. Nefis devamlı içimizde, şeytan ise peşimizdedir. İkisi de gizli ve sinsidir. Onların nereden geleceği görülmez, nasıl saldıracağı bilinmez, ne ile aldatacağı farkedilmez. Bu iki düşman, insanı günahlarla avladığı gibi, ibadetlerle de zarara sokarlar. Cahili cehaletle maskara yaptıkları gibi, âlimi de ilmiyle azdırırlar. Yüce Allah’ın korudukları hariç, kimse onlardan selâmette kalmaz. Bu iki düşman dünyanın en büyük, en azılı, en tehlikeli düşmanıdır. Çünkü onların esiri olan insanlığını kaybeder. Onların darbesiyle can veren, imanından olur. Halbuki bir kâfir veya münafığın saldırısında can veren mümin şehid olur, en büyük dereceleri elde eder. İşte bunun için Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] ona şöyle dikkat çeker:

“Gerçek muhacir, Allah’ın nehyettiği şeylerden uzaklaşan kimsedir.” ²

“Mücahid, Allah’a itaat hususunda nefsi ile cihad eden kimsedir.” ³

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], bir harp dönüşünde, *“Küçük cihaddan büyük cihada dönmüş bulunmaktayız”* buyurdu. Ashap,

2 Buhârî, İmân, 4, 5; Ebû Davud, Cihâd, 2, Nesâî, İmân, 8, 9, 11; Dârimî, Rikâk, 4, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/160, 163.

3 Tirmizî, Fezâilü'l-Cihâd, 2; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 7/499.

“Ey Allah’ın resûlü, büyük cihad nedir?” diye sorunca,

“Uyanık olun, dikkat edin; büyük cihad, Allah’a güzel kulluk için nefsinizle vereceğiniz mücadeledir” ⁴ buyurdu.

İnsan terbiyesi, kalpten başlayıp bütün hayatı saran bir güzelliştir. Terbiyeli insanın, kalbi gibi dili de temizdir; niyeti gibi işleri de güzeldir. Halka karşı şefkatli ve edepli olduğu gibi, Hakk’a karşı da saygılı ve vefalıdır. Kendisine bir iyilik edene teşekkür ettiği gibi, üzerine sayısız nimetler akıtan Rabb’ine de şükreder.

Gerçek terbiye, niyette, sözde, halde ve fiilde dengeli ve aynı güzellik içinde olmaktır. Buna, zâhırde ve bâtında tevhid denir. Tasavvuf terbiyesinin hedefi, insanı gerçek tevhide ve hürriyete kavuşturmaktır. Bir kâmil mürşid nezaretinde gerçekleşen bu zorlu, hayırlı ve tatlı mücadeleye tasavvufta “seyrû sülûk” ismi verilir.

İsmail Ankaravî (v. 1041/1631) demiştir ki:

“Tasavvuf terbiyesinde sefer deyince, yukarıdaki hadiste belirtilen durum anlaşılır. Bu sefer, sûfinin iç âleminde gerçekleşir. Bu seferin aslı her türlü kötülükten uzaklaşmaktır. Bu seferin sonunda sâlik, Cenâb-ı Hakk’a ulaşır, huzur bulur. İnsanın kemali ancak, bu şekildeki bir seferle alacağı terbiye ile mümkündür.” ⁵

Terbiye, insandaki kötü sıfatların temizlenip yerine güzel sıfatların kazandırılmasıdır. İnsanı hayvanlardan ayıran şey, ondaki inkişaf kabiliyetidir. Yani insanın usulünce gidecek ilmini artırması, edebini güzelleştirmesi, kötü sıfatlarını iyileriyle değiştirmesi, bir halden diğerine intikal etmesi, kı-

4 Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, nr. 355; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, 8/523-524; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 6107.

5 Ankaravî, *Minhâcü'l-Fukarâ*, s. 52 vd.; Erhan Yetik, *İsmail Ankaravî*, s. 163.

saca, cahil iken âlim, gafil iken zâkir, zalim iken âdil, kötü iken iyi olmasıdır.

Dünya tarihi incelendiğinde insandaki hakiki inkişafın peygamberler vasıtasıyla gerçekleştiği görülecektir. Çünkü bütün peygamberler, en güzel eğitimidirler. Onlar, insanı yaratan; onun ruhunun, kalbinin, nefsinin ve bedeninin ihtiyaçlarını en iyi bilen yüce yaratıcının desteğiyle insanın tezkiye, terbiye ve terakkisini gerçekleştirmektedir. Yaratan bilmez mi? Kuluna O'ndan daha merhametli kim vardır?

Hz. Peygamber'den sonra, İslâm ümmetinin terbiye hizmetini, içlerinde yetişen ârif, âşık kâmil insanlar üstlenmiştir. Daha çok tasavvuf okullarında yetişen bu kâmil insanlar, Allah'ın halifesi ve Resûlullah'ın vârisi sıfatıyla insanları terbiyede ve cemiyeti ıslahta büyük başarılar kaydetmişlerdir. Eğer onların bu hizmeti olmasaydı, insanlık İslâm'ın nurundan uzaklaşıp koyu bir karanlık içinde kalırdı.

Tasavvuf, kâmil bir mürşid nezaretinde nefsi terbiye etmektir. Buna, “tezkiye”, yani “manevi temizlik” denir. Bunun birinci adımı, intisaptır. İntisap, kâmil insanla Allah yolunda sözleşmek ve onun terbiyesine girmektir. Bu sözleşme, iki kalbi birbirine bağlar; o, mürşidle mürid arasında kurulan ilk rabıta. Onun temeli, iman ve Allah sevgisidir. Hedefi, seveni sevdiğine bağlamaktır. Sonuç, âşığın nuru ve nazarı ile pişmek, safileşmek, aynileşmek ve ona benzemektir.

Kâmil mürşidin görevi hasta kalpleri Allah'ın izniyle tedavi etmektir. Bu iş önemli olduğu kadar hassastır da. Mürşid, kendisine inanmayan ve teslim olmayan kimseye sanatını icra edemez, bir fayda veremez. Tasavvuf ehline göre mürşidin faydası temelde üç şeye bağlanmış olup bunlar, muhabbet, ihlâs ve teslimiyettir.

Muhabbet, Allah yolunda rehber seçilip kendisine intisap edilen kâmil mürşidi, malından, mülkünden, çoluk çocuğundan ve hatta kendi nefsinden daha fazla sevmektir; çünkü onunla elde edilecek marifet ve edep, kula ebedî saadeti kazandıracak şeylerdir. Buna vesile olan bir kimse-nin, o nispette sevilmesi hakkıdır. Aslında rabita, böyle safi bir sevgiden ve onun sevendeki yansımasından ibarettir.

İhlâs, mürşidi sırf Allah rızası için sevmek ve ona karşı samimi olmaktır.

Teslimiyet, müridin Allah yolunda tâbi olduğu mürşidine içi ve dışıyla, kalbi ve diliyle, her şeyi ile teslim olması, acı tatlı her halde kendisine uymasındır. Böylece mürid manevi kirlerden temizlenir, kötü hallerden kurtulur, terbiye gerçekleşir. Bütün bunlar, kâmil mürşidle ona tâbi olan kimse arasındaki ruhî ve kalbî rabita ile gerçekleşir. Bu rabita, Allah için birbirini seven ruhların, Allah yolunda buluşması, kaynaşması ve koklaşmasıdır.

Şimdi, tasavvufî terbiyede en etkili bir metot olarak kullanılan rabitayı yakından tanımaya ve onun dinî boyutunu incelemeye geçeceğiz. Kur'an ve Sünnet'te rabitaya ne şekilde değinildiğini ve sahabe hayatında örneğinin bulunup bulunmadığını inceleyeceğiz. Ayrıca rabitayı uygulayan tasavvuf büyüklerinin onu nasıl tanıtır ve tatbik ettiklerini, rabitanın ölçülerini, edeplerini, insan terbiyesindeki yerini ve sonuçlarını tesbit etmeye çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

RABİTA NEDİR?

LUGAT ve ISTILAH OLARAK RABİTA

A) Rabitanın Lugat Manası

Rabita, kelime olarak, **rabt** kökünden türemiş bir kelimedir. Rabt, sözlükte şu manalara gelir: “İki şey arasındaki bağlantı, irtibat, iki şeyi birbirine bağlayan ip, ilgi, sevgi, sebep, alaka ve münasebet.”

Rabita, bir şeye devam etmek, işi sağlam yapmak, kuvvetlendirmek, pekiştirmek, cesur ve korkusuz olmak manalarına da gelir.⁶

İbn Manzûr ve Zebîdî, bir şeyi bağlayıp muhafaza eden şeye de ribat dendiğini belirterek bu mananın insanı isyandan alıkoyan ve haramlardan koruyan güzel haslet için de kullanıldığını kaydetmişlerdir.⁷

6 Cevherî, *es-Sihâh*, 3/1127; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 7/302-303; Zebîdî, *Tâcû'l-Arûs*, 19/298-304.

7 Bir önceki dipnottaki yerlere bakınız.

Zebîdî, rahip, zâhid ve hakîm kimseye de “rabî” dediğini belirtir. Manası, nefsini bir yere hapseden, onu dünyanın iş ve alâyişinden alıkoyup engelleyen kimse demektir. Bu manada şöyle bir hadis nakledilmiştir:

“İsrâiloğulları’nın rabiti (zâhidi) dedi ki: “Hikmet ehlinin süsü, susmaktır.”⁸

Büyük dil üstadı Râgıb el-İsfahânî, ribat kelimesinin türevlerinin geçtiği âyetleri değerlendirirken, ribatın düşmanın geliş noktalarını gözetlemek manasını verdikten sonra, onun muhafaza etmek, kalbini kuvvetlendirmek manalarına da değinmiştir.⁹

İbnü’l-Esîr, hadislerde, güzel abdest almanın, mescidlere çokça gidip gelmenin ve bir namazdan sonra diğer namazı beklemenin de ribat olarak ifade edildiğini belirttikten sonra der ki:

“Ribatın aslı, düşmanla cihad için bir yere yerleşmek, at bağlamak ve cihada hazırlanmaktır. Hadiste zikredilen ibadet ve salih ameller de buna benzetilmiştir. Ribat, bir şeye devam etti, sarıldı, ondan ayrılmadı, manasına da gelir.”¹⁰

İbn Manzûr, cesedin kendisine bağlandığı için kalbe de “ribat” dendiğini kaydeder.

Kalbi kuvvetli, sabırlı, cesaretli kimselerin hali de mecazen bu fiille ifade edilmiştir.¹¹

8 İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye fî Garîbi’l-Hadîs*, 2/185; Zemaşşerî, *el-Fâik fî Garîbi’l-Hadîs*, Beyrut 1993, 2/33.

9 İsfahânî, *el-Müfredât*, Beyrut 2005, s. 192.

10 İbnü’l-Esîr, *a.g.e.*, 2/185-186.

11 Zebîdî, *Tâcû’l-Arûs*, 9/301.

Kısaca, ribat ve murabata, bir işe devam etmek, sı-
nırlarda düşmana karşı nöbet beklemek, cihad için atları
hazır tutmak, namaz vakitlerini takip etmek, sürekli ibadete
hazır olmak, kendini ibadet ve taate vermek gibi manala-
ra gelir. İnsanın, kalbini bağladığı iyi veya kötü şeylere de
“rabita” denir.¹²

Aşağıda geleceği gibi, bir kelimenin lugat manalarıy-
la istilah manasının yakın ilgisi, benzerliği ve ortak yönleri
vardır.

B) Rabitanın İstilah Manası

Rabita, tasavvuf terbiyesinde özel bir terim olmuştur.
Rabita deyince, tasavvuf ehlinin konu ettiği ve uyguladığı
özel terbiye metodu akla gelir.

Tasavvuf büyükleri rabıtayı değişik yönleriyle tarif ede-
rek onun manevi terbiyedeki önemine dikkat çekmişlerdir.
Rabıtayı, tek bir tarifle ifade etmek zordur. Rabitanın özü
muhabbetten ibaret olduğu için, tek yönlü bir tarif yeter-
li olmamaktadır. Bunun için burada rabıtayı ana hatlarıyla
veren tarifleri zikredeceğiz.

Nakşibendî yolunun büyüklerinden Hâce Ubeydullah
Ahrâr (v. 895/1490), rabitanın özünün ilâhî muhabbet olduğu-
nu zikrederek der ki:

“Rabıtanın murat, irşada ehil kâmil mürşidin muhab-
betini elde etmektir. Nakşibendî büyüklerinin yolu Hz. Ebû
Bekir-i Sıddîk’a [radiyallahu anh] bağlı bir meşreptir. Bu yolun
temeli işte bu muhabbettir. Bütün iş, Sıddîk-ı Ekber’le ge-
len bu manevi nisbeti (sadakat, ihlâs ve ilâhî muhabbeti)
muhafaza etmektir.”¹³

12 İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakika fi'r-Râbita*, s. 17-18.

13 Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 492.

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî [kuddise sirruhû] rabıtayı şöyle tarif etmiştir:

“Rabıta, Cenâb-ı Hakk’ın özel tecellilerine ulaşmış, müşahede mertebesine ermiş kâmil bir mürşide kalbi bağlayıp, huzur ve gıyabında o mürşidin sûreti, sîreti ve özellikle ruhanîyetini hayalen kendisi ile birlikte farzederek, yanındayken takındığı tavrı, gıyaben de sürdürmeye çalışmaktır.”¹⁴

“Tarıkatta rabıta, müridin, Allah’a vâsıl olmuş kâmil mükemmil şeyhinin ruhanîyetinden medet (manevi yardım) istemesidir. Şeyhin sûretini düşünmek müride edep ve terbiyeyi muhafaza ettirir. Müridin ondan feyiz almasını sağlar. Böylece kalbin huzuru sağlanır, nuru tamamlanır. Mürid rabitanın bereketiyle kötü ve çirkin işlerden uzaklaşır.”¹⁵

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, rabıtayı, Kur’an ve sünnet-i seniyyeye yapıştıktan sonra, Allah Teâlâ’ya vâsıl olmanın en büyük sebebi olarak görür¹⁶ ve şu nazik konuya dikkat çeker:

“Bu arada unutulmamalıdır ki maksat yüce Mevlâ’ya ulaşmaktır; rabıta ise bu yolda vesile olmaktan başka bir şey değildir.”¹⁷

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, rabıtayı şöyle tarif eder:

“Rabıta, sâlikin (hak yolcusunun), mürşidinin sûretini idrakinde, gönlünde canlandırması ve onun simasını haya-

14 İrfan Gündüz, “Tasavvufî Bir Terim Olarak Rabıta”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7-10 (1989-92), s. 243-274.

15 Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup. Burada, rabıta hakkında pek çok âlimin görüşleri nakledilmektedir.

16 Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup.

17 Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 13.

linde tutmasıdır. Rabita ilerleyip sâlikin benliğini kuşatınca müşşidin sûretini her Şeyde görmeye başlar. İşte Şeyhte fâni olmak (fenâ fi'ř-şeyh) dedikleri hal budur. Rabita, sülû-kü tamamlayıp kemale ermede en kısa yoldur.”¹⁸

İmâm-ı Rabbânî, rabıtayı, ilâhî feyze ve vuslata ulaşma sebebi görerek der ki: “Rabita, müşşid vasıtasıyla feyze kavuşmada ve Allah’a ulaşmada en kısa yoldur. Gönlnü bu devleti elde etmeye hazır hale getirene ne mutlu!”¹⁹

Muhammed Masum-i Fârûkî’nin rabıtayı tarifi ise şöyledir: “Bir müridin, hangi zamanda ve mekânda olursa olsun, müşşidine usulünce yöneldiğinde onu (ruhaniyetiyle) karşısında hazır bulmasına rabita denir.”²⁰

Nasrullah Efendi, rabıtayı muhabbet manasına alarak, müşşidden feyiz alışverişinde onun asıl sebep olduğunu şöyle belirtir:

“Nakşibendîlik’te rabita-i muhabbet demek, müridin, müşşidine olan muhabbeti demektir. Eğer müridde böyle bir rabita olmaz ve müşşide muhabbet etmezse, o kimseye feyiz yoktur; çünkü feyiz vermeye ve feyiz almaya sebep, rabita-i muhabbettir.”²¹

Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî, rabıtayı şöyle açıklar:

“Rabita, müşşidin sûretinden yayılan nurun, müridin her tarafına yayılincaya kadar, müşşidin sûretine bakmaktır.”²²

18 Gümüşhânevî, *Câmiu'l-Usûl: Veliler ve Tarikatlarda Usul*, s. 278.

19 İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 287. Mektup.

20 Hasan Can, *Tarîku'n-Necât*, İstanbul: Hakikat Kitabevi, 1994, s. 119 (Muhammed Masum, *Mektûbât*, 1. cilt, 50. Mektup).

21 Nasrullah Efendi, *Şâh-ı Nakşibend*, s. 150.

22 Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 51.

Kuşadalı İbrahim Halvetî, rabıta'yı, Allah için birbiriyle kaynaşan ruhlarda cereyan eden ilâhî bir sır görerek der ki:

“İmdi bu yol (sırf) fikirle bilinip anlaşılabacak bir yol değildir. Bu yol sırlı bir yoldur. Bu sırrın ismi çoktur. Allah'ın sırrı, Resûlullah'ın sırrı, Beytullah'ın sırrı bunların başında gelir. Allah Resûlü [sallallahu aleyhi vesellem],

“Allah'ın ilk yarattığı şey benim ruhumdur”²³ buyurmuştur. Bu sır Âdem'den [aleyhisselâm] peygamberimiz Hz. Muhammed'e [sallallahu aleyhi vesellem] kadar gelmiş, ondan sonra kıyamete kadar birbirinden intikalle, kesilmeden devam etmiş ve edecektir. O sırrı Hz. Peygamber'den sonra bazı Allah dostları temsil etmekte ve taşımaktadır. İşte bu sırta tasavvuf erbabı rabıta ve nisbet der.”²⁴

Seyyid Muhammed Raşid, rabıta'yı, neticesi itibariyle şöyle açıklar:

“Rabıta, talebeyi mürşidine ve geçmiş sâdâtlara bağlayan manevi bir hattır.”²⁵

C) Fıtrî Bir Olay Olarak Rabıta

Rabıta'yı en özlü ifade eden kelime muhabbetir. Muhabbet, insanın mayasına konmuş ilâhî bir iksirdir. Bu muhabbet, yüce Allah'ın varlığını ve sonsuz rahmetini ispat için bir delil yapılmıştır. Muhabbetten, bir derece diğer canlılara da verilmiştir; fakat insana verilen sevgi, pek çok yönden farklı ve özeldir. İnsanın düşünce, hayal ve tefekkür boyutu da diğer canlılardan farklıdır. Her şeyden önce insan, haya-

23 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/256, Ali el-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, 1/109; Kastallânî, *el-Mevâhibû'l-Ledünniye*, 1/36.

24 Öztürk, *Kuşadalı*, 37. Mektup.

25 Taşyürek, *Hatme-i Hâcegân Sultanları*, s. 242.

liyle etkilenmeye, değişmeye ve en önemlisi tefekkür yoluyla terakki ederek halden hale geçmeye müsaittir.

Bu konuda büyük veli Hasan Sezâî-yi Gülşenî der ki:

“İnsanda her özelliği alma kabiliyeti vardır. Bu durum insandaki toparlayıcılık vasfından kaynaklanmaktadır. İnsanın dışındaki varlıklarda bu özellik yoktur; onlar tek halde kalırlar, bir sıfatla kayıtlıdırlar. İsteseler de değişemezler. Amma insanın arştan ferşe kadar en yüce ve en aşağı mertebelere inip çıkma kabiliyeti vardır. İnsan hangi derecedeki insana rastgelse, onun kabiliyetinden alır. Böylece yüce Allah'ın bir aynası olan insan-ı kâmile yetişir. Ona yetişen kimse gönül gözünü gece gündüz ondan ayırmamalıdır. Böyle yaparsa, mürşid-i kâmilde fâni olur, ona gerçek intisap meydana gelir, mürşidin boyasına boyanır, haline bürünür, kendisine benzer, sanki o olur.”²⁶

Muhabbet, farklı şekillerde ifade edilir: Aşk deli etti, aklını başından aldı, kara sevdaya tutuldu, ciğeri yandı, iyice yakıldı, kendini kaybetti, sevdiğinin hülyasına daldı, kimseyi gözü görmüyor, aşktan gözü kör olmuş vb.

Sevgiliyi hayal ve tefekkür en fazla âşık ve şairlerde görülür. Şair Ahmediye bir şiirinde der ki:

*“Resmetmişem cemalin hayalimde güya,
Nakş-ı nigârı sagar-ı mercâne yazmışem.”*

Şöyle diyor:

Ey sevgili, senin cemalini hayalime resmetmişim. Öyle ki sanki güzel yüzünü su içtiğim bardağın camına çizmişim, su içerken seni cam bardağın üzerinde seyrediyorum.

26 Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, s. 159-160 (Kısmen sadeleştirildi).

Bir âşık, içine düştüğü ilâhî muhabbetin gönlünü nasıl topladığını şöyle dile getirmiştir:

*“Kalbim için dağınık, dağınık hevâ vardı;
Nefsim seni görünce, toplandı bütün hevâm.
Bana imrenir oldu, önce özendiklerim;
Oldum verâ sahibi, sen olduğunda Mevlâm.
Terk ettim insanlara din ve dünyalarını;
Zikrinle hoş olarak, ey benim dinim dünyam!”* ²⁷

Bir diğer âşık, sevgi derecesini şöyle dile getirmiştir:

“Vallahi, güneşin doğup battığı her günde, senin zikrin (adın ve yâdın) alıp verdiğim nefeslerimle birlikte (Her nefeste sen hatırımdasın).

Kendileriyle konuşmak için hangi toplulukla oturmuşsam, onların arasında benim asıl konuştuğum sen oldun.

Şiddetli susuzluk esnasında içtiğim her lezzetli su kâse-sinde senin hayalini gördüm (o anda bile seni hayal ettim).

İnsanlara vesvese veren şeytan ve nefisleri vardır; vallahi benim kalbime vesvese verenim (kalbime tasarruf eden, onda konuşan, onu meşgul eden) sensin.

Kendisiyle hayat bulduğum zikrinizin nesimi (tatlı esintisi, güzel kokusu ve hoş tadı) olmasa, vallahi nefeslerimin hararetinden yanardım.”

Şu söz de sevgi rabitasına bir başka örnektir:

“Ey sevgili, hayalin vehmimde, zikrin fehminde, kalbime taht kurmuşsun; artık benden nasıl ve nereye ayrılıp gideceksin?”²⁸

27 Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 662.

28 bk. İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-Medîd*, 3/276-277.

Evet, sevginin tadı her gönüle göre değişik olunca, onun tanımı ve tarifi de farklı olmuştur. İnsanın hayaline alıp düşündüğü ve dertlendiği şeyler, onun fitratındaki meyilleri ortaya koyduğu gibi, sevme kabiliyetini de ölçer. İnsanların düşünceleri genel olarak şu üç grupta toplanır:

1. Tabii düşünme. Bu, kişinin çocuklarını, eşini, işini, aşını ve yakınlarını düşünmesidir. İnsanın bundan kaçması mümkün değildir. Her insan tabii olarak bunları düşünür. Bu düşünce dengede ve yerinde olunca, bir zarar yoktur.

2. Kötü düşünce. Kişinin haram ve kötü olan işleri düşünmesi, onları hayalinde canlandırması ve işlemek için plan yapmasıdır. Kötü bir düşünce azim derecesinde kalpte yerleşir ve yapmaya karar verilip fırsat kollanırsa haram olur, kula bir günah yazılır. Kötü işlerin düşüncesi akla gelince peşine düşülmeden terkedilirse, günah yazılmaz. Vesvese kalbe sıkıntı verir fakat üzerinde durulmazsa çeker gider. Bir vebali de olmaz.

3. Yüce şeyleri düşünme. Bu, Allah için sevilecek ve seveni yüceltecek şeyleri düşünmektir. Allah'ın razı olduğu her sevgi, sevgili, hayırlı amel, ibadet, cihad ve hizmetler bu kısma girer.²⁹

İnsan sadece gördüğünden değil, hayaline aldığı şeylerden de etkilenir. Gönlün hayal hazinesine aldığı her şey, vücutta kendine has bir etki yapar. Bu etki, sadece yüzde değil, hayal edilen şeyin cinsine ve etki alanına göre vücudun değişik yerlerinde etkisini gösterir.

29 Bu konuda geniş bilgi için bk. İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakika fi'r-Râbita*, s. 18; Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita (Mektûbât-ı Rabbânî kenarında)*, 1/335-342.

Eğer insanın gönlünü ve hayalini dolduran bir Allah dostu ise, onun tesiri kalbe ve ruha ait olur. Velinin hakikati nurdur, kalbi nurla doludur; bu haliyle o, etrafına nur yayar, feyiz verir, sevgi akıtır. Veli Hakk'a âşıktır; âşık, mâşukunu hatırlatır. Ârif, Cenâb-ı Hakk'ın şahididir; kendisini göz veya gönülle göreni zikre sevkeder, hayra yöneltir.

Gönlü ve hayali dolduran varlık, bir kadın veya erkek ise ona göre bir etki yapar. Hayaldeki şeyler insanı öyle etkilemektedir ki iyi düşünceler hayırlı sonuç verirken, haram düşünceler de kötülüğün kapısını açmaktadır. Bunun için Allah Resûlü, bir kadının, mahrem yerlerini gördüğü başka bir kadının vücut hatlarını gelip kocasına anlatmasını yasaklamış ve bunun sebebini şöyle açıklamıştır:

“Böyle yaparsa kocası (hayalinde) o kadına bakıp görmüş gibi olur.”³⁰

Demek insan fıtratında sadece hayal yoluyla bile ciddi etkiler, tepkiler ve değişimler olabiliyor.

Mesela ekşi bir eriği yenirken gören veya onu hayalinde düşünen bir kimsenin damaklarında ekşi bir tat oluşur. Hayalde şekillenen erik, beyni etkiler, beyin bu etkiyi damağa ulaştırır ve damak eriğin tabiatına uygun bir su salgılar. Farklı gıdalarda da benzer etkiler gerçekleşir.

Can düşmanını düşünen bir kimsenin intikam hırsı ile damarları kabarır, vücudu gerilir, burnu şişer, yüzü kızarır.

Ciddi olarak ölüyü, ölümü, kabir azabını ve cehennem ateşini düşünen kimsenin kalbi titrer, yüzü sararır, gözleri buğulanır, iştahı kaçır.

30 Buhârî, Nikâh, 119; Tirmizî, Edeb, 38; Nesâî, İşretü'n-Nisâ, 100-101.

Cenneti tefekkür ve hayal eden kimsenin kalbine huzur gelir, gönlü hoş olur, yüzü aydınlanır, gözleri güler, amel şevki artar.

Muhabbet ve tefekkür konumuzun temelini oluşturan iki esastır. Düşünmek, sevmek, sevdiğini hayal etmek, onu özlemek, örnek aldığı kimseye benzemek, her insanda bulunan bir özelliktir. Eğitimde “aynîleşme” denen şey, sevdiği, değer verdiği ve örnek aldığı kimseye benzeme halidir. Bunlar insan ruhuna verilmiş kabiliyetlerdir.

İnsan, düşünce ve tefekkür yoluyla nice saklı ilimlere ulaşır, eşyanın içine bakar, perdenin ötesini görür, harika sonuçlara ulaşır. Keşif, sanat, şiir ve roman türü şeyler temelde, hayal ve derin düşüncenin ürünüdür.

Yine insan, bedenle gidemediği nice yerlere gönlüyle gidebilir, baş gözüyle göremediği şeyleri, gönül gözüyle seyredebilir. Bu iş, Hz. Âdem'den [aleyhisselâm] beri böyledir. Adına rabita denmese de bu manada herkes benzer şeyleri yapmaktadır.

Hadislerde anlatılan, teşebbüh (sevdiği birine benzenie) onu taklit etme, kendisine özenme gibi haller de insan fıtratındaki kabiliyetlerden bahsetmektedir.

Allah Resûlü, insandaki diğer bir fıtrî özellikten şöyle bahsetmiştir:

“Bir şeyi aşın sevmen, (diğer şeylere karşı) gözünü kör, kulağını sağır eder.” ³¹

Hadis-i şerif, aşırı sevginin insanı nasıl etkilediğini haber veriyor. İnsanda bir kalp var; o, dünyayı severse Mevlâ'yı unuttur; Mevlâ'yı severse dünyayı görmez olur.

31 Ebû Davud, Edeb, 116; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/194; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 411; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 3674.

Hadisin rabıtaıyla ilgili yönü şudur:

Manevi terbiye yolunda mürşidini aşırı sevmeye “fenâ fi’ş-şeyh” hali denilmektedir. Mürid, mürşidinin sevgisinde fânî olunca, yani onu aşırı derecede sevince, kendi nefsinin unutacak hale gelir, gözü başka kimseyi görmez; görse de ilgilenmez, etkilenmez, sanki hiç görmemiş gibi olur. Bu hale Türkçemizde “kara sevda” denir. Aşırı sevgi, gözü öyle kör eder ki seven sevdiğiindeki kusurları da görmez olur. Bu sevgi, yerinde olmazsa, sahibine zarar verir.

Mesela, aşırı derecede dünya sevgisine kapılan bir insan, manen kör ve sağır olur; hakkı görmez, hak sözü işitmez, hakkı düşünmez, ölümü, ahireti unutturur bir hale gelir. Öyle ki yüce ilâhını unuttur, hevâsını ilâh edinir. Buna kalp körlüğü veya kalbin mühürlenmesi de denir.

Kalbi istila eden bir sevgi veya korkunun, insanın gözüne perde olup onu başka şeylerle ilgilenmekten nasıl alıkoymaya şü hadis de bir delildir:

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], “*İnsanlar, yalın ayak ve çıplak olarak haşredilecek*” buyurdu, Hz. Âişe [radiyallahu anhâ],

“O durumda bir araya toplanmış kadın ve erkekler birbirine bakmazlar mı?” diye sorunca, Peygamber Efendimiz,

“*O gün, herkesin başında öyle şiddetli ve dehşetli bir iş vardır ki kimsenin kimseye bakacak hali olmaz*”³² buyurdu.

İnsan fıtratında rabıtaıyla ilgili bir diğer özellik şudur: İnsanın bedeni değil, gönlü esas alınır; gönül nerede ise insan oradadır.

32 Müslim, Cennet, 57; İbn Mâce, Zühd, 33; Nesâî, Cenâiz, 118.

Bu konuda şöyle denmiştir: Biri var ki bedeni yanımda, gönlü Yemen'dedir. Biri de var ki kendi Yemen'de gönlü yanımdadır.

Bu duruma örnek ve delil olacak bir hadiste Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur:

*“Yeryüzünde bir hata işlendiği zaman, orada bulunup da yapılan işi kötü görüp ona razı olmayan kimse, sanki orada bulunmayan kimse gibidir. Kim orada değilken, uzaktan o işe razı olursa, sanki o kötü işe şahit olan kimse gibidir.”*³³

Bu hadis, “İnsan uzaktaki bir insanı nasıl rabita yapar ve ondan fayda görür?” sorusuna cevap vermektedir. Evet, insan, gönlü ile uzaktaki iyi veya kötü bir işe ortak olabilir. İyi işe razı olup gönlü ile katılmasından dolayı sevap alır, kötü işten ise günah kazanır. Yanında bulunmayan bir kâmil insanın halini, hayatını, işini, edebini hayal etmek, kendisine kalben bağlanmak, ona razı olmaktır.

Aslında tasavvuftaki rabita için bu durumları bir delil gibi sunmaya gerek yoktur. Bunları, rabitanın fibrî bir olay olarak insanın vücudunda zaten mevcut olduğunu göstermek için hatırlattık.

Rabıtayı bir ders olarak isteyen tasavvuf büyüklerinin yaptığı şey, olmayan bir şeyi icat etmek, insan fıtratına aykırı gitmek ve işi zora sokmak değildir. Rabita ile yaptırılan şey, insana, tefekkür için varlıklar içinden güzel bir tercih yaptırarak hedefe Allah'ın halifesi, dostu ve şahidi olan kâmil insanı koymaktır. Bu kâinat içinde, esmâ-i ilâhîyenin tecellilerini okumak, seyretmek ve böylece marifet ve muhabbete ermek isteyen bir mümin için, bunu temin edecek

33 Ebû Davud, Melâhim, 17; Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, nr. 5141; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 766.

en güzel sebeplerden biri de Allah'ın şahidi ve dostu olan kâmil insandır.

İbret: Hayvanlardaki Değişim!

Dr. Ahmed Çağıl Bey'in ağzından dinlediğimiz şu örneği sizinle paylaşalım:

Seyyid Muhammed Raşid [kuddise sırruhû] bir sohbeti sırasında rabitanın tesiri hakkında şu örneği verdi:

“Milâttan önce Mezopotamya'da Keldânîler adında bir topluluk yaşırdı. Bunların geçimi hayvancılığa bağlıydı. Büyük ve küçükbaş hayvanlar beslerlerdi. Özellikle büyükbaş hayvanlardan tam siyah ve tam beyaz renkli olan inekleri beslemek, onlar için daha önemliydi.

Ne var ki Keldânîler alaca inekleri de beslemek istiyorlar, buna bir türlü muvaffak olamıyorlardı. Ne yaptılarsa sonuç alamadılar. Aralarından bir heykeltıraş buna bir çare düşündü. Alaca renkli bir buzağı heykeli yaptı. Onu götürüp hayvanların her gün su içtiği çeşmenin yanına dikti.

Her gün bu çeşmeden su içmeye gelen inekler, hem su içiyor hem de alaca resmi seyrediyorlardı. Bu hayvanlar doğum yaptığında doğan yavruların hepsinin alaca renkli olduğu gözüktü. O çeşmenin dışında sulanan hayvanların yavrularında ise bir değişiklik olmamıştı.”

Dr. Ahmed Bey diyor ki:

“Bazı bilim adamları, bu ineklerin geninde, sadece bakmak suretiyle değişiklik meydana gelebileceğini ve bu yüzden yavrularını alaca renkli doğurmuş olabileceklerini söylemişlerdir. Ben bu durumu, aynı zamanda bir tıp doktoru olduğum için merak ettim. Amerika'da hocalık yapan emekli bir profesörle konuştum. O da kendisinin İngilizce bir eserden aynı hadiseyi okuduğunu bana söyledi.”

Tarih kitaplarımızın kaydına göre yine Mezopotamya bölgesinde benzer bir olay, Hz. Yakub [aleyhisselâm] tarafından yaşanmıştır. Şöyle ki: Hz. Yakub, Harran'da dayısının kızı ile evlenmişti ve onun yanında kalıyordu. O zaman daha peygamber olmamıştı. Bir zaman sonra, Hz. Yakub, Ken'an ilinde oturan babası Hz. İshak'ın [aleyhisselâm] yanına gitmek için dayısından izin istedi. Dayısı, kendisine,

“Senin sebebinle malımız bereketlendi, malımdan istediğini al!” dedi. Hz. Yakub,

“Bu sene yavrulayacak olan bütün koyun ve keçilerin doğuracakları alaca tenli, benekli hayvanları bana ver” dedi. Dayısı kabul etti ancak oğulları bunu hoş bulmayıp döllenme anındaki duruma göre, alaca tenli doğurma ihtimali olan bütün koyunları ayırıp uzak bir yere götürdüler. Bunun üzerine Hz. Yakub, koyunların alaca tenli ve benekli yavru doğurması için şöyle bir yola başvurdu. Badem ve çınar ağaçlarının yaş dallarını aldı, onları alaca şeklinde soyup koyunların su içeceği yerin başına dikti. Hedef şu idi: Koyunlar su içmek için su göletinin başına geldiklerinde o alaca dallardan oluşan şekillere baktıklarında korkup ürksünler; onlara dikkat kesilsinler, bu etki ve tepki içinde karınlarındaki yavrular hareket etsin ve renkleri alaca olsun. Bu onun için hârikulâde bir olaydı. Hz. Yakub bu yolla, istediği renkte pek çok koyun sahibi oldu.³⁴

Benzer bir durumu, peygamber olmadan önce Hz. Musa da [aleyhisselâm] uygulamıştır. Hz. Musa, Hz. Şuayb'ın [aleyhisselâm] damadıdır. Hz. Musa, ailesiyle birlikte Hz. Şuayb'dan ayrılmak isteyince, Hz. Şuayb'ın kızı, babasından kendisine geçimlerini sağlayacak kadar koyun vermesini istedi. Hz. Şuayb da, içinde bulundukları sene içinde yav-

34 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 1/283.

rulayacak koyunlarının değişik renkte olanlarını kendilerine vereceğini söyledi. Bütün koyunları güzel siyah bir renge sahipti. Bunun üzerine Hz. Musa [aleyhisselâm], koyunların farklı renkte yavru doğurmasını temin için, koyunların su içeceği su göletinin üzerine değişik renkte hayalet şekiller dikti. Koyunlar, onları görünce korktular; gördükleri şekli heyecanla süzmeye ve etrafında dolaşmaya başladılar. Bu heyecan sırasında dikkatin toplandığı şekil ve renk, karınlarındaki yavruya yansıdı; bir koyun hariç, diğer bütün koyunlar alaca renkte yavru doğurdu.³⁵

Sürekli seyredilen bir resim ve şekil, hayvanlar üzerinde böyle bir etkiye ve değişime sebep olursa, insanın gözü ve gönlüyle sürekli seyredip hayal ettiği resimlerden, şekillerden, şahıs ve görüntülerden nasıl etkileneceğini düşünmelidir. Yukarıda nakledilen olaylar, dikkatle takip edilen bir görüntünün fıtrata yaptığı etkiye bir örnek olmakla birlikte, onların rabıtayla da bir irtibat yönü vardır. Rabıta da, gönlü sevgi ve hasretle, nuranî bir güzele yöneltmektir. Bu güzel, yüce Allah'ın nur ve edebiyatla süslediği insan-ı kâmilidir. İnsan-ı kâmil Allah'ın şahididir; takva nurlarıyla süslenmiş bir dostudur. Bu dosta nazar etmek, bakanın sevgi, ilgi ve yönelme derecesine göre iç âleminde bir etki yapar; gönüle, seyrettiği zatın manevi renginden bir renk atar, feyzinden feyiz katar. Durum, tecrübe edenlerce maldur. "Üzüm üzüme baka baka kararır" atasözü de sürekli bakılan şeylerin taşıdığı özelliğe göre, bakan kimsenin üzerinde, iyi veya kötü, yapacağı etkiyi ifade etmektedir.

35 bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/19-20; a.mlf., *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 6/2657-2658. Daha kısa bir rivayet için bk. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 18/237-238; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, Beyrut 1998, 61/40.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN ve SÜNNET'TE RABİTA

Her mümin, yaptığı herhangi bir işin dine göre hükmünü bilmelidir. Dinimizde temel hüküm kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Bunların muradını anlamak için, sahabenin uygulaması ve müctehid âlimlerin ictihadı çok önem arzeder. Sonra diğer hüküm kaynakları gelir.

Bir mürşidin terbiyesine giren kimsenin temel görevlerinden biri de rabıta'dır. Her tarikatta rabıta vardır. Hem de sürekli bir rabıta. Bir müminin gecesini gündüzünü dolduran bir işin elbette dinde bir yeri, delili ve değeri olmalıdır.

Bu terbiyenin başındaki büyükler, bizzat yaptıkları ve yapılmasını tavsiye ettikleri bütün işlerin, doğrudan veya dolaylı olarak, açık veya işaret yolu Kur'an ve Sünnet'e dayandığını söylemektedirler. Şu halde her tarikatta mühim bir terbiye usulü olan rabıtanın açıkça veya işaret yolu, ismiyle veya sıfatıyla Kur'an ve Sünnet'te bahsedilmesi, bir şekilde tavsiye edilmesi beklenir.

Bir şey Kur'an ve Sünnet'te iki türlü geçer; ya açıkça zikredilir veya sıfatıyla belirtilir. Ayrıca o şeyden işaret ve delalet yoluyla da bahsedilebilir. Bunun için değişik üsluplar kullanılır. Mesela teşbih, temsil, kinaye, örnekleme ve kıssa bunlardan bazılarıdır.

Kur'an ve Sünnet'te bir meselenin hükmünü aramanın usulleri vardır. Onları ehli bilir. Bu hüküm yolları çoktur. Hepsini yüce Allah'ın muradını anlamak için kullanılır ve onlarla aranan meselede bir sonuca varılır.

Kur'an ve Sünnet'te rabitanın aslını ve hükmünü ararken de bütün bu yolları kullanmalıdır.

Bazan bir şey Kur'an ve Sünnet'te lafzı ile değil manası ve sıfatı ile bulunur. Bu durumda işin manasına, ruhuna ve hedefine bakılır. Eğer o şey Kur'an ve Sünnet'te açıkça zikredilen diğer bir şeyle aynı manada ve hedefte ise onun hükmünü alır. Rabita da böyledir.

A) Kur'an'da Rabita

Bir meselenin Kur'an'da nasıl aranacağını az önce belirttik. Şimdi, Kur'an'da rabitayla aynı kökten gelen âyetlerin rabita ile irtibatını ve ortak noktalarını tesbit etmeye çalışacağız. Önce şu mühim kuralı hatırlatalım:

Dilde şöyle bir kural vardır: Bir kelimenin asıl kök harfleri ne manaya geliyorsa, ondan türeyen diğer bütün kelimelerin o asıl mana ile ortak bir yönü vardır.

Rabita kelimesinin kökü "rbt" harfleridir. Kelimenin mastarı **rabt** gelir. Manası, "bağlamak, birleştirmek, sağlam yapmak, devam etmek, sabırlı olmak, sabit kalmak ve kuvvetlendirmek"tir.

Rabî kökünden hangi kelime türese, onunla bu manalardan biri veya birkaçı anlatılmış olur. Bütün manalar birbirine yakındır. Mana ortak olunca sonuçta hedef de ortak olur. Bunu anlamak için manalar arasındaki ilgi, irtibat ve intikali bilmek gerekir.

Şimdi, Kur'an'da rabîta kelimesiyle irtibatlı kelimelerin geçtiği âyetleri ve onların tasavvuftaki rabîta ile irtibatını ve ortak noktasını tesbit etmeye çalışacağız.

a) Rabîtayla Ortak Mana Taşıyan Âyetler

Kur'an'da rabîta kelimesiyle aynı kökten gelen beş âyet vardır. Bu âyetlerden biri Kehf sûresinde geçer. Âyetin meali şöyledir:

“Biz o gençlerin hidayetini artırdık ve kalplerini (iman üzere) rabtettik” (Kehf 18/13-14).

Yani, imanlarını kuvvetlendirdik. Bunu imanlarında sabit kalmaları ve putperest zalimlere karşı dayanmaları için yaptık. Hidayetin artması, kalplerine nur vererek olmuştur. Kalbe nur gelince kalp huzur bulur, korkusu gider, kuvvetlenir, hak yolda sabrı ve sebatı artar.³⁶

İkinci âyet Hz. Musa'nın annesinin halini anlatan âyet-tir. Âyetin meal-i şerifi şöyledir:

“Musa'nın annesinin kalbi her şeyden bomboş olup (sadece Musa'nın derdine düştü). Eğer biz, (vaadimize yakînen) inananlardan olsun diye kalbini rabtetmeseydik az kalsın onu (Musa'nın oğlu olduğunu) açıklayıverecekti” (Kasas 28/10).

36 Âyetin bu manada bir tefsiri için bk. İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-Medîd*, 4/146.

Bu âyette rabt fiili, mâzi fiili olarak gelmiştir. Manası, “Onun kalbini sabit tuttuk, kendisine sabır verdik, kalbine sekînet indirip kuvvetlendirdik” şeklindedir.³⁷

Yusuf b. Hüseyin demiştir ki: “Musa’nın annesine iki şey emredildi; kendisine, ‘Onu emzir ve korkarsan suya bırak’ dendi. Annesi iki şeyden nehyedildi. Ona, ‘Oğlun için korkma ve üzülme’ dendi. Kendisine iki müjde verildi; ‘Onu sana geri çevireceğiz ve kendisini peygamberlerden yapacağız’ dendi. Olay karşısında bütün bunlar ona bir fayda vermedi; nihayet Allah onu korumayı bizzat üstlendi ve (üzerine indirdiği sekînetle) kalbini kuvvetlendirdi.”³⁸

Bu sözden konumuz adına şu sonucu çıkarmak mümkün: Bazan ciddi bir olay karşısında kula, ilmi yetmez, bildikleri kendisini tehlikeden alıkoymaz, işte o an, ilâhî yardıma muhtaç olduğu andır. Yüce Allah, merhamet ettiği kuluna özel rahmet eder, kalbine sekînet indirir, sabır ve kuvvet verir, feyiz ihsan eder. Âyette belirtildiği gibi Allah Teâlâ, sevdiği kuluna yardımını doğrudan, melekleri veya mümin kulları vasıtasıyla yapar (Enfâl 8/62). Tasavvuftaki rabîtadan hedef de, kalbin kullukta aciz, zayıf ve yetersiz kaldığı noktada, onu ilâhî rahmetle desteklemektir. Bunun için, yeryüzünde Allah’ın halifesi olan irşad kutbu vesile edilmektedir.

Rabt kökünden gelen kelimelerin geçtiği diğer iki âyet Enfâl sûresindedir. Birinci âyette Allah Teâlâ, Bedir Savaşı’nda, müminlerin kalbini teskin etmek ve kuvvetlendirmek için melekleri, yağmuru, uykuyu sebep yapmıştır. Bunu kalplerindeki endişe ve vesveselerini gidermek, kalplerini sakinleştirip kuvvetlendirmek ve harp meydanında ayaklarını sabitleştirmek için yaptığını açıklamıştır.

37 Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 10/259.

38 İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-Medîd*, 5/251.

Âyetin ribatla ilgili kısmının tercümesi şöyledir:

“Allah kalplerinizi rabt etmek (kuvvetlendirip sakinleştirmek) ve ayaklarınızı (hak yolunda, harp meydanında) sabitleştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu” (Enfâl 8/11).

Enfâl sûresindeki diğer âyet şudur:

“O düşmanlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın ve cihad için bağlanıp beslenen atları hazır tutun” (Enfâl 8/60).

Âyet, düşmana korku vermek için kuvvet ve at hazırlamayı, bu atları hücumla hazır halde bağlı bulundurmaya emretmektedir. Günümüzde atların yerini, yeni savaş araçları almıştır.

Âyetin devamında belirtildiği gibi, bu hazırlığın en önemli sebebi, düşmanı korkutup defetmektir. Âyette iki türlü düşmandan bahsedilmiştir. Biri, insan, diğeri şeytan taifesidir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], bu âyeti okuyunca, Allah'ın bildiği fakat müminlerin bilmediği diğer düşmanların şeytanlar ve cinler olduğunu belirtmiştir.³⁹

Müfessir Taberî'nin [rahmetullahi aleyh], tercih ettiği ve manaya en uygun bulduğu görüş budur.⁴⁰

Âyette geçen, *“Düşmanlarınıza karşı gücünüz yettiği kuvveti hazırlayın”* emri, maddi ve manevi kuvveti içine almaktadır. Kalp kuvveti olmadan, silah kuvvetinin yetmeyeceği malumdur. Her iki kuvveti temin eden bir ordunun Allah'ın izniyle zafere ulaşması ve mağlup ettiği düşmanına bile ada-

39 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, Beyrut 1995, 10/42-43; Mâtürîdî, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm (Te'vilâtü Ehli's-Sünne)*, Beyrut 2004, 2/367; Süyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, 4/97; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 9-10/307-308.

40 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 10/43.

leti ulaştırması kolaydır. Bunun için İmam Kuşeyrî [rahmetullahi aleyh], *Letâifü'l-İşârât* adlı tasavvufî tefsirinde der ki:

“Düşmanlara karşı hazırlanacak kuvvetlerin en önemlisi, kalbin Allah ile kuvvet bulmasıdır. Bu konuda insanların durumu farklıdır. Bazılarının kalbi Allah'ın yardım vaadine güvenerek kuvvet bulur. Bazılarının kalbi bütün halini yüce Allah'ın bilmesiyle kuvvet bulur. Bir diğerrinin kalbi ise Allah Teâlâ'yı müşahede halini elde ederek kuvvet bulur.”⁴¹

Âriflerden Ebû Ali Rûzbârî [kuddise sırruhû], âyette emredilen kuvvetin Allah Teâlâ'ya güvenmek olduğunu belirtmiştir. Kuvvetin, tazarru ve niyazla yüce Allah'a yönelip O'ndan yardımı istemek olduğunu söyleyenler de olmuştur.⁴²

Müminin düşmanı iki çeşittir. Biri görünür, diğeri gizlidir. Görünen düşman kâfir ve münafıklardır; görünmeyen ise cin ve şeytanlardır. Her iki düşmana karşı kuvvet hazırlamak emredilmiştir.

Şeytan, top ve tüfekten korkup kaçmaz. O ancak nurdan kaçır, zikirden çekinir, ilimden korkar, Allah'a âşık kullardan ürker. Ona karşı hazırlanacak kuvvet bunlardır. Bu kuvvetleri temin eden her şey önemli ve gereklidir. Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, şeyhin sûretinin hayalde hazır tutulmasının önemli bir neticesinin, kalpten şeytanın vesvesesini defetmek, günahı ve düşmanlığı gidermek olduğunu belirtir.⁴³

Allah için kapıda veya sınır bölgelerinde bağlanan bir at, nasıl insanın imanını kuvvetlendiriyor, ona her an Allah'ı zikrettiriyor, hak yolunda görevli olduğunu hatırlatıyor, cihadı düşündürüyor, ölümü sevdendiriyor, cenneti özletiyor ve şey-

41 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, Kahire 1998, 2/323.

42 Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 9-10/311.

43 Gümüşhânevî, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, s. 254.

tana karşı kalbe kuvvet oluyorsa; o atların üzerindeki insanları Allah'a giden yola sevkeden bir Allah dostu, kalbe daha fazla manevi destek olur. Hidayet yolunda rehber yapılan bir kâmil insan, kendisine Allah için sevgiyle bağlanan kalplere her an zikir, fikir, feyiz, şükür, şuur, nur, rahmet ve muhabbet sebebi olur; onu taate, hayra ve hizmete yönlendirir.

Hedefi itibariyle rabîta, kâmil mürşidi kendine manevi bir kalkan yapıp şeytanın hücumlarına karşı kalbini koruma altına almaktır. Zaten bir sahih hadis-i şerifte de, ümmetin idaresini üstlenen imam ve halifenin görevinin, insanları maddi ve manevi düşmanlara karşı korumak, onlara kalkan görevi yapmak olduğu belirtilmiştir: Hadisin meali şöyledir:

“Kendisine biat edilen imam, (düşman ve kötülöklere karşı önünüzde) bir kalkandır; onun arkasında savaşılır ve (tehlikelerden) korunulur.” ⁴⁴

İbn Hacer el-Askalânî [rahmetullahi aleyh], insanların işlerini üstlenen herkesin, hadiste bahsedilen imam durumunda olduğunu belirtmiştir.⁴⁵ İmam Sühreverdî'nin [kuddise sirruhû] belirttiği gibi,⁴⁶ kâmil mürşidin nezaretinde yürütölen din ve manevi terbiye işinden daha önemli ve daha büyük hangi iş vardır? Kâmil mürşid, kalbe saldıran nefis ve şeytan düşmanlarından korunmak için güzel bir kalkandır; yeter ki insan o kalkanı önüne alsın; gönlüne saldıran düşmanlarına karşı bir siper yapsın.

Bir diğör yönüyle rabîta, düşmanları karşısında zayıf ve yetersiz kalan kalbi, manen kuvvetli kalple desteklemektir. Bu iş, içi boşalıp zayıflamış bir aküyü, dolu ve kuv-

44 Buhârî, Cihâd, 109; Nesâî, Bîat, 27, 30.

45 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 6/217.

46 Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 123.

vetli bir akü ile doldurmaya benzer. Velinin kalbi ilâhî nurlarla beslendiği için kudsi ve manevî bir kuvvete sahiptir. Ona samimiyetle yönelen ve onunla irtibat sağlayan kalp, ondan nasiplenir, feyizlenir ve kuvvetlenir. Veliler melekler gibi manevi destek ordusudur. Allah dilediklerini onlarla destekleyip kuvvetlendirir.

b) Ribat Âyetinin Tefsiri

Konumuzu yakından ilgilendiren en açık âyet, Âl-i İmrân sûresinin son âyetidir. Bu âyetin tam meali şöyledir:

“Ey iman edenler! Sabredin; sebat gösterin, düşmanın saldırı noktalarında nöbet tutun, Allah’tan korkun ki kurtuluşa eresiniz” (Âl-i İmrân 3/200).

Bu âyette geçen “ribâtın” yani düşmanın saldırı noktalarında nöbet tutmanın manası ve şekli hususunda âlimlerin farklı yorumları olmuştur. İmam Süyûtî [rahmetullahi aleyh], bu âyetin tefsirinde kırk civarında görüş nakletmiştir. Bunların bir kısmı birbiriyle aynı veya benzer görüşlerdir. Biz birbirinden farklı görüşleri özetle vermeye çalışacağız. Âyetin, *“Sınırlarda nöbet tutun”* kısmına şu manalar verilmiştir:

Bir namazdan sonra diğer namaz vaktini gözetleyin.

Namaza her an hazırlıklı olun.

Namaz için güzelce abdest alın.

Namazı vaktinde kılın.

Namaz ve diğer ibadetler için mescidlerde bekleyin.

Mescidlere bağlanın.

Uzak yerlerden yürüyerek mescidlere gelin. Eliniz işte, gönlünüz mescidde ve ibadette olsun.

Dininizde sabit olun, kullukta gevşemeyin.

Dininizi ve vatanınızı düşmanlardan koruyun.

Düşmanın geleceği yerlerde nöbet tutun.

Maddi ve manevi düşmanlara karşı kuvvet hazırlayın, uyanık olun.

Allah yolunda cihad yapın.

Farzları korumada, haramlardan kaçmada çok dikkatli olun.⁴⁷

Cüneyd-i Bağdâdî, âyetin, “*Nöbet tutun*” kısmına şu manayı vermiştir: “O, sırrın, Allah Teâlâ ile gizli bir irtibat halinde olması; açık halde de Allah Teâlâ’ya bağlanmasıdır.”⁴⁸

Ebû Abdurrahman-ı Sülemî, tefsirinde bu âyet hakkında şu açıklamaları nakletmiştir:

“Hükmüm altında sabredin; düşmanlarımla cihadda birbirinize sabır tavsiye edin, kalplerinizi benim emrime uymaya ve rızama bağlayın.”

Cafer-i Sâdık [rahmetullahi aleyh] ribat âyetine şu manayı vermiştir: “İsyanlara karşı sabredin, taatlere devamda sebat gösterin, ruhlarınızı müşahedeye bağlayın, Cenâb-ı Hak’la birlikte güzel muamele ile Allah’tan korkun ki felaha eresiniz, sıdk ehlinin makamına ulaşasınız; çünkü kurtuluş mahalli odur.”

Bir diğer ârif de âyete şu manayı vermiştir: “Âzalarınızla taatleri yerine getirmeye sabredin; Allah’la birlikte olmaya sebat gösterin; sırlarınızı hakikatlere bağlayın ki boş düşünce ve fikirlerden sıyrılıp kurtulasınız.”⁴⁹

47 Süyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, 2/416-421.

48 bk. Sülemî, *Hakâiku’t-Tefsîr*, Beyrut 2001, 1/135.

49 Açıklamalar için bk. Sülemî, *Hakâiku’t-Tefsîr*, 1/137.

İmam Kuşeyrî, yukarıdaki âyetin bir manasının da şu olduğunu nakletmiştir:

“Taatleri yapmaya ve günahları terketmeye karşı sabredin. Kötü arzulardan uzak kalmaya, şehvetleri terketmeye ve sizi Allah’tan alıkoyan engelleri aşmaya karşı birbirinize sabrı tavsiye edin ve bunun için sebat gösterin. Bütün vakit ve hallerinizde (salihlerle) sohbet ve beraberlikte istikamet üzere kalmaya devam edin.”⁵⁰

Müfessir Mehmed Vehbi Efendi, âyetteki murabataya şu manayı vermiştir:

“Murabata, (asıl manası ve hedefi itibariyle) Allah’a ulaştıracak sebeplere ruhlari bağlamaktır. Bu mana ile önceki manaların birleşmesi mümkündür. Şöyle ki düşman karşısında hudut beklemek de, ruhu Allah’a vâsil edecek ibadete bağlamaktır.”⁵¹

Beyzâvî, “*Sınırlara nöbet tutun*” âyetinin hem sınırlarda düşmanı gözetlemek hem de itaat alanında nefsi takip ve kontrol etmek manasına geldiğini belirtmiştir. Beyzâvî, âyetteki “*râbitû*” emrinin, dinî vazifeleri güzel korumak anlamına geldiğini delillendirmek için şu hadisi nakletmiştir:

“*Bir namazdan sonra gelecek namazı beklemek var ya, işe asıl ribat budur.*”⁵²

Beyzâvî, âyetin sonunda müjdelenen kurtuluşun şu üç şeyi başarmaya bağlı olduğunu belirtir:

1. Taatlerin acılığına ve zorluğuna sabretmek.

50 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, Kahire 1999, 1/295.

51 Mehmed Vehbi Efendi, *Hulâsatü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 2/822 (Kısmen sadeleştirme yapıldı).

52 Buhârî, Vudû, 6; Müslim, Tahâret, 34-41; Tirmizî, Tahâret, 39.

2. Nefsi kötü âdet ve alışkanlıklarını terketmede sabra alıştırmak (Yani haramları ve boş işleri terketmek).

3. Cenâb-ı Hak tarafından gelen manevi vâridatları alabilmek için sırrı beklemek (Yani kalbi yüce Allah'ın razı olmadığı bütün düşünce ve sevgilerden temiz tutmak).

Beyzâvî şeriat, tarikat ve hakikat denen üç makamın, özetle bunlardan ibaret olduğunu bildirir.⁵³

Necmeddin-i Kübrâ ise âyette müminler için hakiki kurtuluşun dört şeye bağlı olduğuna bir işaret bulunduğunu belirterek onları şöyle sayar:

1. Nefsi, kendinde bir kuvvet görmekten menederek ve ona Mevlâ'sının taatini emrederek onunla mücâhede etmeye sabır.

2. Kalpleri, bir bela ve musibet anında ezeli takdirlerle rıza gösterip teslim olması için kontrol etmede sebat.

3. Ruhları, mâsivadan keserek Allah'a vâsıl olmaya bağlamak.

4. Sırları, Allah'tan başka varlıklara yönelmekten muhafaza etmek ve Allah'ta fâni olmak. Bunu yapanlar, Allah'ın tevfiği ve ilâhî inâyetin cezbesiyle Allah'ta fâni olup bekâ billâh halini elde ederek vücut (varlık) perdelerinden kurtulurlar. Cenâb-ı Hakk'ın ezeli inâyeti, kula ebediyen yeter.⁵⁴

İmam Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif* adlı eserinde, “*Düşmanın saldın noktalarında nöbet tutun*” âyetinin, iki çeşit düşmana karşı uyanık olmayı, tedbir almayı ve kuvvet hazırlamayı emrettiğini belirtir. Bu düşmanların biri kâfirler, diğeri nefis ve şeytandır.⁵⁵

53 Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil*, 1/198.

54 Necmeddin-i Kübrâ, *et-Te'vilâtü'n-Necmiyye*, Beyrut 2008, 2/111.

55 Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 131-132.

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], bu iki düşmandan hangisinin daha tehlikeli olduğunu, bir savaş dönüşünde ashabına şöyle hatırlatmıştır:

“Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz.” Ashap,

“Ey Allah’ın resûlü, büyük cihad nedir?” diye sorunca, Hz. Peygamber’in cevabı şu olmuştur:

“Dikkat edin, büyük cihad, (bir ömür boyu) nefsinizle yapacağınız cihaddır.” ⁵⁶

Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi vesellem], gerçek mücahidi şöyle tanıtmıştır:

“Asıl mücahid, Allah’a itaat hususunda nefsi ile cihad eden kimsedir.” ⁵⁷

İmam Sühreverdî, ismi geçen eserin 13, 14 ve 15. bölümlerinde, tekkelerin aslında bir ribat görevi yaptığını dikkat çeker ve bunun nasıl olduğunu anlatır.

İmam Sühreverdî, düşmanı gözetlemek ve İslâm beldesine saldırdığında onları defetmek için mücahidler için kurulan sınır boylarındaki askerî ribatlar gibi; kalpten şeytanların hücumunu defetmek ve orayı haramlardan temizleyip Allah’ın zikriyle mâmur etmek için kurulan tekkelerin de, âyette emredilen ribat görevini yaptığını belirtir. İmam Sühreverdî, mücahidler gibi, velilerin de İslâm düşmanlarına karşı müslümanları koruduğunu, dervişlerin, kullara gelecek maddi ve manevi âfetleri, ibadet ve dualarıyla savdıklarını, buna vesile olduklarını zikreder.

⁵⁶ Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, nr. 355; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, 8/523-524; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 6107.

⁵⁷ Tirmizî, *Fezâilü'l-Cihâd*, 2; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 7/499.

Şu hadis bunun delilidir:

*“Şüphesiz Allah Teâlâ bir salih müslümanın bereketine etrafındaki komşularını umumi belalardan korur. O kimse aralarında bulunduğu sürece, onlar emniyet içinde olurlar.”*⁵⁸

İmam Sühreverdî, bir mürşidin etrafında nefis ve şeytan düşmanlarına karşı birlik oluşturan, tekkelerde toplanıp sürekli ilim, zikir, fikir, ibadet ve hizmetle meşgul olan sûfîlerin, sahabe devrindeki ashâb-ı Suffe'ye benzediğini belirtir. Hazret, dervişlerin kendilerine verilen günlük vazife ve hizmetleri hakkı ile yerine getirmeleri durumunda, Allah'ın emrettiği şekilde sınırlarda bekleyen gerçek mücahidler olacaklarını hatırlatır.⁵⁹

c) “Sadıklarla Beraber Olun” Âyeti ve Rabîta

Kur'ân-ı Kerîm'de, salih insanlarla gönül, hal ve yolda birlik içinde olmayı emir veya tavsiye eden âyetler vardır. Bunlar da dolaylı olarak rabıtaya delil olmaktadır. Tasavvuf ehlinin, rabıtaya delil olarak kullandıkları âyetlerden biri de şudur:

“Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun” (Tevbe 9/119).

Elmalılı Hamdi Yazır [rahmetullahi aleyh] âyete şöyle mana vermiştir:

“İmanlarında, ahidlerinde ve hak dinde niyeti, sözü, fiil ve her haliyle sadık olanlarla beraber olunuz; sadıkların velayet ve beraberliğinden (onların dostluk ve sohbetinden) ayrılmayınız. Münafıklardan sakınıp, Hz. Muhammed ve

58 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 2/855; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 1/669, Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 1784. Bu konuda İbnü'l-Münkedir'den gelen bir haber için bk. Humeydî, *el-Müsned*, nr. 373.

59 Geniş bilgi için bk. Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 129-148.

ashabı gibi sadıklara dost ve yakın olunuz; onlar gibi özü doğru, sözü doğru, işi doğru olunuz, onlara uyunuz!" ⁶⁰

İsmail Hakkı Bursevî [rahmetullahi aleyh] bu âyetin tefsirinde der ki:

"Bu âyet-i kerimede bahsedilen sadıklardan biri de kâmil mürşidlerdir (Çünkü onlar, özü, sözü ve işiyle Hakk'a sadık kimselerdir). Bir mümin, kâmil mürşidlerin nazarlara altına girer, muhabbetle huzurlarında kabul görür, ciddiyetle kapılarında amel ve hizmet yaparsa, onların feyiz ve bereketleriyle kötü işleri terketmeye, Allah'ın yolunda istikamet üzere bulunmaya rahatlıkla muvaffak olur, huzur-ı Hakk'a kavuşur." ⁶¹

Allâme Âlûsî [rahmetullahi aleyh], sadıklarla beraber olmayı şöyle açıklar:

"Sadık ve salihlere karışınız (onlarla iç içe olunuz) ki onlar gibi olasınız; çünkü herkes yakın olduğu kimseye uyar." ⁶²

Büyük veli Ubeydullah Ahrâr [kuddise sirruhû], "*Sadıklarla beraber olunuz*" âyeti üzerinde şu açıklamayı yapmıştır:

"Allah'ın sadık kulları ile beraberlik iki türlü olur:

Birincisi, beden ile beraberliktir. Bu onlarla bir olmak, sohbet halkalarına girmek, meclislerinde bulunmaktır. Kim buna devam ederse Allah onun kalbini sadık velilerin iç âlemindeki nurla nurlandırır, kendisine onların ahlâkı ile ahlâklanmayı ihsan eder.

⁶⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/2644.

⁶¹ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 3/532.

⁶² Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 11/56.

İkincisi, manevi beraberliktir. Bu, kalbini onlara bağlayarak ruhaniyetlerine yönelmektir. Öyle ki insan bu şekilde sadıkları gıyaben hayalinde hazır hale getirir, sanki onlarla beraber bulunur. Bu kalp irtibatı kuvvetli olunca, velilerdeki bütün sırlar ona akseder.

Bu âyetin bir manası, ‘sadıklara uyun’ demektir. Bunun için hak yolcusu kalbini sadık kullara bağlamalıdır. Sadık, Allah’tan başka her şeyden gönlünü çeken ve tamamen O’na bağlanan kimse demektir.

Âyetin bir diğer manası, ‘Allah’a âşık ol ve sadece âşıklarla beraber bulun’ demektir. Çünkü insan kiminle birlikte olur ve kimi kendine rehber seçerse, onun sıfatlarına bürünür. Bu ilâhî bir kanundur. Yüce Allah insana beraber olduğu kimseleri etkileme ve onlardan etkilenme özelliği vermiştir. Bunun için Allah’ın âşık kulları ile beraber olmak-tan daha faydalı ve güzel hallere ulaştırıcı bir şey yoktur. Bu söylediklerimize büyüklerin şu sözü de delildir:

‘Cenâb-ı Hak tarafından kula verilen bir cezbe, insanların ve cinlerin ameline denktir.’⁶³

Kendileriyle olmamız istenen bu Allah dostları, her namazda Fâtiha’da, *“Yâ Rabbi, bizi kendilerine özel nimetler verdiğin kimselerin yolu olan sırat-ı müstakîme ulaştır”* diye dua yaptığımız kimselerdir. Çünkü bu özel nimete ve gerçek hidayete ulaşanların, diğer bir âyette peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler olduğu belirtilmiştir (Nisâ 4/69).

İşte rabitanın hedefi, sıddık, şahit ve salih bir veliyi Allah için sevip ondan sırat-ı müstakîm ahlâkını almaktır. Ârifler yeryüzünde Allah’ın şahitleridir; onların yüzü, gözü, sözü, gecesi ve gündüzü bakana Allah’ı zikrettirir, ahireti

fikrettirir, hayırları sevdendir. Bunun için Resûl-i Kibriya Efendimiz onlarla hemhal olmayı şöyle tavsiye etmiştir:

*“Meclisinde bulunacağınız kimselerin en hayırlısı; görülmesi size Allah’ı hatırlatan, konuşması ilminize bereket katan ve ameli ahirete rağbetinizi artıran kimselerdir.”*⁶⁴

Allah Teâlâ, bizlere, sadık kulları ile birlikte olmayı emrettiği gibi, salih kullara da onların beraberliği ile şeref ve kuvvet bulacak olan ihlâslı kullarla bilikte olup onları manen desteklemelerini emretmiştir.

Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber’e [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle emretmiştir:

“Resûlüm, sabah akşam Rab’lerine dua eden ve sadece O’nun rızasını isteyen kimselerle bulunmaya sabret; onlardan gözünü çekme” (Kehf 18/28).

Ârif müfessirlerden Rûzbihân-ı Baklî, bu âyetin tefsirinde demiştir ki: “Resûlüm, benim cemalime âşık, celâlime müştak olan şu fakirlerle birlikte bulunmaya sabret. Onlar öyle kimselerdir ki bütün vakitlerinde benden yüce zatımı dilemekte, muhabbet kanatlarıyla bana kavuşacakları âleme uçmak istemektedirler. Onlarla birlikte bulun ki vuslat makamına ulaşamadıklarında senin sohbetinle teselli (ve kuvvet) bulsunlar. Onların seni görmesinde, bu cemali görmek vardır.”⁶⁵

İmam Kuşeyrî, bu âyetin tefsirinde der ki:

“‘Âyetin manası şudur: Resûlüm, onlardan gözünü ayırma, nazarını kendilerinden çekme.’ Âyette ayrıca işaret yollu deniyor ki: Resûlüm, biz senin onlara dünyada naza-

64 Ebû Ya’lâ, *el-Müsneid*, nr. 2437; Süyûtî, *el-Câmiu’s-Sagîr*, nr. 3995, Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr*, Riyad 1998, 3/467-468.

65 bk. İbn Acîbe, *el-Bahrü’l-Medîd*, 4/157.

rını, kendilerini bize ulaştıracak bir sebep yaptık ve onların dünyada bizi görememelerinin yerine senin nazarını koyduk. Sen bugün (dünyada) onlardan nazarını çekme, biz de yarın (cennette) onların bize nazar etmesini menetmeyiz.”⁶⁶

Yine İmam Kuşeyrî, “*Onlardan bazılarını, sabrettiklerinde, emrimizle doğru yolu gösteren rehberler yaptık. Onlar, âyetlerimize yakînen inanıyorlardı*” (Secde 32/24) âyetinin tefsirinde, marifet ve müşahede yolunda rehber yapılan ârifler hakkında demiştir ki:

“Onlar, bizi talepte (bize ulaşma yolunda) sabrettiklerinde, bizi bularak mesut ve bahtiyar oldular. Bizim ihsanlarımızdan elde ettikleri şeyler, kendilerine tâbi olanlara geçti; kalplerinde parlayan marifet güneşinin şuaları, onların ehline (kendileriyle hak yolda gidenlere) yayıldı. Onlar, halk için birer hidayet rehberidirler, din konusunda birer kaynağırlar, irşad olmak isteyenler için birer yıldızdırlar.”⁶⁷

Yüce Allah'ın ârif âşık bir dostunu gören kimse, O'nun şahidini görmüş olur. Onun sohbetine girmek, gönlüne girmek içindir. Ârifin gönlü, Cenâb-ı Hakk'ın özel nazar mahallidir. O gönüle giren kimse, bu özel rahmet nazarından nasiplenir. O rahmetin azı da kula çok şey kazandırır. Onlara ihsan edilen nur, feyiz, sevgi gibi manevi nimetler, kendilerine gönül verip kalplerini açanlara intikal eder, gönüllerinde çağan marifet güneşi, bütün tâbilerine ışık yayar. Rabîta, ârifin gönlünde güneş gibi çağan ve parlayan ilâhî nura, gönlü açıp kalbi bağlayarak o kaynaktan manevi rızkını almaktır.

Salih bir insanla birlikteyken nasıl hayâlî ve edepli oluyorsak; bu salih dost, hayalimizde bulunduğu zaman da

66 bk. Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, Kahire 1999, 4/62.

67 Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, 5/148.

bizi edebe sevkeder. Evliyayı gönül tahtına oturtan kimse, eşkıyalık yapamaz. Bu sevgi insana Cenâb-ı Hakk'a karşı hayâlî olmayı öğretir. Buna dinimizde ihsan hali denir ki o, her mümin için hedef noktadır. Ebû Hüreyre [radiyallahu anh], Resûlullah Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem], "Allah'tan hayâ nasıl olur?" diye sorunca, Resûl-i Kibriyâ,

"Aranızdaki salih bir kimseden hayâ ettiğin gibi O'ndan hayâ etmendir" ⁶⁸ buyurmuştur.

Diğer bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Allah'tan kavmin içindeki salih bir insandan hayâ ettiğin gibi hayâ et." ⁶⁹

d) Âyetteki Vesile Nedir?

Tasavvuf ehlinin, Allah'a ulaşmada kâmil mürşidi vesile etmeye ve terbiyesine girmeye delil olarak gördükleri âyetlerden biri de şudur:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun, O'na yaklaştırmaya vesile arayın. O'nun yolunda mücâhede edin ki kurtuluşa eresiniz" (Mâide 5/35).

Vesile, derece, yakınlık, başkasına yaklaşmak için vasıta kılınan şey, şefaât, vuslat manalarına gelir. "Filanca Allah'a şunu vesile etti" demek, kendisini Allah'a yaklaştıracak ameli yaptı demektir. Ayrıca vesile, cennette yüksek bir derecenin ve Resûlullah Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] şefaatinin adıdır. **Teveessül** ise bir amel vasıtası ile maksada yaklaşmak ve ulaşmaya çalışmaktır.⁷⁰

68 Zebîdî, *İthâfû's-Sâde*, 3/223; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 7738-7739.

69 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 248; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 5539; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 971; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/284.

70 İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11/724,725.

Tevessül, Allah Teâlâ'ya yaklaşmak, huzurunda manevi itibar ve derece bulmak yahut bir faydanın elde edilip zararın defedilmesiyle ihtiyacını gidermek için salih bir amel veya zatla Cenâb-ı Hakk'a yakınlık sağlamaktır.⁷¹

Dinimizde câiz olan ve fayda veren vesilede üç unsur vardır:

1. Kendisine tevessül olunan zat. Bu, kulun istediğine karşılık verecek olan asıl hüküm ve nimet sahibi Allah Teâlâ'dır.

2. Tevessül eden kimse. Bu, Allah Teâlâ'nın yakınlığını isteyen yahut bir hayrın ele geçip bir şerrin defedilmesi ile ihtiyacının giderilmesini arzulayan zayıf, aciz kuldur.

3. Kendisi ile tevessül olunan şey. Bu, kulun kendisi ile Allah Teâlâ'ya yakınlık sağladığı salih ameller veya şahıslardır.

Yapılan tevessülün fayda vermesi için şu şartların bulunması gerekir:

1. Allah Teâlâ'ya vesile arayan kimsenin, vesileye ve onun faydasına inanan bir mümin olması gerekir.

2. Kendisi ile Allah'a yaklaşmak için tevessül edilen amelin, Allah Teâlâ'nın vesile için meşru kıldığı, rağbet ettirdiği bir amel olması gerekir.

3. Bu meşru amelin, Allah Resûlü'nün öğrettiği şekilde Allah'a yakınlık için yapılması gerekir.

Buna göre, mümin olmayan bir kimsenin yapacağı şeyler Hakk'a yakınlık vesilesi olamaz. Nitekim bid'at ve haram olan amellerle vesile gerçekleşmediği gibi, salih ol-

71 Cezâirî, *Akîdetü'l-Mü'min*, s. 123.

mayan kimselerle de Allah'a yakınlık sağlanamaz. Arzettiğimiz şartları taşıyan her vesilenin bütün zaman ve mekân-larda yapılması dinen câizdir, hatta buna teşvik edilmiştir.⁷²

Allâme Sâvî, *Celâleyn* hâşiyesinde der ki:

“Kişiyi Allah'a yaklaştıran her şey, âyette bahsi geçen vesileye dahildir. Nebîleri ve velileri sevmek, Allah dostlarını ziyaret etmek, Allah yolunda infakta bulunmak, çokça dua etmek, sıla-i rahim yapmak, Allah'ı çokça zikretmek ve benzeri şeyler birer vesile çeşididir.

Buna göre âyetin manası, 'Sizi Allah'a yaklaştıran her şeye yapışınız, O'ndan uzaklaştıran her şeyi de terkediniz' demek olur. Durum böyle olunca müslümanların, Allah dostlarını ziyaret etmelerini, bunun Allah'tan başkasına bir ibadet olduğunu zannederek onları küfür ile itham etmek, apaçık bir dalâlet ve hüsrandır. Hayır, hayır! Gerçek, onların dediği gibi değildir. Allah dostlarını ziyaret ve onlara muhabbet beslemek, Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem], '*Allah için sevmeyenin imanı yoktur*' hadisinde anlatılan Allah muhabbetine dahildir ve Allah Teâlâ'nın, '*O'na vesile arayınız*' âyetindeki vesileye girmektedir.”⁷³

İsmail Hakkı Bursevî [kuddise sırruhû] vesile âyetini şöyle tefsir etmiştir:

“Bil ki âyet-i kerime, açıkça vesileye yapışmayı emretmektedir. Vesile gereklidir. Çünkü Allah Teâlâ'ya ulaşmak ve kavuşmak bir vesile ile olmaktadır. Bunun için en güzel vesile ve vuslat yolu da, hakikat âlimleri ve tarikat şeyhleridir.

İnsanın kendi başına amel etmesi, benlik ve varlık duygusunu artırabilir, fakat peygamber ve velilerin tarifi,

72 Cezâirî, *Akîdetü'l-Mü'min*, s. 77-78.

73 Sâvî, *Hâşiy*e, 2/182.

mürşidin işaret ve kontrolüyle yapılan amelde benlik duygusu bulunmaz. Böyle bir amel (ve mürşid-i kâmillerin nezaretinde gerçekleşen seyrü sülûk) tâlibi, Rabbü'l-âlemîn'e ulaştırır. Ehl-i hayrın ve salihlerin sohbetinde büyük bir şeref ve saadet vardır." ⁷⁴

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî, vesilenin ne olduğunu ve niçin gerektiğini şöyle belirtir:

"Allah'a giden yolda muhakkak bir sebep gereklidir. Allah Teâlâ bir kulunu peygamberler olmadan da hidayete erdirmeye kadir. Fakat O, hidayet yolunu tarif edecek peygamberler göndermiştir. Akıllı olun. Bu halinizle hiçbir değere sahip değilsiniz. Gafletinizden uyanın. Bu iş tek başına olmaz. Bakın, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] ne buyuruyor:

'Kim kendi görüşü ile yetinirse sapıtır.' ⁷⁵

Sana dinin hususunda aynalık görevi yapacak, senin halini sana gösterecek bir kimse bul. Nasıl aynaya bakıp saçını başını ve elbiseni düzeltiyorsan, Allah dostuyla da kalbinin halini görüp kusurlarını düzelt. Boş hevesi bırak. Nasıl oluyor da, 'Benim hak`yolunu öğretecek kimseye ihtiyacım yok' diyorsun. Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Mümin müminin aynasıdır." ⁷⁶

Bir müminin imanı sahih (kâmil) olunca, o bütün halk için bir ayna görevi görür. Konuştuğunda, görüldüğünde ve kendisine yakın olduğunda herkesin halini ortaya kor, onların dinen ne durumda olduğunu gösterir." ⁷⁷

⁷⁴ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 2/388.

⁷⁵ Vahyi ve ilmi terkedip kendi aklına uyanların sapıtmasıyla ilgili hadisler için bk. Buhârî, İlim, 34; Müslim, İlim, 13; Tirmizî, İlim, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 8.

⁷⁶ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 238; Ebû Davud, Edeb, 49.

⁷⁷ Geylânî, *el-Fethu'r-Rabbânî*, s. 269-270.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, bu konuda şu temel ölçüyü verir:

“Allah’ın kullarından ve dostlarından bir şey istediğiniz zaman, onlar vasıtasıyla size ulaşan yardımı sakın kendilerinden görmeyin; bu, şıktır, nimet vermede kulu Allah’a ortak koşmaktır. Sizler Allah’tan bir şey istediğiniz zaman O’ndan, velileri sevmesinin hatırına isteyin. Allah dostlarının O’nun katında nasıl hatırlı olduğunu şu hadis-i şerif haber vermektedir:

‘Fakir ve pejmürde görünümlü nice kimseler vardır ki insanlara gelip bir şey isteseler (onların zâhirine bakılarak) kapıdan geri çevrilir, kendilerine bir şey verilmez; fakat onlar yüce Allah’tan bir şeyin olmasını isteseler, Allah isteklerini hemen yerine getirir.’⁷⁸

Yüce Allah onlara kâinatta tasarruf gücü vermiştir. Allah’ın izniyle bir şeyin olmasını isteseler hemen oluverir. Hz. İsâ [aleyhisselâm] çamurdan kuş yapardı, sonra ona, ‘Allah’ın izniyle uç’ deyince kuş canlanıp uçardı. Yine İsa [aleyhisselâm] Allah’ın izniyle ölüleri diriltirdi.

Bizim Peygamberimiz’e [sallallahu aleyhi vesellem] bütün peygamberlerin mucizeleri verilmiştir. Onun mucizelerinin sırrı ümmeti içindeki velilere geçmiştir. Velilerin elinde meydana harika işler onlar için bir keramettir ve bütün bu kerametler Peygamberimiz’in mucizesinin devamıdır.

Bir kimse ‘Allahım senin rahmetinle şunu isterim’ diyerek Allah’tan bir şey isteyebilir. Bunun gibi, ‘Allahım, senin şu veli kulunun bereketine senden şunu isterim’ de diyebilir.

Velilik, yüce Allah’ın özel bir rahmetidir. Âyette belirtildiği gibi (Bakara 2/105; Âl-i İmrân 3/74) Allah dilediklerine bu

78 Müslim, Birr, 138; Tirmizî, Menâkıb. 54; Ahmed b. Hanbel, *el-Mûsned*, 3/145; Ebû Ya’lâ, *el-Mûsned*, nr. 3987.

rahmeti özel olarak verir. Şu halde Allah'tan bir şey isterken veliyi aracı yapan kimse aslında Allah'ın rahmetini aracı yapmış olur. Sakın rahmet sahibinin kudretini kendisine rahmet edilen kula vermeyesin. Bütün iş, kuvvet ve kudret ancak yüce Allah'a aittir. Aradaki vesile olan veli bir rahmettir. Cenâb-ı Hak bu iş için onu tahsis etmiştir. Sen Allah'ın rahmeti, muhabbeti ve inâyetiyle O'na yaklaştırmaya çalış. Her işte O'nun tek yaratıcı olduğunu bil; sakın kimseyi O'na ortak koşma. O, çok gayret sahibidir, şirki kabul etmez.”⁷⁹

Bu konuda açıklama çoktur. Kulu Allah'a ulaştıran en güzel vesile ihlâstır. İhlâs, içi ve dışıyla Allah için, Allah yolunda olmaktır. Kalbi samimi, niyeti safi, hedefi rızâ-i Bâri olmayan kimse, ne yapsa Hakk'a ulaşamaz.

İbret: İmdada Yetişen Baba

Allah Teâlâ, Yusuf sûresinin 24. âyetinde şöyle buyurmuştur:

“(Yusuf kasıtsız olarak, elinde olmadan) ona (Züleyha'ya) meyletti. Rabb'inin burhanını (delilini) görmeseydi, (o meyline göre hareket edebilirdi).”

Tefsirlerde, Hz. Yusuf'a gözüken burhan hakkında değişik görüşler dile getirilmiştir. Bu görüşler içinde şu rivayetler manevi tasarrufa ve rabıtaya örnek olacak niteliktedir.

Hz. Yusuf'a Cebrâil [aleyhisselâm] gözükererek onu, “Senin ismin peygamberlerin divanında yazılı, aman sefihlerin işini yapma!” diye uyardı.

Hz. Yusuf'a babası Yakub [aleyhisselâm] ruhanî olarak temessül edip göründü. Hz. Yusuf, babasını karşısında

79 Rifâî, *el-Burhânü'l-Müeyyed*, s. 124-126.

gördü. Babası parmaklarının ucunu ısırır vaziyette, “Yusuf, kötü işten sakın!” diye seslendi. ⁸⁰

Diğer bir rivayet şöyledir: Odanın içinde Hz. Yakub temessül ederek gözüktü, eliyle Hz. Yusuf’un göğsüne vurdu, o anda Hz. Yusuf’un içindeki şehvet parmak uçlarından akıp gitti. ⁸¹

İmam Kurtubî der ki: “Kısaca, âyette bahsedilen burhan, yüce Allah’ın Hz. Yusuf’a gösterdiği âyetlerinden bir âyetti. Onu görünce Hz. Yusuf’un imanı kuvvetlendi ve kötü işten sakındı.” ⁸²

Bu görüş, rabitanın hedefine uygun düşmektedir. Çünkü hedefi itibariyle rabita, nefis ve şeytana karşı Allah’ın manevi ordusuyla kalbi desteklemektir. Melekler, mukaddes ruhlar ve veliler bu orduya dahildir.

İbret: Dostun Adıyla Gelen Rahmet

Abdullah b. Ömer’in [radıyallahu anh] ayağına kramp girmişti. Yanındaki biri ona,

“İnsanlar içinde en fazla sevdiğin kimsenin adını an da ayağın açılsın” dedi. İbn Ömer,

“Yâ Muhammed!” diye seslendi; ayağı hemen açıldı. ⁸³

Hız. Muhammed Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] öyle bir rahmet yapılmıştır ki onu seven yüce Allah’a dost olur, ebedî ateşten kurtulur, cenneti ve cemali bulur. Onun sevgi

80 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 7/186-191; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 4/238; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 4/521-523; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 4/381-382;

81 Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/346.

82 Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, 9/149.

83 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 993; Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, s. 498.

ve bereketiyle ölü kalpler dirilir, kapalı gönüller açılır, kurumuş gözler yaşarır, kul günah kirlerinden temizlenir, yeni bir hayat bulur; çünkü âlemlerin Rabb'i yüce Allah, onu, bütün âlemlere rahmet yapmıştır (Enbiyâ 21/107).

e) Tefekkür Âyetleri ve Rabîta

Rabîtayı ispat eden delillerden biri de tefekkürdür. Tefekkür, Kur'an ve Sünnet'te her müminden istenen bir vazifedir.

Kur'an'da, kalbin uyanıp Allah'a bağlanması anlatılırken, buna sebep olan işler şöyle sayılır: Tefekkür, tezekkür, teemmül, tedebbür, ibret, basiret, marifet ve muhabbet.

Tefekkür etmek, fikretmek, düşünmek aynı şeydir. Hepsi kalbin amelidir.

Tefekkür, gelişmiş güzel bir düşünce değildir. Tefekkür bütün irade, düşünce ve himmetiyle bir şeye yönelmektir.

Tefekkür, manevi bir ilim yoludur.

Tefekkür, kalp aynasında varlıkların iç yüzünü görmektir. Bilinene bakıp gizli olanı farketmektir. Görünene bakıp görünmeyene ulaşmaktır. Delile bakıp hedefe varmaktır.

Tefekkür, sanata bakıp sanatkârı tanımaktır. Kalp gözüyle yüce yaratıcının varlıklarda gizlediği ilmini, kudretini, rahmetini ve hikmetini görüp O'na hayran olmaktır. Bunun sonu O'nu sevmek, zikretmek, yüceltmek ve O'na teslim olup huzura ermektir.

Tezekkür, unutulmuş bir şeyi hatırlamak, unutmamak ve devamlı tekrar ederek onu kalpte tutmaktır.

Teemmül, bir şeyi devamlı ve çok yönlü düşünerek içinde saklı olan manayı ortaya çıkarmaktır.

Tedebbür, bir şeyi derinlemesine düşünmek ve arkasındaki gizli manayı çözmektir.

İbret, bir şeyde verilmek istenen mesajı almaktır.

Basiret, işin iç yüzünü görmektir.

Marifet, bir şeyi aslî haliyle olduğu gibi tanımadır.

Muhabbet, ruhu, kalbi ve aklıyla sevdiğine yönelmek ve hep onunla birlikte olmaktır.

Görüldüğü gibi, bütün bunlar bir irade, yöneliş, gayret, iman ve sabır istemektedir. Bu işte ayrıca temiz bir kalp ve nur da gereklidir.

Tefekkürün alanı geniştir, üzerinde düşünülecek varlık çoktur. Yüce Allah'ın zatı hariç, O'nun yaratmış olduğu bütün varlıklar düşünülebilir, tefekkür edilir. Bir hikmet ehli bu konuyu şu beyitle özetlemiştir:

*Her şeyde O'na ait bir delil vardır,
Her şey O'nun birliğini haykırmaktadır.*

Allah Teâlâ, resûlü Hz. Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem] halini tefekkür edip onun Allah tarafından gönderilmiş hak bir peygamber olduğunu anlamayı emretmiştir (A'râf 7/184).

Şu âyet, neleri tefekkür edebileceğimizi belirtmektedir:

"Onlar, göklerin ve yerin melekûtuna (sırrına, iç yüzüne, görünen kısmının ötesindeki yönüne, gayb âlemine ait hakikatine, Allah'ın onlardaki kudret tecellisine) ve Allah'ın yarattığı her şeye bakmazlar mı?" (A'râf 7/185).

Bütün varlıkların yaratılış sebebi ve dolayısı ile onları tefekkür dersinin hedefi Kur'an'da şöyle belirtilir:

*“Biz gökleri, yeri ve ikisinin içindekileri oyun ve eğlen-
ce için yaratmadık; biz onları ancak hak ile (hakkı ispat ve
Hakk’a şahit olsunlar diye) yarattık; fakat onların çoğu bu
gerçeği bilmezler”* (Duhân 44/38-39).

Tefekkürün asıl hedefinin yakînî iman ve marifet oldu-
ğunu şu âyetten anlıyoruz:

*“Biz bu şekilde İbrahim’e göklerin ve yerin melekûtunu
(sır ve acayıplıklarını) gösteriyorduk ki, (işin aslını) yakînen
bilenlerden olsun”* (En’âm 6/75).

Bu konudaki diğer âyetlerde şöyle buyrulur:

*“Allah’a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve
(ona Rabb’ini tanıtip zikrettirecek) bir ibret vermek için böy-
le yaptık”* (Kâf 50/6-8).

“İçinizde de O’na ait deliller var; görmüyor musunuz?”
(Zâriyât 51/21).

Yüce Allah, Kur’an’da bütün varlıklara, yerlere, gök-
lere, dağlara, denizlere, aya, güneşe, yıldızlara, geceye,
gündüze, yağmura, rüzgâra, insana, bitkilere, hayvanlara,
tarihte olan olaylara “âyet”, “delil” ve “ibret” ismini veriyor
ve onların yaratılmasına, seyrine, sevk ve idaresine, hare-
ket ve sonuçlarına ibretle bakmamızı, onların üzerinde de-
rin derin düşünmemizi emrediyor.

Bize ihsan edilen maddi ve manevi nimetleri hatırlayıp
anmak da emredilmiştir. Bu, hem zikir hem de şükürdür.
Yüce Allah bir âyette şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın nimetlerin zikredin ki kurtuluşa eresiniz” (A’râf 7/69).

Nimetin anılması iki türlü olur: Biri, düşünüp hatırlaya-
rak, diğeri de onun bize yüce Allah tarafından ihsan edilmiş

bir nimet olduğunu söyleyerek. Hiç hatırdan çıkarılmayan nimetlerin başında, hidayet, iman, İslâm ve Kur'an nimetleri gelir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] başta olmak üzere, âlim, ârif ve salih insanlarla Allah yolunda dost olmak da en büyük nimetlerdendir. Bu nimetleri tefekkür etmek, onları çokça zikretmek, onlara kavuştuğuna sevinmek ve Allah'a hamdetmek, nimetin hakkı ve edebidir. Bu şükür ve edep, nimetin artmasını temin eder.

Tefekkürle, yüce Allah'ın her varlıkta esmâ-i ilâyesinin tecellileri görülür. Bu görme iki türlü olur. Biri baş gözüyle, diğeri gönül gözüyledir. Gönül gözüne "basiret" ve "kalp gözü" de denir. İnsanı hayvandan ayıran, baş gözü değil, gönül gözüdür. Gönül gözüyle tefekkürün sonu Cenâb-ı Hakk'ı müşahedeye kadar gider. Buna, "ihسان makamı" denir.

Tefekkürle kalbe atılan nur ve feyiz onu cehaletten ilme, dünya hırsından zühde, kibirden tevazuya, benlikten edebe, nefretten sevgiye, korkudan emniyete, vesveseden zikre, boş işlerden ibadete, fânî dostlardan ebedî sevgiliye yöneltir. Şu halde, varlıkları tefekkür etmek, güzel bir ilim ve feyiz yoludur. Kula Allah'ı tanıtan nuranî bir vesiledir.

Müfessir İbn Acîbe [rahmetullahi aleyh] der ki: "Gökleri, yeri ve içindekileri tefekkür eden bir kimse, her şeye gücü yeten yüce yaratıcının varlığını yakînen anlar. Bu, sadece delille kalan kimse için böyledir. İnsan, kendisini delilin bağından kurtaran kâmil bir şeyh bulunca, onda parlayan ırfan güneşi ve kâmil şeyhin terbiyesi ile Hakk'ı müşahedeye ulaşıp delile haceti kalmaz." ⁸⁴

İbn Acîbe [rahmetullahi aleyh], ârifin, Allah'ı tanımada en büyük bir delil olduğunu ve insanı diğer maddi delillerden nasıl kurtaracağını şöyle açıklar:

84 İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-Medîd*, 2/423.

“Yüce Allah’ın esmâ-i hüsnâsı, her varlıkta tecelli etmekle birlikte hususiyle insanda zuhur etmiştir. Ârif bir kimsede bütün esmâ-i ilâhîye toptan tecelli eder; ârif bu isimlerle kula münasip şekilde ahlâklanır. İlâhî isimlerin ârifteki tecellileri de farklı farklı olur.”⁸⁵

Aslında bir sivrisineği tefekkür etmek de insana marifet sebebi olur; fakat insan-ı kâmil Allah’ın yeryüzünde dostu, şahidi ve halifesi olarak esmâ-i ilâhîyeye en güzel şekilde aynalık yapar. İnsan-ı kâmilin sırrına, hakikatine ve manasına kafa gözüyle değil, gönül gözüyle bakılır. Diğer varlıklar için de durum aynıdır. Gönül gözünü kullananlar, kâmil insanın kalp aynasında, halinde ve ahlâkında ilâhî sanatları, velayet nurlarını ve dostluk edeplerini seyrederek, marifet eder, böylece muhabbeti tahsil ederler. Yolunu bilen eder. Bakıp görmeyeler de vardır. Bazı insanlar bütün mucizeleri görseler, yine de iman etmez, ondan hakikat adına bir mana çıkaramazlar. Bu bir nasip işidir. Nasibin takdir kısmı bize gizlidir. Gönül gözünü kullanmayanlar hakkında âyetle şöyle buyrulur:

“Resûlüm, onların sana baktığını görürsün; halbuki onlar (senin aslî halini ve hakikatini) görmezler” (A'râf 7/198).

Kısaca şunu söyleyebiliriz: Rabîta, tefekkürün dışında bir şey değildir. Kur'an'da, yüce Allah'ın yarattığı varlıkları tefekkür etmekle ve ibret almakla ilgili ne kadar âyet varsa -ki bunların bin civarında olduğunu söyleyen âlimler vardır- hepsi bir yönüyle rabîtaya delildir, rabîtanın örneği ve ispatıdır. Dileyen, her şeyde Rabb'ine götüren ve O'nu tanıtan bir yol bulur. Bütün yolların sonu Allah'a çıkar. Âlemde ne varsa O'ndan geldi, O'na gider; kulu O'na götürür. Bu marifet için kula gereken, ölçüyü korumak, usulünce yoluna girmek ve sebepleri güzelce kullanmaktır.

85 İbn Acîbe, *el-Bahrü'l-Medîd*, 2/420.

Tefekkür her müminin günlük dersi olmalıdır. Mümin, bu iş için özel bir vakit ayırmalıdır. İster kâmil bir insanı, isterse nâkıs bir hayvanı düşünsün, yeter ki ibret almak için düşünsün. Mümin, günün belirli saatlerinde bu kâinat sarayında gözü önüne serilmiş sayısız varlık, olay ve nimetleri düşüneceği bir süre ayırmalı, midesi kadar kalbini de doyurmaya çalışmalıdır. Bu konuda Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur:

“Akıllı kimse gününü dörde ayırır:

1. *Bir kısmında Rabb’ine münâcâtta bulunur (zikir, dua ve senâ ile meşgul olur).*
2. *Bir kısmında nefsini hesaba çeker (iyilik ve kötülüklerini düşünür, halini kontrol eder, gereğini yapar).*
3. *Bir kısmında tefekkür eder, âlemdeki varlıklar üzerinde düşünür, onlardan ibret alır.*
4. *Bir kısmında yeme içme gibi günlük ihtiyaçlarını temin eder (mubah yoldan nefsinin ve ailesinin hakları verir).”⁸⁶*

Diğer bir hadiste ise tefekkürün fazileti şöyle belirtilir:

“(Kalbi Hakk’a bağlayan) bir saatlik tefekkür, (içinde tefekkür ve kalp uyanıklığı bulunmadan yapılan) altmış yıllık ibadetten daha hayırlıdır.”⁸⁷

Velilerden Fudayl b. İyâz [kuddise sırruhû] der ki: “Tefekkür bir aynadır; sana iyiliklerini ve kötülüklerini gösterir, onda kalbinin halini görürsün.”

⁸⁶ İbn Hibbân, *es-Sahîh*, nr. 361; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/221-222; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 7/216.

⁸⁷ Ebü's-Şeyh, *Kitâbü'l-Azame*, nr. 73; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 5897.

Âlimlerden Abdullah b. Mübârek [kuddise sirruhû] velilerden Sehl b. Ali'yi [kuddise sirruhû] derin bir tefekküre dalmış halde gördü. Onun ahiret hallerini düşündüğünü anladı ve,

“Nereye kadar ulaştın?” diye sordu. O da,

“Sırat köprüsüne kadar!” cevabını verdi.

Bişr b. Hâris [kuddise sirruhû] tefekkürle elde edilecek sonucu şöyle özetler:

“Eğer insanlar yüce Allah’ın büyüklüğünü anlayabilse-lerdi, O’na isyan etmezlerdi.”

Büyük ârif Ebû Süleyman-ı Dârânî [kuddise sirruhû] demiştir ki: “Gözlerinizi ağlamaya, kalplerinizi de tefekküre alıştı-
rın.”

Hâtim-i Esam [kuddise sirruhû] ise şöyle der: “İbretle ilim artar, zikirle muhabbet çoğalır, tefekkürle kalpte ilâhî korku fazlalaşır.”⁸⁸

İmam Mâlik’e [rahmetullahi aleyh], “Tefekkürü bir amel olarak görüyor musun?” diye sorulunca, “Evet, o, yakîndir (kesin ilim ve mârifet yoludur) cevabını vermiştir.”⁸⁹

İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], tefekkürü, ilâhî aşk ve marifeti elde edip fenâ fillâh mertebesine çıkmanın bir yolu olarak görmüş ve bu konuda geniş açıklamalar yapmıştır.⁹⁰

Özetle şunu söyleyebiliriz: Tefekkürle rabitanın hedefi birdir. Hedef, bütün varlıklarda ve özellikle insan-ı kâmilde yansıyan esmâ-i ilâhîyenin tecellilerini görmek, marifete ulaşmak, yakînî bilgiye ve irfana ermek, ilâhî muhabbet,

⁸⁸ Gazâlî, *İhyâ*, 5/163.

⁸⁹ İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, Beyrut, ts., 2/352.

⁹⁰ Gazâlî, *İhyâ*, 5/166-175.

nur ve feyiz elde etmek ve böylece kalbi Allah ile huzur haline ulaştırmaktır. Asıl iş, yüce Allah'a ihlâsla kulluk yapmaktır. Bütün peygamberlerin ve ilâhî kitapların gönderiliş gayesi budur; âlimlerin ve velilerin görevi de bu işte kullara rehberlik etmektir.

B) Sünnette Rabita

Sünnet-i seniyyede rabitayı, lafzıyla değil mana ve muhtevasıyla bulabiliriz. Hz. Peygamber'in hayatında ve hadislerinde rabıtaya delil ve örnek olacak çok şey vardır. Özellikle sahâbe-i kirâmın, Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] karşı gösterdikleri muhabbet ve gerçekleştirdikleri ittiba, tasavvuftaki rabitanın özünü oluşturmakta ve ona en güzel örnek olmaktadır. Bunu aşağıda açıklayacağız.

Hadislerde, rabitanın kökü olan ribat ve aynı kökten gelen murabata geçmiştir.

Hadislerdeki ribatın bir manası, maddi düşmanla ilgilidir. Bu, sınır boylarında düşmanın giriş noktalarında yani cephede nöbet tutmaktır. Bu işi öven pek çok hadis vardır. Bunlardan ikisi şöyledir:

"Bir gün Allah yolunda nöbet beklemek, dünya ve dünyada bulunan her şeyden daha hayırlıdır." ⁹¹

"Kim bir gün (yirmi dört saat) ribatta bulunursa, bir aylık oruç ve ibadetten daha fazla sevap kazanmış olur." ⁹²

Hadislerde geçen ribatın diğer manası, manevi işlerle ilgilidir. Bu ribat şekli, nefis ve şeytanın giriş yollarını kontrol etmek, kalbi ibadetlere karşı uyanık tutmak, ibadetleri

91 Buhârî, Cihâd, 73; Müslim, İmâre, 163; Nesâî, Cihâd, 39; İbn Mâce, Cihâd, 7.

92 Nesâî, Cihâd, 39; Tirmizî, Fezâilü'l-Cihâd, 35; İbn Mâce, Cihâd, 7.

güzel yapmak manasındadır. Şu hadis ribatın bu anlamına örnektir:

*“Size Allah’ın hatalarınızı bağışlayacağı, derecelerinizi yükselteceği bir şeyi söyleyeyim mi? Bu, abdesti varken, yeni ibadet için ayrıca abdest almak, camide cemaatle namaz kılmaya devam etmek ve her namazdan sonra diğer namazı beklemektir. İşte asıl ribat budur, İşte asıl ribat budur. İşte asıl ribat budur.”*⁹³

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *“Rabıta yapınız/ ribatlarda bekleyiniz”* (Âl-i İmrân 3/200) âyetinin tefsirinde de yukarıdaki hadisle benzer manada şöyle buyurmuştur:

*“Zor ve sıkıntılı anlarda güzelce abdest almak, mescid yolunda çokça adım atmak, bir namazdan sonra gelecek namazı beklemek var ya, işte sizin ribatınız budur. İşte ribat budur. İşte ribat budur.”*⁹⁴

Ashâb-ı kirâm, ribatı, sadece sınırlarda nöbet beklemek şeklinde anlamıyordu. Hem o devirde sürekli beklenen bir kale, sınır ve benzeri yer yoktu. Bu durum ara sıra oluyordu. Sahabe devrinde rabıta deyince, daha çok kalbi Hakk’a ve hayır işlerine bağlamak anlaşıyordu. Bu hayır işlerin başında namaz geliyordu. Çünkü namaz dinin direği idi. Onu koruyamayan kimsenin dinini ayakta tutamayacağı biliniyordu. Bir mümin için imandan sonra en önemli iş namazdı. Namaza gönül vermek, onu sürekli gündeminde tutmak, ona güzelce hazırlanmak, farz namazların vakitlerini gözetlemek, bir vakit namazı kılınca diğer namazı beklemek, mescidleri ibadet ve zikir ile mâmur etmek, ibadeti hakkıyla yerine getirmek en güzel ribat görülüyordu.⁹⁵

93 Müslim, Tahâret, 41; Tirmizî, Tahâret, 39; Nesâî, Tahâret, 106; Mâlik, el-Muvatta, Sefer, 55.

94 Buhârî, Vudû, 6; Müslim, Tahâret, 34-41; Tirmizî, Tahâret, 39.

95 Taberî, Câmiu’l-Beyân, 4/222; Hâkim, el-Müstedrek, 2/301.

Tefsirlerde ribatın her iki manasına da değinilmiştir. Yani “rabita yapınız” veya “ribatta bekleyiniz” demek, maddi ve manevi düşmanları gözetleyiniz, onlardan gelecek zararlara karşı uyanık olunuz; ibadetlerinizi, kalbinizi, sınırlarınızı iyi bekleyiniz, onları güzel muhafaza ediniz demektir.⁹⁶

Bütün bu âyet ve hadislerden anlaşıldığı gibi ribat ve rabita, dinimize ait tabirlerdir; sadece tasavvuf ehlinin kullandığı kelimeler değildir.

Tefsir, hadis, siyer ve tarih kitaplarında ribat, murabata ve rabita daha çok bir cihad terimi olarak tanınmış ve zikredilmiştir. Sûfiler ise rabıtayı en büyük cihad diye tanıtılan nefis terbiyesinde kullanmış, onu özel bir tarifle formül etmiş, seyrü sülûk alanında bir ıstılah haline getirmiş ve böylece günümüze kadar gelmiştir.

Şimdi, sünnet-i seniyyede ve sahâbe-i kirâmın hayatında rabıtaya delil olacak diğer söz ve uygulamaları tesbit etmeye çalışacağız.

a) Rabıtaya İşaret Eden Hadis-i Şerifler

Sünnet-i seniyyede bir kâmil insanı sevmeye, ona gönül vermeye, onunla hemhal olmaya, kendisini örnek almaya, ondaki nurdan istifade etmeye, onu severek yüce Allah’a sevmeye yani geniş manası ile rabıtaya işaret eden ve delil olan pek çok hadis ve uygulama mevcuttur. Hadislerde rabita isim olarak değil, sıfat olarak geçmektedir. Allah Resûlü Allah için muhabbet, salihleri sevmek, hali güzel insanlara benzemek ve hak yolundaki rehberine uymak hakkında pek çok emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. Şimdi, rabıtayla aynı mana ve hedefte olan bazı hadisleri zikredeceğiz.

96 Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 2/384-385; Kasımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, 4/1080-1082; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 1/408-409; Elmalılı, *Hak Dini*, 2/1265-1266.

1. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], ümmetinin kendisini, anne babası ve ailesi dahil herkesten daha fazla sevmesini isteyerek şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri beni anne babasından, aile efradından ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe (kâmil manada) iman etmiş olmaz.” ⁹⁷

Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi vesellem], saadetli nazarlarıyla şereflenen sahâbe-i kirâmdan istediği bu sevgiyi, kendisini hiç görmeyen ümmetinden de istemektedir. Gelecek ümmetin onu sevmesi, kendisini anlatan ilim ve haberler yanında, hilyesini hayal ve hayatını tefekkür yoluyla olacaktır. Bu durum ümmetin zamanı aşarak kalbini Allah Resûlü'ne bağlaması, onu hayaline alması, gönlüyle Asr-ı saâdet'e gitmesi yani bir çeşit rabita yapması demektir. Bu aynı zamanda tasavvuftaki rabıtaya da bir örnektir. İbn Hacer el-Askalânî [rahmetullahi aleyh], bu hadisin açıklamasında der ki:

“Bu hadiste tefekkürün faziletine işaret vardır; çünkü bir mümin, tefekkür yoluyla Allah Resûlü'nü ne derece sevdiğini bilebilir. Her müminin Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] olan sevgisi farklıdır. Bu sevgi, onun üzerinden gelen nimetlerin kalpte canlı tutulması veya bundan gafil olunmasına göre değişir.” ⁹⁸

Kuşdalı İbrahim Halvetî, bu hadis-i şerifi rabitanın bir delili olarak görür ve der ki: “Bu hadis rabıtaya işaret buyurmaktadır. Çünkü insan, devamlı, en çok sevdiği şeyi düşünür. Müminin en çok sevmesi gereken Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] olunca, kalp ve düşüncesini en çok meşgul edecek ve dolduracak da odur. Demek ki kâmil mümin

97 Buhârî, İmân, 8; Müslim, İmân, 60-70; Nesâî, İmân, 19; İbn Mâce, Sünne, 9.

98 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/86 (Özetle alındı).

nefsini, malını, evlat ve ailesini değil, en fazla Resûl-i Ekrem'i düşünür ve özler." 99

Bu hadisin şerhinde İbn Battâl der ki: "Gerçek mümin, Hz. Peygamber'in uğruna canını feda eder." 100

2. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], âriflerin kalbine konan ilâhî nurdan şöyle haber vermiştir:

*"Allah Teâlâ'nın insanlar içinde (ilim ve nur taşıyan) kapları vardır. Rabb'inizin bu kapları salih kulların kalpleri-
dir. Onların Allah'a en sevimlisi de en yumuşak ve en ince olanlardır."* 101

Yüce Allah bu nuru dostlarına, kalplerindeki yakîni iman ve takvaları sebebiyle ihsan etmiştir. Âyette şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkun ve Peygamber'ine (tam bir teslimiyetle) iman edin ki size rahmetinden iki kat versin ve ışığında yürüyeceğiniz bir nur lutfetsin, ayrıca sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir" (Hadîd 57/28).

Bu nurun alınışı ruh ile olmaktadır.

3. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], birbirini seven ruhların, birbirini görmeden de uzaktan nasıl koklaşıp tanıştıklarını şöyle haber vermiştir:

"İki müminin ruhu bir günlük mesafede karşılaşır; halbuki onlar birbirlerini zâhiren hiç görmemişlerdir." 102

99 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 41.

100 İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 1/66.

101 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6/97; Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 827; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 2375; Zebidî, *lthâfû's-Sâde*, 8/429-430.

102 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 261; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/175, 220.

4. Diğer hadis-i şerifte, dünyada birbiriyle tanışıp ülfet eden bu ruhların, esasen ruhlar âleminde tanıştıkları şöyle belirtilir:

“Ruhlar, değişik sınıflara göre ayrılmış ordular gibidir. Onlardan (ruhlar âleminde) birbiriyle tanışanlar (dünyada) kolayca anlaşır kaynaşırlar. Birbirine ters sıfatta olanlar ise (dünyada) zıtlaşır dururlar.” ¹⁰³

Âyette belirtildiği gibi (Enfâl 8/63), Allah yolunda ruhların birbirlerine ısınması, açılması ve kalplerin kaynaşması, yüce Allah'ın özel rahmeti ve yardımıyla olacak bir şeydir. Bu ilâhî bir takdirdir, zorlamakla olmaz.

5. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], kalbi nurlanmış kâmil müminlerin diğer müminler için bir ayna görevi yaptığını şöyle belirtir:

“(Takva nuruyla aydınlanmış kâmil) mümin, müminin aynasıdır.” ¹⁰⁴

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî der ki: “Bir müminin imanı sahih ve kâmil olunca, o, bütün halk için bir ayna görevi görür. Konuştuğunda, görüldüğünde ve kendisine yakın olduğunda herkesin halini ortaya kor, onların dinen ne durumda olduğunu gösterir.” ¹⁰⁵

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî, âleme ayna olacak bu ruhun, gönüle taht kuran sultanî ruh olduğunu, bu ruhun tam bir ihlâs haline ulaştığını, içinden ruhların gıdası olan ilim, hikmet ve feyizlerin aktığını, onun sürekli Allah Teâlâ'nın

¹⁰³ Buhârî, Enbiyâ, 2; Müslim, Birr, 159; Ebû Davud, Edeb, 16; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/295.

¹⁰⁴ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 238; Ebû Davud, Edeb, 49; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/164.

¹⁰⁵ Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî*, s. 269-270.

cemalinin tecellilerini seyrettiğini haber verir. Yine Abdülkadir-i Geylânî, hadiste geçen ikinci mümin ifadesiyle Cenâb-ı Hakk'ın kastedildiğini, çünkü O'nun bir isminin de "el-Mü'min" olduğunu,¹⁰⁶ kâmil müminin kalbinin, Allah'ın aynası olduğunu belirtir.¹⁰⁷ Buna göre hadisin manası şöyle olur:

"Kâmil müminin kalbi, Allah'ın tecellileri için bir aynadır."

Azîzân Ali Râmîtenî [kuddise sırruhû] der ki: "Allah dostlarının gönlü Cenâb-ı Hakk'ın nazargâhıdır; bir yolunu bulup o gönüle girenler, elbette o nazardan nasibini alır." ¹⁰⁸

6. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], Allah'ın dostlarını tanıtırken, *"Onlar görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı kimselerdir"* ¹⁰⁹ buyurmuştur.

Velinin görülmesi iki türlü olur: Biri baş gözüyle, diğeri de gönül gözüyle olur. Baş gözü, cismini ve zâhirî halini; gönül gözü ise velilik nurunu ve kemalat halini görür. Veliyi gönül gözüyle seyretmek rabıtaadır. Her iki görüş de iman, sevgi ve edeple fayda verir. Mümin olmayan veya gördüğü kimsenin veli olduğuna inanmayan kimse, onun zâhirini görür, halindeki manadan, özündeki nurdan bir şey anlamaz. Veli, kendisini inkâr edene bir fayda vermez; onu hafife alana zikir ve fikir sebebi olmaz.

7. Bir diğer hadis-i şerifte, kâmil mümine verilen ilâhî nurdan şöyle bahsedilmiştir:

"Kâmil müminin ferasetinden sakının, çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar." ¹¹⁰

¹⁰⁶ Esmâ-i hüsnâdan biri de "el-Mü'min"dir (bk. Haşr 59/23).

¹⁰⁷ Geylânî, *Sırrü'l-Esrâr ve Mazharü'l-Envâr*, s. 17-18.

¹⁰⁸ Safî, *Reşehât*, s. 94.

¹⁰⁹ İbn Mâce, *Zühd*, 4 (nr. 4119); İbnü'l-Mübârek, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 217, 218; İbn Ebü'd-Dünyâ, *Kitâbü'l-Evliyâ*, nr. 48.

¹¹⁰ Tirmizî, *Tefsîr*, 16; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 7496; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/267; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 151.

8. Velilere verilen yetkileri en güzel şekilde açıklayan meşhur kudsî hadiste, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

“Ben bir kulumu sevince (kendisine özel olarak ihsan edeceğim nurum ile) onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.” ¹¹¹

Büyük müfessir Fahreddin er-Râzî, bu kudsî hadisi, velilere verilen kerametlerin en açık delili görür ve der ki:

“Allah’ın celâl nuru bir kulun kulağı olunca, o, yakınındaki kimseyi işittiği gibi, uzaktakini de işitir. Bu nur onun için bir göz olunca o, yakını gördüğü gibi uzağı da görür. Yine bu nur bir insan için el olunca, o, zora, kolaya, yanındaki, uzağındaki pek çok şeye gücü yeter.” ¹¹²

Bu hadisler, kalbi ilâhî nurla mâmur olmuş bir velinin uzağındaki kimselere ruhuyla fayda vermesine ve birbirini Allah için seven iki ruh arasındaki manevi alışverişe delil olmaktadır.

9. Diğer bir hadis-i şerifte, kalpleri ilâhî nura aynalık yapan Allah dostlarıyla hemhal olunması teşvik edilerek şöyle buyrulmuştur:

“İyilerin meclisine katılan kimse, misk kokusu satan kimseyle oturana benzer. Bu kimse ya güzel kokudan satın alır ya koku satan ona koku ikram eder ya da bulunduğu yerdeki güzel koku onun üzerine siner.

Kötülerle beraber olan ise demirci ocağında oturan kimseye benzer. Orada oturduğu sürede ocaktan bir ateş sıçrayıp elbisesini yakabilir. Üzerine siyah leke bulaşabilir.

¹¹¹ Buhârî, Rikâk, 38; İbn Mâce, Fiten, 16; Begavî, Şerhu's-Sünne, 1/142.

¹¹² Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, 21/90-91.

Hiçbir şey olmasa oranın sisli havası ve pis kokusu onun üzerine siner.” ¹¹³

Allah dostlarıyla meclis kurmak iki türlü olur. Biri zâhîrde olur. Bu, onunla aynı mekânı paylaşarak sohbet halkasına katılmak ve nazarı altına girmekle gerçekleşir. Diğeri bâtında, iç âlemde olur. Bu da gönülle gerçekleşir. Her iki halde de kâmil olan zattan ona yönelen kalbe feyiz akar, sevgi intikal eder. Kâmil veli ile zâhîren veya bâtînen beraber olan kimse feyiz almada yetersiz ve kabiliyetsiz olsa bile, kendisine muhakkak bir şey ikram edilir.

10. Allah dostlarıyla birlikte olan kimseler için, *“Allah’ı zikredenlerin meclisine katılan kimse rahmetten mahrum olmaz”* ¹¹⁴ hadisi tecelli eder.

Hız. Lokman [aleyhisselâm], oğluna demiştir ki: “Oğlum, Allah Teâlâ’nın gökten indirdiği yağmurla kuru toprağı canlandırdığı gibi, nur sahibi âlimlerden çıkan hikmetle de ölü kalpleri diriltir; sakın böyle kimselerden ayrılma!”¹¹⁵

11. Diğer bir hadis-i şerifte, insanın, severek beraber olduğu kimselerden etkileneceğı, onların halinden alıp huyundan kapacağı ve aralarında benzeşme olacağı bildirilerek şöyle buyrulmuştur:

“Kişi dostunun dini (hali ve yaşantısı) üzeredir. O halde herkes kimi kendine dost ettiğine iyi baksın.” ¹¹⁶

¹¹³ İbnü'l-Mübârek, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 358. Aynı konudaki bir hadis için bk. Buhârî, Zebâih, 31; Büyü', 38; Müslim, Birr, 146; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/404, 405.

¹¹⁴ Buhârî, Daavât, 67; Müslim, Zikir, 35.

¹¹⁵ İbn Abdülber, *Câmiu Beyâni'l-İlm*, 1/106.

¹¹⁶ Tirmizi, Zühd, 45.

Bu hadis-i şerif de sevginin sonucunu haber veriyor. Herkes, sevdiği ve kendisiyle sürekli hemhal olduğu kim-selerle kendi fitratını tanıyabilir. Velileri seven, onlarla hem-hal olan kimse, kendileriyle ruh birliği içindedir. Bu sevgi ve beraberlik onu, velilerin hal ve sıfatına bürür. Bu, dinimiz-ce tavsiye edilen bir iştir. Rabitanın hedefi, kâmil mürşidle aynı dini yaşamak ve benzer hallere sahip olmaktır.

12. Bu konudaki diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyrul-muştur:

“Kim bir topluluğa benzemeye çalışırsa o da onlardan-dır.” ¹¹⁷

Buradaki benzeme, kendi isteği ve çabasıyla olan bir iştir. Onda irade, istek, sevgi, özlem, rıza ve takdir vardır. Bütün bunlar kalbin amelidir. Rabitadaki hedef, gönüle sevgili yapılan kâmil insanı Allah için sevmek ve ona ben-zemeye çalışmaktır.

Âriflerden Hücvîrî der ki:

“İnsan kiminle sohbet ve muhabbet ediyorsa onun huyundan kapar, sıfatından alır, halinden etkilenir. İnsanla içli dışlı olan hayvanlar bile insandaki özelliklerden kapar, alışkanlığı değişir, farklı bir hayvan olur.”¹¹⁸

13. Allah dostlarıyla zâhirde ve bâtında bir olmaya delil olacak en meşhur hadis şudur:

*“Kişi sevdiğiyle beraberdir.”*¹¹⁹

Bu hadiste hem müjde hem tehdit vardır. Sevilen kimse salih bir insansa, onunla beraber olmak rahmet ve

¹¹⁷ Ebû Davud, Libâs, 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/50.

¹¹⁸ Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*, s. 405.

¹¹⁹ Buhârî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50.

cennet sebebidir. Kötü insanlarla beraber olmak ise dünya ahiret felakettir.

Yine bu hadis, insan fıtratındaki tabii bir halden haber verirken, aynı zamanda sevginin gereğini de ifade ediyor. Kim, “Ben Allah ve Resûlü’nü, sahabe ve salihleri seviyorum” diyorsa, hadis ona bunun gereğini hatırlatılıp, “Niyette, gönülde, sıfatta, halde ve yolda sevdiğinle birlikte ol, ona benzemeye çalış” ikazını yapıyor.

İşte Allah için bir sevgi örneği: İmam Ebû Yusuf demiştir ki: “Benim için Basra’da, Kûfe’de ve bütün İslâm belde-lerinde Ebû Hanîfe’den daha sevimli kimse yoktur. Vallahi onun hayali gece gündüz gözümün önündedir; içimde ondan az da olsa ayrı kalamam.”¹²⁰

14. Resûlullah’a [sallallahu aleyhi vesellem], “Yâ Resûlallah! Allah’ın velileri kimlerdir?” diye sorulduğunda Allah Resûlü, “Görüldüklerinde Allah’ı hatırlatan kimselerdir”¹²¹ buyurdu.

Zikre sebep olan bu görme, sadece baş gözünün görmesi değildir, bunun için, velinin hakikatine gönül gözüyle bakılmalıdır. Bir peygamberi veya veliyi mümin-kâfir herkes görür fakat her gören “Allah” demez, diyemez. Bunun için kalpte, velideki hali tanıyacak bir nur ve onu diğerlerinden ayıracak feraset gerekir. Buna iman ve irfan denir. Bunlar olmadan, bir fayda görülmez. Bunun için Hz. Peygamber’i [sallallahu aleyhi vesellem] kafa gözüyle gören ancak gönül gözüyle göremeyen müşrik ve kâfirlerin hali âyette şöyle anlatılmıştır:

¹²⁰ Mezîdî, *Cem’u’l-Makâl*, s. 227 (On risale bir arada. Söz, Ahmed b. Mansûr el-Cündî el-Hanefî’nin, *Tenbîhü’l-Ezkiyâ* adlı risalesindedir).

¹²¹ İbnü’l-Mübârek, *Kitâbü’z-Zühed*, nr. 217-218; İbn Mâce, *Zühed*, nr. 4119; İbn Ebû’l-Dünyâ, *Kitâbü’l-Evliyâ*, nr. 48; Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü’l-Usûl*, 1/302-303.

“Onların sana baktıklarını görürsün, fakat onlar seni (aslı halin, nuraniyetin ve manevi güzelliğinle) görmezler” (A'râf 7/198).

İbrahim Fasîh, *Tuhfetü'l-Uşşâk* adlı eserinde der ki:

“Kalben mürşide bağlanmanın sünnet-i seniyyede mevcut olduğunun delillerinden biri de namaz kılan kimsenin, Tahiyat'ta,

'es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühû' diyerek selâm vermesidir. Bununla Resûlullah Efendimiz'e bizzat hitap ettiğini, ona selâm verdiğini, onun için Allah Teâlâ'dan rahmet ve bereket dilediğini bilir. Bu selâmı veren kimsenin Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] zihninde ve hayalinde tasavvur etmemesi mümkün değildir. Kalbi uyanık her mümin, bu selâmı verirken Resûlullah Efendimiz'i hatırlar ve onun kalbinde Resûlullah'ın nuru parlar, sevgisi tazelenir.”

Aşağıdaki hadis-i şerifler, Resûl-i Ekrem'in [sallallahu aleyhi vesellem] saadetli ruhuyla ümmetini takip ettiğini, onlara şahit olduğunu ve kendisine âşık olan ruhlarla buluşacağını haber vermektedir:

15. *“Nerede olursanız bana salât ve selâm okuyun; çünkü sizin salâtınız bana ulaşır.”* ¹²²

16. *“Beni rüyasında gören kimse, gerçek olarak beni görmüştür. Zira şeytan benim sûretime giremez.”* ¹²³

Hadisin diğer rivayetinde şu farklılık vardır:

“Beni rüyasında gören, uyanık halinde de görecektir.” ¹²⁴

¹²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/367.

¹²³ Buhârî, Tabir, 10; Müslim, Rüya, 1 (nr. 10); İbn Mâce, Rüya, 2 (nr. 3901); Dârimî, Rüya, 4, 2145; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/232; 3/55, 269.

¹²⁴ Buhârî, Tabir, 10; Müslim, Rüya, 1 (nr. 11); İbn Mâce, Rüya, 2 (nr. 3900); Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 2/255.

İmam Ekmeleddin-i Bâbertî [kuddise sirruhû], *Şerhu'l-Meşâ-rik* adlı eserinde, bu hadisin izahını yaparken şöyle der:

“Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] gören, uyku veya uyanıklık halinde her an onunla beraber olduğu için görür. Görenle onun arasında bir birlik hâsıl olmuştur.

İki şahsın ister uykuda isterse uyanık iken bir arada bulunmalarına sebep, aralarında birtakım birleştirici ortak unsurların bulunmasıdır. Bunlar da beş tanedir:

1. Zatta ortaklık.
2. Sıfatlarda ortaklık.
3. Halde ortaklık.
4. Fiillerde ortaklık.
5. Mertebelerde ortaklık.

Kim bu saydığımız beş aslı elde eder ve geçmiş zatların ruhlarıyla münasebet kurabilirse istediği zaman onlarla buluşup görüşebilir.¹²⁵

Muhammed Pârsâ [kuddise sirruhû] der ki: “İki diri arasında da aynı münasebet olsa yine birleşmek hâsıl olur. Sonra aynı münasebet ikisinden hangisinde kuvvetlenirse diğerinde muhabbet çoğalır.”¹²⁶

Birbirini Allah için sevenlere, yüce Allah şu müjdeyi vermiştir:

17. “Benim için birbirini seven, birbirini arayıp soran, birbirini ziyaret eden, birbirine infak ve ihsanda bulunan kimselere muhabbetim hak olmuştur.”¹²⁷

¹²⁵ Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 2/258; Mevlânâ Halid, *Mektûbât*, 4. Mektup; İbrahim Fasîh, *Mecd-i Tâîd*, s. 108; Hânî, *el-Behcetü's-Seniyye*, s. 48; ayrıca bk. Heytemî, *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye*, s. 198.

¹²⁶ İldırar-Çağıl, *Seyyid Abdülhakim el-Hüseynî ve Nakşibendî Tarikatı*, s. 269.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/229; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/169-170; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, nr. 575.

Allah dostu kâmil bir insanı sevmenin ve onu ziyaret etmenin bundan başka faydası olmasaydı bile, bu müjde uğruna can vermeye değerdi.

18. Kutsal şeylere sevgi ile kalbi bağlamanın övüldüğü bir hadis de şudur: Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], ahirette yüce Allah'ın özel rahmeti içine alınacak yedi sınıf insanı sayarken,

*“Onlardan biri de kalbi mescidlere bağlı olan kimsedir”*¹²⁸ buyurmuştur. Bu kimse, mescidden çıktıktan sonra, ona geri dönene kadar hep mescidi, oradaki ibadetleri ve hayırlı işleri düşünmektedir. Bedeni caddede, kalbi camide, canı ibadettedir. Asıl olan mescidin taşı duvarı değil, manasıdır. Mescidler, Allah'ın evidir. Ev, sahibi için sevilirse değerlidir. Mescidler yüce Allah'ın şeâiridir; yani dinin alametleri ve ibadet yerleridir. İbadet yerine hürmet ve tazim takvadan, Allah sevgisinden ileri gelir. İbn Hacer el-Askalânî'nin belirttiği gibi, bu hadiste, mescidlere kalbi bağlı olmak övülmekte, ayrıca mescidlerin fazileti ortaya konmaktadır.¹²⁹

Mescidler gibi, Cenâb-ı Hakk'ın manevi beyti ve özel nazar yeri yapılan insan-ı kâmilin gönlüne, manasına ve nuruna Allah için kalbini bağlayan kimse de övülecek, se-vilecek ve manevi kazanç elde edecek hayırlı bir yapmış olur. İnsan-ı kâmil de yüce Allah'ın şeâiridir; yani şahidi ve dinin alametidir. O da kendisine ibretle bakan ve ona gönül bağlayan kimseyi zikre, fikre, şükre ve hayra sevkeder.

Sonuç: Bütün bu hadis, haber ve açıklamalardan şu sonuçlara varabiliriz:

¹²⁸ Buhârî, Ezan, 36, Zekât, 16; Müslim, Zekât, 91; Tirmizî, Zühd, 53; Nesâî, Kadâ, 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, 1/73; Dârimî, Büyü', 50.

¹²⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 2/363.

Allah için müminleri ve özellikle takvada rehber yapılan Allah dostlarını sevmek, en faziletli amellerdendir.

Temiz ruhların birbiriyle uzaktan tanışıp kaynaşması, birinden diğerine sevgi ve feyiz akışı mümkündür.

Allah dostlarına özel bir nur verilmiştir. Buna “takva nuru”, “velayet nuru” veya “halifelik nuru” denir. Bu nur özel bir rahmet olup yüce Allah onu dilediklerine ihsan eder.

Kendisine nur ihsan edilen bir kâmil insandan, usulünce nur, feyiz ve edep almak, ilâhî kanuna ve hükme uyarak nimeti konulduğu yerden tahsil etmektir. Bu iş, meyve için ağaca, bal için arıya, süt için süt hayvanına gidip bu rızıkları onlardan usulünce almak gibidir. Nimeti yaratıp bize sevkedene şükür, taşıyana teşekkür gerekir.

Allah için bir veliyi sevmek, onu örnek almak, kendisine benzemeye çalışmak, onu diğer insanlara sevdirmek, kendisiyle Allah yolunda gönül birliği yapıp cemaat olmak, dinimizin teşvik ettiği amellerdendir.

Allah katında insan, niyeti, gönlü, sevgisi ve edebiyi yani takvasıyla ölçülür. Niyeti samimi, gönlü temiz, sevgisi safi ve edebi güzel olan müttaki kullar, hiçbir zaman ilâhî rahmet ve yardımdan mahrum kalmazlar. Niyeti Allah rızası olmayan kimseye kıldığı namaz vebal, tuttuğu oruç zahmet, çektiği sıkıntılar ceza olur.

Manevi terbiyede insan-ı kâmil ile kurulan kalp bağlantısı, yani rabita, ilâhî sevginin bir tezahürüdür; hedef değil vasıta, hakiki sevgiye geçiş için bir köprüdür, insan fıtratına konmuş özel bir kabiliyettir, edebince yapılırsa baştan sona hayırdır.

Şeyh Yusuf Hattar, Şehâbeddin İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Fetâva's-Suğrâ* adlı eserinde, ehl-i tasavvufun

üzerinde durduğu rabita hakkındaki şu değerlendirmesini nakleder:

“Gerçekten bu yol (yani rabita), cahil sûfilerin karışık hallerinden uzak ve temiz bir yol olup menduptur (teşvik edilmiştir); çünkü o, kalpteki kötü düşünceleri defetmede ve gafleti gidermede gerekli vesilelerden biridir. Bütün vesileler, kullanıldıkları maksatlara göre hüküm alırlar. Dinimiz bir şeyi açıkça yasaklamamışsa, onu yapmak câizdir. Bir şey, mubah bir işin yapılmasına vesile oluyorsa, onu yapmak mubahtır. Bir şey mendup (dinimizce güzel görülüp teşvik edilmiş) bir işin yapılmasına vesile oluyorsa, onu yapmak menduptur. Yine bir şey, vâcip olan bir işe vesile oluyorsa, onu yapmak vâciptir.”¹³⁰

b) Sahabede Peygamber Sevgisi

Bütün sahâbe-i kirâm, velilerin can attığı “fenâ fi’r-resûl” halini en yüksek derecede elde etmişlerdir. Çünkü Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], kâmil mümin olmayı şu derecede bir sevgiye bağlamıştır:

*“Bir mümin bütün hevâsıyla (sevgi ve düşünceleriyle) benim getirdiğim şeylere tâbi oluncaya kadar kâmil mümin olmaz.”*¹³¹

Hız. Ali’ye, “Allah Resûlü’nü ne kadar seviyordunuz?” diye sorulunca, şu cevabı vermiştir: “Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] bizlere mallarımızdan, çocuklarımızdan, anne

¹³⁰ Yusuf Hattar, *el-Mevsûatü’l-Yûsufiyye fî Beyânî Edilleti’s-Sûfiyye*, s. 363.

Hüseyin Devserî’nin naklinde rabita yerine “onların yolları” geçmektedir. Mana ortaktır. bk. Devserî, *er-Rahmetü’l-Hâbita (Mektûbât-ı Rabbânî ke-narında)*, 1/221.

¹³¹ bk. Begavî, *Şerhu’s-Sünne*, 1/213; *el-Envâr*, 2/771; İbn Receb, *Câ-miu’l-Ulûm*, 2/269.

ve babamızdan, susuzken ele geçirdiğimiz soğuk sudan daha sevgili idi.”¹³²

Hız. Ebû Bekir [radiyallahu anh], kaza-i haceti anında dahi Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] hayalini gözünde canlandırdığı için bu durumdan rahatsız olup halini kendisine arzettiğinde, Resûlullah Efendimiz, bunda bir sakınca görmeyip devam edebileceğini söylemiştir.¹³³

Abdullah b. Hişâm [radiyallahu anh] şöyle anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü ile beraberdik. O sırada Peygamberimiz [sallallahu aleyhi vesellem], Ömer'in elinden tutuyordu. Ömer [radiyallahu anh], Allah Resûlü'ne,

“Ben sizi, nefsim hariç her şeyden çok seviyorum” dedi. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem],

“*Beni nefsimden de daha fazla sevemedikçe, bu iş tamam olmaz*” buyurdu. Hız. Ömer sustu, gönlünü yokladı, niyetine baktı, aslında Allah Resûlü'nü her şeyden çok sevdiğini anladı ve samimi olarak,

“Sizi nefsimden de çok seviyorum” diye itiraf etti. O zaman Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem],

“*İşte şimdi oldu!*” buyurdu.¹³⁴

On yaşından beri hayatını Allah Resûlü'nün hizmetinde geçirmiş Enes b. Mâlik [radiyallahu anh],

“Sevgili peygamberimi görmediğim gece olmuyor” der, ardından da hüngür hüngür ağlardı.¹³⁵

¹³² Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, 2/471.

¹³³ Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 16.

¹³⁴ Buhârî, Eymân, 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/293.

¹³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 4/168; 7/20.

Hız. Ömer [radiyallahu anh] bir gece dışarı çıkıp insanları kontrol ediyordu. Işığı yanan bir ev gördü. Yanına yaklaştı. İçeriden bir yaşlı kadının sesi geliyordu. Kadın hem elindeki yünü eğiriyor hem de şu manadaki beyitleri söylüyordu:

“Efendim Muhammed’e en hayırlı insanların salâtı olsun. Ona en hayırlı, en temiz kullar salât etsin.

Ey Muhammed! Sen geceleri ibadetle geçirir, şehirlerde hep göz yaşı dökerdin.

Ah bilsem şu ölüm bana ne türlü gelecek. Acaba ahirette onunla birlikte olacak mıyım?”

Bunları işiten Hız. Ömer [radiyallahu anh] oturup ağlamaya başladı.¹³⁶

Ashâb-ı kirâm her ne zaman Resûlullah’ı [sallallahu aleyhi vesellem] ansalar, tûyleri ürperir, inleye inleye hasretle ağarlardı.

Abdullah b. Zeyd el-Ensârî, Resûl-i Ekrem vefat ettiği zaman bahçesinde çalışıyordu. Oğlu gelerek vefat haberini söyleyince, Abdullah [radiyallahu anh] ellerini açıp,

“Allahım benim gözlerimi al da sevgili peygamberimden sonra hiç kimseyi görmeyeyim” diye dua etti. O anda gözleri kapanıp görmez oldu.

Abdullah b. Zeyd, Resûlullah’ı [sallallahu aleyhi vesellem] çok seviyordu. Öyle ki huzurundan ayrılp evine gittiği zaman evde duramaz, geri gelip mübarek cemalini seyrederdi.¹³⁷

¹³⁶ Kadı İyâz, eş-Şifâ, s. 497-498.

¹³⁷ Kastallânî, el-Mevâhibü’l-Ledünniyye, 2/472; Ezdî, Tefsîru Mukâtil b. Süleyman, 1/240.

İbret: Bedenleri Medine’de Gönülleri Tebük’te

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] Tebük Savaşı’ndan dönerken, Medine’ye yaklaştıklarında, yanındaki ashabına,

“Medine’de öyle kimseler var ki onlar sizinle birlikte yol yürüdüler, sizinle birlikte tepeleri aştılar, vadileri geçtiler. Sizinle birlikte cihad sevabına ortak oldular” buyurdu. Ashap,

“Onlar Medine’de oldukları halde mi bizimle birlikte bulundular?” diye sorunca, Resûlullah Efendimiz,

“Evet, onların niyetleri (gönülleri, azim ve arzulan) sizinle birlikte olmaktı, fakat özürleri (hastalık ve yaşlılıklar) buna engel oldu” buyurdu.¹³⁸

İmam Kastallânî, bu hadiste bahsedilen durumu açık-larken der ki:

“Bu hadis, ‘Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır’¹³⁹ hadisinin manasını kuvvetlendirmektedir. Niyet amelden daha etkili ve hedefe ulaştırıcıdır. Medine’de evlerinde yatakları içinde bulunan hasta müminler samimi niyetleriyle, diğerlerinin ameline ulaşmış ve sevabına ortak olmuşlardır. Allah’a gitmek ve yüksek derecelere ulaşmak niyetlere ve gönüldeki himmetlere bağlıdır, sadece amele bağlı değildir.”¹⁴⁰

Bu durum, ashâb-ı kirâmın uyguladığı güzel bir rabıta örneğidir. Sahâbe-i kirâmdan bazıları ihtiyarlık, hastalık, yalnızlık veya başka bir sebeple Resûlullah’ın [sallallahu aleyhi vesellem] başında bulunduğu İslâm ordusuna katılamamıştı.

138 Buhârî, Cihâd, 35; Müslim, İmâre, 159 (nr. 4909); İbn Mâce, Cihâd, 5.

139 Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, nr. 5942; Beyhakî, *Şuabü’l-İmân*, 5/343; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 3/255; Süyûtî, *el-Câmiu’s-Sagîr*, nr. 9296.

140 Kastallânî, *el-Mevâhibü’l-Ledünniyye*, 1/426.

Fakat kalpleri onunla olmak istiyordu. Gönülleri cihad arzusuyla doluydu. Niyetlerinde samimiydiler.

Sevgili Peygamberimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bu sevdiklerinden ayrılıp yola çıktı; fakat sevenlerin gönlü de onun peşine takıldı. Hastalar yatakları içinde hep Allah Resûlü'nü ve ashabıyla yaptığı yolculuğu düşünüyorlardı. "Şimdi şurada konaklamışlardır, şimdi şu vadiyi geçmişlerdir, şimdi Tebük'tedirler" şeklinde gece gündüz gönülleriyle onları takip ediyorlardı. Onlarla olamadıklarına üzüldü, âh çekiyorlardı. İşte samimi gönülden kopan bu arzu ve âhlar, sevgili Peygamberimiz'in saadetli ruhuna aksediyor ve o nurlu gönülde yankı buluyordu. Bunun için dönüşte, hep gönlünde bulduğu bu âşıkların arzu ve âhlarını, gönülleriyle ve güzel niyetleriyle nasıl kendilerinden hiç ayrılmadıklarını ashabına haber veriyordu.

İşte sahabenin Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] sevmesi ve ona bağlılığı böyleydi. Velilerin müridlerinden istediği rabita da böyle bir sevgi bağıdır. Onlar, müridlerinden bedenleri müsait olmasa da gönül ve güzel niyetleriyle hep kendileriyle birlikte Allah yolunda bulunmalarını istemektedirler.

Bazıları vardır bedeni huzurda, kalbi uzaktadır. Bazıları da vardır ki bedeni Yemen'de, gönlü sevgilinin dizinin dibindedir. Yüce Allah dostunun gönlüne her gün özel olarak nazar eder, o gönülde kim varsa, o nazara o da mazhar olur. O rahmet nazarı kime değerse, saadete erer.

İbret: Tam Bir Peygamber Âşığı

Sahabeden Hz. Ömer'in oğlu Abdullah [radiyallahu anh], Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] sevme ve sünnetine uyma konusunda tam bir örnekti. Öyle ki Allah Resûlü'nün

bastığı yerleri dahi tesbit edip oralara basarak yürümeye çalışırdı. Oturuş, kalkış, yürüme, yeme, içme, giyinme, gülme gibi bütün hal ve hareketlerini Resûl-i Ekrem'e benzetirdi. Bu konuda o kadar titizdi ki insanlar onun bu yüzden aklını yitireceğini düşünürdü.

Bazan Mekke Medine arasındaki bir ağacın altına gelir ve öğle uykusuna yatar. Niçin böyle yaptığı sorulunca, Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] böyle yaparken gördüğünü söylerdi.¹⁴¹

Mücâhid [rahmetullahi aleyh] şöyle anlatır:

“Abdullah b. Ömer [radiyallahu anh] ile birlikte yolculuk yapıyorduk. Bir yere geldi, durdu, yoldan ayrılp biraz uzaklaştı. Niçin böyle yaptığı sorulunca, ‘Resûlullah’ı [sallallahu aleyhi vesellem] böyle yaparken gördüm de onu taklit ettim’ dedi.”¹⁴²

Yine bir defasında hac mevsiminde Arafat dönüşü yolda Me'zemin'e varmadan dar bir geçitte durdu, devesini çökertti. Yanındakiler de durdular. Onu namaz kılacak zannettiler. Kölesi durumu şöyle açıkladı:

“Namaz kılmak için burada durmadı. Fakat Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] buraya gelince durup ihtiyacını giderdiğini hatırladı; ona uymak için aynı yerde hacetini gidermeyi seviyor.”¹⁴³

Abdullah b. Ömer [radiyallahu anh] elbisesini düğmelemezdi, Hz. Peygamber'i [sallallahu aleyhi vesellem] bu şekilde düğmeleri açık gördüğü için böyle yaptığını söylerdi.¹⁴⁴

¹⁴¹ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/175.

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/32; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/174.

¹⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/131; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/175.

¹⁴⁴ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/175.

Abdullah b. Ömer'in bu hali, Allah yolundaki rehberini sevmenin, ona tâbi olmanın ve kendisine benzemenin en güzel örneğidir. Sahâbe-i kirâmın Allah Resûlü'ne rabtası, gönül ve halle idi. Tasavvufta rabtayla istenen şey de mürşidini samimi bir muhabbetle sevip onun güzel ahlâkına uymaktır. Bir kimseye tâbi olmak, onun oturmasını, kalkmasını, bütün hal ve tavırlarını bilmeyi, düşünmeyi ve hayal etmeyi gerektirir.

İbret: Cemalinizi Görmeden Duramıyorum

Sahâbe-i kirâmdan Sevbân [radiyallahu anh], bir gün mahzun ve boynu bükük bir vaziyette Allah Resûlü'nün huzuruna girdi. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem],

"Neyin var senin?" diye sordu. Sevbân,

"Ey Allah'ın resûlü! Ben sizi nefsimden, çocuklarımdan, ailemden ve malımdan daha çok seviyorum. Evimde otururken sizi hatırlıyorum; duramıyorum, hasretinizden ölecek gibi oluyorum. Derhal koşup sizi görmeye geliyorum" dedi ve ağladı. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] niçin ağladığını sordu, Sevbân [radiyallahu anh] şöyle dertlendi:

"Sizin ve benim vefat edeceğinizi düşündüm. Siz ahirette peygamberlerle yüksek makamlarda bulunursunuz, ben cennete girsem bile, aşağı makamlarda kalırım, sizi göremem; bunun için ağlıyorum!" dedi. Allah Resûlü sükût buyurdu. Biraz sonra Cebrâil [aleyhisselâm] şu âyeti indirdi:

"Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederse işte onlar ahirette Allah'ın kendilerine özel ihsanlarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraber olacaktır. Onlar ne güzel arkadaştır. Bu Allah'tan bir ihsandır. Her şeyi bilici olarak Allah kâfidir" (Nisâ 4/69-70).

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], Sevbân'a,

"Müjde sana, sevin" buyurdu.¹⁴⁵

İbret: Habibullahta Fâni Olan Sahabi

Abdullah b. Abbas [radiyallahu anh], Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] rüyasında gördü. Uyanınca,

*"Kim beni rüyasında görürse, uyanıkken de görecektir; şeytan benim sûretime giremez"*¹⁴⁶ hadisini hatırlayıp düşünmeye başladı. Sonra Resûlullah Efendimiz'in hanımlarından teyzesi Meymûne'nin [radiyallahu anhâ] yanına gitti. Rüyasını ve düşüncesini ona anlattı. O validemiz de kalkıp Hz. Peygamber'in cübbesini ve aynasını kendisine getirerek, *"İşte bu onun cübbesi bu da aynasıdır"* dedi. İbn Abbas [radiyallahu anh] demiştir ki:

*"Aynaya baktım, Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] sûretini gördüm; kendimi göremedim."*¹⁴⁷

İşte buna tasavvufta *"fenâ fi'r-resûl"* hali denir. Bu, sevenin sevdiğinde fâni olması, demektir. Mürşidinde fâni olmaya da tasavvufta *"fenâ fi's-şeyh"* denir.

c) Salihlerin Peygamber Aşkı

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], Allah'ın habibi olarak, her müminin gönlünde taht kurmuş bir sevgilidir. Bu sevginin her gönüldeki tadı ve tezahürü farklı olsa da onu sevmeyen mümin yoktur.

¹⁴⁵ Said b. Mansûr, *es-Sünen*, nr. 661; Süyûtî, *ed-Dürû'l-Mensûr*, 2/588-589; Taberânî, *el-Mu'cemû'l-Kebîr*, nr. 12559; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 7/7.

¹⁴⁶ Buhârî, *Tabir*, 10; Müslim, *Rüya*, 1 (nr. 10); İbn Mâce, *Rüya*, 2 (nr. 3901).

¹⁴⁷ İbn Ebû Cemre, *Behcetü'n-Nüfûs*, 4/238; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 2/256; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 14/413.

Hız. Peygamber, kendisinden sonra gelecek ümmeti içinde bazı müminlerin kendisine nasıl âşık olacağını şöyle haber vermiştir:

“Ümmetimin içinde bana âşık öyle kimseler gelir ki (gerekirse) ailesini ve malını feda edip beni görmek ister.” ¹⁴⁸

İmam Fasî [rahmetullahi aleyh], *Delâil*’deki, “Ben, beni sevenlerin salâtını duyuyorum ve onları tanıyorum” hadis-i şerifinin izahında şöyle demiştir:

“Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] onları tanır, çünkü onların ruhları Peygamber Efendimiz’in ruh-ı şerifiyle tanışmış ve muhabbet rabitası (sevgi) sebebiyle kaynaşmıştır. Resûl-i Ekrem, ruhların bu kaynaşması hakkında şöyle buyurmuştur:

‘Ruhlar, sınıflara göre ayrılmış ordular gibidir. Onlardan (ezelde) birbiriyle tanışanlar dünyada anlaşıp kaynaşırlar. Birbirine ters sıfatta olanlar ise dünyada zıtlaşıp dururlar.’ ¹⁴⁹

Bundan sonra bilinmelidir ki insanlar, Resûlullah’ın [sallallahu aleyhi vesellem] kıymetli sûretini görmekte meşrepleri, sadakat ve manevi zevklerine göre birkaç tabakaya ayrılır.

Kimileri, onun kıymetli sûretini ancak sürekli düşünce, çalışma, zikir ve fikirden sonra içine yerleştirebilir. Bunlar, hali en zayıf olanlardır. Bu kimseler Resûlullah’ı [sallallahu aleyhi vesellem] bazan uykuda görürler fakat aslî halinde göremezler.

Bazıları, Resûlullah’ı [sallallahu aleyhi vesellem] andığı zaman özellikle تنها yerlerde onun kıymetli sûretini içinde

148 Müslim, Cennet, 12 (nr. 2832); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 5/156.

149 Buhârî, Enbiyâ, 2; Müslim, Birr, 159; Ebû Davud, Edeb, 16; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 2/295.

iyice yerleştirir. Ancak gaflet ettiği zaman kaybolur. Bunlar, birinci tabakadan daha kuvvetli olup Hz. Peygamber'i, aslî sûretiyle rüyada görürler.

Bazı salihler Resûl-i Ekrem'i [sallallahu aleyhi vesellem] uykuda aslî haliyle gördükleri gibi, uyanırken de gözlerini kapattığı zaman basiret gözüyle görür. Bunlar, kalpleri Allah'ın zikriyle huzur bulmuş, ruhları ilâhî huzura yükselmiş ve Allah Teâlâ'nın kendilerine ihsanda bulunduğu peygamberlere komşuluk makamına ermiş kimselerdir.

Bunlardan daha üstün derecede olan bir kısım kâmil müminler vardır ki onlar özellikle zikir vakitlerinde açıkça baş gözüyle Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] kıymetli sûretini görürler. Onların ruhları çokça salâtü selâm okumaları sebebiyle Allah Resûlü'nün ruhuyla tanışır ve kaynaşır. Hz. Peygamber'in saadetli ruhu, şerefli cesedinin şeklini alarak onlara gözüdür. Bu makamda olanlar, Resûl-i Ekrem'le olan yakınlıklarının kuvvetine göre, onu bazan baş gözüyle, bazan da kalp gözüyle görür ve seyrederek. Ancak kalbin görüşü, kafa gözüyle görmekten daha kuvvetlidir.”

Şeyh Abdullah-ı Sâhilî, *Buğyetü's-Sâlik* isimli kitabında der ki:

“Şüphesiz Peygamber Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] salât okunarak elde edilecek en büyük fayda onun kıymetli sûretinin, insanın ruhunda köklü ve devamlı bir şekilde yerleşmesidir. Bu da ona çokça salâtü selâm okumaya devam ederek sadık ve halis bir sevginin yerleşmesinden sonra olur. Böylece yakınlık ve huzur makamında aralarında tanışma ve kaynaşma hâsıl olur.”¹⁵⁰

150 Aynı konuda benzer açıklamalar için bk. Hüseyin Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita (Mektûbât-ı Rabbânî kenarında)*, 1/255-261.

Tâbiînden Halid b. Ma'dân'ın kızı anlatıyor:

“Babam yatağına yattığı zaman Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] olan şevkiyle onu hatırlar, muhacir ve ensarı zikreder ve şöyle derdi:

‘Onlar benim aslım ve her şeyim. Kalbim onları özlüyor. Onlara kavuşma şevkim çoğaldı. Yâ Rabbi! Canımız tezden al da beni sana ve onlara kavuştur.’ Uykusu gelene kadar böyle inlerdi.”¹⁵¹

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, Ravza-i Mutahhara'yı ziyaret ederken yaptığı münâcâtta şöyle söylemiştir:

“Duyduğum zaman ancak senden hoş sözleri duyuyorum, baktığım zaman da ancak seni görüyorum.”

İmam Mâlik'in yanında Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] anılınca ağlar ve inlerdi. Onun bu hali meclisinde bulunanlara ağır gelirdi. Bir gün durumu kendisine açtılar. Şöyle dedi:

“Eğer siz benim gördüklerimi görseydiniz, bendeki bu hali yadırgamazdınız. Ben Muhammed b. Münkedir'i gördüm. Ona ne zaman bir hadis sorulsa Allah Resûlü'nün aşkında ağlamaya başladılar. Öyle ağlardı ki biz kendisine acırdık.”¹⁵²

H. Ebû Bekir'in [radiyallahu anh] torunlarından Abdurrahman b. Kasım [rahmetullahi aleyh], her ne zaman Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] zikretse, kanı çekilmiş gibi olur, rengi değişirdi. H. Peygamber'in heybetinden dili kururdu, konuşmakta zorlanırdı.¹⁵³

151 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5/210; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, s. 496.

152 Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, s. 521.

153 Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, s. 522.

Âriflerden Ebü'l-Abbas-ı Mürsî, Resûlullah Efendimiz ile olan irtibatını şöyle dile getirmiştir:

“Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] bir an benden perde-
lenecek olsa kendimi gerçek müslümanlardan saymam.”¹⁵⁴

İmam Şa'rânî der ki: Üstadım Ali el-Havvâs şöyle derdi:

“İrfan makamındaki kul, Resûl-i Ekrem ile [sallallahu aleyhi
vesellem] istediği vakit uyanık halde buluşamıyorsa o, daha
kemale ermemiştir.”¹⁵⁵

İmam Münâvî de âriflerin uyanık iken Hz. Peygamber'i
görebileceklerini söylemiştir.¹⁵⁶

Seyyid Ahmed er-Rifâî, 555 (1160) senesinde hac
yapmıştı. Hacdən sonra âlemlere rahmet Resûlullah Efen-
dimiz'i [sallallahu aleyhi vesellem] ziyaret için geldi. Saadetli kab-
rine yöneldi, önünde durdu, başını eğerek,

“es-Selâmü aleyke ey ceddım, efendım” dedi. Resûl-i
Kibriyâ, selama karşılık verip,

“Ve aleyke's-selâm evladım” buyurdu. Bunu o anda
mescidde bulunan herkes işitti. Sonra Resûlullah [sallalla-
hu aleyhi vesellem] Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye gözüktü. Seyyid
Ahmed er-Rifâî, uzunca bir müddet ağlayarak inledi, in-
leyerek Peygamber Efendimiz'i övdü, sonra şu manadaki
beyitlerle hasretini dile getirdi:

*“Uzaktayken sana ruhumu gönderir dururdum,
Benim yerime senin ayağının toprağını öpsün diye.*

¹⁵⁴ Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 2/259; Şa'rânî, *Levâkıhu'l-Envârî'l-Kudsiyye*, s. 17;
a.mlf., *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/14; ayrıca bk. Heytemî, *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye*,
s. 297-299.

¹⁵⁵ Şa'rânî, *Levâkıhu'l-Envârî'l-Kudsiyye*, s. 16.

¹⁵⁶ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 8688 nolu hadisin şerhi.

*O hayalimi süsleyen devlet şimdi önümde hazırdır,
Ey sevgili, uzat elini de dudaklarım öpüp nasibini alsın.”*

O anda Resûl-i Kibriyâ [sallallahu aleyhi vesellem], kabr-i şerifinden nurlu elini uzattı. Seyyid Ahmed er-Rifâî [kuddise sirruhû] tam bir edep, hasret ve hürmet içinde o saadetli eli öptü. Orada bulunan ârif ve âlimlerden pek çok kimse de bu keramete şahit oldular.¹⁵⁷

Bu ümmetin içinde benzer örnekler çoktur.

Bu kâinatta Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], sevilme için yaratılmıştır. Yaratılmışlar içinde onun gibi sevilen, özlenen, hürmet gören, hasretiyle gönülleri yakan, âşıklarını ağlatan, uğruna mal ve can feda edilen hiç sevgili olmamıştır, olmaz da. Allah Resûlü'ne vâris olan rabbânî âlimler, ârifler ve âşıklar, ümmetin Peygamber'e olan aşkını ispat ve hasretini bir derece gidermek için aramızda bulunmaktadır. Sevgilinin her şeyi sevgilidir.

157 Sâmerî, *Seyyid Ahmed Rifâî*, Ankara 1995, s. 61. Biraz kısa bir rivayet için bk. Nebhânî, *Câmiu Kerâmâtî'l-Evliyâ*, Beyrut 2002, 1/441; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/220.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RABİTANIN TARİHÎ SEYRİ ve TARİKATLARDA RABİTA USULÜ

Tarikat, yol demektir. İslâm âleminde, manevi terbiye ekollerine tarikat denmiştir. Buna meşrep de denir. Tarikat, yeni bir din değildir; asıl görevi, ahlâk eğitimidir. Bu eğitime, seyrü sülûk, manevi terbiye gibi isimler verilmiştir. Tasavvuf, manevi terbiye sistemlerinin hepsine birden verilen genel addır.

Asr-ı saâdet'ten sonra, ilmî müzakere, sohbet, vaaz ve davet usulüyle yapılan dinî tebliğ faaliyetleri ve ahlâk eğitimi, bir zaman sonra, bu işe ehliyet kesbetmiş kâmil insanlar rehberliğinde, belirli usul ve prensipler içinde uygulanmaya başlanmış ve bu şekilde meşhur tarikatlar ortaya çıkmıştır.

Tasavvuf, üç ana dönem geçirmiştir.

Birinci dönem, zühd dönemidir. Bu, hicrî ilk iki asırlık dönemdir. O zamanda manevi terbiyede önderlik yapan kimselere zâhid, âbid, nâsik ve kurrâ gibi isimler verilmekteydi. Hasan-ı Basrî, Veysel Karanî, Râbia el-Adeviyye bu dönemin ilk akla gelen temsilcileridir.

İkinci dönem, hicrî 3. asırda yani hicrî 200-300 arasında gelişen ve daha çok ilim, marifet ve vecd hallerinin konu edildiği, tasavvufun fikir olarak olgunlaştığı dönemdir. Bu dönemin ilk akla gelen temsilcileri, Ma'rûf-i Kerhî, Bişr-i Hâfî, Zünnûn-i Mısırî, Bâyezid-i Bistâmî, Serî-i Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî, Hakîm et-Tirmizî ve Hâris-i Muhâsibî gibi zatlardır.

Üçüncü dönem, tarikatlar dönemidir. Bu dönem hicrî 6, milâdî 11. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar devam eden dönemdir. Bu dönemin başında İslâm tarihinde senelerce hizmet sunan terbiye ekolleri yani tarikatlar oluşmaya başlamıştır. Bu meşhur tarikatların kurucularının ismi ve vefat tarihleri şöyledir: Seyyid Abdülkadir-i Geylânî (v. 561/1165), Seyyid Ahmed er-Rifâî (v. 578/1182), Necmeddin-i Kübrâ (v. 618/1221), Şehâbeddin es-Sühreverdî (v. 632/1234), Seyyid Ebü'l-Hasan-ı Şâzelî (v. 656/1258), Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (v. 672/1273), Bahâeddin Nakşibend (v. 791/1389) ve diğerleri.¹⁵⁸

Şimdi, İslâm tarihinde meşhur olan tarikatların rabîta olayına bakışını ve temel usullerini kısaca tesbit etmeye çalışacağız. Bu şeklide rabitanın tarihî seyrini takip imkânı da bulacağız.

A) Cüneyd-i Bağdâdî'ye Göre Rabîta ve Usulleri

Bütün tarikatların silsilesinde kol başı olarak kabul edilen ve "Seyyidü't-tâife yani sûfîlerin reisi ve efendisi" unvanıyla tanınan Cüneyd-i Bağdâdî demiştir ki:

"Hak yolcusunu maksadına ulaştıran en yakın yol, kalbin sürekli olarak şeyhe bağlantılı olmasıdır. Bir de müridin, elde ettiği manevi halleri ve ilimleri mürşidi vasıtasıyla elde etmesidir."¹⁵⁹

158 Tarikatlar hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1990.

159 Hüseyin Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita (Mektâbât-ı Rabbânî kenarında)*, 1/261; İldırar-Çağıl, *Seyyid Abdülhakim el-Hüseynî ve Nakşibendî Tarikatı*, s. 248.

Necmeddin-i Kübrâ, *Fevâihu'l-Cemâl* adlı eserinde, Allah'a ulaşmak için gereken mücâhede yollarını sayarken der ki:

“Üçüncü yol, Cüneyd-i Bağdâdî'nin tarikatı olarak bilinen şu şekiz şartı yerine getirmektir:

1. Devamlı abdestli olmak.

2. Devamlı oruçlu olmak.

3. Devamlı susmak (zaruret kadar konuşmak, gereksiz bütün sözlerden ve işlerden sakınmak).

4. Devamlı halvette bulunmak (gönlü Hak'tan gayri her şeyden boşaltıp Allah ile meşgul etmek).

5. Devamlı zikir halini korumak (kalbi sürekli uyanık tutmak).

6. Devamlı kalbini şeyhine raptedip onunla gönülden bağlılık halinde olmak. Kendi tasarrufunu şeyhin tasarrufunda yok etmek. Manevi ilimler konusunda kendi başına hareket etmeyip şeyhinden istifade etmek.

7. Devamlı olarak kalbi kötü ve boş düşüncelerden temiz tutmak.

8. Allah'tan gelen her şeye razı olmak. Nefsin hoşuna gitsin veya gitmesin O'nun hiçbir işine itiraz etmemek. Allah'tan cennete girme veya cehennemden korunma gibi istekleri bir kenara bırakıp sırf O'nun rızası için ibadet etmek.”¹⁶⁰

160 Necmeddin-i Kübrâ, *Tasavvufî Hayat*, s. 94; ayrıca bk. Gazâlî, *Ravzatü't-Tâlibîn ve Umdetü's-Sâlikîn*, s. 27-28; a.mlf., *Hak Yolunun Esasları* (trc. Dilaver Selvi), İstanbul: Semerkand, 2006, s. 44-45.

B) Kadirî Tarikatında Rabita ve Usulleri

Kadirî tarikatının kurucusu Seyyid Abdülkadir-i Geylânî'dir. Bağdatlıdır. Vefatı hicrî 561, milâdî 1165'tir.

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî [kuddise sirruhû], *Fütûhu'l-Gayb* ve özellikle *el-Fethu'r-Rabbânî* adlı eserinde, bir mürşid-i kâmilin sohbetine girerek ondan feyiz ve terbiye almayı şiddetle tavsiye etmiştir. Eserde muhabbet rabitasının sonucu olarak mürşide her halde tâbi olmanın gereği üzerinde durulmuştur.

Abdülkadir-i Geylânî [kuddise sirruhû], gerçek sûfilerle manevi alışverişin kalple yapıldığını belirterek der ki:

“Bizim gerçek sûfilerimizle irtibatımız kalple olur. Onlar bizdendir, bizim ailemiz durumundadır. Onlarla muamelemizde kalplerin birliği ile yetiniriz. Yeni gelen kimse ise böyle değildir. Onunla zâhiren de ilgilenmemiz gerekir.”¹⁶¹

Rabita, bir yönüyle, Allah'ın velisindeki ilâhî sırra ve nura ulaşmaktır. Abdülkadir-i Geylânî, velideki bu hakikati görme yolunu tarif ederken der ki:

“Velilerden bir zat, ‘Kurtuluşa ereni görmeyen kimse kurtuluşa eremez’ demiştir. Sen kurtuluşa ereni (Allah dostlarını) görüyorsun, fakat bu görüşün baş gözüyledir; kalp ve sır gözüyle değildir. İmanın sana ait olmayan (taklidî) bir iman. Bu durumda senin dışındaki hakikatleri gösterecek bir basiretin (kalp nurun, gönül gözün) olmaz (Basiretin kör olunca hakikati ve Hak adamlarını göremezsin). Şu âyetin uyarısını iyi anla:

“Şüphesiz yalnız gözler kör olmaz, asıl kör olan göğüslerin içindeki kalplerdir.”¹⁶²

¹⁶¹ Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 529.

¹⁶² Hac 22/46. Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî*, s. 40.

Hazret bu uyarısı ile, müridlerin insan-ı kâmildeki nura ve hakikate gönüllerini açıp ondan gerçek manada niçin istifade edemediklerini belirtmiştir.

Abdülkadir-i Geylânî [kuddise sırruhû], müridin mürşidinden icâzet alana kadar kendisinden ayrılmamasını ve kalp bağıını koparmamasını gerekli görür.¹⁶³

Rabita, çift yönlüdür; mürid kalbiyle mürşidine bağlandığı gibi, kâmil mürşid de kalbiyle müridini takip ve takviye eder. Bu müridin uzakta veya yakında olması farketmez.

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî, hayatında olduğu gibi, vefatından sonra da manevi tasarrufu devam eden kutubların başında zikredilmiştir. Bunu kendisi de kasidelerinde açıkça söylemiştir.¹⁶⁴

Şah-ı Geylânî, bir kaside sinde der ki:

“Her korku ve şiddet anında bize tevessül et (bizden yardım iste); başına gelen her şeyde sana himmetimle yardım ederim.

Ben müridimi korktuğu şeylerden muhafaza ederim; bütün şer ve fitnelerden onu korurum.

Müridim, doğuda ve batıda olsa, hangi belde yürüse, ben ona yardım ederim.”

Bütün bunlar, kâmil mürşidin, kendisine bağlı zayıf müridiyle irtibat içinde olup onu desteklemesine ve manevi evladını feyiz sütüyle beslemesine birer örnektir.

Kadirî tarikatının ikinci pîri olarak bilinen Eşrefoğlu Rûmî (v. 874/1469), *Müzekki'n-Nüfûs* adlı meşhur eserinde, şeyh-mürid arasındaki hukuklar ve edepler üzerinde çok güzel ve geniş bilgiler vermiştir.

163 Geylânî, *Fütûhu'l-Gayb: Gizliden Sesler*, s. 78-79.

164 Geylânî, *Fütûhu'l-Gayb*, s. 171-177.

Eşrefoğlu Rûmî, önce kendisine tâbi olunacak ve rabıtası yapılacak kâmil mürşidin özelliklerinden bahseder. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

İrşad halkasına girilecek kimse, hakiki bir mürşidden terbiye görüp irşad izni almalı, müridi götüreceği manevi makamları tanımış ve yolu gidip gelmiş olmalı. Kâmil bir mürşidden irşad icâzeti almayana yanaşmamalı.

Mürşid, nefsini aşmalı, nefis engellerini geçmeli ve bütün varlığını yüce Allah'a teslim ederek fenâ fillâh mertebesine çıkmış bulunmalı.

Şeyhin gönlü hadis-i kudsîde belirtildiği gibi¹⁶⁵, yerleri, gökleri, arşı ve kürsîyi içine alacak genişlikte olmalı, Cenâb-ı Hakk'ın azameti ve muhabbeti ile dolmalı.

Mürşid, zâhiren her yaptığını yüce Allah ile Allah için yapmalı, kendi nefsi hesabına bir tasarrufu olmamalı. Mürşid, kudsî hadiste tanıtıldığı gibi,¹⁶⁶ yüce Allah ile gören, işiten, konuşan, tutan, yürüyen bir dost olmalı.

Mürşid, âlim olmalı, cahil olmamalı.

165 Müellifin verdiği kudsî hadisın meali şudur: Allah Teâlâ buyurur ki: "Yerim göğüm, arş ve kürsî beni içine almadı, fakat mümin kulunun tertemiz kalbi beni içine aldı (Marifet ve muhabbetimi taşıyabildi)" (bk. Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, nr. 2254).

166 Velileri en güzel tanıtan bu kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ben farz ve nâfile ibadetleriyle sürekli bana yaklaşan kulumu severim. Ben bir kulu sevince, onun kulağı, gözü, eli ve ayağı olurum. Artık o, (kendisine ihsan edeceğim özel nurumla) benimle işitir, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür. Benden herhangi bir şey isterse ona verir, bana sığınırsa muhakkak kendisini himaye ederim" (bk. Buhârî, Rikâk, 38; İbn Mâce, Fiten, 16; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 6/256; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, nr. 7880; Beyhakî, ez-Zühdü'l-Kebîr, nr. 696-700).

Mürşid nur, feyiz ve tasarruf sahibi olmalı. Nefislere hükmedebilmeli, müridlerin iç âlemlerinde dönüşüm yapabilmeli.¹⁶⁷

Eşrefoğlu Rûmî, uzaktaki bir kâmil insandan rabîta yoluyla istifade etmenin hakikatini şöyle dile getirir:

“Kâmil şeyh büyük bir tasarruf sahibidir. Kendisi doğuda, müridi batıda olsa, ona manevi nüfuzu ile yetişir. Kâmil şeyhler böyledir. Onlar için bütün mekânlar birdir, aynı mesafededir. Mürid nerede bulunsa, şeyhin ruhaniyeti ondan ayrılmaz. Şahsının uzak olmasının bir önemi yoktur. Mürid, ne zaman kalbiyle mürşidine yönelse, mürşidine yakın olur ve ondan pek çok fayda sağlar.”

Eşrefoğlu Rûmî, kendisine böyle bir manevi tasarruf verilen kâmil insana has bazı özellikleri şöyle belirtir:

“Şeytan kâmil mürşidin aslî sûretine giremez. Mürşidin eli, Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] eli yerindedir, Mürşide gösterilen teslimiyet aslında Allah ve Resûlü'ne gösterilmiş olur. Çünkü kâmil mürşid onların halifesidir ve kendini Allah ve Resûlü'ne teslim etmiştir. Bu hale şu âyet delil olmaktadır:

‘Resûlüm sana biat edenler hiç şüphesiz Allah’a biat etmiş olurlar. Allah’ın eli onların elinin üstündedir’ (Feth 48/10).

Mürid, kâmil mürşide yüce Allah'ın bir emanetidir. Mürşid onu zayi etmez.”

Eşrefoğlu Rûmî, kâmil insandan huzurunda ve gıyabında elde edilecek istifadenin neye bağlı olduğunu şöyle belirtir:

167 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfûs*, s. 426-429.

“Bir müridin mürşidinden istifade etmesi, feyiz, nur ve edep alması, temiz bir itikadla teslim olmasına bağlıdır. Yoksa bir fayda görmez. Cemaatten ayrılan ve kendi başına gidenin öncüsü şeytan olur.

Mürid kendisini mürşidine teslim ettiği zaman aralarında manevi bir hat kurulur, iki kalp arasında ilâhî bir kaynaşma olur. Bu kaynaşma sayesinde mürşidin gönlündeki nur müride intikal eder, ona çok yüksek haller kazandırır.

Mürşide Allah için gelmeyenler, onun manevi nüfuzu ile dünya işlerini yoluna koymayı düşünenler bir fayda göremezler. Böyle düşünmek gerçek müridliğe aykırı olup yalancılıktır.¹⁶⁸

Bu anlatılanlar, muhabbet ve ittibâ rabıtasıyla ilgilidir.

Eşrefoğlu Rûmî, halvet edeplerini anlatırken, mürşidin gönlüne yönelip onun sûretine teveccüh etmek ve hayalinden hiç çıkarmamak gerektiğini belirtir. Bunun birçok faydasının olduğunu hatırlatır ve en önemli fayda olarak şunu zikreder:

“Şeyhin gönlüne yönelmekle onun gönlündeki ilâhî feyiz ve sırlar müridin gönlüne geçer.”¹⁶⁹

İbrahim Hilmi el-Kadirî, rabîta hakkında der ki:

“Rabîta, tarikat ehline göre, çok övülen bir haslet ve kalbi Cenâb-ı Hakk’a bağlayan şerefli âdaplardan biridir. Kulun rabîta yoluyla Hak Teâlâ’ya bağlanması, Zat-ı Bâri’ye yakışır bir şekilde olur; bunun için kul, yüce Mevlâ’ya tam bir muhabbet içinde bulunmalı, Cenâb-ı Hakk’ı kemal sıfatları ile tanıyıp zatına yakışmayan her şeyden uzak tut-

168 bk. Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfûs*, s. 439-442 (Sadeleştirilerek ve özetlenerek alındı).

169 Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki’n-Nüfûs*, s. 537.

malıdır. Bu kalp rabitası Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] veya onun vârisi kâmil mürşide olur.

Rabita yapacak kimse, abdestli olarak kibleye karşı namazdaki gibi oturur. Başını eğerek, gözlerini yumar, içi ve dışıyla sakin bir hal alır; mürşidinin öğrettiği usulde Rabb'i-ni zikreder, kalbini bağlayacağı kimseyi dinen uygun olan bir şekilde hayaline alır, bütünüyle ona yönelir, kalbini onun dışındaki her şeyden boşaltır, yönelişini tam gerçekleştirmek için buna çok özen gösterir.”¹⁷⁰

Şeyhin, müridine yardımının ruh üzerinden olduğunu belirten İbrahim Hilmi [kuddise sırruhû], velilerin bütün kemalatının cesetlerinde değil, ruhlarında bulunduğunu, ondan istifade için kendisini zâhiren görmekle hayalen görmenin bir farkı bulunmadığını söylemiştir.¹⁷¹

C) Rifâî Tarikatında Rabita ve Usulleri

Rifâî tarikatının kurucusu Seyyid Ahmed er-Rifâî'dir. Basralıdır. Vefatı hicrî 578, milâdî 1182'dir.

Seyyid Ahmed er-Rifâî [kuddise sırruhû], mürşidden istifade için kalbin ona açılmasını gerekli görür ve der ki:

“Ey kardeşim, bana yanaş ve benden kalp ilmini al; gel benden manevi zevk ve şevk ilmini öğren. Perde içinde kalma, kalbini bana aç!”¹⁷²

“Ruhların şimşek gibi manevi tasarruflarını inkâr etmek, bütün hayırların kapısını açan Allah'ın yardımını bilmemektir.”¹⁷³

¹⁷⁰ İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakika*, s. 18-19.

¹⁷¹ İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakika*, s. 34-35.

¹⁷² Rifâî, *el-Burhânü'l-Müeyyed*, s. 46-47.

¹⁷³ Rifâî, *el-Burhânü'l-Müeyyed*, s. 44-45.

Rifâî tarikatının pîrini, usul ve âdabını anlatmak için müstakil bir eser yazan Seyyid Ebü'l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdî (v. 1909), mürşide bağlanma, uyma ve rabita hakkında der ki:

“Bu yolun büyüklerinin dinin edeplerinden alarak ortaya koydukları temel esaslardan biri de, kâmil mürşidle gerçek bir sohbet halini elde etmektir. Manevi terbiyenin en önemli merhalesi budur.

Bu sohbetin manevi çekim ve bereketiyle mürid nefsinin arzu ve isteklerinden sıyrılır, mürşidinin emirlerine teslim ve tâbi olur. Bütün isteklerini mürşidinin isteğinde yok eder. Böylece kötü sıfatları değişir. Gafleti gider, kalbi uyanır. Cimriliğin yerini cömertlik alır. Tembellik gayrete dönüşür. Mal hırsından gönlünü çeker, Allah'a yöneltir. Kötü ahlâkı gider, güzel ahlâk sahibi olur. Kısaca mürid Allah dostuyla sohbetin (manevi nazar ve terbiyenin) bereketiyle bütün kötü ahlâklardan çıkıp güzel ahlâklara ulaşır. Mürşidinin sevgisi kalbe iyice yerleşir, onu sadece Allah rızası için sever.

Bu işin aslı mürşidini sevmek, Hz. Peygamber'e [salallahu aleyhi vesellem] sadakatle âşık olmak ve sadece yüce Allah'a güvenip dayanmaktır. Tarikatın kurucusu Ahmed er-Rifâî [kuddise sirruhû], kalp yoluyla mürşidin kalbinden feyiz almayı da emretmiştir. Bu durumda mürid şunu bilecektir:

Mürşidinden aldığı feyiz, bu tarikatın pîri Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kalbinden akararak gelmektedir. Onun kalbine de âlemlerin ruhu olan Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] kalbinden gelmektedir.¹⁷⁴

174 Sayyâdî, et-Tarîkatü'r-Rifâîyye, s. 112-113.

Mürşidden Feyiz Alma Usulü

Mürid, farz namazı kıldıktan sonra, namazla ilgili bütün vazifeleri bitirince bulunduğu yerde oturur.

Kibleye karşı döner. Mümkün olduğu kadar içindeki bütün düşüncelerden kalbini boşaltır.

Mürşidini hayaline alır, kalbini onun kalbine bağlar. Ruhu hoş, nefsi huzur içinde, kalbi boş düşüncelerden uzak olduğu sürece kalbi o halde tutar. Fikri ve kalbi karışınca, gözlerini açar.

Peşinden istiğfar eder ve en sonunda bir Fâtiha okuyarak bu işi tamamlar.

Daha sonra Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] salavat getirir, peşinden istiğfarla meşgul olur, peşinden de belirlenen zikrine devam eder.

Tarikat büyüklerinden bazısı bu feyiz alma işini virden sonra yapmayı gerekli görmüşlerdir. Bazıları da bunun virdden önce gerektiğini söylemişlerdir. Feyiz alma işinin virdden önce yapılmasını gerekli görenler sebebini şöyle açıklamışlardır:

“Feyiz alma işi, bir kapı gibidir. Mürid o kapıdan mürşidine, ondan bu tarikatın imamına, ondan Peygamberimiz'e ve ondan da yüce Rabb'ine ulaşır. Mürid bu yolla Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] ulaşınca Allah'a ulaşmış olur. Şu âyet bu duruma delil olmaktadır:

‘Resûlüm, sana biat edenler (elinden tutarak seninle Allah yolunda sözleşme yapanlar) hiç şüphesiz Allah'a biat etmişlerdir’ (Feth 48/10).

Bu şekilde zikrin kapısını açtıktan sonra, Allah'tan gayri her şeyden düşünce ve kalbini boşaltarak virde başlar.”¹⁷⁵

175 Sayyâdî, et-Tarîkatü'r-Rifâiyye, s. 113-114.

Görüldüğü gibi virdden önceki rabita, Rifâî tarikatında da mevcuttur.

Seyyid Sayyâdî der ki:

“Rifâî tarikatı, kalbin himmetiyle temiz ruhlarla buluşmaktır. Aslında müridlerin ruhları salihlerin ruhlarından daha aşağı bir mertebededir. Bununla birlikte müridlerin ruhlarının rabita yoluyla velilerin ruhlarından feyiz alması, müridlerin velileri sevmeye sadık olmaları, sabırla kapılarında beklemeleri ve haklarında güzel bir itikada sahip bulunmaları sayesinde olmaktadır.” 176

D) Şâzelî Tarikatında Rabita ve Usulleri

Şâzeliyye tarikatının kurucusu Ebü'l-Hasan-ı Şâzelî (v. 556/1258), Tunusludur.

Ebü'l-Hasan-ı Şâzelî'nin talebesi ve kendisinden sonra irşad postuna oturan Ebü'l-Abbâs-ı Mürsî der ki:

“Allah Teâlâ'nın evliyasından, sizi hatırlamasını, hatırında tutmasını istemeyiniz. Bilakis, siz devamlı olarak o veliyi hatırlınızda tutmaya gayret ediniz. Çünkü sizin yanınızda o ne kadar kıymetli ve değerli ise onun yanında da siz o derece kıymetli olursunuz.” 177

Şâzelî yolunun büyüklerinden İbn Atâullah-ı İskenderî, Ebü'l-Abbâs-ı Mürsî'nin talebesidir. İbn Atâullah *Unvânü't-Tevfîk fî Âdâbi't-Tarîk* adlı eserinde, Ebû Medyen-i Mağribî'nin [kuddise sirruhû] tasavvufla ilgili bir kasidesini açıklarken der ki:

176 Geniş bilgi için bk. Sayyâdî, *et-Tarîkatü'r-Rifâiyye*, s. 116-120 (Özetlenerek alındı).

177 Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/14; a.mlf., *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 2/21.

“Hak dostlarının sohbetini ganimet bil, kalbin ve kalıbınla devamlı onlarla birlikte ol. Şunu bil ki ilâhî rızaya ulaşacak olanlar onların meclisinde uyanık kalp ve edeple bulunanlardır.”

İbn Atâullah, son beyti açıklarken der ki:

“Velilerle sohbet anını ganimet bil, onlardan bolca istifade et. Kalbin ve kalıbınla sürekli onlarla birlikte ol ki onların feyzi sana geçsin, manevi halleri seni sarsın, edeplerinden alasin, nurlarıyla iç âlemin aydınlansın. Bunlar sohbetin sonucudur. Çünkü herkes oturup kalktığı kimselerin halinden etkilenir, huyundan alır.”¹⁷⁸

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, *Câmiu'l-Usûl* adlı eserinde der ki: “Şâzelî yolunun usulünü anlatan bazı kitaplarda, zikrin usulü anlatılırken, yirmi edep sayılmıştır. Bu edeplerin beş tanesi zikirden önce olup şunlardır: Tövbe, gusûl veya abdest, bir müddet sükût ve tefekkür, kalbiyle şeyhine rabita kurmak ve Resûlullah'tan feyiz ve nur almak için şeyhini vesile yapmaktır.”¹⁷⁹

E) Kübreviyye Tarikatında Rabita ve Usulleri

Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddin-i Kübrâ (v. 618/ 1221) Hârizmlidir.

Şeyh Necmeddin-i Kübrâ, rabitanın önemi hakkında der ki: “Kalple şeyhe rabita yapmak, ondan feyiz almak hususunda büyük bir temeldir. Hatta kalp aynası, şeyhe rabita yapmadan saflaşamaz (manevi kirlerden paklanmaz).”¹⁸⁰

¹⁷⁸ İbn Atâullah, *Unvânü't-Tevfîk*, s. 27-30.

¹⁷⁹ Gümüşhânevî, *Câmiu'l-Usûl: Veliler ve Tarikatlarda Usul*, s. 422; ayrıca bk. Ahmed Nakşibendî, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, Beyrut 1998, 1/61.

¹⁸⁰ Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî, *el-Hadîkatü'n-Nediyye*, s. 40.

Necmeddin-i Kübrâ, müridin terbiye ve feyiz alabilmesini şeyhine tam teslim olmasına bağlar. Mürid, mürşidine itirazı terketmeli, ayrıca ona kalbini bağlamalıdır. Böyle olursa şeyhteki velayet nuru, müridin kalbindeki kirleri ve sonradan bulaşan pislikleri temizler.

Eseri şerheden İsmail Hakkı Bursevî der ki:

“Velilik suyundan maksat, feyizdir. Müridi feyizle temizleyecek olan veli, velâyet-i hâssa sahibi (irşadla görevli) velidir.”¹⁸¹

Necmeddin-i Kübrâ der ki:

“Ey sadık mürid, içini ve dışını temizle; çünkü maddi ve manevi kirlerden temizlenmedikçe, ilâhî huzura çıkılmaz, kudsî yakınlığa ulaşılmaz. Bu iç ve dış temizlik için gereken önemli şeylerden biri devamlı zikir halidir. Diğer bir önemli şey ise kalbi, hak yolda rehberin olan mürşidine bağlamaktır. Bu konuda Allah Teâlâ,

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve sadıklar ile beraber olun” (Tevbe 9/119) buyurmuştur. Kâmil bir mürşidle bulunan mutlaka ondan istifade eder.¹⁸² Nitekim hadis-i şerifte, Fahr-i Kâinat Efendimiz şöyle buyurmuştur:

*“Salih kimselerin meclisinde bulunmak, güzel koku satan kimseyle birlikte olmaya benzer. Ondan koku almasan bile, onun güzel kokusundan sana da siner. Kötü insanların meclisi ise demircinin ocağında bulunmak gibidir. O ocağın ateşi seni yakmasa bile, oranın pis dumanı ve kokusu sana bulaşır.”*¹⁸³

¹⁸¹ Necmeddin-i Kübrâ, *Tasavvufî Hayat*, s. 54.

¹⁸² Necmeddin-i Kübrâ, *Tasavvufî Hayat*, s. 75, 87-88.

¹⁸³ Müslim, Birr, 45.

Necmeddin-i Kübrâ, *Risâle ile'l-Hâim* adlı eserinde ma-nevi temizlik için on şey sayar ve sekizinci maddede der ki:

“Bir diğeri, kalbi şeyhe bağlamaktır; çünkü şeyh Hak yolunda rehberdir.”¹⁸⁴

Kübreviyye tarikatına nisbetiyle bilinen ve Necmeddin-i Kübrâ'nın halifesi Sadeddin-i Hamevî'nin (v. 650/1252) müridi olan Azizüddin-i Neseî, *İnsân-ı Kâmil* adlı meşhur eserinde, ârif bir zata eremeyen kimsenin kâmil olamayacağına şöyle belirtir:

“Bilinsin ki bir ârifle (kâmil mürşidle) sohbet etmenin, insan üzerinde kuvvetli eserleri ve büyük hususiyetleri vardır. Bir Hak yolcusunun maksadına erişmesi muhabbete ulaşmasına bağlıdır. Kim maksadına eremedi ise bir ârifin sohbetine eremediğindendir. Bütün iş, bir ârifin sohbetine girmektedir. Kim ne buldu ise ârifin (kâmil insanın) sohbetinde (terbiye ve nazarında) bulmuştur. Diğer bütün mücâhede-ler ve âdaplara sâlikin bir ârifin sohbetine ve muhabbetine layık olması içindir. Bunu başaran kimsenin işi tamamdır.

Bir kimse pek çok ibadet ve riyâzetle meşgul olsa da bir ârifin sohbetine girmeden maksadına ulaşamaz. İsterse bu mücâhedesini bin yıl sürsün.”¹⁸⁵

F) Sühreverdiyye Tarikatında Rabita ve Usulleri

Sühreverdiyye tarikatının kurucusu Şehâbeddin es-Sühreverdî (v. 632/1234), İranlıdır. Bağdat'ta vefat etmiştir.

Şehâbeddin es-Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif* meşhur adlı eserinde, baştan sona tasavvuf edeplerini, mürid-mür-

¹⁸⁴ Necmeddin-i Kübrâ, *Tasavvufî Hayat*, s. 74-90 (*Risâle ile'l-Hâim*'den özetle).

¹⁸⁵ Neseî, *İnsân-ı Kâmil*, s. 72-73 (Kısmen sadeleştirilerek ve özetlenerek alındı).

şid ilişkilerini ve tasavvuf terbiyesiyle alınacak ilim, ahlâk ve manevi halleri işlemiştir. Eserde muhabbet ve ittibâ rabıtası üzerinde durulmuştur. Mürşid terbiyesinin temelde muhabbet, teslimiyet ve sadakate bağlı olduğunu belirten Şehâbeddin es-Sühreverdî, iki kalp arasındaki manevi alışverişin nasıl gerçekleştiğini şöyle özetler:

“Peygamber vârisi kâmil mürşide yapılan intisap, aslında Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] yapılan biat sünnetini ihya etmektir. Bu intisap ve tövbe mürşidle sohbet yolunu açar. Asıl menfaat sohbetle hâsıl olur. Meşâyihden çoğunun şöyle dediğini işittim:

‘Bir kurtuluşa ereni görmeyen kurtulamaz.’”¹⁸⁶

“Bir mürid hak yolunda kâmil mürşide intisap edince, onun manevi tasarrufu altına girmiş olur. Bu şekilde onunla hukuku başlar; artık mürşidden terbiye ve edep almaya başlar. Mürşidin kalbi müridin kalbini feyiz ile besler ve destekler. Bu tıpkı bir lambanın aradaki fitil yoluyla kandilden gaz yağı çekip ışık vermesine benzer. Aynı şekilde mürid mürşidine bağlı olduğu sürece onun kalbinden nur çeker, feyiz alır. Mürşide bulunan manevi haller, müridin onunla sohbeti ve kabiliyeti nisbetinde kendisine geçer.

Feyiz gelişi için gerekli şartlar

Kalp yoluyla feyiz alışverişi bazı şartlara bağlıdır.

Önce mürid sadık ve samimi olmalıdır.

Sonra kendi iradesini ve nefsin boş arzularını bir kenara bırakıp bütünüyle mürşidin iradesine teslim olmalıdır. Bu teslimiyet olmazsa mürşid, müridde tasarruf edemez, ona feyiz veremez. Bu teslimiyet terbiye için ilk basamaktır.

¹⁸⁶ Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 119.

Terbiyede hedef nokta

Bu teslimiyet sayesinde mürid ile mürşidi arasında ruhî bir bağlantı oluşur. Mürid mürşidinin bir parçası durumuna gelir. Sonra mürşid müridi bir derece ilerletir ve her şeyi ile yüce Allah'a teslim olma makamına çıkarır. Artık mürid, daha önce mürşidinden ilim ve feyiz aldığı gibi, bu makamda doğrudan Allah Teâlâ'dan ilim, nur ve feyiz almaya başlar. Kâmil mürşidin rehberliği ile bunu yapabilecek hale gelir. Bütün bu hayırların temeli teslimiyet, sohbet ve mürşidin nazarlarıdır. İntisap bunun başlangıcıdır.”¹⁸⁷

İmam Sühreverdî, müridin mürşidine karşı görevlerini işlediği 51. bölümde der ki:

“Müridin, mürşidine nazar ederek ondaki nuraniyet içinde kaybolması ve Cenâb-ı Hakk'ın onda tecelli ettiği ilâhî ihsanlarını gözetlemesi kendisi için semâ türü şeylere yönelmesinden daha hayırlıdır.

Mürid, mürşidinin irşad işinde kendisi için tekten olduğuna yakînen inanırsa mürşidinin faziletini anlar ve ona karşı muhabbeti kuvvetlenir.”

İmam Sühreverdî [kuddise sırruhû], mürşid-i kâmilî tanıttığı 52. bölümde der ki:

“Mürşid-i kâmil, iç âleme nazar eder, kalpteki hallere vakıftır. Her müride neyin güzel ve uygun olduğunu bilir.”

Mürşidlerin nazarı üzerinde çok duran İmam Sühreverdî der ki:

“Allah Teâlâ bazı has kullarına öyle bir nuranî nazar gücü vermiştir ki o sadık bir müride nazar ettiği zaman ona pek çok manevî hal ve nuranî hayat kazandırır.”¹⁸⁸

¹⁸⁷ Sühreverdî, a.g.e., s. 120.

¹⁸⁸ Sühreverdî, a.g.e., s. 152.

İnsan kiminle birlikte olursa onun huyundan etkilendiğini belirten İmam Sühreverdî [kuddise sırruhû], hayvan ve bitkilerin bile bulunduğu şartlardan ciddi olarak etkilendiğini ve değişim yaşadığını belirtir.¹⁸⁹

İmam Sühreverdî, *İrşâdü'l-Mürîdîn* adlı küçük risalesinde de, müride düşen vazifeleri anlatırken, en önemli işin mürşide teslimiyet ve sadakat olduğunu belirtir.¹⁹⁰

G) Şa'rânîyye Tarikatında Rabîta ve Usulleri

Şa'rânîyye tarikatının kurucusu Abdülvehhâb eş-Şa'rânî (v. 973/1565) Mısırlıdır.

İmam Şa'rânî *Nefehâtü'l-Kudsiyye* adlı kitabında, rabitanın müridin terbiyesinde nasıl bir yere sahip olduğunu şöyle belirtir:

“Şunu biliniz ki müridin kalbini şeyhinin kalbine bağlaması, manevi fethin gerçekleşmesinde büyük bir asıdır. Hatta bütün asılların aslı budur. Müridin kalbine işlemeyi yapacak olan şeyhtir. Diğer bütün vazifeler, bu işlemeyi yapacak alet hükmündedir.”

“Mürid daima kalbini şeyhinin kalbine bağlamalı ve ona bütün varlığı ile bağlanmalıdır. Mürid, Allah Teâlâ'nın bütün manevi yardımını kendisine ancak şeyhinin vesilesiyle gönderdiğine itikad etmelidir. Yüce Allah ona feyiz verme işinde mürşidini tayin etmiştir. Dünya mürşid dolu olsa, mürid kendi mürşidinden başkasına asla iltifat etmemelidir. Çünkü onun bütün nasibi kendi şeyhine teslim edilmiştir; başka bir şeyhin yanında ona verilmek üzere emanet edilmiş bir şey yoktur, diye düşünmelidir.”¹⁹¹

¹⁸⁹ Sühreverdî, a.g.e., s. 347.

¹⁹⁰ Eserin tercümesi, Hâcegân Yayınları arasında çıkmıştır (İstanbul 2004).

¹⁹¹ Şa'rânî, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 2/84.

İmam Şa'rânî, rabîta konusunda Şeyh Zeynüddin-i Hâfî'den şu nakli yapar:

“Biliniz ki müridin kalbini mürşidine bağlayıp rabîta etmesinin, manevi fethin açılmasında büyük bir önemi vardır. Hatta işin temeli budur. Müridlerdeki feyzin kesilmesi ve manevi ilerlemenin durması ancak, tam bir teslimiyet ve sadık bir himmet arzusu ile mürşidlerine kalplerini bağlamamalarından kaynaklanmaktadır. Kalbi rabîtadan koparan şeylerin en büyüğü, mürşide içten itiraz etmektir.”¹⁹²

İmam Şa'rânî, rabîta yoluyla kalplerin nur ve feyiz alış-verişini şöyle anlatır:

“Müride gereken edeplerden biri de zâhiren ve bâtinen kötü edepten sakınmaktır. Çünkü sadık bir mürid, kalbini mürşidine bağladığı zaman önce, onun zâhirî edepleriyle edeplenir. Bundan sonra mürşidin bâtınındaki manevi kuvvet ve sırlar müridin kalbine akar. Lamba fitilinin alttan yukarı gaz yağın çekmesi gibi, mürşidin kalp hazinesine bağlı bir kalp de oradaki ilim ve marifeti çekip alır. Mürşidin himmeti ve feyzi müridin kalbine geldiğinde, onu edepten uzak ve çirkin huylarla kirlenmiş bulunca geri döner. Mürşidin sözleri gibi, nazarları da fayda verir. Kim, iç âlemini bütün kötü duygu ve arzulardan temizler ve mürşidine karşı edepli olursa, mürşidin kalbindeki nur ve feyizler onun kalbine intikal eder.

Bütün nefeslerini mürşidi ile geçirip değerlendiren, kendi iradesinden çıkıp mürşidinin iradesinde fâni olan, ruhuyla onun ruhunda eriyip nurlarında kaybolan kimseye ne mutlu! Saadet ona!”¹⁹³

¹⁹² Şa'rânî, a.g.e., 2/84.

¹⁹³ Şa'rânî, a.g.e., 2/86.

Zikirde Rabıta

Abdülvehhâb eş-Şa'rânî [kuddise sırruhû] zikir edeplerini sayarken şöyle der:

“Zikrin yirmi edebi vardır. Beş tanesi zikirden önce, on iki tanesi zikir esnasında, üç tanesi de zikirden sonradır.

Zikirden önceki edeplerden dördüncüsü, zikre başlarken şeyhinin himmetinden yardım istemesidir. Şeyhini gözünün önüne getirir ve onun himmetinden yardım ister. Bunu manevi terbiyesinde şeyhinin kendisine yol arkadaşı olması için yapar.

Zikirden önceki beşinci edep, müridin şeyhinden gördüğü bütün himmet ve yardımların aslında Resûlullah'tan [sallallahu aleyhi vesellem] geldiğini bilmesidir.”¹⁹⁴

İmam Şa'rânî, *el-Bahrü'l-Mevrûd* adlı eserinde der ki:

“Kardeşim, şunu iyi bil; bizden birinin, kalbini şeyhinin kalbine bağlaması ona fayda verir. Bu şeyhin, hayatta ve mematta olması farketmez. Hatta bu şeyhin Allah katında gerçek bir şeyh olmayışı da bu faydaya engel olmaz; çünkü bizim şeyhe kalbimizi bağlamamız, gerçekte, şeyhin zatına değil, onun Allah'a olan kalp bağınadır. Allah, kendisine güvenirsek O'na bağlanan kimseyi rahmetinden mahrum etmez.”¹⁹⁵

Bu bilgilerden şunu anlıyoruz: Zikrin önünde yapılan rabıta, Nakşibendîler'in dışındaki tarikatlarda da mevcuttur. Bu rabıta bir ders çeşididir. Muhabbet ve ittiba rabıtasından ayrıdır. Gayesi, kalbi ibadete ve zikre hazırlamaktır.

¹⁹⁴ Şa'rânî, a.g.e., 1/36-37.

¹⁹⁵ Şa'rânî, *el-Bahrü'l-Mevrûd*, s. 76-77; ayrıca bk. Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita (Mektûbât-ı Rabbânî kenarında)*, 1/267.

H) Mevleviyye Tarikatında Rabita ve Usulleri

Kurucusu Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (v. 672/1273) Belhlidir. Konya’da vefat etmiştir. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevî*’de, baştan sona insan-ı kâmilî ve onunla bulunacak manevî hayatı, aşkı ve edebî işler.

Hız. Mevlânâ der ki: “Ey Hak yolunun yolcusu, kendine bir pîr (insan-ı kâmilîden rehber) seç; çünkü bu yolculukta pîrsiz olursan, pek büyük âfetler, korkular ve tehlikeler vardır.”¹⁹⁶

Ölüleri Diriltten Kudsî Ruhlar

Hız. Mevlânâ, Allah dostlarının, kendilerine bağlanan kalplere neler kazandırdığını şöyle ifade eder:

“Ruh nasıl bedene can veriyorsa, Hakk’ın velisi olan abdal¹⁹⁷ da benim ruhuma can vermektedir.

Eğer o Hak dostu ışığını (nurunu ve feyzini ruhtan) çekecek olsa, ruh cansız kalır (manen ölür, hakiki insanlık makamından düşer hayvaniyete iner).”¹⁹⁸

“Şunu bil ki veliler bulundukları vaktin İsrâfil’i gibidir. Ölümler onların gönül nağmeleri ile dirilir. Onların sesini du-

196 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi* (trc. Şefik Can), İstanbul 2002, 1/189.

197 Abdal, seçkin velilerden bir gruba verilen addır. Hadis-i şeriflerde abdal sınıfından bahsedilmektedir. Bu veliler, Hız. İbrahim’in [aleyhisselâm] meşrebi, hali ve ahlâkı üzere bulunan seçkin Allah dostlarıdır. Hadisler için bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/112; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 10/62; Zebîdî, *İthâfû’s-Sâde*, 10/32; Süyûtî, *el-Haberü’d-Dâl (el-Hâvî lî’l-Fetâvâ içinde)*, 2/456-459. Velilerin sınıf ve dereceleri hakkında geniş bilgi için bk. Selvi, *Kur’an ve Tasavvuf*, s. 134-188.

198 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1/208.

yan her ölü, derhal kefene bürünmüş bir halde ten mezarından sıçrar, çıkar.”

Diriltlen aslında yüce Allah’tır fakat ilâhî izinle ses veren, nefes üfleyen kâmil insandır. Cenâb-ı Hak kâmil insana der ki:

“Ben senin dilinim, gözünüm, ben senin rızanım (senin sevdiğini severim), ben senin öfkenim (senin kızdığını ben de gazap ederim). Yürü ey has kulum. Sen benimle duyarsın, benimle görürsün.”¹⁹⁹

Şu bir gerçektir ki kim Hak için olursa Hak da onun için olur.”

Nuru Taşıyan Kudsî Ruhlar

Hz. Peygamber’in [sallallahu aleyhi vesellem] gerçek vârisi olan kâmil insan, onunla ümmetinin arasında manevi bir köprüdür, en güzel vasıta. Hz. Mevlânâ, kalple kâmil insandan alınacak nuru şöyle tanıtır:

“Allah’ın nurunu ister (doğrudan) Allah’tan al, ister kâmil insandan al, aynı nurdur. Hz. Muhammed Mustafa [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur: *‘Benim yüzümü görenlere ne mutlu! Beni görenleri görenlere ne mutlu!’*²⁰⁰

Bir mumdan yakılan diğer mumun ışığını gören kimse, aslında birinci mumun ışığını görmüş olur. Bu şekilde bir mumdan yüzlerce mum yakılrsa, (ilk mumun ışığı yüz tane muma intikal etse), sonuncu mumun ışığını gören, birinci mumun ışığını görmüş olur.

¹⁹⁹ Kudsî hadis için bk. Buhârî, Rikâk, 38; İbn Mâce, Fiten, 16.

²⁰⁰ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/86; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 10/20; Süyûtî, *el-Câmiu’s-Sagîr*, nr. 5304, 5305.

İstersen aradığın hidayet ve aşk nurunu son mumdan (hayattaki bir âriften) al, ister bizzat ondan, can mumundan (ilk kaynaktan) al; aralarında hiçbir fark yoktur.

İstersen son mumun (zamanındaki ârifin) nurunu gör, ondan feyiz al; istersen önceki velilerin ruhlarından al, nurlan.”²⁰¹

Feyzi Taşıyana Yönel

“Canları tertemiz eden feyiz, Hz. Muhammed’den [sallallahu aleyhi vesellem] miras kalmıştır. Bu feyiz hâlâ vardır. Bu feyzi taşıyanlar seninle birlikte yaşıyorlar; onları ara, bul, kendilerinden yararlan.

Hz. Muhammed’in [sallallahu aleyhi vesellem] (feyzini taşıyan) vârisi, senin karşında oturmaktadır. Fakat senin karşın (gönlün) nerededir? O senin önündedir. Ama önü, ardı düşünen can nerededir?

Sen candan ibaretsin. Canın önü ardı olmaz. Eğer sen kendini önü ardı var sanıyorsan (ve öyle görüyorsan) bedene bağlanmışsın, (irfana ulaşmış hür) candan mahrumsun.

Gözünü o gerçek padişahının pak nuru ile aç da (hakikati gör); kısa görüşlüler gibi zanna, şüpheye düşme.”²⁰²

Kendini Görmek İçin Ayna Gerekli

İnsan-ı kâmilin gönlü, müridin, ilâhî nur ve feyiz aldığı bir kaynak olduğu gibi; kendi nefsinin hallerini göreceği en güzel bir aynadır. Hz. Mevlânâ der ki:

201 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1/140-142 (Konuyla ilgili beyitler seçilerek verildi).

202 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1/145-145.

“Bizim can aynamız ancak sevgilinin (kâmil mürşidin) yüzüdür. O sevgili o diyardan, hakikat âleminde olan sevgilidir.

Gönüle dedim ki: Ey gönül sen küllü (her şeyin kaynağını) gösteren bir ayna ara, yani sana Cenâb-ı Hakk'ı düşündüren, içine her şeyi aksettiren, sonsuz bir deniz gibi olan kâmil insana git; dereden fayda olmaz (kâmil olmayan nâkıs kimse senin işini görmez).

Ey sevgili, senin gözün gönlüme göz olunca, bu görmeyen gönül bir göz kesildi, gözün tâ kendisi oldu.

Kâmil insanın bu nurlu ve ölümsüz gözünde bunca gerçekler dururken, hayal nasıl olur da vehim tesiriyle bu göze yol bulabilir?”²⁰³

Hız. Mevlânâ, kendini sevgilide yok etme halini de şöyle ifade eder:

“Aşk geldi, kan gibi damarlarıma, derime doldu. Beni benden aldı, varlığımı sevgiliye doldurdu. Vücudumun bütün cüzlerini dost kapladı. Benden bana kalan, ancak bir isim. Ötesi hep O...”

Hâce Ubeydullah Ahrâr [kuddise sirruhû] rabîta usulünü açıkladığı bir zamanda *Mesnevî*'den şu manadaki beyitleri okumuştur:

“Hizmet etmeden onları tanımaya kalkma.

*Dolunayın gökte yer ettiği gibi, sen de onların canı içinde yer et.”*²⁰⁴

203 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1-2/266.

204 Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlalan*, s. 532.

İ) Halvetiyye Tarikatında Rabîta ve Usulleri

Kurucusu Ömer el-Halvetî (v. 800/1397), İranlıdır. Herat'ta vefat etmiştir..

Halvetiyye tarikatının pek çok kolu vardır. Bunlardan üç tanesinde rabîtaya bakışı özetleyeceğiz.

a) Uşşâkıyye Tarikatında Rabîta ve Usulleri

Halvetiyye tarikatının bir kolu Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî (v. 1001/1593) tarafından kurulan Uşşâkıyye tarikatıdır. Uşşâkî, İstanbul'da vefat etmiştir.

Uşşâkıyye tarikatında teveccüh, rabîta ve tefekkür özel bir ders olarak öğretilmektedir. Seyrû sülûkün başında, ortasında ve sonunda olanların yapacakları rabîta farklıdır.

Rabitanın en az süresi on beş dakika, ortalama yarım saattir.

İşin başında olan mürid, şu şekillerde rabîta yapabilir:

Kibleye yönelik oturur. Şeyhini karşısında hayal eder. Şeyhinin kalbini geniş bir denize, kendi kalbi de ondan su alacak bir kaba benzetir; o feyiz ummanından kalbine doldurmaya çalışır.

Sâlik, şeyhini kendisini sarmış nurdan bir çadır gibi de düşünebilir.

Yine sâlik, mürşidini nurdan bir deniz, kendisini o denize karışmış ve onunla bütünleşmiş bir damla gibi düşünebilir.

Sâlik, gezip dolaşırken eli şeyhinin elinden tutup da dolaşıyor gibi kalp huzur içinde dolaşmalı, her an şeyhinin huzurunda ve nazarları altında bulunuyor gibi davranmalıdır.

Manevi seyrinin ortasında olan sâlik, şeyhinin vasıtasıyla, onun aracılığı ile Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] ulaştığını, onu müşahade ettiğini, onun nurları içinde kaybolduğunu düşünmelidir.

Seyrû sülûkün sonuna gelen sâlik ise, rabitasında mürşidiyle diz dize oturur ve doğrudan Allah Resûlü'nü müşahedeye yönelir. Eğer bunu kolayca başarabiliyorsa, fenâ fi'r-resûl hali elde edilmiş olur. Bunun biraz ilerisi fenâ fillâh halidir. O hale ulaşan sâlik, her halde Allah'ın huzurunda olduğunu bilir, görür ve ona göre davranır. Sâlik ekseri vakitlerini murakabe ve tefekkür ile geçirmelidir. Çünkü bu yolla elde dilecek manevi kazanç çok büyüktür. Bu kazanç bir hadis-i şerifte şöyle haber verilmiştir:

*"(Kalbi Hakk'a bağlayan) bir saatlik tefekkür, (içinde tefekkür ve kalp uyanıklığı bulunmadan yapılan) altmış yıllık ibadetten daha hayırlıdır."*²⁰⁵

Kısaca, kâmil mürşid Allah'a ulaşmada bir vasıtaadır. Esasen bütün tarikatların aslı ve hedefi birdir. Ayrısı gayrisi yoktur. Usuldeki değişiklikler, kâmil velilerin insanların fıtratına göre yaptığı tercihlerdir.²⁰⁶

b) Gülşeniyîye Tarikatında Rabîta ve Usulleri

Halvetiyye tarikatının diğer meşhur ve yaygın bir kolu Gülşeniyîye tarikatıdır. Tarikat, Seyyid İbrahim Gülşenî tarafından kurulmuştur. Gülşenî, hicrî 940, milâdî 1534'te Mısır'da vefat etmiştir. Gülşenî hazretleri, Dede Ömer Rûşenî'nin [kuddise sırruhû] halifesidir.

²⁰⁵ Ebü's-Şeyh, *Kitâbü'l-Azame*, nr. 73; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 5897.

²⁰⁶ Eren, *Tarik-i Uşşâkî'de Usul ve Adab*, s. 82-87 (Özetlenerek alındı).

Gülşeniyye tarikatında rabita konusu en geniş şekliyle Hasan Sezâî-yi Gülşenî'nin (v. 1151/1738) mektuplarında mevcuttur. Hasan Sezâî, kendi ismine nisbet edilen bir kol kurmakla birlikte Gülşenî olarak anılmaktadır. Kabri Edirne'dedir.

Hasan Sezâî'nin değişik zatlara gönderdiği mektuplarında işlediği temel konu rabita ve mürşide muhabbettir. Ona göre ümmetin terbiyesiyle meşgul olan bütün mürşidler, bir emanetçidir; nur ve feyizlerin kaynağı olan Resûlullah'tan [sallallahu aleyhi vesellem] aldıkları nuru ve feyzi sahiplerine ulaştırmaktadırlar. Bunun için o nurun emanet edildiği zata kalbi bağlamak, ona tam manasıyla teslim olmak gereklidir. Hedef, vücutta hakikat-i Muhammediyye'yi zuhur ettirmektir. Bu iş, sadece mürşidin feyziyle olmaz, mürid de bütün gücünü kullanarak yolunca çalışmalıdır.²⁰⁷

Şimdi, Hasan Sezâî'nin rabita ve mürşid-i kâmile sohbet konularındaki görüşlerini mektuplarından özetleyerek veriyoruz:

“Velhâsıl ölü sıfatlı mürid, mürşidine teslim olmalı ve onun sakındırdığı bütün hallerden kaçınmalıdır. Böyle yaparsa tam anlamıyla mürşidindeki sıfatlar ve haller kendisine geçer, mürşidinin rengine bürünür. Mürid sürekli mürşidinin hal ve sıfatlarına yönelmelidir. Böylece ayniyet gerçekleşir. Mürşidiyle ruhen bütünleşen ve onunla aynîleşen mürid, yetmiş iki milletle görüşse kendisine bir üzüntü ve keder gelmez. Aksine ona yakın olan gafiller hakkı bulur, hidayete yönelir, fayda görür.”²⁰⁸

207 Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, 173, 207, 211. Mektup.

208 Sezâî-yi Gülşenî, a.g.e., s. 162-163.

Hasan Sezâî, dünya âleminde müridle mürşid arasındaki muhabbetin, aslı itibariyle ruhlar âlemine dayandığını belirtir ve der ki:

“Orada birbiriyle tanışanlar, burada diğerinin cismini görmese de ismini işitse ona ilgi duyar, görünce de hemen kaynaşır.”²⁰⁹

“Her halde kendisine uyduğun zata kalbini bağla, hiçbir şekilde kendi nefsine bağlanma. Fikrini zikre, zikrini kalbe, kalbini de mürşide ayna yapıp Hakk’a rabtedesin ki bu şekilde varlığını verip intisap sahibi olasın.”

Hasan Sezâî’ye göre rabatıdan maksat, mürşid-i kâmilde fâni olarak iç âlemini mürşidine ayna yapmak ve onunla bütünleşmektir. Ancak bu şekilde nisbet hâsıl olur, intisap gerçekleşir, tarikatın manevi meyveleri elde edilir.

Gönül aynasını temizlemeden mürşidin gönül aynasında zuhur eden nur gözükmez. Varlığını ve benliğini mürşidde yok edince ruh, mürşidin sıfatını giyer, böylece mürşidin nuru ve gerçek sûreti ruhun aynasında gözükür, işte o zaman yabancılık gider, ikilik kalkar, seven sevdiği ile bir olur. Bu birlik candadır. Kaynaşma ruhtadır. Sebebi Allah’ın nurudur. Nur tektir. Nurda ayrılık olmaz. Bu iş, bedenlerin buluşmasına da benzemez.²¹⁰

c) İbrahimiyye Tarikatında Rabita ve Usulleri

Halvetiyye tarikatının meşhur kollarından biri de Kuşadalı İbrahim Halvetî’nin [kuddise sırruhû] kurduğu İbrahimiyye yoludur.

²⁰⁹ Sezâî-yi Gülşenî, a.g.e., s. 165-166.

²¹⁰ Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, 213 ve 214. Mektup.

Kuşadalı İbrahim Halvetî, miladî 1774-1846 yılları arasında yaşamıştır. Kırk yıl ilim tahsiliyle uğraşmıştır. Kuşadalı [kuddise sirruhû] ilim tahsilini yaptığı talebelik yıllarında hücre-sine kapanıp zamanının bir kısmını ibadet ve mücâhedeye ayırmasıyla tanınmıştır.

Kuşadalı kırk yıl ilim tahsil ettikten sonra Ali Beypa-zarî'ye intisap edip yanında seyrü sülûkünü tamamlaya-rak ondan hilafet almıştır. Kuşadalı, Halvetiyye tarikatı-nın Cemâliyye koluna müntesiptir. Bu kola ismini veren Cemâl-i Halvetî'yi (v. 899/1494) İstanbul'a II. Bayezid getirmiş ve kendisine intisap etmiştir.

Rabita konusunda en geniş bilgiler ve orijinal açıkla-malar Kuşadalı İbrahim Halvetî'ye [kuddise sirruhû] aittir.²¹¹

Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin [kuddise sirruhû] mektupla-rında ana fikir rabitadır. Hazret bütün mektuplarında rabi-taya sarılmayı emir ve tavsiye etmektedir

Kuşadalı, rabitayı Allah'a götüren yollardan biri olarak değil, Allah'a giden yolun, en esaslı rüknü, vazgeçilmez farzı olarak görmektedir. Der ki:

“Azîmet dahi rabitayı takviyeye vesiledir.”

Kuşadalı rabitasız sülûk olabileceğini kabul etmemek-tedir. Hatta imanın hedefinin, rabitanın özünde saklı sırrı bulmak olduğunu belirtmektedir. Ona göre rabita aynı za-manda tarikatta “mîzan”dır. Bu konuda Kuşadalı der ki:

“Biz gaybı bilmeyiz. Bizim mîzanımız yani müridin sev-gisini ve halini ölçecek şeyimiz, onun rabitasıdır.”

211 Kuşadalı hakkındaki bilgiler Yaşar Nuri Öztürk'ün, *Kuşadalı İbrahim Halvetî (Hayatı-Düşünceleri Mektupları)* adıyla yaptığı çalışmadan derlenmiştir. Nakillerde kısmen sadeleştirme yapılmıştır. Yaptığımız alıntılar mektup sırasına göre değil, açtığımız konu başlığına göre verilmiştir.

Kuşadalı'ya göre tarikatın en büyük rüknü olan rabitanın birçok ismi vardır. Her isim, bir ayrı özelliğini anlatır. Rabitanın bir ismi sırrullahtır. Rabita, ruh gibi, Allah'ın elinde ve emrinde olan bir sırrıdır, aslını O bilir. Çünkü rabita kulu sonuç itibariyle Allah'a bağlayan bir nuranî vesiledir. Rabita, diğer bir yönüyle Beytullah'ın sırrıdır. O aynı zamanda Hz. Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] sırrıdır. İman ehlinin gönül kiblesinden alacağı feyizleri rabita iledir.

Rabita, Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi, "Rabb'in emrinden" olan bir şeydir. Rabita, ruhlarda cereyan eden bir tecellidir. Kudsî ruhların Allah'tan alıp nâkıs ruhlara aktardıkları feyizdir, nurdur, ilimdir, haldir, sırrıdır, kalbe ait manevi bir hayat ve tattır. O, âşığın mâşuku ile gönül bahçesinde buluşması, hal diliyle konuşması, onun rengiyle boyanması, ruhuyla dirilmesidir.

Şimdi, Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin mektuplarında rabitayla ilgili açıklamalarını belirli başlıklar altında vereceğiz:

Rabitanın Dindeki Delilleri

"Sizi, fâni dünyanın sevgisine ve haramlara bu tür rabitasızlık düşürmüştü. Gözünü aç, bu hallere düşme. Zira tarikat enbiyadan miras kalmıştır." ²¹²

"Uykuda, yarı uyanık halde, göz yumuk veya açıkken Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] görmek haktır. Şeytanın onun sûretine girmesi imkânsızdır. Fakat Resûl-i Ekrem'in kendi makamları (ve aslî haliyle) görünmesine kimse tahammül edemeyeceği için, Peygamber Efendimiz, gören kimsenin takva ve kalp safiyetine göre haline uygun bir şekilde görünür, onun makamına tenezzül buyururlar. Bu dört

²¹² Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 14.

yoldan biri ile o nurlu yüzü görmek fenâ fi'r-resûl ve fenâ fillâh ile müjdedir. Ancak kulun ihlâslı olması şarttır.” ²¹³

“*Ruhumuz (Cibrîl) Meryem’e düzgün (güzel) bir insan şeklinde göründü*’ (Meryem 19/17) âyetinde Cibrîl-i emîn aslî hüviyetinden çıkıp bir fakir (derviş) hüviyetinde görünmüştür. Yine Cibrîl-i emîn ashaptan Dihye el-Kelbî [radiyallahu anh] sûretinde temessül buyurup görünmüştür. Burada, Cibrîl [aleyhisselâm] onun sûretine girdi diye, sahip olduğu her mâ-lumat (ve marifet) ona geçti demek doğru değildir.” ²¹⁴

“Rabita (ruhanî bir hal olduğu için, âyette anlatıldığı gibi, *‘Rabbimin emrindendir*’ (İsrâ 17/85) bunun için künhünü (aslını ve esrarını) en iyi Allah Teâlâ bilir. O, beşer takati nisbetinde ve kulların istidadı ölçüsünde Hakk’ı ve hakikatleri bilmek ve bildirmek için bize verilen bir ilâhî emanettir.” ²¹⁵

“Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], *‘Ben sizden birine kendisinden, evladından, ailesinden ve malından daha sevimli olmadıkça, imanda kemale eremezsiniz*’ ²¹⁶ buyurmuştur. Bu hadis rabıtaya işaret buyurmaktadır. Çünkü insan devamlı, en çok sevdiği şeyi düşünür. Müminin en çok sevmesi gereken Allah Resûlü olunca, kalp ve düşüncesini en çok meşgul edecek ve dolduracak da odur. Demek ki kâmil mümin nefsinin, malını, evlâdû iyâlini değil, en fazla Resûl-i Ekrem’i düşünür ve özler.” ²¹⁷

²¹³ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 19.

²¹⁴ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 21.

²¹⁵ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 24.

²¹⁶ Buhârî, İmân, 8; Müslim, İmân, 19.

²¹⁷ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 41.

Bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

*“Allah’ın nimetleri ve eserleri üzerinde düşününüz, fakat O’nun zatı hakkında fikir yürütmeyin.”*²¹⁸

Bu hadiste, eşya ve mahlûkat üzerinde ince ince düşünmek emredilmiş, Hak Teâlâ’nın (zatı) hakkında düşünmek yasak kılınmıştır. Zatı düşünmek, istiğraka, yani dünya ve ahiretin haleline sebep olur.”²¹⁹

“Âyet-i kerimede, ‘Sadık kullarla beraber olunuz’ (Tevbe 9/119) buyrulmuştur. Artık sen de (cismın, gönlün ve hayalinde onlarla beraber olmak için) rabita denizine dal, cismini o denizde yok et.”²²⁰

Rabitanın Edebi, Şekli ve Usulü

“Ehlullah, ‘Sâlik (mürid) devamlı rabita halinde olmalıdır’ demişlerdir. Bunun manası; sâlik, tenhada tek başına iken, büyük küçük hiç kimseyi kalbine getirmeyip mürşidinin simasını hatırında (hayalinde) tutması, bu durumda hasbel beşer kalbe gelen şeylere iltifat etmemesidir.”

“İş-güç esnasında kısaca ‘mürşidimin huzurundayım’ diye düşünmek kâfidir. Yine namaz ve Kur’an kıraatinde namazını ve kıraatini karıştıracak şekilde rabita yapmaktan sakınarak, kısaca, “Mürşidimin huzurunda Kur’an okuyorum, yanında namaz kılıyorum” diye düşünüp okunacak şeylerin güzel yapılmasına, manalarının düşünülmesine dikkat edilmelidir. İşte devamlı rabita böyledir. Bu kısmı, kulun gayretine bağlıdır. Gelecek manevi zuhurat ve zevk-

²¹⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 6/67; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Vasît*, nr. 6311; Ebü’s-Şeyh, *Kitâbü’l-Azame*, nr. 4, 5; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 1/81.

²¹⁹ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 107.

²²⁰ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 81.

ler ise vehbîdir. Allah vergisi olup kulun müdahalesi söz konusu değildir.”

“Rabıtanda ilerlemeye bak. Azimetlere sarılarak mürşidinle manen buluşma istidadını geliştir.”²²¹

“Gâibe (huzurda bulunmayana) rabita etmek ve ondan istifade etmek hârikulâde (olağan üstü, keramet nevinden) bir şeydir. Zamanımızın insanları alıştıkları âdetleri terketmemişlerdir; bu durumda hârikulâde şeylere nasıl ulaşabilirler? Bu hale bazan ulaşılar bile süreksizdir.”²²²

“Kâmil olmayandan sakınmak gerekir. Kâmil bir mürşide rabita yapmayan kimse, esma ile meşgul olsa, esmada bir halavet bulunduğu için esma (ilâhî isim ve tecelliler) âşığı olur, müsemmaya (zata) âşık olamaz. Sonunda kendisine sıkıntı verecek hallere ulaşır ve aşkı bozulur. Âdetlerini terketmeyen kimse, hârikulâde şeylere ulaşamaz. Elhâsıl mülâkat (bir kâmil ile buluşup kaynaşmak) lazımdır. Sırf cismanî beraberlikle ruhanî kaynaşma hâsıl olmaz. Şayet mürid, tarikat yolunun çile (ve hizmetlerini) severek, tam yüklenip kabiliyetini artırarak devam ederse ruhanî beraberlik hâsıl olur.”²²³

“Rabıtada şahsı hayalde tutmak gerekmez. Olursa zarar vermez. Velâkin zikir esnasında mâsivayı tamamen kalpten atmak ve gafil olmamak lazım.”²²⁴

“İmdi, mürşidini bulup sırr-ı rabıtayı alan kimseye mürşidinin rabıtası, verdiği tevhid, istiğfar ve salavat zikri kâfidir.

²²¹ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 86, 89.

²²² Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 26, 27.

²²³ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 27.

²²⁴ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 32, 33, 49.

Başka esma ve evrâd ile meşgul olmak müridi vesvese ve havâtıra düşürür, mürid çok fazla zahmet ve ağırlık çeker.”²²⁵

“Sülûk ve irşad, vakitlere göre farklı olduğu gibi, şahısların durumlarına göre de farklılık arzeder. Sözlerimi güzelce belle. Size lazım olan; tayin edilen evrâdınız ile meşgulken ve tenhada kaldığınız zaman, tekkede görüş-tüğümüzde, hafızanızda kalan simamızı hatırlamaya gayret etmenizdir. Bu esnada dünya adına hiçbir şeyi kalbe getirmemeye, şayet gelirse hiç iltifat etmeyerek hemen defetmeye çalışınız. Rabıtada (bizzat) şahsı görmek zuhurattandır, irade ile olmaz.”²²⁶

“Dikkat et, uyanık ol! Rabıtan ile meşgulken her ne zuhur eder ise (görünürse), ona iltifat etme. Kalbinden mâsivayı tamamen atmaya bak. Hasbel beşer, gelen düşüncelere takılma, bütünüyle rabıtana yönel. Şimşek gibi zuhur eden şeye, “tecelli-i berkî” derler, ona dahi asla iltifat etmeyesin ve hayır işlerinle meşgulken rabıtanı gafil olmayasın.”²²⁷

“Daha önceki tembihatımıza göre, rabıtada tamamen mürşidine yönel (onu hayalinde tutmaya çalış). Özellikle büyüklerin huzurunda sakın onlara boş boş bakma. Başka şeylere de nazar etme. Ancak mürşidine yönel. Buna dikkat et! Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda dua ve niyazları kabul olan zevatı rabıtaya dikkat et. İstikamet üzere olmaya çalış. İkram ve ihlâsı yerine getir.”²²⁸

“Özellikle, sevgisinde sadık olanlar, bizlere rabıta edip bizden ayrılmadıkça, bunun ona terakki sağlayacağı mâ-

²²⁵ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 37.

²²⁶ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 59, 70.

²²⁷ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 61.

²²⁸ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 79, 86.

lumdur. ‘*Sadık kullarla beraber olun*’ buyruldu. Hemen rabita denizine dal; cismini o denizde yok et.”²²⁹

“Bizler, gaybı, (Allah Teâlâ bildirmezse) bilemeyiz. Bunu, ‘*Eğer gaybı bilseydim, hayn artırdım*’ (A'râf 7/188) âyeti ortaya koyuyor. Fakat bizlerin ölçüsü rabitanın kemali ve tamamıyladır.”²³⁰

“Ve dahi bu fakiri bir kere görüp de sesimi işitenler, beni gördükleri ve sesimi işittikleri kadarı ile teveccüh etsinler (bana yönelsinler), başkasına teveccüh etmesinler. Öğrettiğim evrâd ve Kur'an tilavetinden başka zikir ile uğraşmasınlar. Beni görmeyenler ve sesimi işitmeyenler, gören ve duyanlar gibi rabitalarını artırmaya gayret etsinler. Şunu bilin ki bizzat mürşidden başkasına rabita olmaz.”²³¹

“İş-güç ve ibadet esnasında rabitanın tam olarak yapılması zordur, (mürşidini) unutmamak kâfidir. Namazda ise okuduğun âyetleri güzelce tefekkür et. Huzurumda (yanımda) namaz kıldığını kısaca düşünmüş olman yeterlidir (Namaz içinde mürşidin siması değil, okunanların manası düşünülür). Ancak namaza girerken, ‘Ben mürşidimin arkasında veya yanında, onun nazarları altında namaz kılıyorum’ diye kısaca düşünmek yeter.”²³²

“Tarikat-ı âliyyenin en büyük rüknü (temel şartı) rabitadır. İki histen biri ile (mürşidin yüzünü görerek veya sesini işiterek) idrak şarttır. Görenlerin tarifi ile simamızı hatırlamak yetmez; ikiliğe götürür, dikkat!”²³³

229 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 81.

230 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 86.

231 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 92.

232 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 104, 122, 142, 143.

233 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 110, 114, 119.

“Bazan rabıtayı bırakıp şuna buna iltifat edip başkaları ile uğraşmak edepsizlerin halidir; dikkat edile!

Rabıtada, mürşid ile mürid arasına kimse sokulmaz. ‘Bana yönel ki şeyhimi bulursun’ gibi sözler sarfetmek bid’ata götürür.

Mürşidin sağlığında ondan başkasına rabıta edilmez. Bu iş ortaklık kabul etmez. Büyükler, ‘Böyle iddialarda bulunmak isyan, günah ve (ölçüsüz) zikirlerden gelir’ demişlerdir. Bu kimselerin yalancı peygamberlik iddiasında bulunan kötülenmiş grupla haşrolunmasından korkulur. İşte bunlar bizlere evlat olmak isteyenlere Allah için nasihattir.”²³⁴

Rabitanın Hikmeti

“*Eğer gaybı bilseydim, hayrı çoğaltırdım*” (A’râf 7/188) âyetinin delâletiyle şunu diyebiliriz: “Biz gaybı bilemeyiz, fakat müridin terakkisi için lazım olan inâbe (tövbe ve intisap) ve farklı derecelerde uygulanan rabıta vasıtasıyla müridlerimizle alaka kurarız.”²³⁵

Rabıtayı Kuvvetlendiren Hususlar

“Kendi iradenle tarikat yolunun çilelerini çek; tâ ki başka çilelerden kurtulasın. Geçirmiş olduğun namaz ve ibadetini kazâ edip günahlarını hasenat ile karşılayasın. Rabıtana sarıl ki âdi dünyaya kalbini bağlamayasın.”²³⁶

“Her şeyden maksat ledünnî olanıdır. Bazan bilemediğin şeylerden dolayı canını sıkma, vakti gelince zuhur eder. Sana lazım olan; istidadını artırmaktır. O da rabıta ve rızayı artırmayla olur.”

²³⁴ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 144.

²³⁵ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 1.

²³⁶ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 14.

“İlimden maksat amel olduğu gibi, irfandan maksat da rızadır. Arada meydana gelen kabz (kalbin tutulma ve sıkılma) hallerini terakki ve sülûküne sayasın.” ²³⁷

“‘Eğer siz Allah’a yardım ederseniz Allah da size yardım eder’ (Muhammed 47/7) âyetinin sırrı şudur ki (ameli bırakıp) yalnız rabita ile olmaz. Kişi bütün muamelat ve ibadetlerinde nasıl hareket edeceğini bilmeli, her halinde Cenâb-ı Hakk’ın rızasına uygun davranmalıdır.”

“Velhâsıl, yatmada, kalkmada nefse muhalefet üzere hareket etmelidir. Tâ ki istidadınız kuvvet bularak feyiz hâsıl olup mürşidle manevi buluşma zuhura gele.” ²³⁸

“Şimden gerü, gönlünü rabita ve rızaya çevir. Bil ki dünya arsızdır, arkadan gelir. Eğer gönlünün yönü dünyaya olur ise huysuzdur, serkeşlik eder (ele zor geçer ya da geçmez). Bunu böylece bilip rabita ve rıza yolunda elden geldikçe dikkat ve istikamet üzere olasın. Tâ ki sonunda rabitan kuvvet kazana ve halde ilerleyip rabitanın keyfiyetini anlayasın ve müşkülâtın gide...” ²³⁹

“Sana hemen lazım olan, rabitada dikkat edip kendi kuruntu (ve boş hayallerini) karıştırmadan simamızı tamamca hatırlamak ve buna takviye için az yemek, bazan oruç tutmak ve istikametini güzel yapmaktır.”

“Rabitanın dereceleri çok farklıdır. Sa’y ve gayret edip mürşidle birlik sağlayarak gönül kitabının bahis ve bölümlerinden okumaya çalış.” ²⁴⁰

²³⁷ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 34, 41.

²³⁸ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 44, 88.

²³⁹ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 55.

²⁴⁰ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 93.

Rabitanın Fayda ve Neticeleri

“Sülûkte, halinize göre, maksadınıza ulaşmanız rabita ile mümkündür. Başka şeyleri düşünmek ve hedefe almak bir tehlike çukurunun kenarında durmak gibidir. Hem haller ve makamlar gaye değildir. Bunlar birtakım zuhurat, manevi fetih ve faydalardır. Sen bunlara takılıp yorulma, güzel rabita yapmaya bak.”²⁴¹

“İhlâs ile kazanılan şeyleri mâsivaya (Allah’tan başka şeylere) sarfedip elden kaçırmamak için rabita ortaya konmuştur. Bunun için bir an gaflet etmemelidir.”²⁴²

“Rabıtaya yönelmekten maksat, ancak irfan, mîzan ve rızayı bulmaktır. Başka dünyevî ve uhrevî müşkülat halli için teveccüh (mürşide yönelmek) olmaz! Buna dikkat edin!”²⁴³

“İmdi, rabitalı ve cezbeli ihvanınız ile birlik ola ola yahut tenhada ve tek başına iken kendi kendini kınaya kınaya, hayır iradeni elde ederek şer düşüncelerinden Allah’ın yardımı ile kurtulursun.”²⁴⁴

“Rabita ve azimet kulun kesbine (çalışıp kazanmasına) dayalıdır. Neticeleri ise terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i terktir.”²⁴⁵

“Mürşidle buluşmak lazımdır. Bu sayede ilham ve keşfe ulaşılır. Haram ve şüpheli şeylerden sakınarak azimet hali (takva) korunur. Allah rızasının müjdecisi olan irfan elde

²⁴¹ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 9.

²⁴² Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 21.

²⁴³ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 68.

²⁴⁴ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 111, 114.

²⁴⁵ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 114.

edilir. Usanılmaz ve doyulmaz manevi kalp sefasına ulaşılır. Böylece selâmet ve saadete nail olunur.”²⁴⁶

“Asıl sülûk ile bilinecek nesneler gayb değil, şehadet ve vicdaniyyattır. Ol dahi akıl ile bilinmez, ancak rabita ile bilinir.”

“Nefis ile mücâhedeyi bırakıp tasarruf derdine düşmesin. Az yiyip az uyuyarak ve daima rabitalı olarak, çok zikirle meşgul olup kendi noksanınızı düşünerek, başkalarında görülen varlık (benlik) duygularını kendi nefsinde bulmaya çalış ki mahviyeti elde edesin. Sağa sola bakmayarak daima rabita üzerinde bulunup zikirle meşgul olunuz. İmkânınız oldukça bazan günlerinizi oruçlu geçirin. Dinen geçerli bir mani yokken, sakın teheccüd namazını kaçırmayın.

Ey oğlum, anlattığım şekilde hareket edersen, bunun kısa zamanda çok feyze sebep olacağı âşikârdır. Vakit zayi edilmeyip daima zikrullah ile meşgul olunursa celâl cemale tahvil olur, vesselâm.”²⁴⁷

İ) Nakşibendîlik'te Rabita ve Usulleri

Nakşibendîliğin pîri Hâce Muhammed Bahâeddin Nakşibend'dir (v. 791/1389). Hazret, Buhara'nın Kasrıârîfan belde-sinde vefat etmiştir.

Nakşibendîlik'te rabita, manevi terbiyede vazgeçilmez bir esastır. Bunun için, rabita deyince ilk akla gelen terbiye yolu Nakşibendîlik olmaktadır. Ancak bu, diğer terbiye yollarında rabitanın olmadığı anlamına gelmez. Yukarıda özetle değindiğimiz gibi, diğer terbiye yollarında da değişik şekil ve usulleriyle rabita vardır.

²⁴⁶ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 119, 142, 143.

²⁴⁷ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 126.

Nakşibendîlik'te rabıtayı iki dönemde inceleyeceğiz. Birinci dönem, kuruluş dönemi, ikinci dönem ise özellikle rabitanın bir sistem halinde ders olarak tesbit edildiği Mevlânâ Halid'den [kuddise sırruhû] sonraki dönemdir.

a) Nakşibendîliğin İlk Dönemlerinde Rabıta

Konumuz itibariyle bu dönemi, tarikatın pîri Şah-ı Nakşibend'le [kuddise sırruhû] başlatacağız. Rabıta, rabıta usulü, kendisine rabıta yapılacak kimsenin sıfatları, rabitanın faydaları ve sonuçları konularında, kendisinin ve diğer büyüklerin görüşlerini özetle vermeye çalışacağız.

Şah-ı Nakşibend

Şah-ı Nakşibend, Cenâb-ı Hakk'ın ârif bir dostuna verdiği manevi yetki ve tasarruf gücü hakkında demiştir ki:

“Bize gönül verip terbiyemize giren kimseler ister uzakta olsun ister yakında olsun, -Allah'ın izniyle- kendilerine gece gündüz feyiz veririz. Şefkat ve terbiye çeşmemizden onlara feyzi akıtıp dururuz. Eğer mürid hallerini muhafaza eder ve kalbini feyze mani olacak kötü işlerden temiz tutarsa, bu feyzi alır, istifade eder.”²⁴⁸

Hâce Muhammed Pârsâ, Şah-ı Nakşibend'in kendisine murakabe ve rabıtayı nasıl tarif ettiğini şöyle anlatır:

“Hz. Hâce Bahâeddin bana Hicaz yolculuğum sırasında murakabe yapmamı emretti. Murakabe sırasında kendi sûretlerini de hayal hazinemde hıfzetmemi (rabıta etmemi) istedi ve şöyle buyurdu.

‘Onun yolu cezbe, sıfatı ise celâl ve cemal arasıdır.’”²⁴⁹

Şah-ı Nakşibend [kuddise sırruhû] sadık müridlerinden Emîr Hüseyin’e şöyle demiştir:

“Eğer maksadın benimle birlikte olmak ise bil ki biz (dua, sevgi ve ruhaniyetimizle) senden uzak değiliz.” Hazret sonra şu manadaki bir beyti okudu:

“Ey sevgili, sen nerede isen ben de oradayım; sanma ki ben tek başıma yaşamaktayım.”²⁵⁰

Alâeddin Attâr

Nakşî pîrlerinden ve aynı zamanda Hâce Nakşibend'in damadı olan Alâeddin Attâr (v. 802/1400), ehlullah ile zâhirî ve bâtinî olarak buluşmanın önemi hakkında der ki:

“Allah Teâlâ'nın dostlarını, edebine dikkat ederek her gün veya iki günde bir görmek kuvvetli bir sünnettir.”²⁵¹ Eğer aranızda zâhiren uzaklık varsa, her ay veya iki ayda bir onlara mektup yazarak bütün hallerini bildir. Nazarlarından kopup mahrum kalmaman için, onların ruhlarına yönelmeyi hiç terketme (gönlün sürekli onlara bağlı olsun).”²⁵²

249 Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları*, s. 126 (Burada olay üçüncü bir şahıs üzerinden anlatılmıştır. Aslında muhatap kendisidir. Onun için olayı kendisi üzerinden naklettik).

250 Ahmed Siddikî, *Şâh-ı Nakşibend*, s. 156-157.

251 Bu görüş, şu âyetlere dayanmaktadır: “*Resûlüm, sen akşam sabah Rab'lerine dua eden ve O'nun nzasını arayan kimselerle beraber olmaya candan sabret; sakın onlardan gözünü ayırma!*” (Kehf 18/28). Diğer âyet şudur: “*Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve sadık kullanmla birlikte olun*” (Tevbe 9/119).

252 Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 452.

Hâce Hasan Attâr

Nakşibendî yolunu anlatmak için yazılan ilk risalelerden biri de Hâce Hasan Attâr'a (v. 826/1423) aittir. Bu zat, Hâce Alâeddin Attâr'ın (v. 802/1400) oğludur. Alâeddin Attâr ise Şah-ı Nakşibend'in damadı ve önde gelen halifesidir. Bu risalede rabita hakkında özetle şöyle der:

"Bu yola girip bâtın virdiyle (kalp zikriyle) meşgul olmak istediğinde, önce şeyhinin sûretini hayalinde canlandır; buna sende gaybet hali hâsıl gözükünceye devam et. Sonra bu halin edebini koruyarak hür ruhun aynası olan pîrin sûretinin hayaliyle kalbe yönelmen gerekir. Bu hal ne kadar kuvvetli olursa şuur (eşyayı hatırlama) o kadar yok olur. Buna, adem ve gaybet (kendinden geçme, varlıkları unutma) denir. Allah'tan başka hiç kimseyi hatırlayıp bilme-yecek duruma yükseldiğin zaman ona fenâ fillâh hali denir."

Şah-ı Nakşibend gaybet halinin başlangıcında olan müridlerine, "Gaybet haline girdiğin zaman, beni (hayal etmeyi) bırak, kendini o halin içine bırak!" derdi.²⁵³

"Eğer kalbe gelen kötü düşünceler gönlü karmakarışık ederse mürşidin hayalini hatırına getirmelidir. Böyle yapılırsa, Allah Teâlâ'nın izniyle havâtırın defedileceği ümit edilir."

"Daima uyanık olunmalı, gönül gözüyle her an mürşidi yoluyla elde edeceği nisbeti gözetlemelidir. Bütün işlerinde bu hali korumaya çalışmalıdır. Bir iş yaparken, yerken, içerken, yolda yürürken, uykuya yatarken, alışveriş yaparken buna dikkat etmelidir. Bu hal kendinde bir sıfat ve me-
leke oluncaya kadar huzur makamından gafil olunmamalı, ihmalkârlık yapılmamalıdır. Bir işle meşgul olmak istendi-

253 Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 455.

ğinde son derece tazarru ve niyaz içinde gönül huzuruyla şu dua okunmalıdır:

‘Ey Allahım! Bütün yönler arasında benim yönüm sen ol! Çeşitli maksatlar arasında benim maksadım sen ol! Her türlü çalışma esnasında gayem sen ol! Bütün sıkıntılı ve zor zamanlarımda sığınağım ve yardımcım sen ol! Bütün işlerimde vekilim sen ol! Her an beni senin sevgi ve lutfuna nail eyle!’²⁵⁴

Görüldüğü gibi, bu risalede, ders rabitası yani zikirden önce kalbi toplamak ve zikre hazırlamak için yapılan rabita-dan bahsedilmektedir. Bu, Nakşî yolunun ilk dönemlerinde bütün zamanları içeren hayalî muhabbet ve ittiba rabitası yanında, ders rabitasının da mevcut olduğunu gösteriyor.

İmam İsfahânî

Yine bu alanda yazılmış ilk risalelerden biri de Hâce Ubeydullah İmam İsfahânî'ye aittir. Bu zat Hâce Alâeddin Attâr'ın sûfilerindendir. Bu risalede rabita hakkında özetle şu bilgiler verilmiştir:

“Bu yüce Nakşî yolunun büyüklerinin kalbe teveccüh usulü ve nisbetle terbiye etme şekilleri şöyledir:

Bu yola girenler, öncelikle bağlandıkları şeyhin sûretini hayallerine alıp onu rabita yapmalıdır. O sûretin etkisi kendini gösterinceye kadar hayalini kalpte tutmalı, orada sabit hale getirmelidir.

Bu aşamadan sonra da şeyhin hayalini kalpten yok etmeyip korumalıdır. Mürid, gözü, kulağı ve sair bütün hisleriyle sürekli kalbine yönelmelidir. Bu kalp, insana ait haki-

254 Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları*, s. 192-195; ayrıca bk.

Safî, *Reşehât*, Beyrut, ts., s. 76-77; Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 456.

katlerin ve sırların içinde toplandığı yerdir. Kalp süflî ve ulvî âlemin (mülk ve melekût âleminin) özü ve fihristesi durumundadır. Kalpten bir an bile gafil olmamak, daima gönül kapısında bekleyip durmak gerekir. Böyle yapıldığı takdirde gaybet ve kendinden geçme halinin elde edileceğinden hiç şüphe edilmemelidir. O hal bir yol gibi düşünölmeli ve ardınca gidilmelidir.

Çarşı pazarda dolaşırken, halkla konuşurken, yiyip içerken ve bunların dışındaki bütün hallerde mürid kalbinden gözünü ayırmamalı, Cenâb-ı Hakk'ı orada hazır bilmeli, eşyanın sûretlerine yönelip kalbinden gafil olmamalıdır.

Mürid konuşurken de bu müşahede içinde olmalıdır. Şayet zâhiren bazı işlerle uğraşsa da hakikatte gönöl gözö sürekli kalbine bakmalıdır. Bu hususta şöyle denmiştir:

“Sen içinde Hakk'ı tanı; O'na aşına ve âşık ol; dışına bakan insanlar seni gafil ve habersiz sansınlar.

Ne güzel tarzdır; sen akıllı ol, insanlar seni deli sansınlar.”

Mürid gazaplandığında hırsını dindirmeli, hırs ile bir hata yapmaktan sakınmalıdır. Öfke ile hareket etmek, gönölü mana nurundan mahrum bırakır. Eğer gazaba gelip bir hata yapılır ve bunun sonucunda gönölde bulanıklık oluşur, nisbet azalır veya zayıflarsa hemen soğuk veya ılık su ile bir gusöl abdesti alıp temiz bir elbise giyerek تنها bir yerde iki rekât namaz kılmalıdır. Namazdan sonra yüce Allah'a tazarru ve niyaz ile halini arz etmelidir. Bu ona çok fayda verecektir.”²⁵⁵

255 Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları*, s. 200-204 (Kısmen kısaltılarak ve sadeleştirme yapılarak alındı; ayrıca bk. Câmî, *Nefehâtü'l-Üns*, 2/554-555.

Ubeydullah Ahrâr

Nakşî yolunun büyüklerinden Hâce Ubeydullah Ahrâr (v. 895/1490) der ki:

“Mevlânâ Yakub hazretlerinden icâzet istediğimde bana Hâcegân tarikatının bütün esaslarını tamamıyla açıkladı. Sıra rabıtaya geldiğinde,

‘Bunu öğretmekten çekinmeyesin, taliplere öğretesin’ dedi.”²⁵⁶

Sıddîkıyye Nisbeti

Hâce Ubeydullah, rabitanın özünü şöyle anlatır:

“Rabıtanın murad, irşada ehil kâmil mürşidin muhabbetini elde etmektir. Nakşibendî büyüklerinin yolu Hz. Ebû Bekir-i Sıddîk’a [radiyallahu anh] bağlı bir meşreptir. Bu yolun temeli işte bu muhabbettir. Bütün iş, Sıddîk-ı Ekber’le gelen bu manevi nisbeti (Muhammedî muhabbeti) muhafaza etmektir.”²⁵⁷

Hâce Ubeydullah Ahrâr, “*Sadıklarla beraber olunuz*” (Tevbe 9/119) âyetini şöyle açıklamıştır:

“Allah’ın sadık kulları ile beraberlik iki türlü olur:

Birincisi, beden ile beraberliktir. Bu onlarla bir olmak, sohbet halkalarına girmek, meclislerinde bulunmaktır. Kim buna devam ederse Allah onun kalbini sadık velilerin iç âlemindeki nurla nurlandırır, kendisine onların ahlâkı ile ahlâklanmayı ihsan eder.

²⁵⁶ Safî, *Reşehât*, s. 447.

²⁵⁷ Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 492.

İkincisi, manevi beraberliktir. Bu, kalbini onlara bağlayarak ruhaniyetlerine yönelmektir. Öyle ki insan bu şekilde sadıkları gıyaben hayalinde hazır hale getirir, sanki onlarla beraber bulunur. Bu kalp irtibatı kuvvetli olunca, velilerdeki bütün sırlar ona akseder.”²⁵⁸

Hace Ubeydullah Ahrâr, rabita ehli için bedenlerin uzaklığının manevi yakınlığa engel teşkil etmediğini söylemiş ve bu hali ifade eden şu beyti okumuştur:

*Kapından ben gidersem, mihrin ey cân sineden gitmez!
Ayağın toprağı hakkı gönül sevdanı terketmez!
Kapından ben gidersem de ey can, sevgin sineden gitmez,
Ayağının tozu hakkı için gönül senin sevgini terketmez.*²⁵⁹

Ubeydullah Ahrâr [kuddise sırruhû] gerçek müridi şöyle tarif eder:

“Gerçek mürid, Hakk’a ulaşma ateşiyle iradesini yakan ve Cenâb-ı Hakk’ın rızasından başka hiçbir muradı kalmayan kimsedir. Mürid kalbinin yüzünü Hakk’ın aynası olan şeyhinin kalp aynasına çevirerek onda mahbubunun (sevdiğinin) muradını seyreder. Onun için şeyhinin cema-linden başka yönelecek hiçbir yön kalmaz. Her şeyden yüz çevirir. Şeyhinin kendisini kabul etmesini saadet, reddetmesini ise felaket görür. Bu sebeple şeyhinden başka yöneleceği hiç kimse ve hedef kalmaz.”

Ubeydullah Ahrâr, kendisine bu şekilde âşık ve tâbi olunacak şeyhin kim olduğunu şöyle tanıtır:

“Gerçek şeyh, üzerinde Resûlullah’ın [sallallahu aleyhi ve-sellem] sevmediği hiçbir ahlâk kalmayan kimsedir. O, nefsinin

258 Hânî, *el-Hadâiku’l-Verdiyye*, s. 489-490.

259 Safî, *Reşehât*, s. 530.

ve iradesini onun sevgisinde yok etmiştir. Böylece her ha-
liyle Hz. peygamber'i yansıtan bir ayna olmuştur. Bu se-
beple yüce Allah onu insanlar içinde tasarruf sahibi yapar.
Böylece o, manevi halleri almaya müsait ve hazır olanların
iç âlemine Allah'ın izniyle tasarruf eder."²⁶⁰

Reşehât sahibi Şeyh Safî der ki:

Hâce Ubeydullah hazretleri şu beyti okuyarak bu faki-
re rabîta âdabını işaret buyurdu:

*Sa'y idûb erbâb-ı dil gönlünde ey dil eyle yir,
Akl-ı gayr-ı endîşi kogil bizim vusl-ı yâre gir.*

Mana:

Ey gönül! Gayret et de Allah dostlarının gönlüne gir.
Başka lezzetler düşünen aklı bırak, sevgilinle birlikte ol.

Ve şöyle devam etti: "Sevgilinden (mürşidinden) baş-
ka şeyleri düşünme! Adam gönlünde yer yut! Adam kâmil
mürşiddir. Yani bütün varlığınla ona yönel! O zaman onun
gönlünde kendine yer bulursun. Müridin, mürşidin gönlü-
nü kıracak bir hatası kalmayana kadar her anını koruması,
Nakşî tarikatının temel esaslarındandır.

Mürid, her halinde şeyhinin isteklerine uyma halini bu-
lana kadar buna çok dikkat etmelidir. Sonunda bu her anı-
nı koruma gayreti sebebiyle mürid öyle bir saadete eder ki
ondan daha büyük bir mutluluk düşünülemez. Bu saadet,
fenâ fillâh (Allah'ın sevgisi içinde kendini kaybetmek) ma-
kamından başkası değildir."²⁶¹

²⁶⁰ Câmî, *Nefehâtü'l-Üns*, Beyrut 2003, 2/562-563.

²⁶¹ Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlalan*, s. 515-516.

Abdurrahman-ı Câmî

Abdurrahman-ı Câmî'nin [kuddise sirruhû] talebelerinden Mevlânâ Abdülgafûr [kuddise sirruhû] der ki:

“Bu fakir bu yola girip meşgul olmak düşüncesi ağır basınca Mevlânâ Câmî hazretlerinin hizmetine gelip zikir tâlimi talep ettim. Mevlânâ Câmî de bana, ‘Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah’ zikrini telkin etti. Ayrıca kendi mübarek sûretini düşünmeyi de (rabıtayı) şart koştu. Bunun üzerine ben de hemen emrini yerine getirerek söylenenleri yaptım. Bende bu yolun büyüklerinin bilinen hallerinin işaretleri ortaya çıktı; kendimi bir aydınlık fezada gördüm. Bundan çok büyük bir lezzet aldım. O hale şevkim arttı. Bende, ‘*Yerin başka bir yerle, göklerin de başka göklerle değiştirildiği gün...*’ (İbrahim 14/48) âyetinde belirtildiği gibi, acayip değişimler oldu. Yaşadığım bu hali Mevlânâ Câmî hazretlerine arzettim; bana,

‘Bu, yâr ve dosttan dahi gizlemen gereken bir sırdır!’ buyurdu. Sonra ben tekrar çalışıp fazlasıyla amel etmeye başladım. Bende gaybet hali arttı.” ²⁶²

İmâm-ı Rabbânî

Nakşî yolunun büyüklerinden ve hicrî ikinci bin yılın müceddidi İmâm-ı Rabbânî (v. 1034/1624) der ki:

“Bu yüce Nakşî yolunda sülûk edip terbiye görmek, kendisine uyulan şeyhe karşı muhabbet rabıtasıyla olur. Kendisine rabıta yapılacak şeyh, bu yolda muradlardan (yüce Allah tarafından seçilmiş ve sevilmiş kullardan) biridir. İlâhî cezbe kuvvetiyle yüksek kemalat hallerini elde etmiştir.

Anlatılan bu kemalatın sahibi, vaktin imamı, zamanın halifesidir. Onun nazarı, kalp hastalıklarına şifadır.

²⁶² Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları*, s. 310.

Onun teveccühü, kalpteki manevi hastalıkları giderir. Kutublar ve abdallar, onun makamlarının gölgesinde ferah-yab olurlar. Evtâd ve nücebâ, onun kemalat denizinden gelen bir katre ile kanaat ederler. Onun feyiz nuru, güneşin nuru gibi bütün şahısları sarmıştır. Hem de kendisinin bir iradesi olmadan.”²⁶³

Yine İmâm-ı Rabbânî [kuddise sırruhû] der ki:

“Mürîd için bir zorlama olmadan mürşidini rabîta etmesi, mürîdle mürşid arasında tam bir münasebetin (ruh ve sıfat birliğinin) alametidir. İşte asıl fayda vermeye ve feyiz almaya sebep bu münasebettir. Mürîdi, Cenâb-ı Hakk’a ulaştırın yolların en yakını rabîtadır. Bu saadeti ele geçirene ne mutlu!”²⁶⁴

“Sana gereken şey başka her şeyden ve yönden kalbini çekip bütününü bu yolun büyüklerinin tarafına yönelmen ve onların şerefli kalplerinden himmet talebinde bulunmandır.

Eğer zikir esnasında bir zorlama olmaksızın mürşidin sûreti gözüdürse, ona yönelmeden kalpte muhafaza edip zikirle meşgul olman gerekir. Mürşid kimdir bilir misin? Mürşid, Cenâb-ı Hakk’a ulaşma yolunda kendisinden istifade ettiğin, medet bulduğun ve yardım gördüğün kimsedir.”²⁶⁵

Eğer mürîde birtakım zulmetler arız olur ve karışık haller hücum ederse, bunu defetmenin iki yolu vardır. Biri, tam bir tazarru ve kalp kırıklığı içinde yüce Allah’a yalvarmak, diğeri de kendisini terbiye eden mürşidine bütün gönlü ile yönelip istimdat istemektir. Çünkü mürşid, mürîdin Allah’a yönelmesi için bir vesiledir. Mürîdin, mürşidine karşı onun huzurunda ve gıyabında edebini koruması gerekir.”²⁶⁶

²⁶³ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 260. Mektup.

²⁶⁴ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 187. Mektup.

²⁶⁵ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 190. Mektup.

²⁶⁶ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 218. Mektup.

İmâm-ı Rabbânî'nin [kuddise sirruhû] oğlu Muhammed Ma'sûm-i Fârukî [kuddise sirruhû], (v. 1079/1668), mektuplarından birinde der ki:

“Bilin ki işin temeli, mürşide manevî rabıta. Bu rabıta, mürşide muhabbetten, onun kâmil bir veli olduğuna itikad ederek nefsi kendisine teslim etmekten ibarettir. Rabıtanın kuvveti ölçüsünde, mürid mürşidinin batınından feyiz ve bereket alması fazla olur. Bu manevî rabıta, kâmil mükemmil mürşidin kalbinden feyizleri almaya yeterlidir. Mürşidin gönlünden feyizleri almanın esası, manevî rabıta ve Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] sünnetine tâbi olmaktır. Kim bu iki sıfatı elde eder ve onlarda ilerleyip sabit bir hale gelirse, üzülmese; çünkü onun işi zayi olmaz ve o kimse, büyüklerin bereketinden mahrum kalmaz.”²⁶⁷

Muhammed Ma'sûm, diğer bir mektubunda der ki:

“Kemal derecesine ulaşmanın temeli, kendisine uyulan şeyhe muhabbet rabıtasıdır. Sadık bir mürid, şeyhine olan muhabbeti sebebiyle onun kalbinden feyiz ve bereket alır, bu manevî irtibat sebebiyle anbean şeyhinin sıfatlarıyla sıfatlanır. Büyükler şöyle demişlerdir: Şeyhte fâni olmak, hakiki fenâ makamına (fenâ fillâh) ulaşmak için bir başlangıçtır.”²⁶⁸

Muhammed Ma'sûm, başka bir mektubunda, rabıtayı şöyle tarif etmiştir: “Bir müridin, hangi zamanda ve mekânda olursa olsun, mürşidine usulünce yöneldiğinde onu (ruhaniyetiyle) karşısında hazır bulmasına rabıta denir.

267 bk. Hasan Can, *Tarîku'n-Necât*, s. 115. Eserin ekinde, Muhammed Ma'sûm'a ait üç ciltlik Farsça *Mektûbât*'tan kırk iki adet mektup seçilerek Arapça'ya çevirilerek verilmiştir. Zikrettiğimiz bilgi 1. cilt 33. Mektup'ta geçmektedir.

268 Hasan Can, *Tarîku'n-Necât*, s. 121 (Muhammed Ma'sûm, *Mektûbât*, 1/78. Mektup).

Rabita, (işin başındaki mürid için) feyiz almada zikir-den daha faydalıdır. Bu hal, müridler için büyük bir nimettir. Bununla birlikte mürşidin sohbetinde bulunmanın pek çok faydası, manevi tesirleri ve önemli bir yeri vardır. Sahâbe-i kirâm, ulaştıkları o büyük ve yüksek derecelere Resûlul-lah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] sohbeti bereketiyle ulaşmışlardır.

Veysel Karanî hazretleri, aynı devirde yaşayıp Hz. Pey-gamber'den manevi yoldan feyiz aldığı halde, sahâbe-i kirâ-mın derecesine ulaşamamış, tâbiîn rütbesinde kalmıştır.”²⁶⁹

Tâceddin-i Hanefî

Muhammed Bâki-Billâh'ın [kuddise sirruhû] halifelerinden Tâceddin-i Hanefî en-Nakşibendî (v. 1050/1640), *Tâciyye* adın-daki risalesinde Allah'a ulaşan yolları beyan ederken der ki:

“Üçüncü yol, müşahede makamına vâsıl olup zâtî sı-fatların üzerinde tahakkuk ettiği kâmil veliye rabitadır. Zira bu sıfatlarla sıfatlanmış kâmil şeyhi görmek, ‘Onlar o kim-selerdir ki görüldüklerinde Allah hatırlanır’²⁷⁰ mealinde-ki hadis-i şerif gereğince zikrin faydasını kalpte doğurur. Böyle bir mürşidin sohbeti ise, ‘Onlar Allah ile meclis ku-ranlardır’²⁷¹ mealindeki hadis gereğince Allah ile kalbî be-raberliğin oluşmasını sağlar.”²⁷²

269 Hasan Can, *Tarîku'n-Necât*, s. 119 (Muhammed Ma'sûm, *Mektûbât*, 1/50. Mektup).

270 İbn Mâce, *Zühd*, 4 (nr. 4119); İbnü'l-Mübârek, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 217, 218; İbn Ebü'd-Dünyâ, *Kitâbü'l-Evliyâ*, nr. 48.

271 Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya [aleyhisselâm], “Ben, beni zikredenin meclisinde-yim!” buyurmuştur (bk. Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 354). Meşhur hadiste ise, “Kulum beni zikrettiğinde ben onunla beraberim” buyrulmuş-tur (bk. İbn Mâce, nr. 3792; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/540; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/497; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, nr. 812).

272 Tâceddin-i Hanefî, *Âdâbü'l-Meşîha ve'l-Mürîdîn*, s. 78; Nablusî, *Miftâ-hu'l-Maiyye*, Kahire 2008; Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mek-tup; Erbîlî, *Tenvîrû'l-Kulûb*, s. 549; Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita* (İmâm-ı

Yine Tâceddin-i Hanefî, *Risâle fî Tarîki's-Sâdâtî'n-Nakşibendiyye* adlı eserinde, murakabe ve zikirden önce rabı-tadan bahsederek der ki:

“Mürîd, dünyevî mühim işlerini bitirince, yeni bir abdest alıp halvet yerine (zikir ve murakabe yapacağı yere) girer. Oturduğunda önce kalbinde şeyhinin sûretini hayal yoluyla hazır eder sonra murakabe ve zikir vazifesine başlar.”

Ârifibillah Abdülganî Nablusî (v. 1143/1731), *Miftâhu'l-Ma'iyye* adlı eserinde Tâceddin-i Hanefî'nin bu sözünü şöyle açıklamıştır:

“Mürîd, halvet yerine girince, kendisi için manevi bir medet (yardım ve feyiz) hâsıl olması için, önce, kalbinde şeyhinin sûretini en mükemmel halleriyle hayal eder. Gerçek şu ki şeyhi, onun için Allah Teâlâ'nın huzuruna girmede bir kapıdır ve Allah'a ulaşmaya bir vesiledir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur:

'Ey iman edenler, Allah'tan korun ve sadık kullarımla beraber olun' (Tevbe 9/119).

“Allah'a (yaklaşmaya ve ulaşmaya) vesile arayın” (Mâide 5/35).

Hak yolda giden kimse, seyrü sülûkünün başında Rabb'ini yakînen tanımaya gücü yetmez ki Allah ile arasındaki vasıta ortadan kalksın. Kul Rabb'ini tanımayınca, yaratılmış bir varlıktan başkasını kalbiyle müşahade etmesi kendisine mümkün olmaz. Kul, kalbinde yaratılmış bir varlığı müşahade eder de, onun yüce Rabb'i olduğunu düşünürse, kâfir olur. Bu durumda müride şeyhinin sûretini düşünmesi gerekli olur tâ ki Allah Teâlâ'dan medet (nur ve feyiz) alan şeyhinin sûretine tazim etmesi (onu yüceltip saygı göstermesi) sebebiyle Allah Teâlâ'dan yardım alacak hale gelsin. Mürîd, şeyhini müşahade sayesinde manevi fetih hâsıl olana kadar bu halde kalır.

Biz şunu inkâr etmiyoruz: Müridin aradan vasıtayı kaldırıp kalbinde yüce Rabb'ini hazır etmesi (her an O'nu müşahede halinde olması) en mükemmel olanıdır. Biz kendimiz de daha önce böyle olduğumuz için ilim ve tecrübeyle şunu biliyoruz: Müridin, seyrü sülûkünün başında bu hali bulması asla mümkün değildir. Bu tabii ve zaruri bir durumdur. Bu durumdaki bir kulun bütün düşüncesi mecburen yaratılmış bir varlık olur. Onlarla yüce Rabb'i ayıracak olan ârîftir. Cahil kimse bunu yapamaz. Bunun için onun, yaratılmış varlıklarla kulun idrakten aciz kalacağı yüce Rabb'ini birbirinden ayırması için kâmil insanı vesile (yardımcı ve rehber) edinmesi gereklidir. Mürid Rabb'ini tanımayı hayal ile değil, müşahede ve zevk yoluyla elde edince, vasıtayı terkeder.”²⁷³

Yine Tâceddin-i Hanefî [kuddise sırruhû], müridin zikir esnasında kalbinin dağılması durumunda, onu toplamak için kendisini terbiye eden şeyhinin sûretini hayal etmesini tavsiye etmekte; şeyhin bereketiyle kalbin dağılık halinin gidip zikirde toplanacağını belirtmektedir.²⁷⁴

Muhammed Murad el-Kâbilî

Muhammed Murad el-Kâbilî, *Risâle-i Nakşibendiyye* isimli eserinde demiştir ki:

“Bu Nakşî yolunun iki büyük temeli vardır. Onları elde edene bütün hayırlar verilmiştir. Bunlar şunlardır:

1. Sünnet ve âzimete sarılıp bid'at ve ruhsatlardan kaçarak Resûlullah Efendimiz'e [sallallahu aleyhi vesellem] hakkıyla uymak.

²⁷³ Nablusî, *Miftâhu'l-Maiyye*, s. 147-148. Eser, Tâceddin-i Hanefî'nin, *Risâle fi Tarîki's-Sâdâtî'n-Nakşibendiyye* adlı risalesinin şerhidir.

²⁷⁴ Nablusî, *Miftâhu'l-Maiyye*, s. 127-128.

2. Kâmil bir şeyhe muhabbet etmektir. Lâkin bu, zorla elde edilecek bir şey değildir. Bilakis Allah Teâlâ'nın, kullarından dilediğine ihsan ettiği bir lutuftur.

İşte bu iki temel esasa yapışılarak ve şartlarına riayet edilerek yapılan sohbet yani mürşidle beraberlik, ondaki nuru ve ahlâkı elde etmeye yeterlidir. Bu rabîta (manevi beraberlik) uzaktan da yapılabilir. Kâmil mürşidden feyiz almadaki, yaşlılar ve çocuklar eşittir. Kâmil mürşidler hayatta feyiz sebebi oldukları gibi, vefattan sonra da feyiz sebebi olurlar.”

Nimetullah-ı Nahcuvânî

Nakşibendî yolunun büyük velilerinden Nimetullah-ı Nahcuvânî (v. 920/1514), *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye* adlı tefsirinde der ki:

“Kâmil mükemmil veliler şu sonuca varmışlardır: Manen fayda veren kâmil insanla, ondan fayda görmek isteyen kimse arasında bir alaka ve rabîta olması gerekir; çünkü kim olursa olsun, istifade verenle irşad olmak isteyen kimse arasındaki faydayı temin eden sağlam ve sıhhatli bağ olmadan manevi yolda bir fayda görülmez.”²⁷⁵

Görüldüğü gibi, ilk dönem Nakşî büyüklerinde rabîta, ağırlıklı muhabbet ve ittiba rabîtası olarak tarif ve talim edilmiştir. Bu rabîta şekli, yukarıda belirttiğimiz gibi sahâbe-i kirâmın Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) rabîta şeklidir.

Yukarıda geçtiği gibi, zikir esnasında kalbi toplamak için rabîta yapılması da ilk dönemlerde mevcuttur. Alâeddin Attâr'ın oğlu Hasan Attâr'ın kaleme aldığı risalede, bu durum zikredilmiştir.

275 Nahcuvânî, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye*, 1/324.

Yine İmâm-ı Rabbânî, zikir âdabını anlattığı 190. Mektup'ta, önce, büyüklerin bâtinlerini (kalp ve ruhlarına) yönelip himmet talep etmeyi zikrettikten sonra, her şeyi unutup bütün kalbiyle zikre yönelmeyi tavsiye etmektedir. Zikir esnasında müridin sûretinin hayale gelmesi durumunda, onu kalbin bir tarafına atıp, zikirle meşgul olunması gerektiğini zikretmiştir.

İmâm-ı Rabbânî [kuddise sirruhû], müridin zikir esnasında kalbinin karışması durumunda, onun giderilmesi için Cenâb-ı Hakk'a dua yanında, kendisinden zikir aldığı şeyhini vesile etmesini tavsiye etmiştir.²⁷⁶

Yine İmâm-ı Rabbânî ile aynı dönemde yaşayan o onun gibi Muhammed Bâki-Billâh'ın [kuddise sirruhû] halifelerinden olan Tâceddin-i Hanefî en-Nakşibendî de (v. 1050/1640), Nakşî yolunun âdabını anlattığı risalesinde, murakabe ve zikirden önce şeyhini hayal etmeyi (rabıtayı) bir âdap olarak zikretmiştir. Bu durum, Mevlânâ Halid'den [kuddise sirruhû] önce de zikir esnasında bir şekilde rabitanın var olduğunu gösteriyor.

Muhabbet rabıtası, müridin mürşidini nefsinden, ailesinden ve diğer bütün insanlardan daha çok sevmesidir. Bu sevginin gereği, onu sürekli hayalinde tutmak, yâdetmek, sohbetini yapmak, güzel hallerini düşünmek ve emirlerini canla başla yerine getirmektir. Yani sürekli velinin kalp güneşine dönük durmaktır; meyvenin anbean güneşle olgunlaşması gibi, gönlü ve günü velayet güneşi ile doldurup mürşidinin feyzi içinde olgunlaşmaktır.

Muhabbet rabıtasının hedefi, şeyhin feyiz, dua, rehberlik ve desteği ile Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] tam bir basiret ve nur üzere tâbi olmak, devamında ihsan mertebesine ererek yüce Allah'la huzur halini elde etmektir.

276 İmâm-ı Rabbânî, *Metûbât*, 93. Mektup.

İlk dönem sûfîlerinin üzerinde durduğu da budur. Yani Allah ile huzur halini bulmak için, Allah dostlarıyla hem-dem olmak, onların gönüllerine ve sohbetlerine girerek bu sırra ulaşmak. İlk dönem zâhidlerinden Ebû Bekir-i Tamestânî'nin (v. 340/951) şu sözü, bu durumu özetlemektedir:

“Allah ile birlikte olunuz. O'nunla olmaya güç yetiremezseniz, O'nunla olan Allah dostlarıyla birlikte olun ki onların beraberliği sizi, yüce Allah ile olmaya götürsün.”²⁷⁷

b) Mevlânâ Halid'den Sonraki Dönemde Rabita

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî [kuddise sirruhû] muhabbet ve ittiba rabitası yanında müridlerine ayrıca bir ders rabitasını da tarif ve talim etmiştir. Kendisinden sonra bu usul yerleşmiş ve devam etmiştir.

Ders rabitası, akşam ile yatsı namazları arasında yapılır. Ayrıca vird, hatme ve teveccüh esnasında yapılan rabita da bu kısma girer. Bu rabita, istimdat içindir; mürşidinin ruhaniyetinden feyiz ve yardım alıp kalbi toplamak ve zikre hazırlamak için yapılmaktadır.

Şimdi, Mevlânâ Halid'in [kuddise sirruhû] ve onu takip eden Nakşî büyüklerinin rabita hakkındaki görüşlerini özetle vereceğiz.

Mevlâna Halid-i Bağdâdî

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî (v. 1242/1827), rabitanın insan terbiyesindeki yerini şöyle belirtir:

“Yüce kitabımız Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in sünnetine yapıştıktan sonra, Allah Teâlâ'ya vâsıl olmanın en bü-

²⁷⁷ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, s. 556.

yük sebebi rabıtaadır. Hatta Nakşibendî sâdâtının bir kısmı terbiye ve talimde yalnız onunla yetinirdi.”²⁷⁸

“Bu arada unutulmamalıdır ki maksat yüce Mevlâ'ya ulaşmaktır; rabıta ise seyir ilallahâ vesile olmaktan başka bir şey değildir.”²⁷⁹

“Tarıkatta rabıta, müridin, Allah'a vâsıl olmuş kâmil mükemmil şeyhinin ruhaniyetinden medet (manevi yardım) istemesidir. Şeyhin sûretini düşünmek müride edep ve terbiyeyi muhafaza ettirir, müridin ondan feyiz almasını sağlar. Böylece kalbin huzuru sağlanır, nuru tamamlanır. Mürid rabitanın bereketiyle kötü ve çirkin işlerden uzaklaşır.

Rabıtayı inkâr eden kimse, Allah'ın velilerini kabul ediyorsa, onların sözünü dinlemelidir. Veliler, rabitanın güzel ve faydalı bir şey olduğunu söylemektedir; öyle ki veliler, bu konuda görüş birliği içindedirler. Rabıtayı anlamayan ve inkâr eden kimse, velileri tanımıyorsa, İslâm âlimlerinin sözlerine itikad etmesi gerekir. Pek çok âlim rabıtaadan ya açıkça ya da işaret yolu bahsetmişlerdir. Onlardan bir kısmını bu risalede zikredeceğim ki kalbinde hastalık olanlar gerçeği görsünler ve velileri inkârdan vazgeçsinler.”²⁸⁰

“Rabıta, Cenâb-ı Hakk'ın özel tecellilerine ulaşmış, müşahede mertebesine ermiş kâmil bir mürşide kalbi bağlayıp, huzur ve gıyabında o mürşidin sûreti, sîreti ve özellikle ruhaniyetini hayalen kendisi ile birlikte farzederek, yanındayken takındığı tavrı, gıyaben de sürdürmeye çalışmaktır.”²⁸¹

278 Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup.

279 Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 13.

280 Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup. Burada rabıta hakkındaki pek çok âlimin görüşleri nakledilmektedir.

281 Gündüz, “Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbıta”, s. 243-274.

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, günlük zikrin yapılış şeklini ve edeplerini anlatırken, ders esnasındaki rabıtayı şöyle anlatır:

“Vird çeken kimse, bahsedildiği gibi Fâtiha’yı hediye ettikten sonra, şeyhine yönelir, onu hayaline alır, kendisiyle karşı karşıya oturduğunu düşünür, onun iki kaşı arasına baktığını hayal eder. Çünkü mürşidinin feyiz gelecek yeri iki gözü arasındır. Ondandır nazarını kesmez. Mürid, müşahede ehli ise mürşidini doğrudan görür, değilse kesin inanarak görmüş gibi nazar eder. İşte bu şekilde mürşidini hayalinde tutup ondan istimdat istemeye rabita denir. Bu rabıtayı on beş dakika yapması tavsiye edilir.

Mürşidi bu şekilde hayalde tutmak, kalp hastalıkları için en güzel ilaçtır. Rabita, günahkâr nefsi terbiye etmeye, kalpten şeytanı kaçırmaya, ilâhî feyzi çekmeye ve kulu Allah’a ulaştırmaya bir vesiledir. Manevi yola yeni girenler için mürşid rabitası, gafletle çekilen zikirden daha tesirlidir.”²⁸²

Seyyid Tâhâ

Mevlânâ Halid’in [kuddise sirruhû] halifelerinden olup Seyyid Abdullah’tan sonra irşad postuna oturan Seyyid Tâhâ [kuddise sirruhû], rabitanın mürid için önemini şöyle belirtir:

“Sadece rabita ile kalbi ihya edip yüce Allah’a ulaşmak mümkündür. Fakat bu iş sadece zikir ile mümkün değildir.”

Gavs-ı Hizânî Seyyid Sıbgatullah [kuddise sirruhû], üstadının bu sözünü tasdik etmiş, fakat şöyle bir ekleme yapmıştır:

²⁸² Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 43; Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 32. Mektup.

“Eğer zikir kalbi tamamıyla hükmü altına alırsa, böyle bir zikirle de yüce Allah’a ulaşmak mümkündür. Ancak bu, çok az kimsede gerçekleşir.”²⁸³

Abdurrahman-ı Tâhî

Abdurrahman-ı Tâhî, Molla Hibetullah’a gönderdiği bir mektubunda rabıtayı anlatmıştır. Bu mektuptan konumuzla ilgili bölümleri özetleyerek vereceğiz. Hazret der ki:

“Rabıta, baş gözünü kapatıp gönül gözüyle mürşidinin (Cenâb-ı Hakk’ın nurunu yansıtan) sûretine bakmaktır.”

Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler* kitabında, rabitanın bu şeklini biraz açarak şöyle izah eder:

“Rabıta, mürşidin sûretinden yayılan nurun, müridin her tarafına yayılincaya kadar, mürşidin sûretine bakmaktır. Yine mürid kalbinin hizasında bir boşluk farzedip içine mürşidin sûretini yerleştirmeli, sonra bütün duyu organlarıyla o karşısındaki sûrete yönelmelidir. Öyle ki mürid o sûret içinde kaybolmalı, gözü kulağı sanki mürşidin gözü kulağı gibi olmalı. İşte o zaman müridin vücudu manevi olarak mürşidin vücuduna benzer (Seven ile sevilen bir olur). Bu, yüksek bir haldir. Nisbet dedikleri de budur.”²⁸⁴

Ders olarak rabitanın vakti, akşam ile yatsı namazı arasıdır. Rabıtada müridin yöneleceği yer, mürşidin yüzü ve alnıdır.

Rabıta üç kısımdır:

1. Bu, günlük ders olarak yapılan rabıta. Akşam yatsı arası yapılır. Kibleye karşı abdestli olarak âdap üzere

²⁸³ Seyyid Sıbgatullah, *Minah*, s. 49 (13. Minah).

²⁸⁴ Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 52.

oturulur. Gözler yumulur. Yirmi beş estağfirullah denir ve bu şekilde rabıtaya başlanır.

2. Nefis bir günaha meylettiğinde yapılan rabita. Mürid, bir günahla yüz yüze geldiğinde veya ona meylettiğinde, şeyhini iki omuzu arasında oturmuş vaziyette kendine baktığını ve “(Ruhumla) senin yanıdayım, bu kötü işi yapmaktan utanmıyor musun? Benden başka şeylere nasıl yöneliyorsun!” dediğini düşünür. Böylece kötü işten vazgeçmeye çalışır.

3. Diğeri, devamlı rabita halinde olmaktır. Bu, şeyhini sürekli karşısında, yanında, kendisiyle birlikte olarak düşünmektir. Bu hale ulaşan kimseye ne mutlu!

Bu hali Şeyh Hamevî [kuddise sirruhû] şöyle dile getirmiştir:

*“Ey gönlümün aydınlığı, sana gönlümden seslendim,
Ben sendeyim; sen ise benim nazanmdasın.”*

Bu Nakşî yolunun büyükleri der ki: “Tarikat-ı âliyede birinci esas, müridin mürşidi ile gönül bağı kurmasıdır.”

Rabıtayı bütün vakitlere yayararak onu vazgeçilmez bir âdet haline getirin. Sahabe içinde Hz. Ebû Bekir de [radiyallahu anh] sürekli Hz. Peygamber’i tefekkür ederdi, gönlü hep onunla beraberdi. Hatta bir defasında Resûlullah’a [sallallahu aleyhi vesellem] gelerek, bu durumunu anlattı ve hacet anında dahi kendisini hayalinden çıkaramadığını söyledi. Bunun bir kusur olup olmadığını sordu. Resûl-i Ekrem, o hayaline gelen şeyin kendisinin zatı değil ruhaniyeti olduğunu söyledi, bir yasaklama getirmedi.²⁸⁵

Abdurrahman-ı Tâhî [kuddise sirruhû] diğer bir mektubunda şöyle der:

285 Abdurrahman-ı Tâhî, *Mektûbât*, 18. Mektup.

“Allah yolundaki kardeşim! Sakın rabitayı bırakma. Rabitaya devam et ki sende huzur nisbeti meydana gelsin. Konuşurken, yerken ve uykuya girerken dikkatli ol; tefekkür içinde olmaya bak. Bunların hiçbirisi maksat değildir. Asıl maksat ve gerçek sevgili yüce Allah’tır.”²⁸⁶

Abdülhakim Arvâsî

Nakşî büyüklerinden Abdülhakim Arvâsî [kuddise sırruhû] demiştir ki:

“Kâmil insan, Allah’ın [c.c] halifesi olmak bakımından Hakk’ın aynasıdır. Kâmil insanın ruhaniyetine basiret gözüyle bakan sâlik, o ruhaniyette Hakk’a ait tecelliler görür. Zira sevgi rabitası, insanı feyiz sahibi velinin tasarrufu altına alır. Velinin ruhaniyeti, sevgi ile kendisine yönelen kimsede tasarrufunu hemen gösterir ve ona ilâhî kemaller ve rabbânî tecellileri aksettirir, onu yüksek derecelere eriştirir. Bu hususta feyiz verici ve alıcının sağ veya ölü, küçük veya büyük olması, farketmez.”²⁸⁷

Nakşibendî yolunun büyüklerinden Mustafa İsmet Garibullah [kuddise sırruhû], *Risâle-i Kudsiyye*’sinde, rabitayı anlattığı 27. bölümde nazım halinde der ki:

*“Vesiledir fenâyâ mürşid ey yâr
Bekaya destekîr olur o dildâr*

*Eğer deryayı esrâr bahr-ı envâr
Olursa mürşidinden oldı bil câr*

*Hemen mürşide rabt olup gidelim
Cemali bâ kemale seyr edelim.”*

²⁸⁶ Abdurrahman-ı Tâhî, *Mektûbât*, 58. Mektup.

²⁸⁷ Abdülhakim Arvâsî, *Rabita-i Şerife*, s. 5.

Günümüz Türkçesi'nde manaları şöyledir: Ey dost, mürşid fenâ fillâha sebeptir; o gönlü kendine bağlayan sevgili, elinden tutar bekâ billâha ulaşmana yardımcı olur. Eğer kalbin sırlar deryası ve nurlar denizi haline gelmişse, o nurlar ve sırlar sana mürşidinden akıp gelmiştir, bunu iyi bil. Hemen kalbi mürşide bağlayıp (hak yolunda) gidelim, Cenâb-ı Hakk'ın o doyumsuz cemalini seyredelim.²⁸⁸

Seyyid Muhammed Raşid el-Hüseynî

Yakın dönemin irşad kutublarından Seyyid Muhammed Raşid el-Hüseynî [kuddise sırruhû], rabita ile elde edilecek güzellikleri şöyle açıklar:

“Rabita manevi bir hattır; talebeyi mürşidine ve geçmiş sâdâtlara bağlar. Rabitaya sımsıkı sarılıp devam ettiriniz. İslâmî hizmetleri bırakmayınız! Virdlerinize devam ediniz. Sülûkünüzü ilerletiniz. Letâiflerinizin asıl makamlarına yükselmesi için gayret ediniz. O zaman, Allah'ın izniyle Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] manen size yardım ettiğini, geçmiş sâdâtların sizde tasarrufta bulunduğunu görürsünüz. Bu nimetleri dünyada iken kazanmak isterseniz, tarikat-ı âliyyenin edeplerine uyunuz; o zaman halk içinde Hak ile beraber olma sırrı tecelli eder, imanınız taklitten tahkike yükselir. İlme'l-yakîn ise ayne'l-yakîn, ayne'l-yakîn ise hakka'l-yakîn olur. Bunlar hepsi tarikatın temin ettiği nimetlerdir.”²⁸⁹

288 Beyitler ve açıklamaları için bk. Ustaosmanoğlu, *Risâle-i Kudsiyye Şerhi ve İzahı*, 2/524-525.

289 Taşyürek, *Hatme-i Hâcegân Sultanları*, s. 243.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMADA RABİTA

A) Rabıtada Dikkat Edilecek Edepler

Ârifler, rabıtayla ilgili bazı edepler belirlemişlerdir. Biz bu edepleri birkaç başlık altında toplayacağız.

a) Rabıta Yapılacak Mürşidin Sıfatları

Tasavvuf büyükleri, kendisine rabıta yapılarak feyiz alınacak kimsenin sıfatları hakkında geniş bilgi vermişlerdir. Bunların özeti şudur:

Rabıta ancak kâmil mürşide olur. Kâmil demek Allah yolunda vesile olmaya ehil demektir. Bu işe ehil olan kimse, fenâ fillah ve bekâ billâh mertebelerine ulaşmış olmalıdır. Bu mertebe her an Allah ile birlikte olma mertebesidir. Kur'an'da bu mertebeye çıkanlara "mukarrebîn" denir. Hadis-i şerifte övülen ihsan hali budur. O, kulun, yüce Allah'ın her an kendisiyle birlikte olduğunu müşahade etmesi ve ona göre bir edebe bürünmesidir.

Bir kimsenin bu makamda olduğunu o mertebeye çıkmış Allah dostları bilirler ve belirler. Kâmil bir mürşidin kendisine icâzet vermediği ve bu işe ehliyetine şehadet etmediği kimseye rabita edilmez. Edilirse, zarar görülür.

Kâmil mürşid, şartlarını taşımadan kimseye irşad izni vermez.

Kendi başına yetişen ve mürşid olduğunu söyleyen kimseye uyulmaz, intisap edilmez, rabita yapılmaz.

Kâmil mürşid, bazı halifelerine rabita için izin veremeyebilir.

Tarif edilen şekildeki “fenâ” ve “bekâ” mertebelerine ulaştıkları şehadetle sabit olmayan kimseler, her ne kadar zikir talimine mezun ve memur olsalar da, kendilerine rabita ettirmezler. Bunu yapanlar vebale girer.

Ehil olmadığı halde kendisine rabita yaptıranlar, hem kendileri zarar görür hem de rabita yapana zarar verirler. Rabita, ruhlara tasarruf yetkisidir. Bu yetkiyi Allah verir. Verildiğine kâmil mürşid şahit olur.²⁹⁰

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî der ki: “Nakşibendî tarikatının muhakkikleri demişledir ki: Vücutundan fenâ olmayan (bütün his ve hevesinden geçip kalbini bütünüyle Rabb’ine bağlamayan) kimsenin rabıtası, sâlik için fenâ halini temin etmez, hatta çoğu sefer onu tehlikelere sokar.”²⁹¹

Hız. Mevlânâ der ki: “Kalpleri gafletten uyandırmaya ve (onları manen) diriltmeye gücü yetmeyen kimseye uymaktansa, ölmek daha iyidir.”²⁹²

290 Geniş bilgi için bk. Abdülhakim Arvâsî, *Rabita-i Şerife*, s. 26 vd.

291 Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 45. Mektup.

292 Gölpinarlı, *Fîhi Mâ-Fîh ve Mecâlis-i Sebâ’dan Seçmeler*, s. 155.

b) Rabıta Yapanın Edepleri

Ârifler, kâmil bir mürşide rabıta yapacak kimsenin şunlara dikkat etmesi gerektiğini belirtmişlerdir:

Mürid, şöyle itikad etmelidir: Kâmil mürşidin sahip olduğu bütün feyiz, nur, yüksek ahlâk ve kemalatlar onun ruhuna aittir. Bunlar bedene değil, ruha ait sıfatlardır. Ruh zamanla sınırlı, mekânla kayıtlı değildir.

Mürid nerede bulunursa bulunsun, mürşidini hayal eder ve ona rabıta kurabilirse –Allah’ın izniyle– mürşidi ruhuyla onun yanında olur ve kendisine feyiz verir. Bu mümkündür. Mürid bunu yapamazsa, noksanlık kendindedir. Bu durumda mürid ümitsizliğe düşmeden noksanını tesbit etmeli, kalbini karıştıran ve rabıtasını bozan günahları terkederek kalbin aynasını parlatmalı, bunu temin edecek günlük virdlerine devam etmeli, salih amellere sarılmalı ve böylece kalbini nuru alacak kıvama getirmelidir.

Kalbin güzel rabıta kurması için, mürşidin muhabbet ve nisbetini korumak da şarttır.

Bir mürid, rabıta esnasında kendinden geçme gibi manevi haller yaşarsa, rabıtaı bırakıp bu hallere yönelmelidir.

Bu konuda şu olay nakledilmiştir:

Şah-ı Nakşibend’in müridlerinden biri rabıta ile meşguldü. Gönlünü Şah-ı Nakşibend’e yöneltmişti. Bu sırada üzerinde gaybet hali gözüktü, fakat mürid o hallere itibar ve iltifat etmeyerek şeyhe rabıtaıyla meşgul oldu. Bunu farkeden Şah-ı Nakşibend [kuddise sırruhû],

“Bana rabıtaı bırak, sana gelen hale yönel!” diyerek müridi uyardı.²⁹³

293 İbrahim Fasîh, *Mecd-i Tâlid*, s. 105, 106; Gümüşhânevî, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, s. 279. Müellif olayı, *Makâmâtü'n-Nakşibendî* kitabından nakledilmiştir.

Mürîd, arada bir vasıta olmadan Cenâb-ı Hak'tan feyiz alma kabiliyetine ulaşmadıkça rabıtaya muhtaçtır. Vasıtasızca feyiz almaya güç sahibi olunca, vasıtanın terki vâciptir. Zira o halde vasıtayla uğraşılacak olursa bu durum, manevi ilerlemenin durmasına sebep olur.

Bunun tesbitini mürid değil, mürşid belirler.

Mürîd için manevi âlemden vasıtasız feyiz alma gerçekleşse de bağlı bulunduğu şeyhin sevgi ve nisbetini muhafaza etmelidir. Çünkü bu sevgi ve nisbet, sâliki “üns” makamına yaklaştırır ve müşahedeyi artırır.²⁹⁴

Rabıtada, mürşid ile mürid arasına kimse sokulmaz. “Bana yönel ki şeyhimi bulursun” gibi sözler yanlıştır. Mürşidin sağlığında ondan başkasına rabıta edilmez. Bu iş ortaklık kabul etmez. Ârifler, “Böyle iddialarda bulunmak isyan, günah ve (ölçüsüz) zikirlerden ileri gelir” demişlerdir.²⁹⁵

İki mürşide birden rabıta yapılmaz. Terbiye tek mürşid elinde gerçekleşir. Aynı anda birçok doktora başvuran kimsenin işi karışır, tedavisi zorlaşır. Bir ona bir buna gönül veren mürid, kimseye yar olmaz, gönül yarası derman bulmaz, derdi daha da artar.

Mevlânâ Halid [kuddise sirruhû] rabıtanın hedefi hakkında şu hususa dikkat çekmiştir:

“Rabıtanın yasak olanı da vardır. Rabıtada bizzat vesilelerin maksat kabul edilmeleri câiz değildir. Böylesi bir rabıta normal olamaz. Çünkü burada vasıtayı gaye kabul etmek ve ona takılıp esas maksadı unutmak söz konusudur. Maksat, mürşid değil, Allah'tır. Dinen güzel bulunan rabıtada, vasıta ile asıl hedef karıştırılmaz. Rabıtayı kabul

294 Abdülhakim Arvâsî, *Rabıta-i Şerife*, s. 26 ve devamı.

295 Öztürk, *Kuşadalı*, s. 206-210.

etmeyenler, çok kere bu inceliği anlayamadıklarından onu inkâra giderler.”²⁹⁶

c) Rabıtayı Bozan Haller

İmâm-ı Rabbânî, rabıtadaki gevşekliğin sebep ve sonuçlarını şöyle belirtir:

“Biliniz ki rabita nisbetini zayıflatıp gevşeten şeyler, taatlerden lezzet almaya da mani olur. Bu gevşekliğin sebebi genelde iki şeydir: Biri, kabz (kalbin manen tutukluk ve daralma) hali; diğeri de az da olsa işlenen kusurlardan dolayı kalbin bulanıklık ve karışıklık halidir. Kabz hali, kınanmaz, hatta o, tarikatta sülûkün gereklerindendir. İkinci hali ise tövbe ve istiğfarla tedavi etmeli, buna Cenâb-ı Hakk’ın keremiyle, kalpten günahın izlerini tamamen silene kadar devam etmelidir. Burada şunu da hatırlatalım: Kalpteki kabz haliyle gûnahtan kaynaklanan bulanıklık halini ayırt etmek için dikkatli bir nazar gereklidir. Bununla birlikte bütün hallerde tövbe faydalıdır. Yüce Allah istikamet halinizi devam ettirsin. Vesselâm.”²⁹⁷

Şah-ı Hazne (Ahmed el-Haznevî) der ki: “Şu dört şeyle rabita bozulur:

1. Mürşidi hakkında şüpheye düşmek. Bu halden kurtulmanın çaresi sık sık tövbe tazelemektir.
2. Sürekli gıybete dalmak, boş (haram) şeyleri seyretmek ve gaflete düşmek. Bu halden kurtulmanın çaresi, hayırlı meclislere devam edip salihleri sevmektir.
3. Şeyhinden başkasının etkisinde kalmak veyahut da gönlünü başka birine kaptırmak. Bu halin tedavisi, kendi-

²⁹⁶ Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 16.

²⁹⁷ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 3/368, 519. Mektup.

sini şeyhinden uzaklaştıracak her şeyden gözünü ve gön-
lünü çekmektir. Mümkünse bizzat şeyhinin yanına gidip
gelmek, mümkün değilse hayalen şeyhi ile beraberliği dü-
şünerek onu hayaline yerleştirmek.

4. Büyük günah işlemekten meydana gelen gaflet,
tembellik ve ümitsizlik. Bu halin çaresi, devamlı nefisle
mücâhededir. Kişi günde yetmiş defa günah işlese, yetmiş
defa Allah’a tövbe etmelidir.

Seyyid Abdülhakim el-Hüseyînî [kuddise sırruhû] demiştir ki:

“Rabitanın düzelmesi için, tövbe çok faydalıdır. Haki-
ki bir tövbe, tam istikameti temin eder. İstikamet tamam
olduktan sonra, şeyh sevdiği müridinden ayrılmaz. Şah-ı
Hazne [kuddise sırruhû] kime ne veriyse onu geri almaz. Ve-
fatından sonra, kıyamete kadar da müridlerini terketmez.
Bakınız, teslimiyet, ihlâs ve muhabbet tam oluncaya kadar
rabita düzelmez. Bunların azalmasıyla rabita bozulur, ço-
ğalmasıyla güzelleşir.”

Kalp huzurunu bozan şeylerden biri de velilere itiraz
ve düşmanlık yapan kimselere yaklaşmak ve onlara ku-
lak vermektir. Mürid en büyük zararı Allah dostlarını inkâr
eden, hafife alan ve onlara karşı edep dışı davranan kim-
selerden görür.

Nefis kötü ve olumsuz şeylere hemen yönelir. Öyle ki
insan Allah dostlarının güzel halleri hakkında bin söz din-
lese, peşinden bir münkirin onları küçük düşürecek bir sö-
zünü işitse nefis bin hak sözü bırakır, bir boş söze takılır,
onunla kalbin huzurunu kaçıır. Bunun için velilerden alına-
cak feyzi ve manevi terbiyeyi kabul etmeyen kimselerden
kaçmalı, edepli, muhabbetli ve Allah dostlarıyla rabitası
kuvvetli salih insanlara yakın olmalıdır.

İrşad kutbuna karşı gelenlerle, bu kutbu bulduktan sonra, tereddüt içinde kalanları Hz. Mevlânâ şöyle uyarır:

“İster iyi olsun ister kötü olsun, ister yerinde ister yersiz olsun, kutba karşı inat edenin Hakk’a getirecek bir belgesi yoktur. İnatçı (ve velileri inkâr eden) kimse bu hususta hiçbir zaman haklı çıkmayacaktır.

Kutbu yücelten yüce Allah’tır. Artık onun karşısında kimsenin özü ve belgesi geçerli olmaz.

Mademki Cenâb-ı Hak kibleyi açıkça ortaya koydu, bundan sonra başka kible aramak yersizdir ve kötü bir iştir.

Öyleyse aklını başına al da başka kible aramak için yüzünü sağa sola çevirme (sevgi kible olan kutubdan başkasını arama). Dönüp gideceğin yer de meydanda, varıp konacağın yer de meydanda.

Eğer bu gerçek kible (kâmil insandan) gafil olursan, her bâtil kible (yöneldiğin diğer boş işlerin ve sevgililerin) maskarası olursun.

Sana gerçek kible ile bâtil kibleyi ayırt etmek duygusunu veren Allah’a şükretmezsen, (seçme ve sevme) kabilîyetini kaybedersin.

Bu hazineden bir şey elde etmek ve bir ihsana nail olmak istersen, seninle aynı derdi paylaşanlardan ayrılma.

Senin elinden tutan, sana Allah yolunda yardım eden dosttan ayrıldığın an, kötü bir arkadaşın şerrine uğrarsın.”²⁹⁸

298 bk. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 5-6/524.

B) Rabitanın Yapılış Şekilleri

Rabitanın tek bir şekli yoktur. Bu iş sevgi ve marifet derecesine göre değişiklik arzeder. Ancak rabıtayı herkes bildiği gibi yapsın da denilmemiştir. Bunun için yolun büyükleri tarafından belirli ölçüler getirilmiş ve genel hatlarıyla rabita şekilleri belirtilmiştir. Seyyid Abdülhakim Arvâsî, *Rabita-ı Şerife* kitabında, bunları şöyle özetlemiştir:

1. Mürşidin sûretini hayalinde şekillendirmek, onu sanki karşısındaymış gibi düşünmek. Bu kısım, zikrin başlangıcında lazımdır.

2. Mürşidin kıyafet ve hayaline bürünmek, kendini mürşidin şekil ve kıyafetinde görmek ve öyle hayal etmek. Bu vaziyette, meydanda olan sanki kendisi değil mürşididir. Bu kısım rabita, ibadetlere mahsustur. Mesela Kur'an dinlerken gözlerini yumar ve kendisini mürşidin vücut ve kıyafetinde görür. Kendisi yoktur, mürşid vardır. Keza Kur'an okurken, vaaz ve ders dinlerken kendisini mürşidin kıyafet ve halinde hayal eder. Bu halde zikir ve ibadetin halâvet ve lezzeti başkadır.

İlâhî huzura girmek isterken, girmek istediği yere layık bir vasıtayla girilir ve, *"Allah'a yaklaştırmaya vesile arayın, vesileye yapışın"* (Mâide 5/35) mealindeki âyete uygun hareket edilir.

3. Rabitanın bir başka şekli de şudur: Mürid her an mürşidini kendi yanında kabul edip daima onunla beraber olur. Mürşidinin ruhaniyetini bir gölge gibi kendisiyle birlikte düşünür. Veya etrafından hiç ayrılmayan yazıcı ve hafaza melekleri gibi kabul eder; ona göre tavır alır, edepli olur. Bu hali yakalayan kimse, sadıklarla beraber olmayı emreden âyete uymuş olur.

Bu yolla amel eden mürid, manen çabuk ilerler ve Allah'a yakınlığın yüksek derecelerine erer.²⁹⁹

Abdurrahman-ı Tâhî [kuddise sirruhû], manevi terbiyeye yeni giren kimse için üç türlü rabitanın olduğunu belirtir ve bunları şöyle sayar:

1. İcmâlî rabita: Bu, mürid mürşidini görmese de onu yanında bulunuyormuş gibi hayal etmesidir.

2. Şeklî rabita: Bu, mürşidinin sûretini karşısında hazır bilip onun iki kaşı arasından o sûrete (ve sûretin manası olan hakikatine) bakmaktır.

3. Aklî rabita: Bu, mürid, mürşidini kendi ile Allah arasında bir vasıta ve rehber olarak düşünmesidir. Bunun için mürşidini razı edecek güzel işleri yapmaya ve onun hoşnut olmayacağı kötü işleri terketmeye çalışır. Bu, en üstün rabita şekillerinden biridir. O devamlıdır ve mürşidine karşı hürmet duygusunu geliştirir.³⁰⁰

a) Mürşidin Huzurunda Rabita

Mürşidin huzuru çok özeldir. Orası, gönül kâbesinin bulunduğu yerdir. Bunun için en yüksek seviyede edep, incelik ve kalp uyanıklığı ister. Mürid o makamda, kalbini edebine uygun hazır ederse, huzur halini bulur. Beden mürşidin huzurunda, kalp başka yerde olursa, rabita kurulmaz, huzur olmaz, feyiz alınmaz.

Mürşid huzurunda rabita yapan kimse gözlerini yumar, kalbini toplar, gönül gözünü açar, mürşidi-i kâmilin nazar-gâh-i ilâhî olan kalbine yönelir. Çünkü mürşide yönelmenin aslı, onun gönlüne ulaşmak ve gönlündeki mana hazine-

299 Abdülhakim Arvâsî, *Rabita-i Şerife*, s. 11-12'den özetle.

300 Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 57 (Özetle alındı).

sinden istifade etmektir. Gönüle gönülle girilir. Mürşid-i kâ-mili baş gözünün görmesi yetmez.

Şeyh Fethullah Verkânîsî, mürşidin huzurunda yapılacak rabita şeklini şöyle tarif etmiştir:

“Mürid, kendisini tahtında oturmuş bir hükümdarın önünde duran bir fakir gibi, mürşidinin huzurunda boynunu büküp, ondan gelecek manevi ihsanları bekler. Veya mürid, kalbini bir dilenci torbası gibi açarak bizzat hükümdarın huzuruna arzeder ve ondan gönül diliyle nur, feyiz, ilim, hal gibi manevi ihsanları ister. Bu şekilde üstadın vereceği şeyi ve o makamda kendisine ikram edilecek manevi nimetleri bekler.

Kendisinde bir hal zuhur etmezse, o anda kendisine fayda verecek olan iş, gönlüyle mürşidinden himmet ve yardım talebinde bulunmaktadır. Şunu da unutmamalı: Her şeyin bir oluş vakti vardır. Bu sebepten büyüklerin işi olan muhabbet ateşini yandırmak ancak onlardan yardım talebiyle mümkün olur.

Eğer bu muhabbeti elde edemezse bilsin ki kusur nef-sindendir. Bunun için nefsine ait kötü düşüncelerden ve haram amellerinden uzaklaşmalıdır. Cenâb-ı Hakk'ın kendisi için ezelde takdir ettiği inâyeti beklemelidir. Ümidini asla kesmemelidir. Kabiliyetine bakmayarak, istediği olgunluğu Hak Teâlâ'nın kereminden talep etmeli ve bunun için üstadının himmetini istemelidir. Çünkü üstat, Allah ile mürid arasında vasıta yapılmaya layıktır. Böyle olunca ümitsizliğe gerek yoktur. Hem yüce Allah âyetinde şöyle buyurur:

“Bizim yolumuzda mücâhede edenlere elbette yollarımızı açarız” (Ankebût 29/69).³⁰¹

301 Ahmed Hilmi Kuğî, *Nakşibendî Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri* (trc. Salih Uçan), s. 504-505 (Mana özetle alındı).

İbret: Yüzüme Değil Özüme Bak

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, semâ ve sohbet ederken, müridlerinden Şemseddin Muallim karşısına geçer, hayran hayran yüzüne bakardı. Hz. Mevlânâ bir gün ona,

“Niçin karşımda durup sürekli yüzüme bakıyorsun, kalkıp semâ yapmıyorsun?” diye sordu. Şemseddin Muallim baş koyup boyun bükerek,

“Dünyada senin mübarek yüzünden başka bakılıp seyredilmeye değer bir yüz var mıdır? Bu kul, zat-i âlinizin mübarek yüzünü seyretmekten elde ettiği zevki ve huzuru başka hiç kimsenin yüzünde bulamamıştır” dedi. Bunları işiten Hz. Mevlânâ,

“Çok iyi, mübarek olsun. Fakat bizim diğer bir gizli yüzümüz vardır ki sen onu bu gözlerinle göremezsin. O yüze yönelmeye ve onu görmeye gayret et. Bu gözüken yüz kaybolunca o gizli yüzü görür ve derhal tanırırsın” buyurdu.³⁰²

b) Mürşidin Gıyabında Rabîta

Mürşidin gıyabında yapılan rabîta, şeklî ve hayalî olarak iki türlü olur. Veliler bunları şöyle tarif etmişlerdir:

1. Şeklî rabîta

Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî der ki: “Şeklî rabîta, şeyhin sûretini hayal etmektir. Mürid, belirli zamanlarda mürşidinin sûretini karşısında hayal edip gönlüyle onun iki kaşı arasına yönelir.³⁰³

³⁰² Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, 1/369.

³⁰³ Abdurrahman-ı Tâhî, *İşâretler*, s. 55-57.

Şeklî rabîta şu şekilde de yapılabilir:

Mürîd, mürşidini dolunay gibi parlak bir şekilde karşısında canlandırır; mürşidinden çıkan ışık hüzmeleri şeklindeki feyizlerin, kalbine girdiğini ve oradan bütün vücuduna yayıldığını farzeder.

Bazan şeklî rabîta, mürşidin vücuduyla müridin vücuduna girmesi şeklinde kurulur. Bu durumda mürid şeyhini, tüm vücuduna sızmış kendisini de onu içine almış ve ikisi bir vücut olmuş şeklinde hayalinde canlandırır.

Bazan mürid, kendisinin mürşidinde yok olduğunu, ruh ve bedenlerinin bütünleşip kaynaştığını düşünebilir. Bu son iki şekil aşırı muhabbetin neticesi meydana gelecek hallerdir. Ona tasavvufta “fenâ fi’ş-şeyh” hali denir. Aynîleşme denen halin bir şekli de budur.

2. Manevi rabîta

Bu tür rabîtaya hayalî rabîta da denir. Bu rabîtanın şekli çoktur. O belli bir vakte bağlı değildir. Bu rabîta, her iş, olay, durum ve amelden önce yapılabilir. O, meşhur, “*Kişi sevdiği ile beraberdir*”³⁰⁴ hadisini fiilen yaşamak ve bunu Allah için sevdiği, Allah yolunda rehber ettiği kâmil insanda ispat etmektir.

Bu rabîta, “*Allah’tan kavmin içindeki salih bir insandan hayâ ettiğin gibi hayâ et*”³⁰⁵ hadisinin işaret ettiği hayâ halini, mürşidinin yanında olduğu gibi gıyabında da koruyup hayâlî bir kul olmak için yapılır.

304 Buhârî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/395.

305 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü’z-Zühd*, nr. 248; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, nr. 5539; Süyûtî, *el-Câmiu’s-Sagîr*, nr. 971; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 10/284.

Bu rabita ile basit işler güzelleşir, kalp devamlı uyanık olur, insan edeplenir. Rabitanın nuru ve feyzi içinde yapılan amellerde insan, neşeli, şuurlu ve dikkatli olur. Amelinde varsa riyasını görür, ihlâsa sarılır, kusurlarını farkeder. Bu rabita, mürşid terbiyesi devam eden ve ihsan makamına çıkmamış kimseler için gerekli ve faydalıdır.

Bu rabita şekli *Ârifler Yolunun Edepleri* kitabında şöyle özetlenmiştir:

Manevi rabitanın bir şekli mürşide ait şeyleri sevmektir. Mürşid sevgisini kuvvetlendirmek için onun Ehl-i beyt'ini, oturduğu yerleri, kendisiyle ilgili şeyleri düşünmek, bir yandan muhabbetle ayrılık hasreti çekmek, öbür yandan buluşma özlemiyle kalbi mürşide bağlamak gerekir.

Mürid, yolda yürürken, yemek yerken ve bir işe giderken mürşidine yönelerek onun ruhaniyetini kendi tarafına çekebilir. Bu ruhaniyetin nurları ve tasarrufatı altındaki bir insan Allah'ın rahmetini üzerine çekmiş olur. Bu rahmet ona çok şey kazandırır.

Mürid, günlük işlerinde de rabitalı olmalıdır. Mesela, uyuyacağı sırada mürşidini hayaline alıp onu başucunda kendisine feyiz akıtır vaziyette düşünmesi, aynı şekilde uykudan uyanınca, bir ders alma veya verme anında, namazın başında ve sonunda rabita yapması önemli kazanç sağlar. Çünkü müridin iki rabita arasında işlemiş olduğu her amel, rabitanın bereketi içinde işlenmiş olur. Namazın içinde rabita yapılmaz.

Rabitanın bereketi, kalbi yüce Allah'a bağlamak ve onu her an uyanık tutmaktır.

Müridin, dostlarıyla veya yabancılarla sohbet ederken, evinde ailesi içinde oturup kalkarken rabita yapması

da önemlidir. Bunun en önemli faydası gaflete düşmemek, boş konuşmalardan kaçınmak ve karşısındaki kimselere edepli davranmaktır.

Müridin tatlı akarsular, hoş manzaralar, güzel binalar, çekici elbiseler, lüks arabalar görünce de rabita yapması kendisine önemli kazançlar sağlar. Bu durumda mürid şöyle düşünebilir:

“Keşke mürşidim şu akarsuyun başında, şu hoş manzaranın içinde veya şu güzel binada olsa da sohbetini dinleme şerefine ersek; çünkü böyle yerlerde sohbet daha tatlı olur. Keşke mürşidim şu elbiseleri giymiş veya şu güzel vasıtaya binmiş olsa da herkes ondaki cemali ve celâli, tevazu ve edebi görse; bunlar ona ne güzel yakışır. Hem bu nimetlere de en fazla o layıktır. Çünkü onların şükrünü en güzel o yapar.”

Aslında bu düşünceler samimi sevginin gereğidir. Çünkü âşık insan hoşuna giden her güzel şeyin sevdiği kimsede de bulunmasını ister, hatta önce onu tercih eder. Aşkta bencillik olmaz, ben diyen âşık olamaz. Mürid de karşılaştığı güzel nimetler içinde önce kimi hatırladığına bakarak sevgisini kontrol edebilir.

Güzel nimetler karşısında yapılacak rabita müridi gaflet, nankörlük, kin, haset, dünya sevgisi, cimrilik gibi hastalıklardan korur.

Rabitanın ihmal edilemeyeceği yerlerden biri de velilerin hallerini inkâr eden âlimlerin meclisleri ve onlarla münakaşa anlarıdır. Bu andaki rabita kalbi yıkıcı fikirlerin etkisinden kurtarır, müridi edebe uymayan hissî ve nefsî davranışlardan uzak tutar.

Bir başka mürşidle karşılaşma veya buluşma anında da rabitalı olmalıdır. Bu şekilde mürid, karşılaştığı büyüğe karşı edepli davranır, sevimsiz düşüncelerden kurtulur, kalp kaymasından korunur.

Sâdât-ı kirâmdan Şah-ı Hazne [kuddise sırruhû], müridin günlük işleriyle meşgul olurken yapacağı hayalî rabitayı şöyle tarif etmiştir:

“Mürid, sanki üstadı daima kendisiyle berabermiş gibi düşünür. Bir şey yediği, dostlarıyla konuştuğu, başkalarıyla karşılaştığı zaman onu hatırandan çıkarmaz. Yatacağı ve uykudan kalktığı vakitte onun başucunda bulunduğunu düşünür. Talebeye ders verirken, dersi bitirirken, namaza ilk kalkarken, namazı bitirirken mürşidini yanında, önünde hayal eder. Mümkün olduğu kadar bu düşünceye devam edip, nefsin sevdiği şeye iltifat edilmemesi gerekir.”³⁰⁶

Kâmil Mürşid Rahmet Vesilesidir

Mürid, bir nimetle karşılaşınca, bunu nefsine veya herhangi bir ameline mal etmek yerine, mürşidinin dua ve bereketine bağlaması güzel olur. Böylece, kalp nimete değil onu verene bağlanır, Allah’a şükreder. Kendisine bu nimetin gelmesine vesile edilen, ayrıca nimet karşısında nasıl davranacağını öğreten mürşidine de teşekkür eder.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Gerçekte bütün nimetleri yaratan ve dilediği kimselere dilediği kadarını ulaştıran Allah Teâlâ’dır. Böyle bir anda mürşidi düşünmenin ve onu nimete vesile görmenin ne faydası vardır? Bu durum sebebe bağlanıp asıl vereni unutma ve ileri safhada şirke düşme tehlikesi taşımaz mı?

306 Ahmed el-Haznevî, *Mektûbât-ı Şah-ı Hazne*, s. 15.

Buna cevap olarak denir ki: Bir nimete ulaşan kimse için asıl tehlike onu kendi nefsinden bilip, ben yaptım, ben çalıştım, ben kazandım diyerek gaflete düşmesidir. Elbette bütün mülk, yaratma ve nimetleri taksim yüce Allah'a aittir. Ancak Allah Teâlâ'nın dünya âlemindeki âdeti, her şeyi bir sebeple yaratmasıdır. Bu âlemin ayakta durması için en büyük sebep içinde Allah'a kulluk eden, O'nu zikreden salih müminlerin bulunmasıdır.

Resûlullah Efendimiz'in belirttiği gibi, *"Yeryüzünde Allah Allah diye zikredenler bulunduğu sürece kıyamet kopmayacaktır."*³⁰⁷

Kıyamet, dünyadaki hayatın sönmesi ve bütün hayat düzeninin bozulmasıdır. Demek ki şu anda bütün insanlık yüce Allah'ın zikrini çeken salihlere teşekkür borçludur. Çünkü bu dünya, onların yaşadığı ilâhî ahlâk ve çektikleri zikir sebebiyle ayakta durmaktadır.

Burada şu hadis-i şerifleri hatırlatalım:

*"İnsanlar, Allah Teâlâ'nın kulları içinden seçtiği salihlerin sebebiyle yağmura kavuşur, onların bereketiyle müminler ilâhî yardıma ulaşır, halktan umumi azap kaldırılır."*³⁰⁸

*"Allah bu ümmete ancak aralarındaki zayıf görünümlü salihlerin duası, namazı, orucu ve ihlâsı sayesinde yardım eder."*³⁰⁹

İmâm-ı Rabbânî, Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] vâris olan ve dinî hayatı canlandıran irşad kutbu müceddidi yani kâmil mürşidi tanıtırken şöyle demiştir:

³⁰⁷ Müslim, İmân, 234; Tirmizî, Fiten, 35.

³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/112; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/8-9; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 4113.

³⁰⁹ Nesâî, Cihâd, 43. Bu konuda bk. Buhârî, Cihâd, 76.

“Müceddid öyle bir kimsedir ki ümmete gelen bütün feyiz ve maneviyat ancak onun sayesinde gelir. Onun aracılığı olmadan hiç kimseye irşad, hidayet, nur ve feyiz gelmez. Bu Allah’ın takdir ve tercihi ile böyle olmaktadır. Allah Teâlâ irşad kutbu yaptığı zatı vesile ederek dilediklerine pek çok fayda ulaştırır. Bazen bundan irşad kutbu olan zatın haberi de olmaz.”³¹⁰

İşte rabita yoluyla kendisine kalbin bağlandığı zat bu irşad kutbudur. Zaten bu yetki ve derecede olmayan kimseye rabita yapılması yasaktır.

Mürid elde ettiği her nimetin kendisine gelişi için ciddi bir sebep arayacaksa, bu sebep onun Allah’tan gafil nefsi değildir. Elbette her şey yüce Allah’ın sonsuz rahmeti ve iradesiyle olmaktadır. Ancak Allah Teâlâ kullarına göndereceği bir nimeti onların içlerinden seçtiği bir kul vasıtasıyla göndermeyi daha çok sevmektedir.

Maddi ve manevi bir nimete kavuşunca yapılacak rabita, kula o andaki yapacağı edebi bilmesi için bir ayna olur, kalbi eşyaya değil, yüce Mevlâ’ya bağlar. Kulu şirke değil, şükre götürür.

Hastalık ve Sıkıntı Anında Rabita

Mürid bir musibet ile karşılaşınca şöyle düşünmelidir: Mürşidim, bende Allah’tan başka şeylere karşı ilgi, aldanma ve gaflet görerek kalbimin onlardan kurtulması ve Allah’a yönelmesi için yüce Allah’tan bana bu musibeti vermesini dilemiştir. Böylece mürşidim uyanmamı ve tüm varlığımla yüce Rabbim’e yönelmemi istemiştir. O halde bu musibet aslında bir ihsandır. Çünkü o beni kapıldığım

310 bk. İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 260 ve 317. mektuplar.

gurur ve gafletten kurtarmıştır. Bu durumda ben böyle bir musibeti verene şükür, onun verilmesine sebep olana da teşekkür etmeliyim.

Rabita Farklı Derecelerde Gelişir

Bu yolun büyükleri derler ki: Rabitanın şekil ve dereceleri farklı farklıdır. Onun tek bir şekli yoktur. Bu sebeple mürid sabırlı olmalıdır, hak yolundaki edeplere dikkat etmelidir. Kalbini öldürecek boş işlere dalmamalıdır. Dinin emirlerine sıkıca yapışıp nefsi yavaş yavaş rabıtaya alıştırmalı ve bu hali ilerleterek rabitanın farklı derecelerine ulaşmalıdır.

Şu çok önemli: Kâmil mürşidi düşünürken onun kul-luk sıfatını unutmamak ve kendisine ait olmayan sıfatları düşünmemek gerekir. Bir sevgi haddi aşınca sevgiliye ihanete dönüşür. Müride düşen mürşidini yüceltmek değil, ondaki yüksek sıfat ve ahlâklardan nasiplenmektir.

İş güç esnasında kısaca mürşidimin huzurundayım diye düşünmek kâfidir. Yine namaz kılarken ve Kur'an okurken namazını ve okuyuşunu karıştıracak şekilde rabita yapmaktan sakınarak kısaca, "Mürşidimin huzurunda Kur'an okuyorum, yanında namaz kılıyorum" diye düşünüp okunacak şeylerin güzel yapılmasına, manalarının düşünülmesine dikkat edilmelidir. İşte devamlı rabita böyledir. Bu kısmı, kulun gayretine bağlıdır. Gelecek manevi zuhurat ve zevkler ise vehbîdir. Onlar Allah vergisi olup, kulun müdahalesi söz konusu değildir."³¹¹

Mürid bu şekilde rabıtayı bütün vakitlerine yaymaya ve her zaman mürşidi ile kalp bağlantısı kurmaya çalışmalıdır. Çünkü gönlünü ve gündemini mürşidi ile doldurmayan

311 Öztürk, *Kuşadalı*, s. 86, 89, 206-210.

kimsenin gönlü kendini meşgul edecek bir sevgili bulur. Ancak her sevgili onu Allah'a bağlamaz, her sevgi saadet sebebi olmaz.³¹²

Şeklî rabita muhabbetin, manevi rabita ise ihlâsın ürünüdür. Bazan da şeklî ve manevi rabita birleşir. Bu durumda mürid şeyhini yüce mana haline gelmiş bir beden halinde düşünür.³¹³

Şah-ı Hazne [kuddise sirruhû], Şeyh Muhammed Diyâüddin'in halifesi Molla Zeynüddin'e yazdığı mektubunda der ki:

“Dostum Molla Zeynüddin! Bize son gelişinden itibaren hayalî rabita yapmayı sana emrettik. Hayalî rabita şöyledir:

Mürid, sanki üstadı daima kendisiyle berabermiş gibi düşünür. Bir şey yiyip içtiği, dostlarıyla konuştuğu, başkalarıyla karşılaştığı zaman onu hatırandan çıkarmaz. Yatacağı ve uykudan kalktığı vakitte başucunda bulunduğunu düşünür. Talebeye ders verirken, dersi bitirirken, namaza ilk kalkarken, namazı bitirirken mürşidini yanında, önünde farzeder. Mümkün olduğu kadar bu düşünceye devam edip gaflete düşülmemesi ve nefsin sevdiği şeylere iltifat edilmemesi gerekir.³¹⁴

İbrahim Halvetî [kuddise sirruhû] sürekli rabita hakkında der ki:

“Tarikatta, devamlı rabita üzere olmak gerekir, buyurduklarının manası; mürid, تنها ve tek başına olduğunda büyük-küçük hiçbir şeyi kalbe getirmeyerek, şayet hasbel beşeriyye gelir ise hemen defederek, şeyhin siması-

312 S. Muhammed Saki Hâşimî, *Ârifler Yolunun Edepleri*, s. 82-90.

313 Ahmed Hilmi Kuğî, *Nakşibendî Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri* (trc. Salih Uçan), s. 505-506.

314 Muhammed Diyâüddin-Ahmed el-Haznevî, *Mektûbât* (trc. H. Seven), s. 269, 270.

nı mekânsız olarak hatırlamak, hizmet ederken tamamen mürşidini hatırd tutmak ve kısaca, “Ben mürşidimin huzurundayım” diye düşünerek devam etmektir.

Rabitanın dereceleri farklı olduğu için, mürid istikametine dikkat ederek, azîmete yapışp nefsini yavaş yavaş alıştırarak ve ilerleterek bu farklı derece ve durumlara âşına etmelidir. Düşünürken mürşidlerin kulluk sıfatını unutmamak ve ileri geçmemek gerekir. Onlar, Allah Teâlâ’nın kulları arasında meliktirler. Mesela, bir melikin ve padişahın huzurunda bulunurken bön bön yüzüne bakılmaz; sağa sola, eşyaya, nakışa, süse iltifat edilmez (Bütün varlığı ile padişaha yönelmek gerekir).”³¹⁵

Manevi ve hayalî rabitanın başka şekilleri de vardır.

Sevgiliye ait her şey sevgilidir. Onu hatırlatan her şey kıymetlidir. Sevgiliyle bir bağı, ilişkisi ve nisbeti olan her şey, seven için bir mana ifade eder, ona sevdiğini hatırlatır, hasretini giderme sebebi olur. Âşık için hedef birdir; diğer her şey onu hatırlattığı için manalı ve sevimlidir.

Mecnun için Leyla’nın köyü gibi o köyün köpekleri de sevimliydi. Çünkü o köyün bir köpeğini görünce, “Bu Leyla’nın köyüne ait bir hayvan” diyerek, Leyla’sını hatırlardı. Samimi aşk böyledir.

Hız. Mevlânâ, mürşidi Şems-i Tebrîzî Konya’dan ayrılıp Şam tarafına gidince, Konya’da duramaz olmuştu, oturduğu yerler kararmıştı, onun için sadece Şam tarafı aydınlık ve esenlikti. Çünkü sevgilisi o taraftaydı. Mevlânâ hazretleri bu hasretini şöyle dile getirmiştir:

“Biz Şam’ın âşığı, başı dönmüş delisiyiz. Biz Şam’a canımızı vermiş, gönüllerimizi bağlamışız.

³¹⁵ Öztürk, *Kuşadalı*, s. 206-210.

O sevgili tarafından bir haber, bir eser gelmezse, ben nasıl haber bilirim.

Artık gama dalmam, yine de o yârin tarafına giderim; o cennete, yani yârin gülistanına giderim.

Ufukların övüncü olan Tebrizli Şems'in civarı, adn cenneti gibidir, ben de o civara giderim.”³¹⁶

Bir kâmil mürşide âşık olan ruhun bakacağı ve haz alacağı tek yüz sevgilinin yüzüdür, döneceği tek yön sevgilinin tarafıdır. Çünkü aşk ve ışık o taraftadır. Güneş nerede ise ışık oradan gelir; ışık isteyen güneşi takip eder; o nerede ise o tarafa yüzünü çevirir.

3. Özel Ders Rabıtası

Tasavvuf erbabı, rabitanın devamlı yapılmasını tavsiye etmekle birlikte, günlük olarak belirli vakitlerde rabıta yapılmasını istemişlerdir. Bu rabıta, feyiz almak için yapılan bir derstir. Gayesi, kalbi sürekli rabıtaya alıştırmak ve murakabeye hazırlamaktır. Nakşî Hâlidîyye kolunda ders rabıtası şöyle yapılır:

Günlük ders rabıtasının vakti, akşam-yatsı namazı arasındır. Rabıta yapacak kimse akşam namazından sonra abdestli bir şekilde kıbleye karşı âdap üzere oturur, gözlerini kapatır, yirmi beş defa “estağfirullah” der. Kalbiyle mürşidine yönelir, onun dolunay gibi ilâhî nurlarla parlayan cemalini hayalinde canlandırır. Onu gözünün önüne getirmeye ve ondaki nurlardan nasiplenmeye çalışır. Bunun için mürşidin iki kaşı arasından çıkan bembeyaz süt şeklindeki ilâhî nurun ve feyzin, müridin ağzından girerek kalbinin üzerine geldiğini, kalbinden yayılarak bütün vücudunu sar-

316 Fürûzanfer, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 233.

dığını düşünür. Buna on - on beş dakika devam eder. Rabitanın en azı beş dakikadır. Duruma göre bu süre uzatılabilir. Sonra yirmi beş defa “estağfirullah” diyerek gözler açılır.

Ders olarak yapılan rabita ramazan-ı şerif ayında öğle ile ikindi namazı arasında yapılır. Ramazan ayının ve orucun bereketinden istifade etmek için ramazan ayında rabita gündüz yapılır.³¹⁷

4. Zikirde Rabita

Günlük vird zikrinden önce yapılan rabita, zikir dersinin bir parçasıdır. Buna “istimdat rabitası” denir. Beş veya on beş dakika yapılması tavsiye edilmiştir. Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, vird edebini anlatırken, şeyhini rabita yapmayı da zikrederek şöyle demiştir:

“Bundan sonra mürşidine tevessül ederek onunla karşı karşıya olduğunu, onun vech-i şerifine yani iki gözü arasına bakar olduğunu tahayyül eder; çünkü mürşidinin nazar kaynağı iki gözünün arasındır. Bu esnada mürid nazarını ondan kesmemelidir. İşte bu tahayyül ve düşünceye rabita-i şerif denir. Bu rabita, en büyük iksir, günahkâr nefsi ve şeytanı kaçıran, ilâhî feyze kaynak olan, ilâhî vuslata erdiren bir vasıtaadır.”³¹⁸

Mevlânâ Halid, zikir âdabını anlattığı özel risalesinde der ki:

“Mürid zikre başlamadan önce, gözleri yumuk bir halde hayaliyle kendi alnından şeyhinin alına dikkatlice bakarak kalben ondan istimdat ister. Düşünceyi bu şekilde toplayıp şeyhin sûretini hayal etmeye rabita denir. Sonra o sûreti

317 S. Saki Hâşimî, *Ârifler Yolunun Edepleri*, s. 81-82.

318 Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 43.

hayaliyle kalbinin ortasına atar, öylece orada bırakır, bütün duygularını kalbiyle birleştirir. Kalbini her şeyden boşaltarak ism-i celâlin manasını ve Allah lafz-ı şerifinin delâlet ettiği hakikati düşünür. O yüce zat ki O'nun bir benzeri yoktur.”³¹⁹

Abdurrahman-ı Tâhî, vird âdabını sayarken, yirmi beş defa istiğfar ve Fâtihaları okuyup hediye ettikten sonra, rabita yapılacağını anlatmıştır.³²⁰

Bu rabita, kalbi zikre hazırlamak, manevi uyanıklığı temin etmek ve varsa vesveseyi defetmek için yapılır. Bu rabita, Nakşîler gibi diğer terbiye yollarında da vardır. İmam Şa'rânî, zikir edeplerini sayarken şöyle der:

“Zikirden önceki edeplerden dördüncüsü, zikre başlarken şeyhinin himmetinden yardım istemesidir. Şeyhini gözünün önüne getirir ve onun himmetinden yardım ister. Bunu manevi terbiyesinde şeyhinin kendisine yol arkadaşı olması için yapar. Zikir esnasındaki yedinci usul, sâlikin şeyhinin sûretini iki gözü ortasından hayal ve tasavvur etmesidir. Bu iş, ehl-i tasavvufa göre edeplerin en gereklilerindendir. Çünkü bu sayede mürid, Allah Teâlâ ile beraber olma edebine ve O'nu murakabe haline ulaşır.”³²¹

5. Sohbet ve Hatmede Rabita

Sohbet iki türlü olur. Biri, mürşidin sohbeti, diğeri de mürşidden başkasının yaptığı sohbettir. Mürşidin sohbeti,

319 Mevlânâ Halid, *Risâle fî Âdâbi'z-Zikr* (Mektûbât-ı Mevlânâ Hâlid: Buğyetü'l-Vâcid tercümesi), s. 181-182 (34. Mektup); Muhammed Mutî' el-Hâfız-Nizâr Abâza, *Ulemâü Dimaşk ve A'yânühâ*, 1/318-321.

320 Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 68.

321 Şa'rânî, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 1/36-37; Gümüşhânevi, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, s. 206-207. Gümüşhânevi, bu âdabın Şâzelî kitaplarında mevcut olduğunu belirtir.

onunla aynı mecliste beraber olmak, huzurunda nazarları altında bulunmaktır. Mürşid sohbetini sözlü veya sözsüz yapar. Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, mürşidin huzurunda bulunma edebini şöyle belirtir:

“İlâhî feyzin gelişi, mürşidin huzurundaki edepleri korumaya bağlıdır. Bu edepler zâhirî ve bâtinî olmak üzere iki kısımdır:

Zâhiren dikkat edilecek edepler şunlardır:

Mürid, mürşidinin huzurunda otururken devamlı onun yüzüne bakmamalıdır. Boynunu bükerek oturmalı; tıpkı sultandan kaçan ve daha sonra yakalanıp huzura getirilen bir kölenin teslimiyet ve boyun büküklüğü içinde bulunmalıdır. O huzurda daima huşû, huzur, saygı ve hürmet içinde olmaya çalışmalıdır.

Mürid, mürşidin izni olmadan oturmamalı, müsaade edilmeden konuşmaya, kendiliğinden soru sormaya başlamamalıdır.

Mürşidin huzurunda başkalarına iltifat etmemeli; konuşmayı gerektirecek bir zaruret yokken yanındakilerle konuşmaya, hal hatır sormaya yönelmemelidir. Bunlar, ileri seviyedeki kimseler olsa bile, rağbetini sadece mürşide yöneltmelidir.

Mürid bilmelidir ki mürşide yapılacak bütün hürmet ve saygı hakikatte Allah Teâlâ için yapılmış bir sevgi ve tazimdir.

Mürid, mürşidin huzurunda sessiz ve sakin olarak oturmalı, gözlerini kapamalı, feyiz elde edebilmek için kalben yalvararak ve niyaz ederek mürşidinin bâtinına, kalbine yönelmelidir.

Mürşidin huzurunda bulunurken dikkat edilecek bâtinî edeplerin en mühimleri şunlardır:

Mürîd, mürşîdinin huzurda bulunurken kalp uyanıklığına çok dikkat etmelidir. Kalbinde yersiz düşünceler ve vesveseler olmamalı, mürşîdini imtihan etme, içinde ona karşı gelme ve itiraz etme arzusu bulunmamalıdır.

Bunlar onun mürşîdin kalbinden düşmesine sebep olur. Böylece mürşîdin teveccüh ve sevgisinden mahrum kalır. Allah'ın veli kullarının nefretini çekecek şeylerden şiddetle sakınmalıdır.

Ârifler, kâmil mürşîdin nazarından düşmek, gökyüzünden yere düşmekten daha tehlikelidir, derler.

Mürîd huzurda kalbini toplayarak feyiz talep etmeli, kalbini mürşîdinin kalbine bağlayarak onun yüksek teveccüh ve iltifatını beklemelidir. Güneş ışığının her tarafı kapladığı gibi; mürşîdin feyzinin de herkesi içine alacağını bilmelidir. Mürşîd, kendisinden feyiz talep edilmesini bekler. Mürîd kendi eksikliğinden dolayı mürşîdinden bizzat feyiz alamasa da, güzel zannını bozmamalı, itikadını güzel tutmalı, kusurun kendinden kaynaklandığını bilmeli ve sabırla beklemelidir. Bu kadarı da yeterlidir.

Mürîd, mürşîdinin başkalarıyla meşgul olmasına bakarak, 'O şu anda benden habersizdir, benimle ilgilenmiyor; bu durumda ben kendisinden nasıl istifade edebilir, feyiz alabilirim?' diye düşünmemelidir. Çünkü mürşîdin zâhirde halk ile meşgul olması, onu Hak'tan uzaklaştırmadığı gibi, aynı anda kalbiyle müridleriyle ilgilenmesine de mani değildir. Kâmil mürşîdin ilâhî tecellilere ayna olan kalbi, yeri ve göğü aynı anda seyredecek bir genişliğe sahiptir." ³²²

İmam Sühreverdî der ki:

“Mürîd, mürşidinin huzurunda ona nazar ederek ondaki nuraniyet içinde kaybolmaya çalışmalı ve Cenâb-ı Hakk'ın onda tecelli ettiği ilâhî ihسانlara gönlünü açmalıdır. Bu onun için her şeyden daha kazançlıdır.”³²³

İbrahim Halvetî'nin hatırlattığı şu edep de önemli:

“Düşünürken mürşidlerin kulluk sıfatını unutmamak ve ileri geçmemek gerekir. Onlar (Allah Teâlâ'nın kulları arasında) meliktirler. Mesela, bir melikin (padişahın) huzurunda bulunurken sürekli onun yüzüne bakılmaz, ayrıca, sağa sola, eşyaya, nakışa ve süse iltifat edilmez (Huzurda olduğu düşünülür, kalp feyze açık halde tutulur, mürşidin sözlerine candan kulak verilir).”³²⁴

Şeyh Fethullah Verkânîsî, sohbet ve hatmedeki rabıtayı şöyle tarif etmiştir:

“Sohbet ve hatmelerde, eğer müntesip mürîd mürşidinin huzurunda ise bir dilencinin sultanın huzurunda el açtığı gibi, kendisi de üstadın huzurunda kalbini açar. Üstat tarafından bir şey verildi ise cezbe ve halini tutarak daha fazlasını talep eder. Verilmedi ise nefsinin kusurundan bilir ve ümitsiz olmaz. Üstadın (mürşidin) gıyabında ise, hatme ve teveccühte, var gücü ile kalbine yönelir. Rabîta keyfiyetlerinden biri ile üstadına yönelir. Hatmede okunan sâdât-ı kirâmın, o mecliste hazır olanlara, muhabbet, marifet, dünyayı terk, sabır gibi manevi nimetler getirdiklerini düşünür.

Gelen hediye ve ilaçları, kendi mürşidi, hazır olan sâdât-ı kirâmdan alır, müridlerine dağıtır diye inanır ve kalbini

³²³ Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 531.

³²⁴ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 86, 88, 89, 90.

açıp dilekte bulunur. Kırâat ve rabîta ne kadar kuvvetli olursa, kendisine o kadar şefkat edileceğini bilir.

En güzel rabîta, büyük, nuranî, her tarafı kuşatmış, birbirinin içine girmiş nurları tasavvur etmek ve ondan kalbe feyzin geldiğine itikad etme şeklidir. Bunu yapamayan kimsenin hatmede ismi okunan sâdâtların o mecliste hazır olduklarını düşünmesi yeterlidir.”³²⁵

Mürîd, mürşidinin dışındaki bir ihvanın yaptığı sohbet meclisinde de, sanki mürşidi sohbet ediyor, kendisi de dinliyor gibi güzel bir niyet kurmalı, edebe bürünmeli, kalbini toplamalı, gönlü uyanık halde rabitalı olmalıdır.

6. Kabir Ziyaretlerinde Rabîta

Seyyid Abdülhakim Arvâsî, *Rabîta-i Şerife* kitabında, kabir ziyareti sırasında mürîdin dikkat edeceği edepleri şöyle özetlemiştir:

“Büyüklerden birinin mezarını ziyaret eden mürîd, kalbini her türlü dış alakalardan boşaltmalıdır. İçini dünya endişe ve bağlarından temizleyip kalbini rahatlatmalıdır. Ziyaret ettiği zatın ruhaniyetini sadece bir nur şeklinde düşünmelidir. Kalbiyle kabirdekine yönelmeli ve kabir sahibinin feyizlerinden bir feyiz ve hallerinden bir hal zuhur edinceye kadar o nuru kalbinde tutmalıdır.

Kâmil velilerin ruhaniyetleri feyiz kaynağıdır. O kaynağa kalbini bağlayabilen kimse, elbette ondaki feyze ulaşmış olur.

Ziyaretçi, kabre yaklaşıp evvela selâm verir. Mezarın ayak ucuna yakın sağ tarafında durur. Ona karşı hayattaki

³²⁵ Ahmed Hilmi Kuğî, *Nakşibendî Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri* (trc. Salih Uçan), s. 500-507.

tavrını muhafaza eder. Bir Fâtiha ve on bir ihlâs okur. Seva-
bının mislini kabirdekine hediye eder. Sonra çöker, oturur.
Feyiz almak için kalbiyle kabirdeki velinin ruhaniyetine yöne-
lir. Kalbinde bir eser doğuncaya kadar bu hal üzerinde kalır.

Ziyaretçi feyiz almaya ve kabirdeki de feyiz vermeye
kabiliyetli ise muhakkak bir eser zuhur eder. Ziyaret edi-
len zat, seyrü sülûkünden sonra halkın irşadı için geriye
döndürülmüş ve irşada mezun kılınmış bir veli ise, zuhura
gelen nisbet eseri yavaş, durgun ve devamlı olur.

Eğer mevta, cezbe halinde kalmış ve irşad izni veril-
memiş velilerden ise gelen tesir âni, keskin, hızlı, geçici ve
çabuk olur.

Ziyaret edilen veli, ziyaretçi müridin mensup olduğu
tarikât büyüklerinden değilse mürid, “telebbüsî rabîta”
içinde, yani mürşidini önüne alıp onun hal, hareket ve kıya-
fetine bürülü olarak oturması lazımdır. Böyle yaparak feyiz
alma işinde mürşidini arada vasıta eder.

Bir velinin kabri ziyaret edilince, veli ziyaretçiyi tanır,
selâmını alır. Veli, kabri üstünde Allah’ı zikretmeye başla-
yan ziyaretçiyle beraber zikreder. Veliler ölümle, bir evden
diğerine geçmiş gibidirler. Vefatlarından sonra onlara edi-
lecek hürmet, hayatlarında olduğu gibidir. Kendilerine, ha-
yatta gösterilen edebî aynısını göstermek lazımdır.³²⁶

Hâce Alâeddin Attâr, kabir ziyaretinin hedefini şöyle
belirtmiştir:

“Mürid, büyüklerin mezarlarını ziyaret ettiğinde, orada
yatan büyüğün sıfat ve hallerinden ne anlamış ve ne se-
beple kendisine yönelmiş ise o derecede feyiz alır. Mukad-

326 bk. Abdülhakim Arvâsî, *Rabîta-i Şerife*, s. 23-24; Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 58-60.

des ruhlara yönelmek için zâhiren uzak olmanın bir zararı yoktur. Ancak asıl iş, kabirde yatan zatın sıfatlarını anlamaktır. Şah-ı Nakşibend sık sık şu beyitleri söylerdi:

*“Büyüklerin kabrine bağlanmaktan ne çıkar
Onların yaptığıı yap, sen de hedefine var.”*

Allah erlerinin kabirlerini ziyaretten gaye, mezara değil, Cenâb-ı Hakk’a yönelmektir. Oradaki velinin ruhaniyeti Hakk’a yönelmek için ancak bir vesiledir. İnsanlara gösterilen tevazu ve alçak gönüllü olmaktan gaye de Cenâb-ı Hakk’ın rızasıdır.” ³²⁷

Şah-ı Nakşibend, büyük zatların ziyaretinde kalp uyanıklığının önemini anlatmak için, Şeyh Ebû Said-i Ebü'l-Hayr’ın şu sözünü nakletmiştir:

“Kalp huzuruyla büyüklerin gıyabında uzaktan yapılan bir ziyaret, kalp huzuru olmadan (gafilce) yüz yüze yapılan ziyaretten daha hayırlıdır.” ³²⁸

C) Ölüm Rabıtası/Ölümü Tefekkür

Kur’an ve Sünnet’te her mümine emredilen vazifelerden biri de ölümü düşünmektir. Buna ölüm rabıtası denir.

Ölümü tefekkür, müminin en başta gelen görevleri arasındadır. Mümin, gününün bir kısmını, nefsinin hallerini muhasebe etmek, hal ve gidişatını düşünmek, iyi işlere şükür, kötü işlere tövbe etmek için ayırmalıdır. Her müminin böyle bir derdi ve dersi olmalıdır.

Ölümü ve ahiret hallerini düşünmenin gayesi, kalbi uyandırmak, yumuşatmak, kötü düşüncelerden temiz-

³²⁷ Safi, *Reşehât*, s. 180-181.

³²⁸ Selâhaddin b. Mübârek, *Enisü't-Tâlibîn*, s. 108.

lemek, haram işlerden çekmek, iyiliğe yöneltmek, dünya sevgisinden arındırmak ve ebedî sevgiliye bağlamaktır.

Hadis-i şerifte belirtildiği gibi, *“Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.”* ³²⁹

Dünya sevgisini kalpten atacak en güzel vesile ölümü düşünmek ve onu her an karşımızda hissetmektir. Ölümü tefekkürde bu özellik bulunduğu için Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem],

“Lezzetleri yok eden ölümü çok anın” ³³⁰ buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem, Abdullah b. Ömer’e, *“Kendini ölmüş ve kabre girmiş say”* ³³¹ buyurarak ölümü düşünmeyi tavsiye etmiştir.

Ensardan bir zat, Hz. Peygamber’e, “Ey Allah’ın resûlü, en akıllı ve en şerefli insan kimdir?” diye sorunca, Fahr-i Kâinat şu cevabı vermiştir:

“Ölümü en fazla düşünen ve ona en fazla hazırlık yapandır.” ³³²

D) Rabitanın Fayda ve Neticeleri

Tasavvuf büyükleri rabitanın fayda ve neticeleri hakkında pek çok şey söylemişlerdir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

³²⁹ Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 10501; İbn Ebü'd-Dünyâ, *Kitâbü Zemmi'd-Dünyâ*, nr. 9; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, nr. 1099.

³³⁰ Tirmizî, *Zühd*, 4; Nesâî, *Cenâiz*, 3.

³³¹ Tirmizî, *Zühd*, 25; İbn Mâce, *Zühd*, 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/24, 41.

³³² Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 13356; Bezzâr, *el-Bahrü'z-Zehhâr*, nr. 1676; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, nr. 9515.

a) Güzel Alışkanlıklar Kazanmak

Rabitanın ilk faydası müridi disipline ve itaate alıştırmasıdır. Rabita dersine devam eden bir mürid her şeyden önce şu faydaları elde eder:

1. Bir mürşid terbiyesine girdiğini bilir ve bunun heyecanını hisseder.

2. Şekille de olsa salih insanlara benzemeye çalıştığı için onlara karşı muhabbeti tazelenir. Ayrıca, *“Kim (isteyerek) bir kavme benzerse onlardan sayılır”*³³³ hadisinin müjdesine ulaşır.

3. Mürşidi tarafından verilen bir vazifeyi yapmanın sorumluluğunu taşır, huzurunu yaşar.

4. Allah yolundaki terbiye imamına itaat etmiş olur, emre itaat şuuru gelişir, bu durum onun diğer işlerine de yansır, dinin emirlerini yapma gayreti artar.

5. Rabita yaptığı süre içinde gıybet, boş söz, harama nazar gibi bir sürü günahattan korunmuş olur.

6. Hayırlı şeyleri düşünmeyi öğrenir, düşünmek için vakit ayırır, tefekküre alışır, ona devam ede ede tefükkür dersini başarır, halini muhasebe etme ve nefsinin hesaba çekmeyi öğrenir, kendini kontrol melekesi gelişir.

7. Sevme, sevdiğini düşünme, onu hayal etme, hedefindeki kimseye benzeme gibi insan fıtratındaki gizli kabiliyetleri harekete geçirir ve onları hayırlı bir şekilde kullanmasını öğrenir.

8. En önemlisi, rabita sayesinde hak yolcusu, kendisine farz olan tefekkür ve murakabeye bir hazırlık yapmış ve alışmış olur.

³³³ Ebû Davud, Libâs, 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/50.

Hace Alâeddin Attâr [kuddise sırruhû], bu yolda taklidin faydasını şöyle belirtir:

“Size garanti veriyorum; kim bu yola taklitle girerse, o, sonunda muhakkak tahkike ulaşır. Seyyidimiz Şah-ı Nakşibend [kuddise sırruhû] bana kendisini taklit etmemi emretti, ben her ne yapıyorsam onu taklit ederek yapıyordum; o anda faydalı neticesini görüyordum.”³³⁴

Rabitanın diğer önemli neticeleri şunlardır:

b) Mürşidin Feyziyle Desteklenmek

Seyyid Muhammed Kadirî der ki:

“Rabita ile yetişen bir mürid her zaman yeşilliğini muhafaza eden, kökü derin bitki gibidir. Zikir ile yetişen bir mürid ise zikrin devamı ile tazedir. Zikir olmadığı zaman solgun çiçeğe döner. Bir mecliste ne kadar zikir ehli varsa, hakiki rabita sahibi bunların bereketlerini üzerine çekip hepsinden çok istifade edebilir.”

Sadık mürid, kâmil mürşidinin sûretini hayalinde tutmakla mürşidin halleri ve sıfatları kendisine geçer. Bu da müridin samimiyeti ve kabiliyeti ölçüsünde olur.³³⁵

İbnü'l-Cezerî, *Hısnü'l-Hasîn* adlı eserinde şöyle der:

“Evliyaya rabita yapmak, gözleri iyi görmeyen yaşlı kimsenin gözlük kullanmasına benzer. *“Allah’a (yaklaşmaya ve ulaşmaya) vesile arayınız!”* (Mâide 5/35) âyet-i kerimesi, Allah Teâlâ’dan feyiz alabilmek için, kâmil insanın lazım olduğunu göstermektedir. Bu kâmil insan, Resûlullah’ın [salallahu aleyhi vesellem] vârisi olan âlimlerdir.”

³³⁴ Hânî, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, s. 452-453.

³³⁵ İldırar-Çağıl, *Seyyid Abdülhakim el-Hüseynî ve Nakşibendî Tarikatı*, s. 248.

c) Nisbetle Bereketlenmek

Rabitanın en önemli faydası, nisbettir. Nisbetin iki manası vardır. Biri, ait olmak, diğeri feyiz almaktır.

Mürid, mürşide intisapla onun bir parçası ve manevi evladı olur, bundan sonra onun himmet memesinden feyiz sütünü emmeye başlar. Mürid, intisapla silsiledeki bütün velilerin de manevi evladı olmuş olur. Böylece aralarında özel bir hukuk oluşur; nasip ve kabiliyeti ölçüsünde onlardan sevgi akışı başlar.

Müridin kendini velilerin yoluna ait görmesi, onların bir parçası kabul etmesi, Allah için bir derece sorumluluk hissetmesi, ona hem kuvvet hem heyecan verir. Bu nisbet ve sevgi onu ayakta tutar, girdiği yola uygun davranmaya sevkeder, hayır yolunda gayrete getirir, niyetini güzelleştirir.

Velilere nisbetin bereketi ve muhabbetin kuvvetiyle mürid kötü işlere karşı dayanma gücü elde eder. En zor durumda, nefesine uyup günaha girse de küfre girmez. Çünkü mürşidine ve bağlı olduğu silsileye olan sevgisi sayesinde Allah ve Resûlü'ne olan imanını korur, ahireti kabul eder, hesabı unutmaz, cennet cehennem yok demez. İşlediği her günaha tövbe etmesi gerektiğini bilir. Bunlar da az bir şey değildir.

İmâm-ı Rabbânî, Allah dostlarına muhabbet etmeyi müridin en büyük sermayesi görür ve der ki:

“Dinin hükümlerini güzelce yapmada muvaffak olmak bu muhabbetin neticesidir. İç âlemin dağınıklıktan kurtulması ve toplanması, bu sevginin bereketiyle olur. Eğer bir kalpte bu yolun büyüklerine karşı sağlam bir sevgi bulunsa, bu ona yeter. Böyle bir kalbin üzerine âlemin zulmetleri

dökülse ve karışık halleri hücum etse, onun için korkmaya gerek yoktur. Onun bu muhabbet sayesinde bunlardan kurtulacağını ümit etmelidir. Bunun yanında bir kimseye pek çok nur ve hal verilse fakat o kimsenin bu yolun yüklerine karşı muhabbetinde birazcık azalma olsa, ondaki bu hallerin bir değeri yoktur. Bu kimsenin kendi başına terk edilmesinden korkulur.”³³⁶

d) Sevdğiyle Birlikte Olmak

Sevdiği ile buluşmanın en kolay yolu gönüldür. Gönül isteyince insan hayaliyle dünyanın öbür ucuna ulaşır, istemezse yanındakini görmez. Rabita, sevdiğiyle gönülde buluşmaktır.

Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], “*Kişi sevdiği ile beraberdir*”³³⁷ buyurmuştur.

Rabitanın asıl hedefi, Allah için sevilen kâmil mürşidle gönülde, halde ve yolda beraber olmaktır. Bu hal, gerçek muhabbetin ürünüdür. Mürid bu muhabbeti elde edene kadar, önce taklitle işe başlar. Peşinden severek tâbi olma hali oluşur. Daha sonra -inşallah- gerçek muhabbet devletine ulaşmak nasip olur.

Gerçek muhabbet, mürşidini nefsinden çok sevmektir. Buna, “fenâ fi’ş-şeyh” hali denir. Bunun devamı Hz. Peygamber’in sevgisinde fâni olmaktır. Buna, “fenâ fi’r-resûl” hali denir. Hepsinin sonucu yüce Allah’ın muhabbeti içinde fâni olmaktır. Buna da “fenâ fillâh” hali denir.

Muhabbetin kiblesi ve gerçek hedefi yüce Allah’tır. Mürşid bu marifete, muhabbete ve tevhide ulaşmada bir

³³⁶ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 235. Mektup.

³³⁷ Buhârî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 4/395.

vasıta, rehberdir, yardımcıdır. Rabita, bu vasıta ile vuslata ulaşmaktır.

Hz. Mevlânâ der ki:

“Gerçekten de gönülden gönüle açılmış bir pencere vardır. İki insan birbirine gönülden bağlanınca, artık onlar birbirinden ayrı değildir. Bedenleri birbirinden uzakta olsa da gönülleri beraberdir.

Şunu da unutmamalı: Sevgi karşılıklı olur. Hiçbir âşık yoktur ki sevgilisi onu aramadıkça, o sevgilisi ile buluşmayı istesin.”³³⁸

Seyyid Ebü'l-Hasan-ı Şâzelî, müridi Ebü'l-Abbas-ı Mürsî'ye demiştir ki: “Ey Ebü'l-Abbas, ben seni sohbetime (manevi terbiyeme) ancak, sen ben olasın, ben de sen olayım (ikimiz aynîleşelim; sıfatımız, halimiz, huyumuz ve yolumuz bir olsun) diye aldım.”³³⁹

Büyük ârif Cüneyd-i Bağdâdî demiştir ki: “(Mürşidim) Serî-i Sakatî'nin şöyle dediğini işittim: Birbirini seven kişiden biri, diğerine, ‘Ey ben!’ demedikçe (onu kendi sıfatlarına bürünmüş ve kendisiyle aynîleşmiş görmedikçe) aralarındaki muhabbet sahih olmaz.”³⁴⁰

Cüneyd-i Bağdâdî'ye, muhabbetin ne olduğu sorulunca, “Sevenin sıfatlarının yerine, sevgilinin sıfatlarının gelmesidir” demiştir. İmam Sühreverdî der ki: “Cüneyd-i Bağdâdî'nin bu sözü, Allah Teâlâ'nın, ‘*Ben kulumu sevdiğim zaman onun kulağı ve gözü olurum*’³⁴¹ buyurduğu ma-

338 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 3-4/348.

339 İbn Atâullah-ı İskenderî, *Letâifü'l-Minen*, s. 66.

340 Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, s. 595.

341 Buhârî, *Rikâk*, 38; İbn Mâce, *Fiten*, 16.

nadadır. Sevdiğinde fâni olan ve onun sıfatlarına bürünen kimse şöyle der:

*‘Seven benim yine, sevilen de ben,
Biz iki ruhuz, bir olduk bedenlen.*

*Bana bakacak olsan onu görürsün;
Ona bakınca da benimdir aynen.’”³⁴²*

Allah için sevgide istenen bu derece, zirve ve hedef noktadır. O hemen ele geçmeyebilir. Korkmaya ve ümitsiz olmaya gerek yoktur. Bu konuda vesveseye de düşmemelidir. Bir şeyin hepsi elde edilmiyorsa, bir kısmını da terketmemelidir. Sevginin kaynağı yüce Allah’tır; O’ndan bu safi sevgiyi istemeli, sabır ve edeple elden gelen amel ve hizmete devam etmelidir. Bu sevginin azı da çok fayda verir.

e) Gönlü Gafletten Kurtarmak

Mevlânâ Halid [kuddise sırruhû] der ki:

“Rabîta, kalbi gaflet çukurundan çıkarıp, ona ilâhî kemalleri ve rabbânî tecellileri aksettirir; kalp sahibini de yüksek derecelere eriştirir.”³⁴³

“Mürşidi rabîta yapmak kalp hastalıkları için en güzel ilaçtır. Rabîta, günahkâr nefsi terbiye etmeye, kalpten şeytanı kaçırmaya, ilâhî feyzi çekmeye ve kulu Allah’a ulaştırmaya bir vesiledir. Manevi yola yeni girenler için mürşid rabîtası, gafletle çekilen zikirden daha tesirlidir.” ³⁴⁴

³⁴² Sühreverdî, *Avârifü’l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 655.

³⁴³ Abdülhakim Arvâsî, *Rabîta-i Şerife*, s. 23’ten özetle.

³⁴⁴ Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 43; Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 32. Mektup.

Bu arada unutulmamalıdır ki maksat yüce Mevlâ'ya ulaşmaktır; rabita ise buna vesile olmaktan başka bir şey değildir.³⁴⁵

Hasan Sezâî der ki:

“Yüce Allah insanı kendisini müşahede için yarattı. Bu devlete erişmek için, fikri çeşitli şeylere takmaktan sakınmalı, kalbi daima mürşidine bağlamalı ve bu yolla sürekli Allah'a yönelmelidir. Böyle yapanlar gönül sahibi olurlar, Allah'a kavuşup birlik zevkine ererler. İnsan her ne isterse onu kendi içinde aramalı ve gerçekleştirmelidir. Mürşid tembih eder, mürid de tatbik eder.”

Yine Hasan Sezâî, rabita sayesinde mana âleminin kapılarının nasıl açıldığını şöyle belirtir:

“Bu âlemde gaybı görenler, önce nefislerini tanıdılar, sonra yüce Allah'ı tanıyıp irfan sahibi oldular. Böylece ebedî bir hayat buldular. Bunu elde etmenin yolu, bir hayalden ibaret olan maddi varlığın ile uğraşmayı bir kenara bırakıp Cenâb-ı Hakk'ın tecellilerinin aynası olan insan-ı kâmile yönelmek ve kalbini bütünüyle ona bağlamaktır. Yoksa bu dünyaya bağlanan ve maddi ilimleri kendine perde edenler, hiçbir şekilde gerçek kimliklerini elde edemezler, dünyanın süs ve dertlerinden kurtulamazlar.”³⁴⁶

Hız. Mevlânâ der ki:

“(Ey Hakk'ın şahidi) Senin gözün benim kalbime göz olunca, bu basiretsiz gönül, basiret sahibi oldu, nurlara gark oldu.

Seni her şeyi gösteren bir ayna gördüm. Senin gözünde kendi nakşımı ve hakiki sûretimi seyrettim.

345 Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 15.

346 Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, s. 189..

Kendi kendime dedim ki: Nihayet o insan-ı kâmilin iki gözünde parlak bir yol bulup kendimi buldum.

İnsan-ı kâmilin bu nurlu gözüne hayal nasıl yol bulabilir ki? Onun aynasında gözüken, hakikatin tâ kendisidir. O hakikat vesvese ve vehimle hayale dönmez.”³⁴⁷

İbrahim Halvetî der ki:

“Mürşidle karşılaşmak ve buluşmak lazımdır. Tâ ki vehbî olan vicdanî ilham ve keşiflerle terakkiye sebep olan azîmetleri artırır artırır, rızâ-yı Bârî’nin müjdecisi olan irfanı bula bula, ‘kâlû belâ’ ahdine uygun, usanılmaz ve doyulmaz kalp sefâlarını artırır artırır selâmet ve saadete nail olunur.”³⁴⁸

f) Zayıf Kalbi Desteklemek

Rabitanın en önemli faydası kuvvetli kalplerin zayıf kalpleri beslemesidir. Hadis-i şerifte, “*Mümin müminin aynasıdır*”³⁴⁹ buyrulmuştur.

Bunun iki manası vardır: Biri, her mümin diğer mümin kardeşi için bir ayna görevi yapar. İçi ve dışı temiz olanlar, hali karışık mümin kardeşlerine kusurlarını gösterir, temizlenmesine ve güzelleşmesine yardımcı olur.

Hadisin diğer manası, kalbi ilâhî nuru yansıtacak bir ayna olmuş kâmil müminler, kalplerindeki nuru, feyzi, ilâhî muhabbeti, kendisine yönelmiş diğer mümin kardeşinin kalbine yansıtır, onu da aydınlatır, feyziyle besler, aşkıyla kuvvetlendirir.

³⁴⁷ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Şerh-i Mesnevî*, 6/40.

³⁴⁸ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 142, 143.

³⁴⁹ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 238; Ebû Davud, *Edeb*, 49.

Hız. Mevlânâ der ki:

“Gerçekten de insanın asıl gıdası Allah'ın nurudur. İnsana sadece hayvanların gıdası olan şeyleri vermek uygun değildir. İnsanın asıl gıdası ilâhî aşktır, ilâhî akıldır.

Fakat insan, manevi hastalığı yüzünden, asıl gıdası olan nuru bırakıp su, sebze gibi toprakta yetişen gıdalarla yetindi.

İnsan, ruhunun gıdası olan nuru unuttuğu ve maddi şeylerle avunduğu için huzursuzdur. Yüzü sararmıştır. Ayakları titremektedir. Kalbi telaşla çarpılmaktadır. Hiç yer-yüzündeki canlıların gıdalandığı toprak ürünleriyle gökyüzündeki meleklerin gıdası olan nur bir olur mu?

Manevi devlete erişen Allah'ın has kullarının gıdası nurdur. O gıda gönülle yenir, onun için ele ve ağza gerek yoktur.

Gönül her dosttan bir gıda alır. Gönül her bilgiden bir manevi zevk, bir sefa ve bir arınma elde eder.”³⁵⁰

“Mana ehli ile beraber ol ki hem ilâhî ikramları bulasın hem de Allah adamı olasın.

Allah dostlarını görmek, ölü ruhları diriltir, insanın sıfatını değiştirir. Âlimler der ki: ‘Her devirde bütün âleme rahmet olan bir rabbânî âlim vardır.’

Allah dostlarının nazarına iliş.

Sen kaya gibi katı, mermer gibi sert de olsan, bir kâmil veli ile buluşup onun nazarları altına girersen, cevher haline gelirsın.

Ümitsizlik tarafına gitme, ümit kapıları vardır. Zulmet tarafına meyletme, güneşler parlamaktadır.

350 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 1-2/342-243.

Aklını başına al da bir gönül ehlinin sohbetiyle kalbine gıda ver.”³⁵¹

Gülşen-i Tevhîd sahibi Şâhidî İbrahim [rahmetullahi aleyh], Hz. Mevlânâ'nın [kuddise sirruhû], “Onlarla buluş, cevher olursun” beytini şöyle açıklar:

“Yüce Allah’a âşık bir dostla buluşursan bütün müşküllerin çözülür. Gönülün saflaşır. Ondan feyiz alırsın. İçin açılır. Her muradına erersin. Cahilsen âlim olursun. Gönül gözün körse, görmeye başlarsın. Amel defterin (günahlarla) kara ise (zikir ve salih amellerle) beyaz olur. Eğer sadakatle o Allah’a âşık dostla mürid olursan, ümitsiz kalmazsın.”³⁵²

g) Kalbi Temizlemek

H. Mevlânâ, kalbi manevi kirlerden temizlemenin yolunu tarif ederken der ki:

“Manevi kirlerini gidermek, günahlardan arınmak mı istiyorsun? Gönül kirlerini yıkamasını bilen velilerin, ermişlerin mahallesinden (sohbet, terbiye ve nazarından) ayrılma.

Nefsin seni kırıp döktü ise üzülme, manevi kırıkları saran bir mürşide başvur da onun sayesinde yıkık, dökük halinden kurtul, yükseklerle çık.

Mürşidin eli kırıkları sarar, onarır. Sen ona teslim ol. Onun işine karışma. O kırarsa, sonra sarar. Yırtarsa, daha iyi bir şekilde diker. Evi altüst ederse, eskisinden daha güzel bir şekilde yapar.”³⁵³

³⁵¹ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Şerh-i Mesnevî*, 1-2/425-430 (Bazı beyitler verilmedi).

³⁵² Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*, s. 34.

³⁵³ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 1-2/250.

“Yârimin nuru etrafımda bulunmazsa ben nasıl önümü ardımı idrak edebilirim (iyiyi kötüyü tanıyabilirim).”³⁵⁴

Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî [kuddise sırruhû] der ki: “Rabîtanın kalpteki faydası, oradan vesvese ve boş düşünceleri gidermesidir.”³⁵⁵

Seyyid Sıbgatullah Arvâsî [kuddise sırruhû] şöyle anlatmıştır:

“Seyyid Tâhâ’nın bir müridi mecazi aşka (kadın sevgisine) düştüğünden şikâyet etti. Şeyhim ona şu tavsiye bulundu:

“Şeyhini hayalen göğsünde oturmuş bil, bu rabîta, kalbindeki boş sevgiyi siler atar.”³⁵⁶

İbrahim Halvetî, bu konuda şu uyarıyı yapar:

“İmdi, rabîtalı ve cezbeli ihvanınız ile birlik ola ola yahut tenhada ve tek başına iken kendi kendini kınaya kınaya, hayır iradeni elde ederek şer düşüncelerinden Allah’ın yardımı ile kurtulursun.”³⁵⁷

h) Kalp Huzurunu Bulmak

Nakşî büyüklerinden Hüseyin Devserî demiştir ki:

“Rabîta ilâhî huzuru elde etmenin bir vesilesidir. İlâhî huzur ne kadar değerli ve arzu edilen bir şeyse, onu temin eden rabîta da o kadar makbuldür. İlâhî huzur ibadetlerin ruhudur.

İbadetlerden elde edilecek şeylerin başında kalbin huzur haline ulaşması gelir. Ârifler, kalbin huzur haline ulaş-

³⁵⁴ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Şerh-i Mesnevî*, 1/87.

³⁵⁵ Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 53.

³⁵⁶ Seyyid Sıbgatullah, *Minah*, s. 121. Benzer bir olay için bk. 268. *Minah*.

³⁵⁷ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 111, 114.

masına çok dikkat ederler. Gafletle yapılan ibadetler, onlara göre ecirden çok cezayı gerektiren amellerdir. Rabîta kalbin, rabbânî huzur makamına ulaşmasını temin eder. Huzur, Allah ile kul arasındaki gaflet perdelerini kaldırır. Böylece rabîta, gafletten kurtulmayı sağlar. Bu yönüyle rabîta çok değerli bir şeydir.”³⁵⁸

Hasan Sezâî, rabîta sayesinde bulunacak gönül huzurunu şöyle açıklar:

“Eğer fikrini mürşide bağlayıp devamlı olarak mürşidin nuraniyeti içinde kalırsan, ruhun mürşidindeki güzel hallere bürünür, ondaki bütün sıfatlar sende bulunur ve böylece aynîlik gerçekleşir (ikiniz bir olursunuz), teselli sahibi olursun. Onda olan haller ve manevi zevkler sende de ortaya çıkar. O zaman tabiatın gürültüsünden ve âlemin süs ve tantanasından kurtulursun. Sen mürşidine bağlan, gönül teveccühünden ayrılma. Müridin sürekli rabîta halinde teveccüh etmesi vâciptir.

Şu beyti hatırlatırım:

*“Ben unutmam seni ey gözümün nuru
Sen de ona göre hareket et, oldu mu?”*

Kuru sözle kimse muradına eremez. Bu işte tam bir teslimiyet gerekir. Sevgili ne diyorsa ona eyvallah demeli, icap ederse zehri ilaç niyetiyle yutmalı, zorluğun üzerine giderek onu kolaylaştırmalı, dost ile dost olup gönül karışıklığından kurtulmalıdır, vesselâm.”³⁵⁹

358 Devserî, *er-Rahmetü'l-Hâbita (Mektûbât-ı Rabbânî kenarında)*, 1/231.

359 Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, 238 ve 239. mektuplardan özetlenerek alındı.

1) Nefsi Terbiye Etmek

Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî [kuddise sirruhû], rabitanın verdiği sonuçları şöyle belirtir:

“Rabitanın gayesi nefsi öldürmektir (yani nefsi terbiye edip onu bütün kötü düşüncelerden temizlemektir). İnsanın nefsi tıpkı bir yılan gibidir. İki başı vardır. Biri göbeğin altında, diğeri alnın ortasından dışarı çıkar. Bazı hayvanlarda olduğu gibi, bu yılanın pek çok ayakları ve kolları vardır. Onlarla insanın bütün vücudunu sarmıştır. Alın kısmındaki başı, göbekte olandan daha tehlikelidir. Mürşidi alın karşısında hayal ederek rabita yapınca, rabitanın bereketiyle buradaki yılanın başı ölür. Nefis ancak kâmil mürşidin rabitasıyla çekilen nurla ölür.”³⁶⁰

Yine Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî der ki: “Allah’a ulaşmak için en kestirme yol müridin, mürşidine rabitaya devam etmesidir. Bu onun sevgisinin göstergesidir. Mürşidin yakıcı muhabbetinden başka hiçbir şeyle nefis ölmez (Nefsi ancak ilâhî aşk mağlup eder ve hükmü altına alır).”³⁶¹

Hz. Mevlânâ der ki:

“Nefsi, pîrin (kâmil mürşidin) sayesinde yani himmet ve feyzinden başka bir şey öldürmez. O nefsi öldürenin eteğine sımsıkı sarıl.”³⁶²

“Önceleri nefsin kötü arzularına uyduğum, hevâ ve hevesle dolduğum için rüzgâr beni her yana kapıp götürürdü, fakat şimdi velilerin sohbetiyle olgunlaşıp ağırlaştım; artık rüzgâr beni kapıp götüremez.

³⁶⁰ Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, s. 53.

³⁶¹ Ahmed el-Haznevî, *Mektûbât-ı Şah-ı Hazne*, 5. Mektup; İldırar-Çağıl, *Seyyid Abdülhakim el-Hüseynî ve Nakşibendî Tarikatı*, s. 263.

³⁶² Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*, s. 113.

Nefsine uyan, akıllı kıt kimseleri her rüzgâr (kötü hisler ve arkadaşlar) kapar götürür; çünkü onların duyguları güçlü değildir. Onlarda bilgi ve ruhanî kuvvet ağırlığı yoktur.

Ey Hak yolcusu, sen akıllı kişilerden, âriflerden, velilerden kuvvet al, usul öğren, onlara bağlan da şehvet rüzgârı seni her yana sürükleyip perişan etmesin.”³⁶³

İbrahim Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*'de *Mesnevî*'den bir beyti açıklarken der ki:

“Veliler ne söylerlerse itiraz etme, kabul edip teslim ol ki gönlünün sahasında cennetler açsın. Pîrin (kâmil mürşidin) himmeti sana yâr olursa, nefis ile mücâhedende kahraman olursun. O padişahın gönlünü elde edersen, onun himmetiyle Allah'ın has kulu olursun. Bir Allah dostunun yanında makbul olursan, o seni Allah katında makbul biri yapar. Onun himmetiyle Hak katında kabul görürsen, kendinden kurtulur, sürekli Hak ile meşgul olursun.”³⁶⁴

Seyyid Muhammed Raşid [kuddise sirruhû], rabitanın nefis terbiyesindeki yerini şöyle belirtir:

“Rabîta, nefse karşı en büyük ilaçtır. Rabîta kuvvetlendikçe insan, nefsin hile ve azgınlıklarından kurtulur. Rabıtaya devam ediniz. Nakşibendî terbiye yolundaki bütün zikirlerden maksat, nefsi ıslahtır.”³⁶⁵

Büyük müfessir İsmail Hakkı Bursevî der ki: “Şeytan ârifin nurundan kaçır. Anlatıldığına göre Ebû Said-i Harâz [kuddise sirruhû] İblîs'i rüyasında gördü; ona elindeki asâ ile vurmak istedi. İblîs ona şöyle dedi: “Ey Ebû Said, ben

³⁶³ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 1-2/250.

³⁶⁴ Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*, s. 50.

³⁶⁵ Taşyürek, *Hatme-i Hâcegân Sultanları*, s. 242.

asâdan korkmam; ben ancak ârifin kalp semasında doğan irfan güneşi parladığında onun şuasından korkarım!”³⁶⁶

Rabita hedefi itibariyle kalbi, nur sahibi bir ârifin kalbine bağlayarak orada parlayan ilâhî nurun şualarıyla şeytanın kalbe girişini önlemek ve ısrar ederse onu bu nurla defetmektir.

i) Yüce Allah’a Ulaşmak

İmâm-ı Rabbânî, rabitanın Cenâb-ı Hakk’a vâsıl olma- da ancak bir vasıta olduğunu şöyle belirtir:

“Bütün tecrübelerle dayanarak şunu diyoruz: Rabitada hedef, Allah’tan [celle celaluhû] başka bütün şeylerin düşüncesini kalbimizden atmaktır. Bunun için, önce mürşidin rabitası ve desteği ile diğer şeyler kalpten atılır, sonra mürşid de aradan çıkarılıp kalp sadece yüce Allah’a verilir.”³⁶⁷

İmâm-ı Rabbânî, maneviyat yolunun büyükleri olan ulu velileri Allah için ihlâsla sevmenin, önce, insanın kalbini boş düşünce ve alakalardan temizleyeceğini, onu ilâhî muhabbetin gereklerini yerine getirecek kabiliyete ulaştıracağını ve sonuçta kulu fenâ fillâh ve bekâ billâh devletine eristireceğini belirtmiştir.³⁶⁸

Seyyid Sıbgatullah Arvâsî [kuddise sirruhû] demiştir ki:

“Rabita olmadan fenâ fi’ş-şeyh olmaz (mürid mürşidinin sevgisinde kaybolmaz). Fenâ fi’ş-şeyh olmadan fenâ fi’r-resûl olmaz. Fenâ fi’r-resûl olmadan fenâ fillâh olmaz. Fenâ fillâh olmadan Allah’a kavuşma olmaz.”³⁶⁹

³⁶⁶ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 1/24.

³⁶⁷ Ahmed el-Haznevî, *Mektûbât-ı Şah-ı Hazne*, 5. Mektup; Ildırar-Çağıl, *Seyyid Abdülhakim el-Hüseynî ve Nakşibendî Tarikatı*, s. 264.

³⁶⁸ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 3/35 (391. Mektup).

³⁶⁹ Seyyid Sıbgatullah, *Minah*, s. 60.

Mevlânâ Halid, rabıtayı, Cenâb-ı Hakk'a en güzel bir vuslat sebebi görerek der ki:

“Bilinmeli ki rabıta-i şerife, nefsi öldürür, şeytanı kaçıır, feyyâz-ı mutlak olan Cenâb-ı Hak'tan gerçek feyze kavuşmaya sebep olur, Allah'a vuslata götürür.”³⁷⁰

Kuşadalı İbrahim Halvetî der ki:

“Sülûkte, halinize göre maksadınıza ulaşmanız (Cenâb-ı Hakk'a kavuşmanız) rabıta ile mümkündür. Başka şeyleri düşünmek ve hedefe almak bir tehlike çukurunun kenarında durmak gibidir. Hem haller ve makamlar gaye değildir. Bunlar birtakım zuhurat, manevi fetih ve faydalardır. Sen bunlara takılıp yorulma, güzel rabıta yapmaya bak.”³⁷¹

Hız. Mevlânâ der ki:

“Ey insan! Durma, ruhunu Hak yolunda giden Allah dostlarının kutsal ruhlarına ulaştır.”

İbrahim Şâhidî, bu beyti açıklarken der ki:

“Ruhunu, o kudsîlerin ruhlarıyla birleştir ki ruhun şekil ve mekândan münezzeh olan Hakk'ın visaline kavuşsun. Allah dostlarının ruhları tıpkı kuşlar gibi saf saf olup şevk semasında ilerlerler. Maksatları gerçek hayat iklimine varmaktır. Sürekli yüce sevgiliye doğru uçarlar, bütün halleri ve işleriyle insanlara hitap ederek, onlara,

‘Siz de yüce sevgiliye doğru uçun. Uyanın ve şunu anlayın: Bu âlem gaflet yeridir, dünya yolunuza kurulmuş bir tuzaktır’ derler; söz ve halleriyle daima halkı irşad ederler.”³⁷²

³⁷⁰ Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 43.

³⁷¹ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 9.

³⁷² Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*, s. 181.

İmam Nablusî der ki:

“Eğer rabîta, âdabına riayet edilerek yapılırsa insanı maksadına ulaştırır. Çünkü kâmil şeyh, müridin Allah’a açılan kapısı ve O’na vuslat sebebidir. Zira Hak Teâlâ,

‘Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve sadıklarla beraber olun’ (Tevbe 9/119) buyurmuştur. Yine Cenâb-ı Hak,

‘Allah’a yaklaşmaya vesile arayın’ (Mâide 5/35) emrini vermiştir.

Müridin, hiçbir aracı olmadan doğrudan Rabb’inin huzuruna varması aslında en mükemmel olanıdır. Fakat biz yakînen ve tecrübeyle biliyoruz ki mürid işin başında buna güç yetiremez. Sonra özel terbiye almayan hiç kimse kalbini havâtırdan (kötü düşüncelerden ve günaha meyilden) kurtaramaz. Bunun için terbiye rehberinin takviyesine ihtiyaç vardır. Kul mürşid vasıtasıyla Allah’a vâsıl olduktan sonra mürşid terbiye görevini tamamlamış olur; vuslattan sonra vasıtaya hacet kalmaz.”³⁷³

Bedüzzaman Said Nursi bu konuda demiştir ki:

“Ehl-i tarikat ve hakikatçe üzerinde ittifak edilen rabîta diye bir esas var ki özü şudur: Hak yolunda sülûk eden bir insan, nefs-i emmâresinin enaniyetini ve serkeşliğini kırmak için lazım gelir ki nazarını nefsinden kaldırıp şeyhine hasr-ı nazar ede ede tâ fenâ fi’ş-şeyh hükmüne gelir. ‘Ben’ dediği vakit, şeyhinin hissiyatıyla konuşur ve hakeza... ta fenâ fillâha kadar gider.”³⁷⁴

373 Nablusî, *Miftâhü'l-Maiyye*, s. 147-148.

374 Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, İstanbul: Tenvir Neşriyat, 1986, s. 185.

j) İhlâs ve Marifete Ermek

İmâm-ı Rabbânî, mürşid terbiyesi ile elde edilecek bütün neticeleri şöyle özetler:

“Tasavvuf terbiyesinin tek hedefi, rıza makamı için gerekli olan ihlâs halinin elde edilmesidir; başka bir şey değildir.”³⁷⁵

Hâce Abdullah-ı İsfahânî bu konuda der ki:

“Rabîta yoluyla nihayet öyle bir mertebeye erişilir ki dil ile gönül arasındaki fark iyice ayırt edilir. Halk Hakk’a, Hak da halka perde olmaz. İşte o zaman cezbe yoluyla başkalarına tasarruf mümkün olur. İrşad, icâzet ve halkı Hakk’a davet etmek de bu mertebeye erişenlerin işidir.”³⁷⁶

Kuşadalı İbrahim Halvetî’nin uyarıları ise şöyle:

“İhlâs ile kazanılan şeyleri, mâsivaya sarfedip elden kaçırmamak için rabîta ortaya konmuştur. Bunun için bir an gaflet etmemelidir.”³⁷⁷

“Rabîtayı zamansız ve mekânsız (her zaman ve her yerde) yapa yapa ve mürşide güzel ittibâ ile gide gide huzur-ı ilâhîde marifet ilmine sahip olunur, tasarruf kimindir bilinir.”³⁷⁸

“Rabîta hali ileri olanlar, sûreten görüşmek ile ve azimelerini artırarak istidadı tam olunca, mürşidle mülakat (manevi buluşma, ruhanî kaynaşma) müyesser olur. Ancak manevi terbiyeden murat aslında irfan ve Allah’ın rızasıdır, biline...”³⁷⁹

375 İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 1/36. Mektup.

376 Câmî, *Nefehâtü'l-Üns*, s. 448; Safî, *Reşehât*, s. 203.

377 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 21.

378 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 83.

379 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 92, 110.

“Rabıtaya yönelmekten maksat, ancak irfanı elde etmek ve ilâhî rızayı bulmaktır. Başka dünyevî ve uhrevî müşkilat halli için mürşide yönelmek olmaz ha! Dikkat!”³⁸⁰

k) Kibri Kırmak, Tevazu Sahibi Olmak

Rabitanın bir önemli faydası da, velayet nuru ile nefsin hakikatini görmek, onu tanıyıp terbiye etmek, benlik iddiasını yok edip kibrini kırarak tevazuya bürümektir. Çünkü rabita ile kalbin bağlandığı kâmil mürşidin en güzel ahlâkı tevazudur. Baş veya gönül gözüyle sürekli mürşidinden bu ahlâkı seyreden bir müridde kibir, kendini beğenme, insanları küçük görme, malı veya makamı ile şımarma hastalığı kalmaz. Bu tür şeyler hemen her insanda bir derece bulunur; fakat kötü huylar, zikir, tövbe, salih amel ve kalbe çekilen velayet nuru ile zaman içinde eriyip gider.

Kendini beğenmenin sebebi gaflet ve cehalettir. Âlemlerin Rabb’ini tanıyan bir kul, kendisi ile meşgul olmaz; onun seveceği, öveceği, âleme anlatacağı tek sevgilisi yüce Rabb’i olur. Allah Teâlâ’yı sevenler, O’nun kullarına karşı edepli davranırlar, kendini beğenme hastalığına düşmezler. Bu hal, rabita ve sevgi yoluyla, kâmil mürşidden müridine geçen güzel ahlâklardan biridir.

Nakşibendî terbiye yolunun ulularından İmâm-ı Rab-bânî’nin oğlu Muhammed Ma’sûm el-Fârûkî, rabitanın fayda ve neticelerini şöyle özetlemiştir:

“Gerçekten sevgi rabıtası, seveni sevdiğine ulaştırır; onu sevdiğindeki kâmil sıfatlara sahip eder, kendisini aranan faziletli biri haline getirir, sâlikî beşeriyetten kaynakla-

380 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 68.

nan şehvî aşktan sıyrın, onu nefsin enaniyetinden kurtarır, ilâhî kudsî huzura ve Allah'a yakınlık mezillerine ulaştırır.”³⁸¹

Şeyh Hasan Sezâî, rabitanın nefsi nasıl kırdığını şöyle belirtir:

“Bütün zarar edenler kendilerinde bir varlık ve üstünlük görerek zarar ettiler. Nefsini beğenme halinden emin olma. Bunun için kendini bizde mahvedip fenâ fi’ş-şeyh halini elde et. Her zaman bizimle olmayı kendine bir gönül hali yap. Fakirlere ve sûfilere hizmeti sırf ibadet bilip en aşağısının hizmetinden acizlik gösterme. Hadis-i şerifte, “*Bir kavme hizmet eden kimse, o kavmin efendisi olur*”³⁸² buyrulmuştur. Fakirlerle birlikte ol, kibir ve benlikten sakın. Hepsini kendine tercih et ki yüce Allah da seni herkese tercih ede.”³⁸³

Hz. Mevlânâ der ki:

“Kardeşim, gönlünde buldukların, sana akıp gelen hikmet, güzel duygular, manevi zevkler senin değildir. Bütün bunlar Hak dostu velinin sana himmetidir.

Bir velinin kitabını okuduğunda veya sözlerini duyduğunda, gönül evinde bir nur parlar. Unutma, o nur senden değil, yanındaki komşundan (sevdiğin veliden) gelmektedir.

Allah'ın lutfundan sana gelen bu nurdan, gönlünde bulduğun manevi zevkten ötürü gurura kapılma; bunu sana verdiği için Allah'a şükret. Sözüme kulak ver, sakın ha kendini görme, kendini bir şey sanma!”³⁸⁴

381 Hasan Can, *Tarîku'n-Necât*, s. 113 (Muhammed Ma'sûm, *Mektûbât*, 1/21. Mektup).

382 Bu manadaki bir hadis için bk. Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 16519; Said b. Mansûr, *es-Sünen*, nr. 2406.

383 Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî*, s. 78-79.

384 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1-2/207.

“Kendini beğenmek, kendini olgun görmek şeytanın hastalığıdır. İblîs benliğe kapılarak, ‘Ben Âdem’den daha hayırlıyım’ demişti. Aslında bu hastalık her insanın nefsinde bulunur. Sakın onun gizlenip görünmeyişine aldanma. Sen yolu bilen bir ârife, kâmil mürşide git; o, nefsin toprağına ark açar, oradan temiz su akıtarak ondaki pislikleri temizler.”³⁸⁵

Kuşadalı İbrahim Halvetî der ki:

“Daima rabitalı olarak, çok zikirle meşgul olup kendi noksanınızı düşünerek, başkalarında görülen varlık (benlik) duygularını kendi nefsinde bulmaya çalış ki mahviyeti elde edesin. Sağa sola bakmayarak daima rabita üzerinde bulunup zikirle meşgul olunuz. İmkânınız oldukça bazan günlerinizi oruçlu geçirin. Dinen geçerli bir mani yokken, sakın teheccüd namazını kaçırmayın. Anlattığım şekilde hareket edersen, bunun kısa zamanda çok feyze sebep olacağı âşikârdır. Hemen vaktinizi zayi etmeyip daima zikrullah ile meşgul olunursa, celâl cemale tahvil olur, vesselâm.”³⁸⁶

İ) Mürşidden Görülen Manevi Faydanın Esası

İmam Şa’rânî [kuddise sırruhû], bütün manevi faydaların müridin mürşidine karşı güzel itikadına bağlı olduğunu belirterek der ki:

“Sadık müridler, şeyhlerine karşı hep bu güzel itikad esası üzerinde yürümüşlerdir. Eğer müridler, şeyhlerinin, nazarı ile kendilerini İblîs’e karşı koruyacağına kesin itikad ederlerse, şeyhler –Allah’ın izniyle- onları korur; eğer buna güç yetiremeyeceğini düşünürlerse, onlar için böyle bir manevi koruma gerçekleşmez. Bunun için kâmil şeyhler,

³⁸⁵ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, 1-2/206.

³⁸⁶ Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 126.

müridlerine, kendisinin onlarla birlikte olduğunu müşahede etmekten gafil olmamalarını (rabıtayı) emretmişlerdir. Çünkü mürid, şeyhinin kendisine (gıyabında ruhuyla) nazar ettiğini müşahede etmeye (rabıtaya) devam ederse, (velideki nuru çekerek elde ettiği manevi rahmet, destek ve kuvvetle) bütün âfetlerden korunur. Bundan gafil olduğunda ise ona her yönden âfetler gelir.

Biz bunu bizzat tecrübe ettik. Bizim hakkımızda itikadı güzel ve tam olan kimse, Allah Teâlâ'dan ne zaman bir ihtiyacının giderilmesini istese, ihtiyacı giderilirdi. Bizim hakkımızda itikadı tam ve güzel olmayan kimsenin ihtiyacı ise giderilmezdi. Biz kutublardan bir zat olsak bile, hakkımızda güzel itikad sahibi olmayan kimseye bir faydamız dokunmaz. Bu işin temeli, şeyhi vesile ederek Cenâb-ı Hakk'a yönelen kimsenin güzel itikadına bağlıdır; yoksa şeyhin varlığına değil! Hatta çok kere, şeyhine karşı güzel itikad sahibinin, onu vesile ederek yüce Allah'tan istediği bir ihtiyacı görülür fakat şeyhin bundan haberi bile olmaz; onun haberi ancak kendisini vesile ederek Hakk'a yönelen kimse haber verince olur.”³⁸⁷

Yüce Allah, her kuluna, kalbinde bulundurduğu güzel zan ve itikadına göre muamele eder. Güzel düşünen güzelli bulur; hakkı inkâr eden rahmetten mahrum olur. İhlâs yani samimiyet öyle bir şeydir ki onunla kula rahmet kapıları açılır, her müşkülü çözülür, dünya ve ahiretin saadeti bulunur. Yüce Allah'tan ihlâs, edep ve mağfiret istiyoruz.

387 Şa'rânî, *Levâkîhu'l-Envârî'l-Kudsiyye*, s. 565.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RABİTAYLA İLGİLİ ÖNEMLİ SORULAR

1. Rabıta Diğer Dinlerden mi Alındı?

İslâm tasavvufundaki rabıta, özü, usulleri ve hedefi itibariyle diğer dinlerden değil, Kur'an, Sünnet, sahabe hayatı, makbul örf ve salihlerin tecrübesinden alınmıştır.

şunu da hatırlatalım: Bazı güzel işlerin ve hikmetli ilimlerin önceki hak dinlerden veya başka milletlerden alınması tehlikeli değildir. Sonra, insanlığın ortak fıtratı, birbirine benzer tutum ve temayülleri vardır. Bunlar evrenseldir, bir zaman ve mekâna bağlı değildir.

Rabıtada, bütün insanların ortak tutumlarına örnekler vardır, bundan onu hemen İslâm dışı görmek doğru değildir.

Mesela, rabıtanın bütün insanlarca ortak bir yönü, sevmektir. Herkesin sevdiği kimse farklı olabilir. Her sevginin sonucu da aynı değildir. Bununla birlikte fıtrî bir olay

olarak birini sevmek, onu özlemek, hayal etmek, kendisine hayran olmak, özenmek, benzemek, onun sevgisi içinde kendini kaybetmek hemen her millettten ve dinden insanların yapabileceği ortak bir şeydir.

Rabıtada hedefe alınan sevgili, yüce Allah'ın dostu olan kâmil insandır. Bu sevginin temeli, ruhlar âlemindeki tanışma ve kaynaşmadır; sebebi imandır, usulü tefekkürdür, neticesi zikir ve güzel ahlâktır, hedefi Allah rızasıdır. Kâmil mürşide olan sevgi, ilgi, bağlantı, hayranlık çok özeldir ve bütün maddi sevgilerden ayrı bir şeydir.

Rabita, bir tefekkür şeklidir. Tefekkür, insanlığın ortak bir tavrıdır. Konusu ve hedefi farklı olsa da şekli birbirine benzer. Düşünme, bir şeyi hayal etme de insanların fitrî olarak yapabileceği ortak tavlardır. Bunlarda müminle mümin olmayan kimsenin şekil olarak birbirine benzemesi mümkündür.

Rabita yaparken oturuş şekli, diğer din veya milletlerin yoga veya meditasyon dedikleri uygulamalara benzeyebilir. Mesela bir Hint yogisi, yoga denen işlemi yaparken, belirli bir oturuş usulüyle gözü yumuk, sakın bir şekilde oturur. Bunlar tefekkürün, kendini dinlemenin veya düşünce yoluyla bir şeye yönelmenin tabii biçimidir. Bu durumlar, yeme içme gibi her insanın fitrî olarak yapacağı ortak şeylerdir. Bunlar haram olan benzemeye de girmez. Bazı yönlerden birbirine benziyor diye rabıtayı Hint kaynaklı göstermek ve yoga ile aynıdır demek yanlıştır.

Hız. Âdem'den [aleyhisselâm] bu yana tefekkürde usul, sükûneti temin ederek kalbi toplamak ve hedefteki şeye yönelmektir. Tefekkürde herkesin hedefine aldığı şey farklı olsa da, tefekkür biçimi birbirine benzer. Hatta bir hayvan bile, avının peşine düşünce, onun çıkacağı noktaya sükûnet

içinde pürdikkat öyle bir yönelir ki pek çok insan o derecede hedefine yönelemez. Bu konuda şu örnek çok ilginçtir:

Velilerden Ebû Bekir Şiblî [kuddise sirruhû], Ebû Hüseyin Nûri'nin yanına girdi. Nûri [kuddise sirruhû], mescidde itikâf halindeydi. Şiblî onu, güzelce toplanmış ve hiçbir âzası hareket etmeden sakince oturur vaziyette gördü. Kendisine,

“Bu murakabe şeklini ve sükûnet halini kimden öğrendin?” diye sordu, Nûri, ona dik dik bakarak,

“Bizim evdeki bir kediden öğrendim. O, bir defasında fareyi avlamak için, sessizce bir taşın üzerine çöküp bütün dikkatiyle ona yöneldi, öyle ki bir kılı bile kıpırdamıyordu. İşte ben, hedefine yönelmeyi, o kediden öğrendim” dedi.³⁸⁸

Aynı şekilde, Cüneyd-i Bağdâdî de [kuddise sirruhû], bir kedinin yakalamak istediği fareye yönelişini görüp bundan büyük ders aldığını belirtir.³⁸⁹ Kalbi uyanık Hak adamı için her şey, bir fikir ve zikir sebebidir; çünkü her varlık, O'ndan bir tecelli taşır; O'na alamettir.

Hz. Lokman'a [aleyhisselâm], niçin insanlardan ayrılıp bir kenara oturarak tefekkür ettiği sorulunca, bunun, güzel anlayışa daha fazla yardımcı olduğunu, böyle bir tefekkürün de kulu cennet yoluna sevkedeceğini belirtmiştir.

Hz. İsa [aleyhisselâm] tefekkür içinde sükût etmeyi peygamberlerin ameli olarak tanıtmıştır.

Sahabeden Ebü'd-Derdâ'nın ve Ebû Zerr'in [radiyallahu anh] tefekkür hali anlatılırken, evlerinin bir köşesinde saatlerce sessiz ve sakin bir şekilde oturdukları anlatılır.³⁹⁰

388 İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakîka*, s. 19.

389 İbrahim Fasîh, *Mecd-i Tâlid*, s. 53.

390 bk. Gazâlî, *İhyâ*, 5/162-163.

Sonra bir de şu var: Bir başka dinin temel ilkesi ve ayırıcı özelliği olmayan güzel ve faydalı şeyleri taklit etmenin dinen bir sakıncası yoktur. Mesela tıp, bilim, ilim, eğitim, teknoloji, trafik, askerî savunma gibi ortak alanlarda faydalı şeyleri almayı dinimiz yasaklamış değildir; aksine teşvik ve tavsiye etmiştir.

Müslüman, bazı konularda şekil olarak gayri müslime benzese de niyet, edep ve hedef olarak benzemez. Rabıta-daki benzer durumlardan dolayı onu İslâm dışı bir şey göstermek, hem dinin kaynaklarına hem de uygulamaya terstir.

2. Rabıta Bir İbadet midir?

Rabıta, namaz, oruç, hac gibi dinimizin şeklini ve sınırlarını belirlediği farz bir ibadet değildir. Rabıta, insan terbiyesinde kullanılan bir metottur.

Rabıta, esasen Kur'an ve Sünnet'te teşvik edilen tefekkürün bir çeşididir, murakabeye hazırlık dersidir. Ancak bu, manevi terbiyede belirli bir zaman için vazgeçilmez temel bir derstir.

Rabıta, tefekkür dersi olarak, fazilet olup teşvik edilen ameller içine girmektedir. Her varlıkta esmâ-i ilâhîyenin (Allah Teâlâ'nın zatının ve güzel isimlerinin) değişik tecellileri vardır. Ancak insan-ı kâmildeki tecelli hiçbir varlıkta yoktur. Kutub ve gavs diye anılan seçkin veliler bütün esmâ-i ilâhîyenin tecellilerine mazhar ve mahal olmuşlardır. Onlardan birine, gönül ve baş gözüyle yönelen bir kimse, dünya âleminde en büyük delili müşahede etmiş, en açık tecelliyi görmüş, en parlak marifet aynasına bakmış olur ve en coşkun muhabbet kaynağıyla buluşur.

Tefekkürün gayesi, eşyada takılıp kalmak değil yüce Mevlâ'ya ulaşmaktır. Bu iş, murakabe yoluyla müşahedeyi ve kalp huzurunu ele geçirmektir.

Kalp huzuru bütün ibadetlerde istenen bir şeydir.

Şu temel kaideyi hatırlayalım: Bir farzın yerine gelmesini temin eden şeyler, o farz gibi önem arzeder. Vâcibin yapılmasını temin eden şeyler vâcib hükmünde olur. Gaye, ihlâs ve kalp huzuru ile yüce Allah kulluk yapmaktır. Bu ihlâsı ve kalp huzurunu temin eden her şey, özel bir öneme sahiptir. İnsan-ı kâmil ruh ve gönül beraberliğinin bir sonucu olan rabita da bu sebeplerden biridir. Bu sebebe usulünce yapışanlar, onun ne kadar kıymetli, faydalı ve gerekli olduğunu bilirler.

Rabita, ayrıca Kur'an ve Sünnet'te teşvik edilen Allah için sevmenin içine girmektedir. Rabita, özü itibariyle bir Allah dostunu sevmek, ona özenmek ve onun güzel haliyle süslenmektir. Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] Allah için sevmeyi şöyle övmüştür:

“Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmek ve Allah için kızmaktır.” ³⁹¹

Allah için sevdiği kâmil insanın manevi terbiyesine giren bir mürid, onu sever, över ve özler. Onunla hayalini süsler, hayatını şekillendirir, gönlünü tatlandırır, kalbini kuvvetlendirir. Bu sevgi ve kuvvet onun için manevi bir sermaye olur, onu şevkle ibadetlere sevkeder.

Hali ve takvasıyla terbiye rehberi olduğu anlaşılan kâmil bir mürşid, her mümin tarafından da Allah için candan sevilecek bir kimsedir. Herkes onun özel terbiye halkasına girmese de kendisini hayırla anmalı, ona hürmet göstermelidir. Ayrıca, Allah yolundaki hizmetlerini sevgi ve dua ile desteklemelidir. Bütün bunlar, dinimizin emridir, iman kardeşliğinin gereğidir, İslâm birliğinin icabıdır. Sadece kâmil insanları değil, iman kardeşi olduğumuz her mümini Allah

391 Ebû Davud, Sünnet, 3 (nr. 4599).

için sevmek, onları maddi ve manevi olarak desteklemek, dualarımıza katmak, kendilerine gönlümüzde yer ayırmak temel görevlerimizdendir.

Halkı irşadla görevli bir kâmil insanı inkâr eden, küçümseyen, alaya alan, hürmetini ihmal eden, ona eliyle veya diliyle zarar veren bir kimse, Allah katında kendisini savunacak tek bir delil bulamaz; ilâhî huzurda zelil ve rezil olur. Meşhur kudsî hadiste belirtildiği gibi, Allah dostuna eziyet veren bir kimsenin hasmı Allah olur; ondan dostunun intikamını alır.³⁹²

Kısaca, usul ve âdabına göre yapılan bir rabita, insan terbiyesinde etkin bir metottur. İbadet değil, kalbi ihya usulüdür. Hak yolundaki rehberini sevmek ve kendisine benzemektir.

3. Niçin Allah Teâlâ'yı Düşünmüyoruz?

Önce şunu belirtelim ki zat ve sıfatlarıyla hiçbir benzeri, eşi, dengi, ortağı bulunmayan Allah Teâlâ'yı düşünmek, zatını hayal etmek mümkün değildir. Çünkü Allah, zat olarak bizim hayal, akıl, tefekkür ve idrak sahamız dışındadır. Bizler ne kadar istesek de O'nu düşünemeyiz. Düşünüp hayal ettiğimiz şeye, "Bu Allah'tır veya O'na benziyor" diyemeyiz, bu, şirk olur.

"Onun dengi hiçbir şey yoktur" (Şûrâ 42/11) âyeti, Cenâb-ı Hakk'ın zatı, sıfatları ve fiilleri ile hiçbir varlığa benzemediğini ifade ediyor. Benzeri olmayan bir varlığı nasıl düşüneceğiz, O'nu neye benzeteceğiz? Bu konu çok nazik ve tehlikeli olduğu için Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi ve sellem], Allah Teâlâ'nın zatını düşünmeyi yasak etmiş ve neyi düşüneceğimizi şöyle belirtmiştir:

392 Hadis için bk. Buhârî, Rikâk, 38; İbn Mâce, Fiten, 17; Begavî, Şerhu's-Sünne, 1/142; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, nr. 7880.

“Allah Teâlâ’nın zatını düşünmeyiniz, O’nun nimetlerini ve yarattığı varlıkları düşününüz. Çünkü siz Allah Teâlâ’nın zatını düşünmeye güç yetiremezsiniz, helâk olursunuz.” ³⁹³

Yüce Allah’ın zatı hayal edilemez. Bu konudaki genel kaide şudur:

“Her ne ki akla gelir, hayal edilir, o şey, Allah değildir.” ³⁹⁴

Bu işe dalanların bir kısmı Allah Teâlâ’nın zatını bir varlığa benzeterek şirke düştüler. Bunlara “Müşebbihe” ve “Mücessime” grubu denir.

Bazıları da, “İnsanlarda bulunan görme, işitme, tutma, gelme, sevmeye, sabretme gibi sıfatlar Allah Teâlâ’da bulunmaz” diyerek O’nun bütün sıfatlarını inkâr ederek küfre girdiler. Bu gruba “Muattıla” denir.

Ehl-i sünnet olarak bizler her iki anlayıştan da uzağız. Biz yüce Rabbimiz’i hiçbir şeye benzetmeyiz, O’na ait hiçbir sıfatı da inkâr etmeyiz. Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Hakîm’de ve Peygamber’inin [sallallahu aleyhi vesellem] dilinde zatını nasıl tanıtıyor ve vasıflandırıyor öylece iman eder, teslim oluruz. Bu konuda İmam Şâfiî’nin [rahmetullahi aleyh] şu sözü çok güzeldir:

“Bir kimse yüce yaratıcısını bilmek isteyerek kendi akıyla yola çıksa ve fikrinde hayal ettiği bir varlığı Rabb’i zan netse, o kimse müşebbihtir, yani yüce yaratıcıyı varlıklara benzetmiş olur. Bu kimse, fikriyle hiçbir varlığa ulaşamayıp O’nun olmadığına hüküm verse Allah’ı inkâr etmiş olur. Eğer, akıyla bir yaratıcının mevcudiyetini anlar, fakat onun hakikatini anlamaktan aciz olduğunu söylerse, bu kimse muvahhidir; Allah’ın birliğine iman etmiş tevhid ehlidir.” ³⁹⁵

³⁹³ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 6/67; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Vasît*, nr. 6311; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, 1/81; Ebü’s-Şeyh, *Kitâbü’l-Azame*, nr. 4-5.

³⁹⁴ Şa’rânî, *el-Yevâkîf ve’l-Cevâhir*, 1/58.

³⁹⁵ Kadızâde, *Tam Amentü Şerhi*, s. 32-33. Nebhânî, *Cevâhirü’l-Bihâr*, 1/265 (Burada söz, Ebü’l-Meâlî el-Cüveynî’ye nisbet edilmiştir).

Ayrıca insanın bir varlığı düşünebilmesi için onu görmesi gerekir. Göremediği şeyi düşünmek ve gerçek halini hayal etmek mümkün müdür?

Kendisini bizzat göremediğimiz bir varlığı düşünmenin diğer yolu, benzerini görmek ve ona bakıp kıyas etmektir. Yüce Allah'ı düşünmek için bu yol da mümkün değildir. Çünkü varlıklar içinde O'na benzeyen hiçbir varlık yoktur. Bu durumda Allah Teâlâ'yı tanımak için yarattığı varlıklara bakıp kudretini anlamaya çalışmaktan başka bir yol kalmıyor.

Bu konuda büyük müfessir Fahreddin er-Râzî [rahmetullahi aleyh],

“Bu gerçek akıl sahibi kullar, ayakta, otururken, yanları üzeri yatarken (her halde) Allah'ı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler” (Â-i Imrân 3/191) âyetini tefsir ederken şöyle der:

“Allah Teâlâ, bu âyette müminleri kendini zikretmeye teşvik etti. Fakat iş tefekküre gelince, zatı hakkında düşünmeye teşvik ve davet etmedi. Aksine, yerlerin ve göklerin tefekkür edilmesine teşvik etti. Resûlullah Efendimiz'in [salallahu aleyhi vesellem],

“Yaratılmış varlıklar üzerinde düşünün, fakat yüce Allah'ın zatı hakkında düşünmeyin” hadisi³⁹⁶ de aynı manada ve aynı konudur. Bunun sebebi şudur:

Biz, yaratılan varlıkları düşünerek, onların yaratıcısı hakkında bir bilgiye sahip olabiliriz. Varlıkları düşünmek ve onlardaki ilâhî sanat ve tecelliyi görmek mümkündür; fakat Zât-ı Bâri'yi düşünmek mümkün değildir.”³⁹⁷

396 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6/67; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Vasîl*, nr. 6311; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/81; Ebü's-Şeyh, *Kitâbü'l-Azame*, nr. 4-5.

397 Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 9/137 vd.

4. Mürşid Rabitasına Niçin İhtiyaç Duyuldu?

Bütün peygamberlerin görevi, kullara yüce Allah'ı tanıtmak, sevdirmek ve O'na tevhid üzere kulluğu öğretmektir. İnsanın yaratılış gayesi, ilâhî marifet ve muhabbettir.

Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi vesellem], kalpleri tezkiye ve nefisleri terbiye işini bizzat kendisi yapıyordu. Sahâbe-kirâm bütün feyiz ve terbiyesini, kalp takviyesini Hz. Peygamber'den alıyordu. Onlar yüce Allah'a olan muhabbetlerini Allah Resûlü'nün önünde ispat ediyorlar, böylece, huzur ve rıza makamına, fenâ fillâh haline ulaşıyorlardı. Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] ahireti şerefendirince, insanları zâhiren terbiye, hak yolda sevk ve idare görevi râşid halifelere kaldı.

Asr-ı saâdet'ten sonra İslâm toplumunda zaman içinde manen gerilemeler yaşandı, kalplerdeki Allah aşkı sönmeye yüz tuttu, hedefler değişti, dünya sevgisi ağır bastı, ahiret kaygısı azaldı, nefsanî şeylere düşkünlük ve gaflet sebepleri çoğaldı. Bunu gören Allah dostu kâmil insanlar, müminleri bu derin hastalıktan kurtarmak için tedavi yolları aradı, çareler düşündü. Kalbi bu gaflet hastalığından kurtarmanın en güzel yolu olarak, Allah'a âşık kâmil insanların rehberliğinde Allah için takva yolunda cemaat olmayı buldular. Bu beraberliğin temini için sohbet usulünü benimsediler, muhabbet iksirini kullandılar ve bu şekilde gönüllere ilaç sundular.

Kâmil insana intisap edip terbiyesine girmeye sohbet denir. Onu Allah için sevip kendisine gönül vermeye, hayale alıp kalp yoluyla beraberlik kurmaya rabita denir. Rabita ile istenen, kâmil mürşidle niyette, halde, yolda ve güzel ahlâkta birlikte olmaktır. Bunu temin edecek en etkili şey muhabbettir.

Bu sohbet ve sevginin hedefi, mümini Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] nur ve basiret üzere tâbi olacak hale getirmektir. Buna “fenâ fi'r-resûl” hali denir. Onun sonucu bütün varlığı ile yüce Allah'a teslim olmaktır. Ârifler bu hale “fenâ fillâh” diyorlar. Bu hal kulun Allah Teâlâ'dan, yüce Mevlâ'nın da kulunda razı olduğu haldir. O, hayallerin bile haramdan korunduğu takva makamıdır. Takva imamı olan kâmil bir mürşidin asıl işi, kendisine tâbi olanlara bu takva ahlâkını öğretmektir.

Kalbinin manevi hastalıklarına ilaç arayan ve bu konuda ciddi olan herkese yüce Allah bir sebep yaratır; ya onu bir dostuna sevkeder ya da bir dostunu ona gönderir.³⁹⁸

5. Rabıtada Kâmil İnsanı Tercih Sebebi Nedir?

Âriflerin belirttiği gibi rabıta, ilâhî aşkla dirilmiş kalple buluşup kaynaşmak ve ondan manevi dirilik kazanmaktır.

Rabıta, âşığın aynasında mâşuku seyretmek, onun ilâhî aşk ve nurla mâmur olmuş selim kalbinden nur çekip ilâhî sevgiyi yudumlamaktır.

Her kalp ilâhî aşkla dirilmemiştir.

Her gönül Cenâb-ı Hakk'a âşık değildir.

Her kulda takva ve velayet nuru yoktur.

Her mümin, irşad ve davet makamına ulaşmamıştır.

Sonra her kalp, nuru taşıyacak ve yansıtacak bir kabiliyette değildir.

Herkese kalplere tasarruf yetkisi verilmemiştir.

398 Rabıtaya niçin gerek görüldüğünü açıklayan bir görüş için bk. İbrahim Hilmi, *Medâricü'l-Hakîka fi'r-Râbıta*, s. 18.

Bütün bunlar, Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] gerçek vârisi kâmil insanlarda bulunan sıfatlardır. Bunun için, ruhun arınması, kalbin tezkiyesi ve nefsin terbiyesi için yapılacak rabîta ancak kâmil mürşide olur. Nâkıs olanlar, kimseyi kemale erdiremezler. Ehil olmayanlar, hastayı tedavi yapamazlar. Bu konuda büyük ârif İmâm-ı Rabbânî [kuddise sirruhû] şu uyarıyı yapmıştır:

“Asıl iş, kâmil mükemmil mürşidi bulmaktır. Bu sıfat-taki kâmilî bulanın yapacağı tek şey, ölünün kendisini yıkayana teslim olması gibi ona teslim ve tâbî olmaktır. İlk fenâ (yani kendi arzularını bırakıp sevdiğinin arzularına tâbî olma hali) şeyhte gerçekleşen fenâdır. Bu fenâ, Allah'ta fânî olmaya vesiledir.

Bu yolda, kâmil olmayandan sakınmalıdır. Nâkıs kimse, seyrü sülûk ve cezbe halini tamamlamadan, irşad için yetki sahibi olmadan şeyhlik postuna oturan kimsedir. Böyle birinin sohbet ve terbiyesine girmek, mürid için öldürücü bir zehir gibidir. O, kendisine tâbî olanların manevi hastalıklarını tedavi edemediği gibi, onların hazır ve güzel kabiliyetlerini de öldürür. Bu kimse, önce baş ağrısını dindirmiş ve geçici bir rahatlama temin etmiş gibi olur, ancak uzun vadede hastalığı azdırır.”³⁹⁹

Hz. Mevlânâ [kuddise sirruhû] der ki:

“Ben hakikat güneşinin (yüce Allah'ın) size aksetmiş, vurmuş nuruyum; ama o güneşten de ayrı değilim. Ben, Hakk'a âşık olan gönülleri, bilgisizlikten ve gaflet ölümünden kurtarmak için kaynayan, coşkun bir hayat suyuyum.”⁴⁰⁰

399 İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, 1/61. Mektup (Mana özetle alındı).

400 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 3-4/344.

6. Rabıtada Hedef Nedir?

Rabıtada hedef, mürşid değil, irşaddir. Gaye güneş değil, ondaki ışıkla aydınlanmak ve ışık içinde yaşamaktır. Yağmurdan maksat, meyvedir. Mürşidden yansıyan nur ve alınan edep yüce Allah'a güzel kulluk yapmak içindir.

Dışımıza ve içimize hayat sebebi yapılan bu güneşler, Allah Teâlâ'nın özel ikramıdır, ikisi de şükür ister.

Asıl iş, Allah için sevilen ve rehber seçilen velideki güzel sıfatlara bürünmek ve yüksek ahlâka uymaktır. Yani rabıta, itikad, niyet, amel ve halde Allah dostuna benzemektir.

Rabıtanın bir diğer hedefi, kâmil mürşid vesilesiyle kalbe nur, sekînet, rahmet ve feyiz çekerek onu kuvvetlendirmek ve düşmanlarına karşı koruma altına almaktır. Kalbin düşmanı çoktur. En tehlikeli olanları şeytan, nefis, şeytanlaşmış insanlar ve süslenmiş dünyadır.

Bütün bu düşmanların tehlikesini görmek, hilesini bilmek, fitnesini farketmek için nur lazımdır. Onların çekim ve cazibesinden kurtulmak için iman, ilim, basiret ve sabır yanında özel yardıma ihtiyaç vardır. Müminler zayıf kaldıkça Allah onları destekler. İlâhî yardım olmadan kul kendisini bu düşmanlara karşı koruyamaz.

Rabıta, yüce Allah'ın dostuyla ruhen kaynaşmak ve onun bir parçası olmaktır. Allah için kurulan bu beraberlik, Cenâb-ı Hakk'ın özel rahmet, sevgi ve yardımına mazhar olmak için en güzel bir vesiledir.

Rabıta, bir veliyi belli zaman dilimi içinde hayaline alıp düşünmekten ibaret değildir. Aslında bu da güzel ve faydalıdır; fakat bizden istenen rabıta, irşad makamındaki kâmil veliyi Allah için sevip ondan aldığı nuru ve terbiyeyi

bütün hayatına yansıtmaktır. Yani, bir mürşidin terbiye tez-gâhında Allah'ın boyası ile boyanmaktır.

Rabitanın şekli değil, sonucu önemlidir.

Rabita, velinin hayaliyle avunmak değil, hayâ ve ede-biyle süslenip olgunlaşmaktır.

Rabita, velinin gözüne değil, özüne bakmaktır.

Rabıtada hedef, velinin yüzü değil özüdür, sarığı değil sırrıdır, eti-kemiği değil edebidir, zâhiri değil, bâtınıdır, kis-vesi değil, kalbidir. Çünkü veliye verilen takva nuru, kalbin-dedir; ilâhî aşk gönlündedir. Elbette bu kalbi taşıyan beden de Allah katında şerefli, kıymetlidir.

Kâbe taştan yapılmıştır, fakat yüce Allah orayı “evim” diye kendine nisbet edince, âlemde en şerefli, en bereketli ve en faziletli bir yer olmuştur. Öyle ki Kâbe'nin içinde bu-lunduğu mescidde kılınan bir rekât namaz, diğer yerlerden yüz bin kat faziletlidir. Aynı şekilde yüce Allah, kalbini nurla-rıyla süsleyerek nazar yeri yaptığı veli kulunu da “dostum” diyerek zatına nisbet etmiştir. Bu özel nisbetle veli öyle bir şeref ve bereket kazanmıştır ki onun ruhuyla kaynaşan, kalbiyle buluşan, gönlüne giren, sohbet ve nazarları altında terbiye gören herkes Cenâb-ı Hakk'ın özel tecellilerinden nasiplenir, veliye bahşettiği rahmetten hissedar olur.

Zikir ehli bir Allah dostunun bastığı topraklar bile, di-ğer topraklara karşı övünerek, “Üzerimde bir mümin Allah'ı zikretti, namaz kıldı” diye sevinir ve onunla övünür.⁴⁰¹

401 Hz. Peygamber, bir hadis-i şerfinde, üzerinde zikir yapılan ve namaz kılınan bir yerin, yedi kat nihayetine kadar sevineceğini ve diğer yerlere karşı bu zikirle övüneceğini belirtir (bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 11470; İb-nü'l-Mübârek, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 323; Ebü's-Şeyh, *Kitâbü'l-Azame*, nr. 1172; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 8015; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/79).

Mürşid-i kâmilin kendini sevenlerden istediği tek şey, onu övmeleri, elini eteğini öpmeleri, kendisiyle insanların içinde övünmeleri değil, kendisinde gördükleri kâmil mümin edebine bürünmeleri, sırrına ulaşmaları, kalbinde bulunan nura âşık olmaları ve kendisindeki güzel ahlâkı almalarıdır. Sevginin dilde, işin şekilde kalması veliyi üzer. Âşıkların pîri Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî [kuddise sirruhû] bu üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir:

*“Herkes kendi zannınca oldu gönlümün yârı,
Aramadı kimse içimdeki esrârî.”⁴⁰²*

7. Allah’a Yönelmede Bir Yer ve Şahıs Gerekir mi?

Allah Teâlâ, bütün yönlerden ve mekânlardan münezzehtir. O’nun için bir yön ve mekân düşünülmez. Yüce Allah’a yönelmek kalple olur. Bu yönelmenin nasıl olacağını Cenâb-ı Hak bizlere öğretmiştir. Bunu temin için önümüze birçok sebep koymuştur. Bütün peygamberler, ilâhî kitaplar, ibadetler, Allah için olan işler yüce Mevlâ’ya yönelme sebepleridir. Kim Kur’an ve Sünnet’in öğrettiği gibi bu sebeplere yapışırsa Allah’a yönelmiş olur.

Cenâb-ı Hak, kendisine yönelmede en güzel sebep olarak habibi Hz. Muhammed’i [sallallahu aleyhi vesellem] insanlığın önüne koymuştur. Ona itaati kendisine itaat kabul etmiştir. Onu sevmeyi, yüce zatına sevginin ispatı yapmıştır. “Ben Allah’a dönmek ve gitmek istiyorum” diyen bir kimseye, “O’nun sevgilisine uy, emrine teslim ve tâbi ol ki Allah’a dönmüş ve ulaşmış olasın” denir. Aksine gidenler, Allah’a değil ateşe ulaşır.

⁴⁰² Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevî*, 6. beyit. Bu konuda, “Uygulamada Rabîta” bölümünde örnekler verilmiştir.

Hak Teâlâ, namazda yönümüzü Kâbe'ye döndürmemizi emretmiştir. Kim bu emre uyarsa, yönünü Kâbe'ye, gönlünü Allah'a döndürmüştür olur. Namazda Kâbe'ye değil, Allah'a secde ediyoruz, Allah secde yönümüzü Kâbe tarafına yapmıştır. Bununla emre itaatimizi ölçmektedir. Bir kimse, "Allah her yerde hâzır ve nâzırdır, bütün yönler O'nundur; ben Kâbe'ye değil, istediğim tarafa doğru namaz kılarım" dese, namazı kabul olmaz. Bu yaptığı ibadet değil isyan olur. O kimse Allah'ın emrine değil, nefsinin hevâsına uymuş ve şeytanın tarafına yönelmiş olur.

Veliler de kulun Allah'a yönelme, sevilme ve ulaşma sebebi yapılmış nuranî vesilelerdir. Allah dostları ilâhî sevgiyi ispat etmek, sevgiyi ölçmek için mihenik taşıdır. Onları sevmek dinin emridir, iman gereğidir. Onları Allah için seven Allah'a sevilir. Velilerin gönül kâbesi de Cenâb-ı Hakk'a yöneliş sebebi ve ilâhî huzura yükseliş makamıdır. Onlar, Hakk'a vuslat merdivenidir. Kâmil insan kâinatın gönlü yapılmıştır. Yüce Allah onu bütün âleme tanıtmıştır; bu sebeple kâfir ve gafiller hariç, denizdeki balıklara, yuvasındaki karıncaya varana kadar herkes onu tanır ve sever.

Bakınız Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bu sevgili kulu nasıl tanıtıyor:

"Yüce Allah, bir kulunu sevince onu Cebrâîl'e [aleyhis-selâm] gösterip,

'Ben bu kulumu seviyorum, onu sen de sev' diye emreder. Cebrâîl o kulu sever. Sonra diğer meleklerle haber verir. Melekler de o kulu severler. Ardından o sevgili kul, göklerde ve yerlerde gezdirilip âleme gösterilir ve tanıtılır. Bütün âlem onu sever, kabul eder." ⁴⁰³

403 Buhârî, Edeb, 41; Müslim, Birr, 48; Mâlik, el-Muvatta, Şear, 15; Begavî, Şerhu's-Sünne, 13/55-56; İbn Hibbân, es-Sahîh, 1/291.

Yine hadis-i şerifte haber verildiği gibi, yüce Allah insanlara hayırlı ilim ve amel öğreten dostlarını rahmetiyle desteklemektedir. Ayrıca melekler, yuvasındaki karınca ve denizdeki balıklara varana kadar bütün canlılar onun için dua ve istiğfar etmektedir.⁴⁰⁴

Kâfirler ve gafiller hariç, bütün kâinatın kabul ettiği, sevdiği ve yöneldiği böyle bir Allah dostunu sevmek, ona gönül vermek, hayran olmak, hürmet göstermek, kendisiyle aynı hedefi ve hayatı paylaşmak, onu hayırla anmak, dua ile desteklemek, onun varlığına sevinmek her mümin için bir vazifedir. İman bunu istemektedir.

8. Mürşid Terbiyesi Ne Zamana Kadar Sürer?

Bir hastanın ne zaman taburcu olacağını doktoru bilip belirlediği gibi, manevi terbiyedeki bir müridin de ne zaman kâmil olduğunu ve artık mürşidin nezaretinden ayrılacağını mürşidi bilir.

Büyük ârif İmam Sühreverdî [kuddise sırruhû] der ki:

“Müridler için mürşidin yanında bir süt emme (terbiye ile yetiştirilme) dönemi, bir de sütten kesilme dönemi vardır. Süt emme dönemi, mürşidin sohbet ve terbiyesine devam etme dönemidir. Bunun ne kadar süreceğın mürşid bilir ve belirler. Müridin, mürşidin izni olmaksızın kendi iradesiyle sohbet ve terbiyeden ayrılması doğru değildir. Ancak mürşidin izniyle ayrılabilir.”⁴⁰⁵

“Mürşid, müride ancak, onun kendisinden ayrılma vaktinin geldiğini ve onun nefsinin tek başına idare etmeye güç yetireceğini bildikten sonra, kendisinden ayrılmasına

404 Ebû Davud, İlim, 1; Tirmizî, İlim, 19.

405 Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf*, s. 123.

izin verir. Bu izin, müride artık Cenâb-ı Hak'tan manevi ilim ve ilham kapısının açılmasıyla başlar.

Mürid, ihtiyaç ve mühim işleri Allah Teâlâ'ya arzede-bilme ve O'ndan aldığı ilme göre müşkülli çözüp anla-ma rütbesine ulaştığı zaman, artık mürşidinden ayrılma vakti gelmiştir. Mürşidinden ayrılma vakti gelmeden ken-diliğinden ayrılırsa büyük zarar eder. Karşısına dünya ma-lına meyletme, hevâsına tâbi olma gibi tehlikeler çıkar. Bu kimsenin durumu vaktinden evvel sütten kesilen ve anne terbiyesinden ayrılan çocuğa benzer. Bu durumdaki çocuk nasıl birçok tehlike ile yüz yüze kalırsa, o da birçok sıkıntı ve tehlikeyle yüz yüze gelir.

Burada şunu da hatırlatalım ki mürşid-i kâmillerin soh-bet ve manevi terbiyelerinde devamlı kalıp kemale ermek, hakiki müridlerin işidir. Hakiki mürid, mürşidine sıdk ile tes-lim olup, bütün işlerini ona teslim eden ve kemale erene kadar elinde terbiye gören kimsedir.”⁴⁰⁶

Şah-ı Nakşibend [kuddise sirruhû], terbiye işinin seyrini şöyle açıklamıştır:

“Bizler, Allah Teâlâ'ya ulaşmada bir vasıtayız. Bizden kesilip asıl maksada, Cenâb-ı Hakk'a bağlanmak gere-kir. Gerçek mürşidlerin yolu budur. Allah Teâlâ'ya vâsıl olan ârifler, diğer insanlara bu işte rehberlik ederler. Onlar bu yolun çocuklarını önce hakikat beşiğine yatırıp sıkıca bağlarlar. Vuslata kadar onları terbiye sütü ile beslerler. Cenâb-ı Hakk'a vuslat hâsıl olunca, özel bir şekilde bu takip ve terbiye işini keserler. Böylece müridlerini Allah Teâlâ'nın huzurunda kabul görmüş, mahrem daireye gir-miş biri yaparlar. Artık bundan sonra müridler, arada bir

vasıta olmaksızın yüce Allah'tan ilim ve feyiz alacak hale gelirler. Buna güç yetirebilirler.

İşte bu hale ulaşmak bir mürşid ile mümkündür. Böyle bir hali elde eden kimse, sonsuz bir ömür bulsa ve bütün ömrünü bu nimete şükür için harcarsa yine de bu nimetin şükrünü yerine getirmiş olamaz. Hakk'a yakın olmak lazım, halka değil."⁴⁰⁷

9. Sevgi Rabıtası Niçin Farklı Olur?

Sevgi kalbin işidir. Kalp, sürekli değişim içinde olduğu için ona kalp denmiştir. Kalp tek bir kalıba konmaz. Sevgiye sınır çekilmez. Sevginin her gönülde ayrı bir cilvesi ve neşesi vardır. Bunun için tanımı, tadı, rengi ve şekli değişiktir. Herkese ayrı bir tat verdiği için tarifleri de farklıdır. Sevilen şahıs aynı olsa da ona karşı sevenlerin gönlündeki sevgi bir olmaz. Her kalbin sevgiliye ait muhabbeti, marifetine bağlıdır. Marifet kadar muhabbet olur. İşin nasip ve kabiliyet yönü ayrıdır.

Sevginin sebepleri çoktur. En hayırlı sevgi, sırf Allah için olandır. Sevginin en kıymetlisi budur. İşte rabıta, böyle bir sevgiyle Allah dostunu sevmektir.

Mürşid sevgisi tek taraflı olmaz. Velinin bir kimseyi sevmesi irşad için yetmez. Öyle olsaydı her peygamber istediklerinin gönlüne girer; herkesi hidayete ulaştırırdı. İrşad işinde müridin de mürşidini sevmesi lazımdır. Mürid talep eder, mürşid tarif ve tâlim eder. Bunun için mürid talebinde samimi ve sabırlı olması gerekir. Bir de mürşidine candan yönelmelidir. Bu yönelişi devamlı olmalıdır. Asıl fayda buna bağlıdır.

407 Ahmed Siddikî, *Şâh-ı Nakşibend*, s. 115; Selâhaddin b. Mübârek, *Enî-sü't-Tâlibîn*, s. 66 (Tercüme, *Şâh-ı Nakşibend: Gönüller Nakkâşı*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003, s. 97).

Ciddi bir hastalıktan dolayı doktora gidenin durumu ne ise, bir mürşid terbiyesine giren kimsenin durumu da aynıdır.

Hasta, ilaç gibi onu verecek doktora da aynı derecede yönelmeli, inanmalı ve güvenmelidir. Ârifler, bu işin aslı gönülde olduğu için talebelerinden gönül istiyorlar, faydası iradeye bağlı olduğu için yöneliş bekliyorlar.

Bir de şu var: Herkes velinin kıymetini aynı derecede bilmez. Aslında veliyi veli tanır. Velinin kıymetini ancak onun gibi olan, onunla aynı sıfat ve makamda bulunan kimse bilir. Cevherden sarraf anlar. Bir cevherin kıymetini bilmeyen, onun değerini düşürür.

Velileri tanımak için Allah'tan özel yardım istemelidir. Çünkü bir veliyi tanımak ve sevmek sadece ilim ve akıl olmaz. Veliler, yüce Allah'ın huzuruna kabul buyurduğu özel konukları ve mahrem dostlarıdır. Dost huzuruna destursuz girilmez. Dostun cemalini örten perde izinsiz açılmaz. Nur olmadan bu yâr görülmez. Bir ârifin dediği gibi; vermeyince Mevlâ, ne yapsın Mecnun ile Leyla.

İbret: Ciğerimiz Kime Yanıyor?

Nakşî büyüklerinden Hazret lakabıyla meşhur Muhammed Diyâüddin'e [kuddise sırruhû], bir sûfisi gelerek,

“Efendim ben sizi çok seviyorum, hep rüyamda görmek istiyorum, fakat hiç göremiyorum, bunun yolu nedir?” diye sordu. Hazret, adama, akşam iyice tuzlu bir et yemeği yiyip hiç su içmeden yatmasını ve gece göreceği rüyayı gelip kendisine anlatmasını istedi. Adam, mürşidimi rüyamda göreceğim hevesiyle iyice tuzlu bir et yemeği yiyip yattı. Gece rüyasında çeşmeler, dereler, göller etrafında dolaşıp durdu. Sabah olunca durumu Hazret'e anlattı. Hazret,

“Senin ciğerin bize değil kebaba yanmış, onun için sabaha kadar rüyanda su gördün!” dedi.

10. Sevgi Neden Aynı Derecede Gerçekleşmez?

Âriflerden İbnü'd-Debbâğ [kuddise sırruhû], aynı sevgiliyi müşahede edenlerin niçin farklı lezzet aldıklarını şöyle anlatır:

“Müşahedenin lezzeti, sevgilideki güzelliği idrak etme ve onu tanıma derecesinde olur. Bu da şu üç şeye göre farklılık arzeder:

1. İdrak edilecek şey.
2. İdrak eden.
3. İdrak hali.

İdrak edilecek şey, sevgilinin sıfatlarıdır. Kalbi ve sevgiyi çeken onlardır. Sevgilinin sıfatları ne derece kâmil ve güzelse, onu müşahede de o seviyede kâmil ve güzel olur.

İdrak eden, sevendir. Seven kimse ne zaman sevginin zirve noktasında olur, nefsi sevdiğine karşı son derece şevk içinde bulunur, kalbi safiyet ve incelikte nihaî noktaya ulaşırsa, sevgiliyi idraki o derece lezzetli ve müşahedesi güzel olur.

İdrak hali, sevgiliyi görme vaziyetidir. Sevgiliyi karanlıkta, bulutlu bir havada veya perde gerisinde görmekle, aydınlıkta, açık havada ve perdesiz görmek çok farklıdır. Herkes kalbinin durumuna göre görür, sever ve lezzet alır (Sevgiliyi perdeleyen kalpteki günahlardır. Gönül aynası temizlendikçe sevgilinin cemali net görülmeye başlar. Cemali müşahedenin lezzeti de gönlün temizliği ve aşkına göre farklı olur). Bir âşık der ki:

“Ey sevgili, bakıyorum da sen gözümde sürekli güzelleşiyorsun; bunun için sana her gün âşık oluyorum. Senin

güzelliğin arttıkça benim de aşkım çoğalıyor. Bu yüzden sürekli hal değiştiriyorum, her gün halden hale giriyorum.”⁴⁰⁸

İbret: Sevgilinin Yâdı Yeter

Sultan Veled [kuddise sirruhû] anlatır:

Bir gün Konyalı Hafız Yusuf, orada bulunan türbede Kur'an okuyordu. Onu dinleyen dostlar nâralar atıyor ve sesinden hoş hal oluyorlardı. Bunu gören babam Mevlânâ [kuddise sirruhû] şu hikâyeyi anlattı:

“Bir şeyh vaaz veriyordu. Bazı adamlar şeyhin müridlerinden birini yolda gördüler. Ona,

“Senin şeyhin mescidde vaaz veriyor, sen niçin orada değilsin?” dediler. Mürid bu sözü işitince cezbelendi, feryat edip nâralar attı. Adamlar müride,

“Vaazı işitmedin, ne nâra atıp feryat ediyorsun?” dediler. Mürid,

“Evet, bir şey işitmedim ama ben şeyhimin söylediklerinin hepsinin güzel ve doğru olacağını biliyorum” dedi.

Hz. Mevlânâ bundan sonra der ki:

“İşte Allah'ın has dostları da Kur'ân-ı Keîm okunduğu zaman, manasını bilmeseler bile, onun yüce Allah'tan geldiğini ve hepsinin doğru ve güzel olduğunu bilirler; onun için aşka gelip cezbelenirler ve böylece hesapsız sevaplara ulaşırlar. Hem Kur'an'ı okuyanla dinleyen sevapta eşittir.”⁴⁰⁹

408 İbnü'd-Debbâğ, *Meşâriku Envân'ı'l-Kulûb*, s. 29.

409 Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, 1/513.

11. Velilerden Nur Nasıl Alınır?

Seyyid Abdülkadir-i Geylânî [kuddise sırruhû], Hak dostlarının nasıl tanınıp sevileceğini ve kendilerinden istifade edileceğini şöyle özetler:

“Yüce Allah ancak müttaki, iyilik sahibi ve sabır ehli kimseleri sever. Eğer kalbinde güzel bir itikad ve temiz bir düşünce varsa, sen de Allah dostlarını tanır, sever, sohbetlerine girer ve kendilerinden istifade edersin. İtikadının sağlam ve düşüncenin güzel olması için şunlara dikkat et:

1. Kalbini marifet nuruyla aydınlat. Hakk’a güven, aklına ve nefesine güvenme. Hak sana iyiyi kötüyü gösterir.

2. Gözünü haramlardan çek. Haramlar kalbi karartır, nura perde olur.

3. Nefsin bütün boş ve haram arzularını terket.

4. Sürekli helâl ye; haram kazanç ve rızıktan sakın.

5. Yüce Allah’ın her an seni gördüğünü düşünerek iç âlemini O’nun razı olmadığı şeylerden uzak dur. Kötü düşüncelerden arın, kalbini temiz tut.

6. Yaptığın bütün işler Hz. Peygamber’in [sallallahu aleyhi vesellem] sünnetine uysun. İşte o zaman, yüce Allah’ı tanımış olursun. Kalbin nurlanır, aklın olgunlaşır, velileri seversin. Nefsinin, tabiatının ve âdetlerinin peşine düşme, onlarda hiçbir hayır ve şeref yoktur.⁴¹⁰

12. Âşığından Ayrılmayan Ruhaniyet Nedir?

İki insan ruhunu birbirine bağlayan ve aralarını buluşturan ana sebep sevgidir. Bu sevgi bağı, sevenin samimi-

410 Geylânî, *el-Fethu’r-Rabbânî*, s. 156.

yet ve aşkına göre kuvvetli veya zayıf olur. Bütün bunlar, ruh üzerinden gerçekleşen hallerdir. Ruhun sevdiği ruhla beraber olması, fizik ötesi bir durumdur. İnsan hayatında bunun değişik örnekleri mevcuttur.

Mesela, insanla birlikte bulunan varlıkların başında melekler ve şeytan gelir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesel-lem] bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Sizden her birinizin yanından hiç ayrılmayan görevli bir şeytan ve melek bulunur.” ⁴¹¹

Yüce Allah, zikrinden yüz çeviren kimseye bir şeytan musallat ettiğini ve o şeytanın mahşere kadar kendisinden hiç ayrılmadığını haber vermektedir (bk. Zuhuf 43/36). Aynı şekilde Cenâb-ı Hak tövbe eden, zikrine yönelen, yoluna giren kimseye de yardımcı melekler görevlendirir.

Şeytan vesvese ile insanı sürekli azdırır, meleklerse insanın kalbini uyandırır, kuvvetlendirir, hakka çağırır. Âyet-i kerimede belirtildiği gibi şeytan, kendisine tâbi ve dost olan kimseleri çepeçevre sarıp onlara Allah'ın zikrini unutturur (Mücâdile 58/19). Müfessir Burhâneddin el-Bikâî, âyetin tefsirinde der ki:

“Şeytan onlara galip gelip kendilerini istediği gibi sarmak, dilediği yöne sevk etmek, hükmü altına almak ve istila etmek ister. O, Allah katından kovulmuş lânetli bir varlık iken, insandan bütün bunları elde eder, her istediğine ulaşır; onlara tam manasıyla sahip olur, öyle ki onların kendilerine ait bir ihtiyarı kalmaz; artık şeytana tâbi bir halde onun parçası olurlar. Şeytan onları her yönden çepeçevre sarar, kendilerine zâhiren ve bâtinen galip gelir. Onları

⁴¹¹ Müslim, Kıyâme, 69 (nr. 2814); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/385; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, nr. 5143; Dârimî, *el-Müsned*, 2/306.

bu şekilde kuşatması sebebiyle kendilerine Allah'ın zikrini unutturur. O Allah ki bütün güzel isimler ve yüce sıfatlar O'na aittir. Allah onların ilk fıtratına zikrini yerleştirmiş iken, şeytanın istilası yüzünden, Allah'ı kalple ve dille hiç zikretmez duruma gelirler.”⁴¹²

Eğer bir insan, kendisinde, Allah'ın düşmanı olan şeytana verdiği bu şekil bir tasarruf imkânını, yeryüzünde yüce Allah'ın şahidi ve halifesi yapılan bir kamil mürşide verse, o da Allah'ın izniyle, onu nuru ve feyzi ile sarar, her yönden hâkimiyeti altına alır, ona Allah'ı zikrettirir, maddi manevi birçok fayda verir. Bütün iş, o atmosfere girmektir.

Âriflerin, bu konudaki tecrübe, müşahede ve açıklamalarının özeti şudur:

Yüce Allah, melekleri gibi velileriyle de kendine yönelen müminleri destekler. Kâmil bir mürşide intisap edip Allah yoluna giren kimse, onun ruhunun tasarrufu altına ve nuranî nazarlarına girmiş olur.

Kâmil mürşide intisabın aslı, onun elini tutmak değil, gönlüne bağlanmaktır. Bu samimi irade ve teslimiyet müridi mürşidin bir parçası yapar; iki ruh kaynaşır, iki gönül birbirine açılır. Müridin kalbinde sanki bir sevgi istasyonu kurulmuş olur. Bu sayede mürşidle mürid arasında nuranî bir hat oluşur. Bu hattan müridin kalbine ilâhî sevgi akar. Buna nisbet, feyiz ve himmet de denir. Bu sevgi, müridin samimiyeti ve kabiliyeti ölçüsünde gönlüne yerleşir, taht kurar. Eğer bu sevgi akımı, günahlarla kesilmez, perdelenmez ve geri çevrilmezse, sadık müridin bütün vücudunu sarar, mürid artık o sevgi hâlesi içinde yaşar. Seven sevdiği ile bir olur, mana atmosferinde buluşur, onunla aynı iklim-

412 bk. Bîkâî, *Nazmü'd-Dürer*, Beyrut 2006, 7/504-505.

de solur, böylece maneviyat semasında parlayan velayet güneşiyle sürekli yüz yüze gelmiş olur. Bu ilâhî sevgi, bir insanın kalp hayatı için hava ve su hükmündedir. Manevi terbiye, bu sevgi atmosferi içinde başlar, onunla devam eder ve onunla kemale erer.

Kâmil veliler, mana âleminde kendilerine verilen bazı yetki ve görevlerden şöyle bahsetmişlerdir:

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî [kuddise sirruhû] der ki:

“Mürşidde bir ruhaniyet vardır ki hiçbir halde müridden ayrılmaz. Nitekim bazı müridler, bu ruhaniyeti üzerlerinde hissettikleri için uyku zamanlarında bile ayaklarını uzatmaya cesaret edemezler, bunu edep dışı sayarlar. Bu durumu her müridin aynı derecede hissetmesi mümkün olmasa da hisseder gibi inanması daha uygundur. Hatta o, bu inancı sayesinde, mürşidi manen görüp hisseden müridle feyiz bakımından eşit bir duruma ulaşabilir.

Mürşidin ruhaniyeti ölüm esnasında bile müridden ayrılmaz, hatta kabirdeki sual zamanında da müridin yanında hazır olup soru meleklerinin sorularına cevap vermede ona yardım eder, kendisine teselli verir ve korkusunu teskin eder. Şeytan Hz. Ömer’den [radiyallahu anh] kaçtığı gibi, kâmil mürşidden de kaçır.

Ruhaniyet için, ona engel ve perde olarak madde, müddet ve zaman gibi kayıtlar yoktur. İlâhî kudretten kaynaklanan bu durumu bazı müridler müşahade edebilmektedir. Cenâb-ı Hakk’ın mutlak kudretine iman etmek, iman esaslarının birini teşkil eder. Bu gibi konularda aklın herhangi bir tasarrufu ve etkisi yoktur.”⁴¹³

413 Mevlânâ Halid, *Halidiyye Risâlesi*, s. 36.

İmam Şa'rânî [kuddise sirruhû] der ki:

“Müridin koruması gereken edeplerden biri de şeyhinin ruhaniyetinin kendisiyle birlikte olduğunu bilmesidir. Şeyhin ruhunun başka bir müridle beraber olması, diğer müridiyle beraber olmasına engel değildir. Kâmil şeyhin ruhaniyeti aynı anda bütün müridleriyle birlikte olur, hepsine feyiz verir, yardım eder. İsterse bir milyon mürid olsun.”⁴¹⁴

Bütün bunların yüce Allah'ın izniyle ve sevdiği kuluna verdiği özel destekle gerçekleştiği bilinmelidir. Bir melek veya peygamber de olsa, bir başkasına ancak Allah Teâlâ'nın nasip ve takdir ettiği faydayı verir, başkası olmaz. Cenâb-ı Hak bir âyet-i kerimede,

“İnsanın önünde ve arkasında onu takip eden melekler vardır; Allah'ın emriyle onu korurlar” (Ra'd 13/11) buyurmuştur. Yine müminler için istiğfar etmekle görevli melekler vardır (Mü'min 40/7). Allah Teâlâ bunu müminlere merhame-tinden yapmaktadır. O, yüce zatına ait rahmeti, kendilerine bir şeref olsun diye, melekleri vasıtasıyla sunmaktadır (Ahzâb 33/43). Yani, her şeyi asıl veren Allah'tır, yerine ulaştıran da bunun için görevlendirdiği bir kuludur.

Yüce Allah, kendisine ve peygamberine dost olan sadık kullarına şu özel desteğini müjdelemiştir:

“İşte Allah onların kalbine imanı yazmış ve kendilerini tarafından bir ruhla desteklemiştir” (Mücâdile 58/22).

Âyette geçen, “ruh”, yüce Allah'ın, sadık kuluna özel bir destediğir. Bu ruhun ne olduğu hakkında tefsirlerde şu görüşler zikredilmiştir:

- Kalbe konan yakîn nuru,

⁴¹⁴ Şa'rânî, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 2/103.

- Kur'ân-ı Kerîm,
- Cebrâil [aleyhisselâm],
- İlâhî yardım ve zafer,
- Yakînî iman.⁴¹⁵

Müfessir İsmail Hakkı Bursevî [rahmetullahi aleyh], Allah Teâlâ'nın kalplerine imanı yazdığı sadık kullarını, müşahe-
deye ulaşmış bir ruhla desteklediğini, âyetin buna da işaret
ettiğini belirtmiştir.⁴¹⁶

Hadis-i şerifte müminlerin, birbirlerini uzaktan duala-
rıyla destekledikleri belirtilmiştir.⁴¹⁷ Yani, Allah için birbirini
seven müminlerin, buluşma ve yardımlaşma şekli çoktur.
Kısaca, velayet ve irşad mertebesine yükselen kudsi ruh-
lara diğer müminlere yardım konusunda özel izin, kabiliyet
ve yetkiler verilmiştir.

Güneşin aynı anda pek çok varlığa ışık, ısı, renk ve
tat verdiği gibi; ilâhî nurla aydınlanmış, gökleri ve arşı içine
alacak genişliği elde etmiş velinin kalbi de, Allah'ın izniyle
aynı anda pek çok kimseye nur verir, feyiz akıtır, manevi
yardım ulaştırır. Bunlar Allah'ın kudreti için çok kolay şey-
lerdir. Yüce Allah dilediklerine bu imkânı verir. Kendisine
böyle bir imkân verilmeyen kimse, verildiğini iddia ederse,
Cenâb-ı Hakk'a karşı yalan söylemiş ve iftira etmiş olur.

Şunu da hatırlatalım: Ruhun bu sırlı hallerinden bahse-
den zatlar, şahadetleri makbul kimselerdir. Onların sözleri,
en azından kendilerinin bildiği bir delile dayanmakta veya
tecrübeyle sabit olmaktadır. Bu tür işler tek bir velide de-

⁴¹⁵ bk. Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 14/230.

⁴¹⁶ bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 9/488.

⁴¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/183; Dârimî, *Mukaddime*, 23; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 4890.

ğil, ümmet-i Muhammed'in içindeki pek çok velide zuhur etmiştir. Bir şeyi bizim tecrübe etmeyiğimiz veya aklımızın onu almayışı, onu yok saymayı ve inkâr etmeyi gerektirmez.

Hayatımızda, varlığına iman ettiğimiz halde, hakikatini anlamadığımız pek çok şey vardır.

Mesela, sürekli bizimle beraber olan kendi ruhumuzu, ne gördük ne de anladık; fakat ruhun varlığını kabul ediyoruz ve onun bize bir hayat sebebi yapıldığına inanıyoruz.

Yine sürekli yanımızda bulunduğuna inandığımız yazıcı melekleri ve hafaza meleklerini de çok insan görmemiştir. Ancak onlar, aldıkları görevleri üzerimizde icra etmektedirler.

Cenâb-ı Hak, kendisinin her an bizimle birlikte olduğunu haber vermiştir. Fakat bu gerçeğı kâfirler inkâr eder; müminler ona iman eder, peygamberler ve veliler ise müşahede eder. Kâfir inkâr etse, mümin gaflete düşse de bu gerçek değişmez; Hak Teâlâ kullarıyla her an beraber olup onlara şah damarlarından daha yakındır.

Yüce Allah, ölüm meleğı Azrâil'e öyle bir imkân vermiştir ki aynı anda bir milyon kişı ölse, hepsinin canını aynı anda alır, hepsine ayrı bir sûrette gözüdür, her birinde değişik tasarruflarda bulunur.

Allah Teâlâ, düşmanı olan şeytana bile aynı anda pek çok yerde olma imkânı vermiştir.

Günümüzde gelişen teknoloji, ruhların sahip olduğı manevi ve sırlı işi anlamaya bir derece yardımcı olacak niteliktedir. Şöyle ki:

Bir internet ağı vasıtasıyla aynı anda pek çok kimse bir merkeze ulaşabilmekte, aynı bilgi kaynağından istifa-

de edebilmekte ve aynı şahısla görüşme yapabilmektedir. Bunlar ışık hızıyla olmaktadır. Velinin ruhla tasarrufu ise nur hızıyla olmaktadır. Işık saniyede 300.000 km. hızla hareket etmektedir. Nur ise bunun çok ötesinde bir hıza sahiptir. Bunlar, yüce Allah'ın kudretinin eseridir. O, "Ol" deyip imkân verince her şey olur.

Ârifler der ki: Maneviyat ve gayb âlemindeki işleri müşahade etmek, nurlanmış bir kalp gözüyle olur. Gayb, akı aşar, kalbin alanına girer. Velilerin ruhlarına verilen bu tür kabiliyetler ve tasarruf gücü, bir çeşit keramettir. Keramet, yüce Allah'ın keremidir; özel bir tecellisidir, haktır ve vardır. Bu ümmetin evliyası bulunduğu sürece, onlara verilen bu ilâhî ikramlar da devam eder. Bunların hepsi, Resûlullah Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] üzerinden akıp gelen rahmet mucizesinin devamıdır.

Şunu da hatırlatalım: Velinin ruhaniyetiyle buluşmak ve nurundan istifade etmek herkeste aynı derecede gerçekleşmez. Yüce Allah'ın halifesi ve Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] vârisi olan kâmil insanın nuru güneş gibi çağırmıştır; fakat ona yönelenlerin durumuna göre istifade farklı olur.

Bazı hak âşıklarının gönül âlemi tertemizdir, sürekli hakikat âlemine dönüktür, manaya açıktır; üzerinde gaflet bulutu ve günah tozları yoktur; bu gönül, âşık olduğu, intisap edip özel hatla bağlandığı maneviyat güneşinden yani kâmil insanın ruhundan devamlı istifade eder.

Bazılarının kalbi, gaflet ve günah bulutlarıyla bir kapalı bir açılır; maneviyat güneşi arada bir gözükür, istifade ona göre olur.

Bazılarının gönül âlemi, uzun süre gaflet bulutlarıyla ve günah kirleriyle kapalı kalır, maneviyat güneşinden isti-

fadesi çok az olur. Maneviyat güneşinin ışığından istifade edebilmek için, kalbi saran perdelerin aşılması ve açılması gerekir. O zaman -Allah'ın izniyle- ışıkla âşik buluşur.

Hakikat semasında parlayan velayet güneşlerinin nurunu bir ömür boyu hiç görmeyenler de vardır. Bu halden yüce Allah'a sığınırız.

13. Veli Aynı Anda Farklı Yerlerde Bulunabilir mi?

Ârifler, bir velinin birçok sûrete girmesine “temessül” derler. Onlara göre bu hal, ruhta gerçekleşen bir durumdur. Ruh, safileşip aslî haline dönünce meleklerin sıfatına sahip olur, onların arasına girer, melekût âleminin özelliklerine sahip olur; özel kabiliyet, kuvvet ve manevi yetkilerle donatılır. Allah'ın izniyle, melekler gibi kullar ve kâinat üzerinde tasarruf etmeye ehil kılınır; kendisine özel görevler verilebilir.

Bu konuda en güzel örnek, ölüm meleği Hz. Azrâil'in [aleyhisselâm] halidir. O, bir tane olduğu halde, aynı anda vefat eden binlerce kimsenin yanında olur, ruhunu alır, hepsine farklı sûretlerde gözükür, seslerini dinler, onlarla konuşur. Bu işte, kendisine yardım eden melekler yanında, müminlere müjdeler veren rahmet melekleri de vardır.

Hız. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], kendisine getirilen salavatları ulaştıran görevli meleğe verilen kabiliyet ve imkânı şöyle anlatır:

“Allah Teâlâ'nın bir meleği vardır, Allah ona aynı anda bütün kulları -diğer rivayette- bütün mahlûkatı işitme kuvveti vermiştir. O melek benim için getirilen salavatları bana ulaştırır.” ⁴¹⁸

418 Bezzâr, *el-Müsne'd*, nr. 3162-3163; Sehâvî, *el-Kavlü'l-Bedî*, s. 112; Sü-yûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 2365; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/162.

Allâme Münâvî [rahmetullahi aleyh], bu hadisin şerhinde, bahsedilen meleğin insan, cin ve bunların dışındaki bütün varlıkların konuştuklarını işitme kuvvetine ve imkânına sahip olduğunu belirtir.

Aynı anda birçok yerde olma özelliği cinlere de verilmiştir. Şeytan (İblîs) bir anda farklı yerlerde bulunur, pek çok insanın kalbine vesvese verebilir, ölüm anında yanlarında bulunur.

Aynı anda birçok sûrete girme imkânı Hz. Peygamber'in saadetli ruhuna da verilmiştir. Bu konuda delil olarak şu hadisleri verebiliriz: Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] buyurur ki:

"Siz nerede bulunursanız oradan bana salavat okuyun, selâm gönderin; sizin selâmınız bana ulaşır." ⁴¹⁹

"Kim bana bir salavat okursa, o bana ulaşır; ben de o kimse için hayır dua ederim. Bundan başka o kimseye her salavatı için on iyilik sevabı yazılır." ⁴²⁰

"Herhangi bir müslüman bana (uzaktan veya kabrimin yanında) selâm verince, Allah ruhumu (bedenime) iade eder, ben de o kimsenin selâmına karşılık veririm." ⁴²¹

Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] dünyanın her yanından aynı anda milyonlarca selâm gönderilmekte, salavatlar okunmakta; o da bütün bu selâmlara ve salavat okuyanlara aynı anda karşılık vermekte, hepsini tanımakta, hepsiyle ayrı ayrı ilgilenmekte, onlar için istiğfar etmekte ve yaptıklarına şahit olmaktadır.

419 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, nr. 2729; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/162; Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 2475; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 3768.

420 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 1663; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/162; Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 2476.

421 Ebû Davud, *Menâsik*, 99; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/527.

Ruh, emir âleminde dir. Emir âlemi, Allah Teâlâ'nın irade buyurup olmasını istediği her şeyin kudret-i ilâhîye ile derhal oluverdiği, sebeplere bağlı olmayan manevi âlemdir. İlâhî kudret, o âlemde sebepler perdesi olmadan doğrudan tecelli eder. Yüce Mevlâ habibi Hz. Muhammed'e [sallallahu aleyhi vesellem] hiç kimseye vermediği yetki ve gücü vermiştir. Allâme Münâvî der ki:

“Kudsî ruhlar, beden in engel ve alakalarından sıyrılınca, mele-i a'lâya (meleklerin hayat sürdüğü melekût âlemine) yükselirler. Bu âleme yükselen ruh için herhangi bir perde olmaz. Artık pek çok şeyi ya kendisi görür veya bir meleğin bildirmesiyle bilir.”⁴²²

Yine Münâvî, Allah Resûlü'nün,

*“Hayatım gibi vefatım da sizin için hayırlıdır. Amelleriniz bana arz edilir. Yaptıklarınız içinde hayırlı bir amel görünce Allah'a hamedederim, kötü bir amel görünce affınız için Allah'a yalvarırım”*⁴²³ hadisinin şerhinde der ki:

“Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] vefatının bir hayırlı yönü de şudur: Melekler kendisine ümmetinin amellerini arz ederler, o da aynı anda ümmetinden sayılamayacak kadar kimseye yönelir, onların işleriyle ilgilenir.”⁴²⁴

Bu yetkilerin bir kısmı onun vârisi olan rabbânî âlimlere, kâmil mürşidlere de bahşedilmiştir.

Seyyid Ahmed b Muhammed-i Hamevî (v. 1098/1687), *Nefehâtü'l-Kurb ve'l-İttisâl* isimli eserinde der ki:

⁴²² Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 6/2978.

⁴²³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/149; Bezzâr, *el-Müsne'd*, nr. 845; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 9/24; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 3771.

⁴²⁴ Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 6/ 2979.

“Evliyauallah, ruhaniyetlerinin cismaniyetlerine galip olması sebebiyle birçok sûrette görünebilirler. Onların tasarruf ve kerametleri, hayatlarında olduğu gibi vefatlarından sonra da devam eder.”⁴²⁵

Ârifler der ki: Ruh, eşyanın bağından kurtulup fenâ filâh mertebesine ulaşınca çok özel yetkilere sahip olur, aynı anda farklı yerlerde olabilir, birçok sûrette gözükabilir. Bu hal dünyada böyledir, berzah âleminde ise bunlar ruh için daha kolaydır. Zira berzah âleminde ruh cesetten ayrıldığı için, daha kuvvetli ve müstakil olur.⁴²⁶

Meşhur *el-Muhtasar* kitabının sahibi Şeyh Halil el-Mâlikî, şeyhi Abdullah el-Menûfî'nin menakıbını anlattığı kitabında der ki:

“Veli, velayetinde kemale erince ruhaniyetiyle değişik şekillere girme imkânına sahip olur; kendisine pek çok sûrete girme gücü verilir. Bu durum imkânsız değildir; çünkü değişik sûretlere giren ruhaniyettir. Bu durum ârif-i billâh zatlarda çokça meydana gelmiştir. Allah Teâlâ bu hali dilediği dostlarına verir. Buna bir mani yoktur. Kendisine bu imkân bahşedilen veli, asıl bedeni bulunduğu yerde kalır, kendisine bahşedilen diğer ruhanî bedenle temessül yoluyla değişik sûretlerde gözükabilir, tasarruf edebilir. Veliler bunun misal âleminde cereyan ettiğini belirtmişlerdir. Misal âlemi, ruhlar âlemi ile cesetlerin yaşadığı dünya âlemi arasında bir âlemdir. Bu âlem, cesetlerin bulunduğu âlemden daha latif, ruhların âleminden daha yoğun bir âlemdir.”⁴²⁷

425 bk. Hamevî, *Nefehâtü'l-Kurb ve'l-İttisâl* (Mezîdî'nin *Cem'u'l-Makâl* isimli eseri içinde), Kahire 2006, s. 328; Erbîî, *Tenvîrû'l-Kulûb*, s. 549.

426 Geniş bilgi için bk. Hânî, *el-Behcetü's-Seniyye*, s. 48; Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup.

427 Münâvî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/277; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 1/340.

Allâme Tâceddin es-Sübkî, keramet çeşitlerini sayarken der ki:

“Velilere verilen kerametlerin yirmi ikinci çeşidi, velinin çeşitli hal ve sûretlere girmesidir. Ehl-i tasavvuf, bunu ‘misal âlemi’ diye isimlendirmiş ve ruhların çeşitli sûretlerde görülmelerinin misal âleminde olduğunu söylemişlerdir. Hz. Cebrâîl’in [aleyhisselâm] Meryem validemize güzel bir insan sûretinde temessül edip görünmesi, buna bir delil ve misaldir.”⁴²⁸

İmam Şa’rânî, sûfilerin terbiyedeki usul ve kaidelerini işlediği *el-Envârü'l-Kudsiyye* adlı eserinde, halvete giren müridin yapması gereken işleri anlatırken şunu ekler:

“Halvetin bir şartı da şudur: Mürid, mürşidinin ruhanîyetinin kendisiyle birlikte olduğunu düşünmelidir. Onun başka bir müridle meşgul olmasının, kendisiyle birlikte bulunmasına engel olmadığını bilmelidir. Kâmil mürşidin ruhanîyeti değil bir müride, bütün müridlerine aynı anda ulaşır, destek verir; vev ki sayıları bir milyon olsun.”⁴²⁹

14. Rabıtada Şirke Düşme Tehlikesi Var mıdır?

Şirk, herhangi bir varlığı yüce Allah’a ortak koşmaktır. Bu durum, Allah Teâlâ’ya mahsus sıfatları başka bir varlığa vermek, kulu, Rab yerine koymak, yaratılana yaratıcı gözüyle bakmak, sadece Allah’tan istenecek bir şeyi yaratılmış varlıktan istemek, ibadeti insanlar için yapmak, sebepleri putlaştırıp asıl sahibini unutmak şeklinde ve başka durumlarda olabilir. Şirk, dünyada işlenmiş en büyük zulüm ve en çirkin günahdır.

428 Sübkî, *et-Tabakâtü’s-Şâfiyye*, 2/338-344; Süyûtî, *el-Hâvî li’l-Fetâvâ*, 1/342; Esad Sahib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid*, 4. Mektup.

429 Şa’rânî, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 2/103.

Hak dinin ölçülerine uyulmazsa her iş ve ibadette şirk tehlikesi vardır. İfrat veya tefrite düşülen her iş tehlikelidir.

Şeytan kâfiri dünya muhabbeti ve derdiyle tehlikeye sokarken, iman edenleri de Allah inancı ve peygamber sevgisinde ölçü dışına çıkararak zarara sokar. Şeytan bir peygamber ve veli sevgisini, namazı, zikri, cihadı, yapılan hayırları kullanarak da mümini tehlikeye düşürmek ister. Bu imtihan ve tehlike her zaman vardır. Rabîta da böyledir.

Rabîta, hedef değil vasıtaadır; sebebe tâbi olup sonuca varmaktır. Rabîta, ilâhî rahmeti, feyzi ve nuru, emanet edildiği yerden almak için o hedefe yönelmektir. İlâhî nur ve feyiz manevi nimetlerdir; onlar takvanın zirvesindeki âriflerin gönlüne emanet edilmiştir. Bu rızka yönelen kimse, rızkı ezelde taksim edip yaratan Allah Teâlâ ile onu yerine ulaştıran kulu karıştırmamalıdır. Peygamber, melek veya veli de olsa hiçbir kul, ezeli takdirde ve yaratmada yüce Allah'a ortak edilemez. Cenâb-ı Hak, zatı gibi bütün sıfat ve fiillerinde de tektir; eşi, ortağı, benzeri, dengi ve yardımcısı yoktur.

Ancak Cenâb-ı Hak, bu dünyada kullarına maddi ve manevi nimetleri genelde sebeplerle ulaştırmaktadır. Maddi rızıklar gibi feyiz, nur, marifet, muhabbet, ilim, hikmet de bir sebebe bağlanmıştır. Bu sebep bir melek, peygamber veya veli olabileceği gibi, diğer insanlar da olabilir. Hatta hayvanlar ve cansız varlıklar bile insanlara rızık ve fayda ulaştırmada sebep yapılmıştır. Bu rızıkları taşıyan ve yerlerine ulaştıranlar çok olsa da, yaratan tektir; o da âlemlerin Rabb'i Rahmân ve Rahîm olan yüce Allah'tır.

Kâmil mürşid, kalbe ait manevi rızıkları taşıyan ve yerine ulaştıran bir sebeptir. Bununla görevlidir. Bu görevini icra edebilmesi için kendisine özel yetkiler yanında manevi

destekler de verilmiştir. Bu ilâhî desteğin nasıl ve ne kadar olduğunu yüce Allah bilir. Mürşidin ilâhî izin ve yardım olmadan kendi başına kimseye bir fayda veya zarar verme imkânı, yetkisi ve kuvveti yoktur. Hatta mürşid, ilâhî izin ve yardım olmadan kendisine bile bir fayda sağlayamaz.

Veli, hangi makama çıkarsa çıksın;

1. Kulluk sıfatından çıkıp Allah ile bütünleşmez.

2. Hiçbir peygamberin makamına ulaşamaz.

Mürşidi kulluk sıfatından çıkarmak, onu yüce Allah'ın parçası görmek şirktir.

Mürşidin Allah ile bütünleştiğini, ondan ilâhlık özelliklerini aldığını düşünmek ve söylemek de şirktir. Âriflerin belirttiği gibi, fenâ fillâh, kulun Allah'ın zatında kaybolması değildir. Fenâ fillâh, ârifin kendi varlığından fâni olması, nefsinden geçmesi, yüce zata perde olan vücut karanlığından kurtulması, maddi perdelerden sıyrılıp ihsan makamına yükselmesi ve müşahede sahibi olmasıdır.

Mürşidin, -hâşâ- yüce Allah gibi her şeyi bildiğini, her yeri gördüğünü, her şeye gücü yettiğini söylemek de şirktir.

Allah Teâlâ velilerine, özellikle kulları irşad görevi verdiği has dostlarına diğer insanlardan ayrı olarak özel bir ilim, feraset, manevi kuvvet, kalplere tasarruf yetkisi, gayba ait bazı şeyleri görme ve bilme imkânı vermiştir; fakat bütün bunlar sınırlıdır, belirlidir, kulun mülkü değildir, Allah'ın emanetidir. Sonra mürşide verilen bütün manevi derece, ilim ve yetkileri bilmek müride düşen bir iş değildir.

Mürşidi, Hz. Peygamber'den [sallallahu aleyhi vesellem] üstün görmek haramdır, yanlıştır.

Mürşidini, sahâbe-i kirâmdan üstün görmek de yanlıştır.

Bütün bunlar, önce kâmil mürşidlerin karşı çıktığı ve şiddetle sakındırdığı şeylerdir. Hepsisi şeytanın tuzağıdır.

Rabita, Allah Teâlâ'yı bırakıp mürşidden bir şey istemek değildir. Rabita, kalbine takva nuru, ilâhî feyiz ve aşk konmuş kâmil insanın kalbinden nur, feyiz ve aşk almaktır. Bunları takdir edip yaratan Cenâb-ı Hak, takdir edilen yere ulaştıran ise mürşid, nasibini yerinden alan da mürididir. Bütün maddi rızıklarda da seyir ve sıra böyledir; değişen sadece sebeplerdir. Hepsinin sahibi birdir, o da yüce Allah'tır.

Rabita, itikad ölçülerine ve kâmil rehberlerin edebine uygun yapılırsa fayda verir; yanlış uygulanır ve hedefinden sapılırsa zarar verir.

Rabita, gönlü Allah'ın dostuna bağlamak ve ondan yüce dostu ait sevgi, nur, feyiz ve edebi almaktır. Allah dostunu sevmek ve ona benzemek şirk değildir, ancak şükredilecek bir nimettir.

15. Resme Rabita Yapılır mı?

Mürşidin resminden ve cisminden değil, gönlünden feyiz alınır. Ârifler, terbiye veren mürşidin hayatta olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Mürşidin siması, gönlünün aynası olduğu için o simayı tanımak, hayalde tutmak ve rabitada ona yönelmek önemlidir. Sima, iç âleme giriş için bir kapıdır.

Rabıtayla yüzden öze inilir, gözden gönüle girilir, gönül bahçesindeki güllere erişilir ve o safi gönülde her yanı sarmış rahmânî kokular koklanır.

Rabita, kâmil mürşidin feyiz akıtan kalp çeşmesinden, gönül ağzı ile feyiz içmektir.

Rabita, himmetle beslenmektir. Himmet, veliye ihsan edilmiş ilâhî bir rahmettir. Bu rahmet, müridi besleyen feyiz sütüdür. Bu süt gönülde bulunur, gönülle içilir.

Resimde kalan ve ondan feyiz almaya çalışan kimse, yalancı emzikten süt emmeye çalışan çocuğa benzer; ne kadar çalışsa da ağzına süt gelmez, sadece oyalanmış olur.

Mürşidi zâhiren tanımak için resmine bakmanın bir sakıncası yoktur. Mürşidi ziyaret edemeyenlerin veya görme imkânı bulamayanların, onu video, kamera, televizyon gibi aletlerin maharetiyle görmesi ve tanınması faydalıdır. Ancak kâmil mürşidi görülen şekle hapsetmek ve onu tek bir sûrette hayal etmek yanlıştır.

Âriflerin belirttiği gibi, kâmil insan, ruhuyla sürekli değişim içindedir, yükselme halindedir; o, her an ilâhî huzura yaklaşmakta ve güzelleşmektedir. Allah'ın boyasıyla boyanmış bir insan-ı kâmilî, resimler tarif ve temsil edemez.

Mürşidin yüzüne değil özüne bakmalıdır; onun sarık ve sakalıyla değil, sırrıyla meşgul olmalıdır.

16. Kadınlar Nasıl Rabita Yapar?

Bütün müminleri ve özellikle müminler içinde kâmil insanları sevmek erkek-kadın her müslümanın ortak vazifesidir. Bir mümin kadın, yüce Allah'ı, O'nun meleklerini, bütün peygamberlerini, özellikle son peygamberi Hz. Muhammed'i [sallallahu aleyhi vesellem], sahâbe-i kirâmı, âlimleri, velileri, salihleri, bütün müminleri iman sevgisiyle sever, sevmelidir. Bu, ruhla alınan ve tadılan bir sevgidir. Onda nefse ait bir taraf ve tat yoktur. Manevi şeylerin sevgisi böyledir.

Mürşid sevgisi de ruhla tadılan manevi bir sevgidir. O, melekleri sevmek gibidir. Bir mümin kadın Allah için terbiye dairesine girdiği mürşidini önce Allah için çok sever,

onun güzel halini, ahlâkını, irşadını, hizmetini, davetini hayal eder, Allah için olan bu güzelliklere hayran olur, kalben katılır, rıza gösterir, böylece bütün hayırlara hissedar olur.

Sonra mümin kadın kâmil mürşide ruhen yönelir, onunla Allah yolunda olan bağı ve hukuku ile sevinir, böylece sevgisini artırır, kalbini kuvvetlendirir. Bu muhabbet rabitasını ittibâ rabitası takip eder.

İttibâ, mürşidinin kendisine verdiği görevleri sevgi ile yapmak ve her emre uymaktır. Bu konuda erkekler ile kadınlar aynıdır.

Kadınlar ders rabitası yaparken, mürşidi bir nur şeklinde, güneş gibi parlak vaziyette düşünürler. Mürşidin vücut âzaları, başı, yüzü, gözü düşünölmeye çalışılmaz; onun zâhirini değil, ilâhî nur ve feyiz ile dolu gönlünü ve o gönlündeki nurun dışa yansımış halini düşünür. Ruh ruha, kalp kalbe, gönöl gönüle bağlanır ve ondaki ilâhî nurdan, feyizden, sevgiden, ilimden ve edepten nasiplenmeye çalışır.

Güneşle yüz yüze gelen her meyve, zaman içinde nasıl ondan bir renk ve tat alıyorsa, ilâhî nuru yansıtan kâmil insanla gönlünde karşı karşıya gelen her kalp de ondan manevi bir tat alır, feyiz çeker, fayda görür.

17. Namazda Rabita Yapılır mı?

Namazda, mürşidini karşısına alarak bir rabita yapılmaz, kendisine namazda rabita yapılmasını isteyen hiçbir mürşid yoktur. Namaz içinde mürşidin yüzünü hayal etmeye çalışmak, okuduğu şeyleri karıştıracak şekilde rabitayla meşgul olmak uygun değildir. Ancak kalbe boş düşünceler hücum edince onu toplamak için, mürşidinin yanında, arkasında namaz kıldığını düşünmenin bir zararı olmadığı gibi faydası vardır.

Aynı şekilde namaz kılan bir mürid, Allah dostlarının ahlâkını, müttakilerin sıfatlarını anlatan âyetleri okurken, kendi mürşidinin de bu özellikleri ve güzellikleri taşıdığını düşünse, ondaki hayâ ve huşûu hayal etse, böylece muhabbeti artsa, bunun namaza bir zararı yoktur.

İmam Şa'rânî der ki:

“Müride gerekli olan edeplerden biri de zikir çekeceği veya herhangi bir ibadet yapacağı zaman, şeyhinin kendine nazar ettiğini düşünmesidir. Bu düşünce, yöneldiği işi edeple yapmak ve kalbini dağınık düşüncelerden toplamak için lazımdır. Mürid, mürşidinin terbiyesi altında bulunduğu sürece böyle yapması gereklidir. Mürşidi kendisine izin verip müstakil hale gelince, şeyhi Allah Teâlâ ile nasıl beraber oluyorsa, o da öyle olur. Artık buna güç yetirebilir.”⁴³⁰

Bu konuda Kuşadalı Şeyh İbrahim Halvetî şu uyarıda bulunur:

“İş güç esnasında kısaca ‘mürşidimin huzurundayım’ diye düşünmek kâfidir. Yine namaz kılarken ve Kur’an okurken namazını ve kıraatını karıştıracak şekilde rabita yapmaktan sakınarak kısaca, ‘Mürşidimin huzurunda Kur’an okuyorum, yanında namaz kılıyorum’ diye düşünüp okunacak şeylerin güzel yapılmasına, manalarının düşünülmesine dikkat edilmelidir. İşte devamlı rabita böyledir. Bu kısmı, kulun gayretine bağlıdır. Gelecek manevi zuhurat ve zevkler ise vehbîdir. Onlar Allah vergisi olup kulun müdahalesi söz konusu değildir. Rabıtanda ilerlemeye bak. Azîmetlere sarılarak mürşidinle manen buluşma istidadını geliştir.”⁴³¹

Mevlânâzâde Ferketî bir gün Hâce Ubeydullah’ın seçkin müridlerinden Mevlânâ Nûreddin’in sürekli rabita ve kalbe yönelme halindeki gayretini görünce, ona,

430 Şa'rânî, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, 2/98.

431 Öztürk, *Kuşadalı*, Mektup 86, 89.

“Eğer namazın içinde bu şekilde mürşidinle meşgul olursan küfre düşersin. Namazda iftitah (başlangıç) tek-birinden sonra selâm verinceye kadar kendini bu halden uzak tutmaya çalış, kalbini mürşidini düşünmekten uzak tut!” diye uyardı. Mevlânâ Nûreddin bu uyarıya Emîr Hüseyin’in şu beytiyle cevap verdi:

*“Tâlibin gözü şaşı olduğu için;
Onun önce pîre uyması gerekir.”*

Mevlânâzâde Ferketî ile Mevlânâ Nûreddin’in arasındaki bu konuşmalar Hâce Ubeydullah hazretlerine iletilince, hazret, Mevlânâzâde’ye şöyle demiştir:

“Bir adamın namazda gönlü mala mülke, giyim kuşam ve benzeri dünyalık işlere takılınca kâfir olmuyor da bir mümine bağlanınca neden kâfir olsun?”⁴³²

Gavs-ı Hizânî, namazdan önce yapılacak rabıtayı şöyle tarif etmiştir:

“Mürid namaza girmeden önce kalbinden gafletin gitmesi için mürşidini rabıta yapar, onun bir elbise gibi bütün vücudunu sardığını düşünür. Diğer vakitlerde her an mürşidinin kendisiyle birlikte olduğunu düşünürse, bunun çok büyük faydası vardır.”⁴³³

Bir gün Seyyid Muhammed Raşid hazretlerine,

“Efendim! Namazda, virdde, hatmede rabıta olur mu, olursa nasıl yapılmalıdır?” diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

“Namazda rabıta hususunda bazı sâdâtlar değişik sözler söylemişlerdir. Sonra cahiller onu ifrata götürüyor.

⁴³² Safî, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları*, s. 636.

⁴³³ Seyyid Sıbgatullah, *Minah*, s. 49 (12. Minah).

Sizler, namaza başlamadan önce rabita yapınız. Böyle olursa namaza huşû ile başlanır.”

İbret: Cennet ve Cehennem Arasında Kılınan Namaz

Tâbiînden Ebû Hâzim Seleme b. Dînâr’a [rahmetullahi aleyh], nasıl namaz kıldığı sorulunca şöyle anlatmıştır:

“Namaz vakti yaklaşınca bütün farz ve sünnetlerine dikkat ederek güzelce bir abdest alırım. Vakit girince kibleye yönelirim. Kâbe’yi iki kaşımın arasında tam karşımda canlandırırım. Cenneti sağ tarafımda, cehennemi sol tarafımda, sıratı ayaklarımın altında hayal ederim. Allah Teâlâ’nın benim her şeyime vâkıf olduğunu ve bana nazar ettiğini düşünürüm. Bu namazımın kıldığım son namaz olduğunu ve bundan sonra bir namaz kılmadan öleceğimi kabul ederim. Allah’ı yücelterek tekbir alırım. Manasını tefekkür ederek Kur’an okurum. Zillet içinde rûkûa eğilirim. Tevazu ile secde ederim. Bütün edeplerine dikkat ederek selâm veririm. Kıldığım bu namazın kabul mü edildiğini, yoksa yüzüme mi çarpılacağını bilemeden korku içinde ayağa kalkarım.”

Soruyu soran kimse,

“Ne zamandır böyle namaz kılıyorsun?” diye sorunca, Ebû Hâzim [rahmetullahi aleyh],

“Kırk senedir bu şekilde namaz kılıyorum” dedi. Bunu işiten adam,

“Ben bütün ömrüm içinde bir defa şu şekilde namaz kılmayı ne kadar isterdim. Böyle bir kere namaz kılsaydım kurtulmuşlardan olurdum” dedi.⁴³⁴

434 Yâfiî, *Ravzû’r-Reyâhîn*, s. 385.

ALTINCI BÖLÜM

RABITA HAKKINDA YAZILMIŞ ESERLER

Rabıtayla ilgili eserleri çalışmamız içinde ve kaynaklar bölümünde verdik; ancak bu eserleri kısaca tanıtarak toplu halde vermenin konuyla ilgili araştırma yapacaklar için faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Rabıtayla ilgili eserleri iki başlıkta vereceğiz. Birinci başlıkta, rabıtayı müstakil olarak konu eden eserleri, ikinci başlıkta ise genel konuları içinde rabıtaya da yer veren eserleri tanıtacağız.

A) Rabıta İçin Yazılmış Müstakil Eserler

1. *Risâle fî Tahkîki'r-Râbıta*. Yazarı Mevlânâ Halid'dir (v. 1242/1827). Eser, Arapça olup rabıta konusunu özel olarak ele alan ilk risale kabul edilmektedir. İsmi, *Risâle fî İsbâti'r-Râbıta* olarak da geçmektedir. Risale aslında bir mektup olup İstanbul'daki halifelere gönderilmiştir.

Bu risale, Abdülmecid-i Hânî'nin *el-Hadâiku'l-Verdiyye* adlı kitabının sonuna, giriş kısmı hariç, diğer kısmı tamamen eklenmiştir. Risale ayrıca, hicrî 13. asır Dimaşk âlimlerini tanıtan *Ulemâü Dimaşk ve A'yânühâ* adlı eserde aynen zikredilmiştir.⁴³⁵

Bu mektup, Mevlânâ Halid'in yeğeni Esad Sahib tarafından derlenen ve Mevlana Halid'in çeşitli mektuplarını içeren *Buğyetü'l-Vâcid fî Mektûbâtî'l-Mevlânâ Halid* adlı eserde de dördüncü mektup olarak yer almaktadır. Bu derleme eser, Dilaver Selvi-Kemal Yıldız tarafından *Mektûbât-ı Mevlânâ Hâlid* ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul: Umran Yayınları, 1993; İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2008).

2. er-Rahmetü'l-Hâbita fî Zikri İsmi'z-Zât ve'r-Râbita. Yazarı, Hüseyin Devserî'dir. Eser Arapça olup *Mektûbât-ı Rabbânî* kenarında (1/186-280) basılmıştır (İstanbul: Faziilet Neşriyat, ts.).

3. Medâricü'l-Hakîka fî'r-Râbita inde Ehli't-Tarîka. Eser, Arapça olup yazarı İbrahim Hilmi el-Kâdirî'dir. Eser İskenderiye'de basılmıştır (1381/1962).

4. Tebsiratü'l-Fâsılîn an Usûli'l-Vâsılîn. Yazarı Süleyman Zühdi b. Hüseyin el-Halidî'dir. Eser Arapça olup hicrî 1305'te İstanbul'da basılmış, ayrıca *ez-Zümrüdü'l-Anka* isimindeki mecmua içinde, birkaç risale ile birlikte neşredilmiştir.

5. Tuhfetü'l-Uşşâk fî İsbâtî'r-Râbita. Eserin yazarı Seyyid İbrahim Fasîh el-Hayderî'dir. Eser Arapça olup hicrî 1293'te İstanbul'da basılmıştır.

6. İsbâtü'l-Mesâlik fî Râbitati's-Sâlik. Eserin yazarı Mustafa Fevzî'dir. Eser Osmanlıca olup manzum halde şiir

435 bk. Muhammed Mutî' el-Hâfız-Nizâr Abâza, *Ulemâü Dimaşk ve A'yânühâ*, 1/313-318.

üslubuyla yazılmıştır. Hicrî 1324 yılında basılmıştır. Rabıtayı, nazım halinde işlemektedir.

7. Rabıta-i Şerife. Eser Abdülhakim Arvâsî'ye ait olup aslı Osmanlıca'dır. 1923'te kaleme alınan eseri, Necip Fazıl Kısakürek sadeleştirerek bastırmıştır. Eser, Büyük Doğu Yayınları içinde çıkmıştır.

8. "Tasavvufi Bir Terim Olarak Râbıta." İrfan Gündüz rabıta ile ilgili bir makale yazmış ve *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde yayımlanmıştır (sy. 7-10 [1989-1992]).

9. Kuşadalı İbrahim Halvetî (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları). Eser, Yaşar Nuri Öztürk tarafından hazırlanmıştır (İstanbul 1982). Eserdeki bütün mektupların ana konusu rabıtaadır. Kuşadalı, Halvetî tarikatının Cemâliyye koluna müntesiptir. Kendisi de irşadla meşgul olmuş ve kendi adıyla bir kol da gelişmiştir. Nakşî büyüklerinin eserleri dışında rabıtayı açık ve orijinal bir üslupla delilleriyle birlikte etraflıca işleyen en geniş kitap, tesbit edebildiğimiz kadar budur.

B) Rabıtaya Bir Konu Olarak Yer Veren Eserler

Genel konuları içinde rabıtaya yer veren eserler çoktur. Biz, konuyla ilgili tesbit edebildiğimiz en önemli eserleri vereceğiz. Bu başlıkta eserlerin tanıtımı amaçlandığı için, eserlerin yazılış tarihi sırası tam gözetilmemiştir.

1. Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn. Eser, Selâhaddin b. Mübârek el-Buhârî'ye aittir. Müellif, Şah-ı Nakşibend'in [kuddise sıruhû] sûfilerindendir. Eser Farsça yazılmış olup Nakşibendî yolunu ve büyüklerini anlatan tabakat kitaplarına kaynaklık etmiştir. Eseri, 1. Mahmud zamanında yaşayan Süleyman İzzî Teşrifatî, *Makâmât-ı Nakşibendiyye* adıyla

la Osmanlıca'ya tercüme etmiştir. Eser, ilk olarak hicrî 1328 milâdî 1910 yılında Ali Kadri tarafından bastırılmıştır. Eseri Mustafa Özсарay günümüz Türkçe'siyle sadeleştirmiş ve İz Yayıncılık tarafından 2003'te İstanbul'da yayımlanmıştır.

Eser, Nakşî yolunda mürşide muhabbet ve kalp bağlantısı ile feyiz almanın örneklerini vermektedir. Bu yönüyle ilk kaynaklardan olma özelliğine sahiptir.

2. Reşehât-ı Aynü'l-Hayât. Eser, Mevlânâ Ali b. Hüseyin el-Kâşîfî el-Herevî'ye (v. 939/1532) aittir. Müellif, Safî laka-bıyla da tanınır. *Reşehât*'ın aslı Farsça'dır. Mevlânâ Safî, Nakşî yolunun büyüklerinden Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın (v. 895/1490) müridlerindendir. Eser, ağırlıkla Hâce Ubeydullah'ın [kuddise sirruhû] hayat hikâyesi ve tasavvufî görüşleri yanında önceki Nakşî büyüklerinin hayatını anlatmaktadır.

Eser, Muhammed Murad Kazânî el-Münzelevî tarafından Arapça'ya, Trabzonlu Mehmed b. Mehmed Şerif Abbâsî tarafından da Osmanlıca'ya çevrilmiştir. Her iki tercümenin de değişik baskıları yapılmıştır. Eserin, Osmanlıca tercümesi N. Fazıl Kısakürek tarafından kısaltılarak sadeleştirilip basılmıştır. Eserin tamamı Mustafa Özсарay tarafından sadeleştirilerek Semerkand Yayıncılık tarafından 2005 tarihinde İstanbul'da yayımlanmıştır.

Eserde, mürşide muhabbet rabitasıyla ilgili örnekler ve açıklamalar yanında, rabitanın âdabına değinen ilk bilgiler mevcuttur.

3. Halidiyye Risâlesi. Eser, Mevlânâ Halid'e aittir. Adı, *Risâle fi't-Tarîk* olarak da geçer. Eser Arapça olup 1257 (1841) yılında Şerif Ahmed b. Ali tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve değişik baskıları yapılmıştır. Yakup Çiçek tarafından günümüz Türkçe'siyle yayına hazırlanan eser, önce

Umran Yayınları (İstanbul 1987), daha sonra Semerkand tarafından bastırılmıştır (İstanbul 2008).

4. *Risâle fî Âdâbi'z-Zikr fi't-Tarîkati'n-Nakşibendiyye.* Eser, Mevlânâ Halid'e [kuddise sirruhû] ait Arapça bir risaledir. Risale, yukarıda tanıtımını yaptığımız *Buğyetü'l-Vâcid* içinde 34. mektup olarak verilmiştir. Risale ayrıca, *Ulemâü Dimaşk ve A'yânühâ* kitabının 1/318-321 sayfalarında tam olarak verilmiştir. Risalede, zikir edepleri işlenirken şeyhe nasıl rabita yapılacağı da zikredilmiştir.

5. *Risâle-i Tâciyye (Risâletü't-Tâc).* Eser, Tâceddin b. Zekerriyya b. Sultan el-Osmânî el-Hindî'ye (v. 1050/1640) aittir. Kendisi Muhammed Bâki-Billâh'ın [kuddise sirruhû] halifesidir. Eser Arapça'dır. Bu eser, aynı müellife ait *Âdâbü'l-Meşîha ve'l-Mürîdîn* eseriyle birlikte Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi 695 numarada kayıtlıdır.⁴³⁶

6. *Mecd-i Tâlif.* Eser, Seyyid İbrahim Fasîh'e aittir. Metni Arapça olan eserin Osmanlıca tercümeleri basılmıştır. Yakup Çiçek tarafından yayına hazırlanan eser, yine Umran Yayınları tarafından da yayımlanmıştır (İstanbul 1987).

7. *el-Hadîkatü'n-Nediyye fi't-Tarîkati'n-Nakşibendiyye ve'l-Behceti'l-Hâliidiyye.* Eser, Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî'ye ait olup, aslı Arapça'dır. Çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1313; İstanbul 1986).

8. *el-Behcetü's-Seniyye fî Âdâbi't-Tarîkati'l-Âliyyeti'l-Hâliidiyyeti'n-Nakşibendiyye.* Eser, Muhammed b. Abdullah el-Hânî'ye aittir. Arapça baskıları yanında, Erkam Yayınları tarafından *Âdab* ismiyle Türkçe'ye de çevrilmiştir (İstanbul 1990).

⁴³⁶ Geniş bilgi için bk. *Evliyalar Ansiklopedisi* (ed. İlhan Apak), İstanbul: Türkiye Gazetesi, 1992, 11/321.

9. Buğyetü'l-Vâcid fî Mektûbât-ı Mevlana Halid. Eser, Mevlânâ Halid'in yeğeni Esad Sahib tarafından derlenmiş olup Mevlânâ Halid'in değişik şahıs ve yerlere gönderdiği değerli mektuplarını içermektedir.

Eser, hicrî 1334 yılında Dimaşk'ta yayımlanmıştır. Eser ayrıca Muhammed Salih tarafından bazı ilavelerle 1985'te ikinci kez basılmıştır. Bu son baskı, Dilaver Selvi-Kemal Yıldız tarafından *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid* ismiyle yayına hazırlanarak Umran Yayınları tarafından 1993 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.

Eserde, Mevlânâ Halid'in [kuddise sirruhû] rabıtaya ispat için yazdığı meşhur risalesi 4. mektup olarak zikredilmiştir. Eserde zikredilen 32, 45 ve 57. mektuplarda değişik yönleriyle rabıtaya değinilmiştir.

10. el-Hadâiku'l-Verdiyye fî Ecillâi'n-Nakşibendiyye. Eser, Abdülmecid b. Muhammed el-Hânî'ye aittir. Eser Arapça olup çeşitli defalar basılmıştır. Elimizdeki baskı Dimaşk 1997 tarihlidir. Eser, oldukça hacimli olup toplam 827 sayfadır. Nakşibendî büyüklerini tanıtan eserin sonuna Mevlânâ Halid'in rabıtayı ispat için yazdığı mektup, giriş kısmı hariç aynen konmuştur. Eserin Abdülkadir Akçiçek tarafından yapılan Türkçe tercümesi Rehber Yayıncılık tarafından bastırılmıştır. Eser, *Nakşibendîler'in Gül Bahçeleri* adıyla Mehmet Emin Fidan'ın tercümesiyle 2003'te Yasin Yayınları tarafından ayrıca basılmıştır.

11. Mektûbât-ı Rabbânî. Eser, İmâm-ı Rabbânî olarak meşhur olan Ahmed b. Abdülehad es-Serhendî'ye (v. 1034/1625) aittir. Hazretin soyu Hz. Ömer'e [radiyallahu anh] kadar uzandığı için el-Fârûkî nisbesiyle de anılır.

Mektûbât'ın aslı Farsça'dır. Eser, Muhammed Murad Kazânî tarafından Arapça'ya, Müstakimzâde Süleyman

Sâdeddin tarafından, 1158 (1745) tarihinde Osmanlı Türkçesi'ne çevrilmiştir. Urduca çevrisi de vardır.

Eserin, değişik Arapça baskıları vardır. En son olarak, *el-Mektûbâtü'r-Rabbânî* ismiyle üç cilt halinde basılmıştır (Beyrut 2004).

Eserin Arapça ve Osmanlıca tercümeleri günümüz Türkçe'sine çevrilmiştir. *Mektûbât* ismiyle İstanbul 1968 tarihli tercüme Hüseyin Hilmi Işık'a aittir. *Mektûbât-ı Rabbânî* ismiyle iki ciltlik İstanbul 1977 tarihli tercüme ise Abdülkadir Akçiçek'e aittir. Eserin yeni bir tercümesi, 2004'te Yasin Yayınevi tarafından üç cilt halinde bastırılmıştır. Eser en son olarak 2009 yılında Semerkand Yayınları tarafından üç cilt halinde yeniden neşredilmiştir.⁴³⁷

Mektûbât'ın 36, 61, 187, 260, 287. mektuplarında rabita konu edilmiştir.

12. *Avârifü'l-Maârif*. Eser, Şehâbeddin es-Sühreverdi'ye (v. 632/1234) ait olup Arapça'dır. Eser, tasavvufun temel kaynaklarından biri olup değişik baskı ve tercümeleri yapılmıştır. Eser, en son olarak tarafımızca *Gerçek Tasavvuf* ismiyle tercüme edilip Semerkand Yayınları tarafından basılmıştır (Ankara 1999).

Eserin, tasavvuf ilmini ve mürid-mürşid hukukunu işleyen bölümlerinde rabitanın değişik şekil ve örnekleri zikredilmiştir. Tercümenin konu indeksinde özellikle mürşidin nazarla terbiyesi, nur intikali ve rabitanın değişik örnekleri maddelerine bakınız.

13. *el-Envârü'l-Kudsiyye fî Beyâni Kavâidi's-Sûfiyye*. Eser, Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'ye (v. 973/1565) aittir. Eser

⁴³⁷ *Mektûbât* hakkında geniş bilgi için bk. Hamid Algar, "Mektûbât", *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), 29/11-12.

Arapça olup değişik baskıları yapılmıştır. En son baskılarından biri Beyrut 2004 tarihlidir.

Eserde zikrin edepleri anlatılırken özellikle müridin şeyhini rabita etmesi zikredilmektedir. Eserin, “Halvetin Şartları” bölümünde ve farklı yerlerinde müridin mürşidiyle kalp bağlantısı, uzaktan feyiz alışverişinin nasıl mümkün olduğu, bunun örnekleri ve âriflerin bu konulardaki sözleri verilmektedir.

14. *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ.* Eser, Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'ye (v. 1311/1893) aittir. Eser Arapça olup tarikatların zikir ve terbiye usullerini zikretmektedir. Elimizdeki Arapça baskısı Beyrut 2002 tarihlidir. Eser 1979 tarihinde *Veliler ve Tarikatlarda Usul* ismiyle Pamuk Yayınları tarafından Türkçe'ye tercüme ettirilmiştir.

Şâzelî tarikatında zikir edeplerini anlatırken (Arapça'sında s. 206) ve Nakşibenlik'te Allah'a ulaşma yollarını sayarken (s. 278-279) rabatıdan söz etmiştir. Eserin diğer bölümlerinde tasavvuf ilmine ve velilerin manevi gücüne ait pek çok bilgi verilmiştir.

15. *Tenvîrü'l-Kulûb fî Muâmeleti Allâmi'l-Guyûb.* Eser, Muhammed Emin el-Kürdî el-Erbîlî'ye (v. 1332/1914) aittir. Eser Arapça olup fıkıh, kelâm ve tasavvufa ait konuları işlemektedir.

Eserin değişik baskıları yapılmıştır. Elimizdeki baskı Beyrut 2005 tarihlidir. Eser, Halil Gönenç tarafından *Tenvîrü'l-Kulûb* ismiyle tercüme edilmiş ve Eser Neşriyat tarafından 1984 tarihinde İstanbul'da bastırılmıştır.

Tasavvufila ilgili olan son bölümünde rabıtaya da yer verilmiştir. Elimizdeki baskı için bk. s. 411-414.

16. *Risâletü'l-Kudsiyye*. Eser, Mustafa İsmet Garibullah'a aittir. Osmanlıca manzum bir eser olup, tasavvufî konuları beyitlerle anlatmıştır. Risale hicrî 1331 'de basılmıştır. Risale ayrıca, Mahmud Ustaosmanoğlu (Mahmud Efendi) tarafından tercüme ve şerhedilerek iki cilt halinde 2003'te İstanbul'da basılmıştır. 2. cildin 27. bölümü, eserin 500-538 sayfaları arası rabıtayı işlemektedir.

17. *Rûhu'l-Furkân*. Eser, az önceki risaleyi tercüme ve şerh eden Mahmud Efendi başkanlığındaki bir heyet tarafından hazırlanan Türkçe bir tefsirdir. Tefsirin bahsedilen ciltleri 1991 yılında İstanbul'da Sirac Yayınları arasında basılmıştır. Tefsirin iki cildinin 62-87 sayfaları arasında rabıtaya yer verilmiştir. Rabıta, kılasik usulde anlatılmıştır.

18. *Makâsıdü't-Tâlibîn*. Eser, Mehmed Raif Efendi'ye aittir. Aslı Osmanlıca olan eser, Osmanlı Yayınevi tarafından günümüz Türkçe'siyle yeniden basılmıştır (İstanbul 1979). Eserin 134-138 sayfaları arası rabıtaya ayrılmıştır.

19. *Risâle-i Esediyye ve Fâtîha-i Şerife Tercümesi*. Eser, Muhammed Esad Erbilî'ye ait küçük bir risaledir. 1986 tarihinde Erkam Yayınları içinde çıkmıştır. Bir bölümü rabıtaya tahsis edilmiştir.

20. *Âdâb-ı Fethullah*. Eser, Şeyh Fethullah Verkânî'si'ye [kuddise sirruhû] ait olup Nakşibendî terbiye yolunun âdaplarını ve belirli vazifelerde rabitanın şeklini anlatmaktadır. Çeşitli baskıları yapılmıştır. Eser yeni olarak 2007'de Menzil Yayınları arasında çıkmıştır.

21. *Miftâhü'l-Kulûb*. Eserin sahibi Mehmed Nuri Şemseddin Nakşibendî'dir (v. 1280/1863). Eserin aslı Osmanlıca olup birkaç defa basılmıştır. Eser, Bedir Yayınları tarafından yeni olarak günümüz Türkçe'siyle hazırlanıp 2001'de İstanbul'da yayımlanmıştır. Eser toplam 463 sahifedir.

Eserin, mukaddimeden sonraki birinci bölümü rabita ve teveccühe ayrılmıştır. Müellif, bu bölümde, manevi yola yeni girenle, yolun ortasında ve sonunda olanların nasıl rabita ve teveccüh yapacağını anlatmıştır.

22. el-İbrîz. Eser, Ahmed b. Mübârek (v. 1156/1743) tarafından kaleme alınmıştır. Müellif bu eseri mürşidi Seyyid Abdülaziz Debbâğ'ın [kuddise sırruhû] söz ve sohbetlerinden derlemiştir. Aslı Arapça'dır. Değişik baskıları yapılmıştır. Elimizdeki yeni baskısı Beyrut 2004 tarihli dir. Eser, Celal Yıldırım tarafından iki cilt halinde Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul: Demir Kitabevi, 1979).

Kitabın beşinci bölümünde mürşide sevgi ve rabita hakkında güzel bilgiler yanında ilginç örnekler verilmiştir.

23. el-Kelimâtü'l-Kudsiyye li's-Sâdâti'n-Nakşibendiyye. Eser, Ahmed Hilmi Kuğî tarafından hazırlanmıştır. İçinde Nakşibendî yolunun büyüklerinden Seyyid Sıbgatullah Arvâsî, Şeyh Abdurrahman-ı Tâhî, Şeyh Fethullah Verkânîsî, Şeyh Muhammed Diyâüddin ve Seyyid Muhammed Arapkendî'ye ait söz, sohbet ve menkıbelerinden derlenmiş yazılar bir araya getirilmiştir.

Eserin içinde, Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'ye ait *Minah* kitabıyla Abdurrahman-ı Tâhî'ye ait *İşaretler* kitabı da mevcuttur.

Eser, Salih Uçan tarafından tercüme edilerek Akpınar Yayınları tarafından 1983 yılında İstanbul'da bastırılmıştır.

Eserde, özellikle rabitanın uygulamasıyla ilgili geniş açıklamalar vardır.

24. Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Fetvalar. Eser, Ömer Ziyâeddin Dağistânî'ye (v. 1339/1920) aittir. Kitabın aslı Osmanlıca'dır. İrfan Gündüz ve Yakup Çiçek tarafından sa-

deleştirilerek günümüz Türkçe'sine aktarılmış ve 1986'da İstanbul'da bastırılmıştır.

Eserde rabıta ile ilgili geniş açıklama mevcuttur.

25. Tasavvufî Hayat. Eser, Necmeddin-i Kübrâ'ya ait üç risaleden oluşmaktadır. Bunlar *el-Usulü'l-Aşere*, *Risâle ile'l-Hâim* ve *Fevâihu'l-Cemâl* adlı risalelerdir. Eser, Mustafa Kara tarafından yayına hazırlanıp 1980'de İstanbul'da yayımlanmıştır.

Eserin değişik bölümlerinde, kalbi şeyhe bağlamakla ilgili mühim açıklamalar vardır.

26. el-Mevsûatü'l-Yûsufiyye fî Beyânî Edilleti's-Sûfiyye. Eser, Şeyh Yusuf Hattar Muhammed'e ait olup Arapça'dır. Toplam 733 sayfadır. Eserin 4. baskısı 2002'de Dimaşk'ta yapılmıştır. Yazar bu eserinde tasavvuf ve ahlâkla ilgili kırk sekiz temel konuyu ele alıp işlemektedir. Bunlardan biri de Allah için sevmeye başlığı altında rabıta'dır. Eserin 361-381 sayfaları arası rabıtaya ayrılmıştır.

27. Ârifler Yolunun Edepleri. Eser, S. Muhammed Saki Hâşimî'ye aittir. Nakşibendî terbiye yolunun edeplerini işleyen eserde rabıtaya geniş yer verilmiş, günlük vazifelerde rabıta edepleri yanında rabitanın müridin manevi terbiyesindeki yerine değinilmiştir. Eser, Semerkand Basım ve Yayın Şirketi tarafından birçok defa bastırılmıştır. Elimizdeki yeni baskı 19. baskı olup 2007'ye aittir.

28. Kur'an ve Sünnet Işığında Rabıta ve Tevessül. Eser, bizim de içinde bulunduğumuz bir heyet tarafından hazırlanmış olup yeni bir usulde rabıta, teberrük ve vesileyi işlemektedir. Eser, Umran Yayınları tarafından 1994'te İstanbul'da bastırılmıştır. Toplam 414 sayfadır. Son bölümünde İslâm âlimlerinin rabıta ve tevessül hakkındaki görüşleri zikredilmiştir.

29. *Kur'an ve Tasavvuf (Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı).*

Eser, tarafımızca doktora tezi olarak hazırlanmış olup 1997 yılında Şule Yayınları tarafından İstanbul'da bastırılmıştır. Eserde, tasavvufun temel konuları, sûfîlerin o konudaki tanım, tarif ve delilleri verildikten sonra, meşhur tefsirlerin aynı konudaki görüş ve yaklaşımları incelenmiş ve sonuçta ortak noktalarla ayrı görüşler tesbit edilmiştir. Bu usulde işlenen konulardan biri de rabita olup eserin 415-432 sayfaları buna ayrılmıştır.

30. *Ana Hatlanyla Tasavvuf ve Tarikatlar.* Eser, Prof. Dr.

H. Kâmil Yılmaz'a aittir. Eser Ensar Neşriyat tarafından birçok defa bastırılmıştır. Elimizdeki baskı 2010 tarihli 13. baskıdır. Eserde tasavvufun tarihi, kolları ve konuları işlenirken s. 327-333. sayfaları arasında rabatıya yer verilmiştir.

Kâmil Yılmaz, ayrıca Ebû Nasr Serrâc'a ait *el-Lüma'* adlı eseri *İslâm Tasavvufu* adıyla tercüme etmiş ve eserin sonuna eklediği "Tasavvufî Hayatla İlgili Sorular" kısmında rabita ve tevecüh hakkında özlü bilgiler vermiştir.

31. *Bahâeddin Nakşibend (Hayatı, Görüşleri, Tarikatı).*

Eser, Necdet Tosun'a aittir. Yazar bu çalışmasında ilmî bir usul, üslup ve disiplin içinde Hâcegân yolunu yani Nakşibendîliğin kuruluş, gelişme ve yayılma devreleriyle manevî eğitim sistemini incelemekte, bu arada rabıtaya da yer vermektedir. Rabita hakkındaki ilk açıklama ve tarifleri tesbit eden yazar, rabitanın tarihî sürecini de güzel takip etmektedir. Yazar, rabitanın sadece Nakşibendî terbiye yolunda olmayıp onun birçok tarikatta uygulandığı sonucuna varmıştır. Eser, İnsan Yayınları tarafından 2002 yılında İstanbul'da bastırılmıştır.⁴³⁸

438 Necdet Tosun, bu akademik çalışmasında, rabıtayı konu edinen diğer el yazması veya basılmış bazı eserlerden bahsetmiştir (bk. Necdet Tosun,

Necdet Tosun, ayrıca *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı "Rabita" maddesinde konuyu özetlemiştir.

32. *Tarikat-i Aliyede Râbîta-i Celile*. Eser, Ahmed Mahmud Ünlü'ye aittir. Yazar bu eserini rabıtaya tahsis etmiş, rabitanın tarif ve tanımından sonra onun Kur'an ve Sünnet'teki delillerini incelemiş, peşinden İslâm âlimlerinin rabita hakkındaki görüşlerine genişçe yer vermiştir. Eser, Arifan Yayınları tarafından 2010'da basılmıştır.

Yukarıda tanıttığımız son iki eserde geçen ve rabıtayı konu eden bazı önemli eserler ve yazarları şunlardır:

33. *Nûrû'l-Hidâye ve'l-İrfan fî Sırrı'r-Râbîta ve't-Tevec-cüh ve Hatmî'l-Hâcegân*, M. Esad İbnü's-Sâhib (Kahire 1331). **34. *Hediyetü'z-Zâkirîn ve Hücetü's-Sâlikîn*.** Yusuf Şevki Trabzonî (Bulak 1303). **35. *Tuhfe-i Vesmiyye*,** İsmail Hakkı Bursevî. **36. *Rûhu'l-Mesnevî*,** İsmail Hakkı Bursevî. **37. *Musâhabe*,** Mahmud Sâmi Ramazanoğlu (İstanbul, ts. 6. cilt). **38. *Risâle-i Râbîta*,** Veliyyüddin b. Osman Birgivî.

Burada tasavvufun temel klasiklerinden Eşrefoğlu Rûmî'ye ait *Müzekki'n-Nüfûs*'la, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'ye [kuddise sırruhû] ait *Mesnevî*'yi de zikretmeliyiz. Her iki eser de, ilâhî aşkın, rabitanın ve insan-ı kâmilî sevmenin güzel örnekleriyle doludur.

Yine İbrahim Hakkı Erzurumî'ye ait meşhur *Marifetnâme* adlı eserin ikinci cildinin 29-30. sayfaları da rabıtaya tahsis edilmiştir.

Bunlardan başka, bizim henüz ulaşamadığımız eserler de mevcuttur.

SONUÇ

Kur'an ve Sünnet esaslarına bağlı tasavvuf, tarih boyunca insan terbiyesinde ve cemiyeti ıslahta rehberlik yapmış; bize nefis eğitimi konusunda çok güzel örnekler sunmuştur. Bu örnekler, bütün insanlık için bir kazanım ve eğitim adına hazır tecrübedir.

Tasavvufî terbiyede kullanılan ve hemen her tarikatta mevcut olan rabıta, aslında Allah için kâmil bir insanı sevmekten ve sevginin gereklerini yerine getirmekten ibarettir. Tarih boyunca salih insanların benimseyip tatbik ettikleri bu metodu, hemen inkâr ve tenkit etmek yerine, aslını ve faslını tesbit edip varsa noksanını gidermek daha tutarlı ve faydalı bir davranıştır.

Rabıta, fıtrî bir durum olup her insanda bulunan bir özelliktir.

Rabıtayı en kısa ve öz olarak ifade eden kelime muhabbettir.

Muhabbet, her insanın hamuruna konmuş ilâhî bir kabiliyet ve emanettir. Herkes onu bir şekilde kullanır. Sevginin mahalli ve hedefi değişik olabilir. Hedefe alınan şeyi, kimi nefsi, kimi Rabb'i için sever. Sonuçta bu âlemde hiçbir şeyi sevmeden yaşayan insan yoktur.

Tasavvufun konu ettiği rabita, gönlü kâmil insana bağlamak ve onu Allah için sevmektir. Bu sevgi, Allah için olduğundan sevenin kalbini besler, ruhuna huzur verir, nefsi çirkin işlerden engeller. Güneşin meyveyi olgunlaştırması gibi, Cenâb-ı Hakk'ın âşık kullarının gönlündeki nur da, ona bağlanan insanı manen olgunlaştırır, tatlandırır, güzelleştirir. İşte bu ilâhî aşk ve takva nuru, nefsin kötü huylarını temizlemede ve onu terbiyede en etkili bir iksirdir. Bu iksir safi gönüllere emanet edilmiştir. Ona ulaşan, devayı bulur.

Kâmil mürşid, terbiye halkasına giren hiç kimseden kendi şahsı adına bir muhabbet, itaat, edep ve hizmet beklemmez. Kâmil insanı sevmeyi, örnek almayı, kendisiyle halde ve yolda beraber olmayı dinimiz emreder. Kâmil insan, bütün insanlık için bir değerdir ve örnek şahsiyettir.

Kâmil insanı seven, ona özenen ve kendisini taklit eden kimse Allah'a şirk koşmuş olmaz, bu sevgiyle sadece yüce Allah'a dost olur.

Sevginin kıblesi yüce Allah'tır; bütün hak sevgilerde hedef O'dur.

Rabita, kâmil mürşidin hayaliyle oylanmak değil, onun iç âlemindeki nura ve manaya ulaşıp güzel haliyle hallenmek ve ahlâkıyla süslenmektir.

Rabita, her tarikatta vardır. Nakşîlik'te rabita üzerinde çok durulmuştur. Onun için rabita deyince, ilk akla gelen terbiye yolu Nakşîlik'tir. Fakat "Tarikatlarda Rabita" bö-

lümünde işlediğimiz gibi, muhabbet ve ittibâ rabitası her tarikatta vardır; sadece ders rabitasında farklı uygulamalar mevcuttur. Bunun da işin özüne bir etkisi yoktur. Nakşibendilikte rabita üzerinde çok durulması, onun manevi terbiyede çok faydalı olmasındandır.

Rabita, Hz. Peygamber'in zamanında isim olarak değil, sıfat olarak mevcuttu. Sahâbe-i kirâmın Resûlullah'a [sallallahu aleyhi vesellem] gösterdikleri sevgi, hürmet, tazim, itaat ve teslimiyet, tasavvuftaki rabitanın aslı, örneği ve ispatıdır.

Dinimizde her müminden istenen vazifelerden biri de tefekkürdür. Tefekkürün hedefi, varlıklardaki hayat nurunu görmek, nurun sahibine yönelmek, onlardaki sınırsız tecellileri müşahede etmek ve bu yolla Allah'ı tanıyıp zatına hayran, yoluna kurban olmaktır.

Rabita da bir çeşit tefekkürdür. İsminin değişik olması hükmü değiştirmez. Tefekkürde ne isteniyorsa, rabitada da o istenir. Aslında rabita, murakabeye hazırlıktır. Murakabe, kulun, Cenâb-ı Hakk'ın her an kendisini gördüğünü yakînen bilmesi ve ona göre edepli olmasıdır.

Rabitada, insan-ı kâmilin hedefe alınması, varlıklar içinde en büyük tecellilere onun mazhar olmasındandır. Abdülkerim-i Cîlî'nin [rahmetullahi aleyh] belirttiği gibi, yüce Allah bu kâinatta her varlığa, o varlığın durumu ve kabiliyeti nisbetinde belli isimleriyle tecelli ederken, insan-ı kâmile bütün güzel isimleriyle tecelli etmiştir. İnsan-ı kâmil, Cenâb-ı Hak ile varlıklar arasında bir vasıta⁴³⁹

Kâmil insan, Cenâb-ı Hakk'ın şahidi, dostu ve halifesi sıfatıyla insanların önünde nuranî bir aynadır; ona iman, ib-

439 Câmî, *Nakdû'n-Nusûs*, s. 104; İbrahim Düzen, *Aziz Nesefî'ye Göre Allah, Kâinat ve İnsan*, Ankara 1991, s. 216.

ret ve muhabbet gözüyle bakan kimse Rabb'ini ve nefsini tanır. Onda kendi halini seyreder, kusurunu görür, kendine gelir, haddini bilir.

İlâhî aşk, nefsin kötü huylarını temizlemede en tesirli ilaçtır. Allah için kâmil bir mürşide gönlünü veren kimse bir sürü boş sevgilerden ve sahte sevgililerden kurtulmuş olur. Azgın nefisleri ilâhî aşktan daha güzel ıslah edecek başka bir iksir yoktur. Bu aşk da Allah dostlarına ihsan edilmiş emsalsiz bir cevherdir. Ona ulaşmanın yolu, gönüldür. Gönüllerin birbirine bağlanması rabıtaadır.

Rabıta, ayrıca müridin gönlünde yer etmiş aşkları ve nakışları gösterir. Mürid, kâmil mürşidinin kalp aynasına yönelince önce -iyi veya kötü- kendi halini görür; o aynada gönlünü seyreder. Böylece mürid, önce kendini, sonra mürşidini tanır.

Herkesin muhabbeti marifeti nisbetinde olur.

Rabıta dersi sürekli değildir. Zamanı gelince rabıta murakabeye döner. Bunun zamanını da mürşid belirler. Fakat mürşide karşı muhabbet, edep ve hürmet hiç bitmez. Bize hak yolunda bir harf öğreten bütün üstatlarımızın üzerimizde hakkı vardır, bu devam eder. Ayrıca, Allah için olan sevgiler sürekli, dünya ve ahirette devam eder.

Bahsimizi, söz ve aşk sultanı Hz. Mevlânâ'nın şu güzel öğütleri ile bitiriyoruz:

“Bütün âleme rahmet yapılan velilere, uzaktan olsun hizmet etmeye çalış. Şimdiye kadar onlardan uzak kalışına pişman ol. Durma, işe koyul. Velilerle bir hukuk oluşturun. Hiç değilse onlar hakkında kötü düşüncüyü terket, haklarında iyi şeyler düşün.

Böyle yap ki o yoldan sana bir feyiz rüzgârı essin. Sen onlara haset ederek, neden rahmet suyunun önünü kesiyorsun, nasibini bağlıyorsun? Uzakta bile olsan, Allah dostlarına karşı alçak gönüllü ve saygılı ol.”⁴⁴⁰

“Vakit dar, ömür kısadır. Kalplere hayat yapılmış tertemiz su da akıp gidiyor. Aklını başına al da bu dünyadan ayrılmadan önce o sudan iç.

Velilerin sözleri, hayat suyu akıtan saf, tertemiz bir ırmak gibidir. Fırsat elde iken, bu sudan iç de gönlünde manevi meyveler, çiçekler, güller açılsın.

Ey kendinden haberi olmayan gafil susuz! Biz velilerin söz ırmağından hayat suyu içmekteyiz. Gel sen de bu sudan iç, hayat bul.

Sen dünya işlerine gönlünü kaptırmış, manen körleşmişsin de bu suyu görmüyorsun. Hiç değilse testini getir de körler gibi el yordamı ile bu ırmağa daldır.

Mademki bu ırmakta su olduğunu işittin, hiç değilse körleri taklit ederek iş görmek gerek.”⁴⁴¹

Yüce Allah’a sonsuz hamdolsun.

7 Haziran 2011
Ümraniye/İstanbul

440 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Konulanna Göre Açıklamalı Mesnevî Şerhi*, 1-2/512.

441 Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, a.g.e., 1-2/344-345.

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrahman-ı Tâhî, *İşaretler*, İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2003.

Abdülkadir İsa, *el-Hakâik ani't-Tasavvuf*, Halep 1993.

Abdürrezzâk, Ebû Bekir b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musan-nef*, c. 1-11, Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, ts.

Acîûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 1-2, Beyrut 1985.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 1-8, Beyrut 1998.

a.mlf., *Kitâbü'z-Zühd*, Beyrut 1988.

Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtîh*, c. 1-11, Beyrut 1994.

a.mlf., *el-Esrârü'l-Merfûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Beyrut 1986.

Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c. 1-18, Beyrut 1993.

Âlûsî, Şehâbeddin Mahmud, *Rûhu'l-Meânî*, c. 1-15, Beyrut 1994.

Arvâsî, Abdülhakim, *Rabîta-i Şerife* (haz. Necip Fazıl), İstanbul 1994.

Arvâsî, Seyyid Sıbgatullah, *Minah*, İstanbul 1983.

Attâr, Ferîdüddin, *Tezkiretü'l-Evliyâ* (haz. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991.

Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1992.

a.mlf., *İşârî Tefsir Okulu*, Ankara 1984.

a.mlf., *Sülemî'nin Risâleleri*, Ankara 1981.

Aynî, Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-Kârî*, c. 1-20, Kahire 1982.

Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesud, *Meâlimü't-Tenzil*, c. 1-8, Riyad 1993.

a.mlf., *Şerhu's-Sünne*, c. 1-16, Beyrut 1983.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, Beyrut 1987.

a.mlf., *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 1-10, Beyrut 1994

a.mlf., *Şuabü'l-İmân*, c. 1-10, Beyrut 1990.

Beyzâvî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envârü't-Tenzîl*, c. 1-2, Beyrut 1988.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Edebü'l-Müfred*, Beyrut 1990.

Buhârî, Selâhaddin b. Mübârek, *Şâh-ı Nakşibend: Enî-sü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn* (trc. Süleyman İzzî, s.nşr. Mustafa Özsaray), İstanbul 2003.

Bursevî, İsmail Hakkı, *Rûhu'l-Beyân*, c. 1-10, Beyrut 2001.

Câmî, Abdurrahman, *Nefehâtü'l-Üns*, c. 1-2, Beyrut 2003.

a.mlf., *Nefehâtü'l-Üns* (haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara), İstanbul 1995.

a.mlf., *Nakdû'n-Nusûs fî Şerhi Nakşi'l-Fusûs*, Tahran 1380.

a.mlf., *Tuhfetü'l-Ahrâr: Sûfilere Armağan* (trc. Yusuf Öz), İstanbul 2004.

Cezâirî, Ebû Bekir Câbir, *Akîdetü'l-Mü'min*, Medine-i Münevvere 2001.

Cîlî, Abdülkerim, *el-İnsânü'l-Kâmil*, Beyrut 2005.

a.mlf., *İnsan-ı Kâmil* (trc. Abdülkadir Akçiçek), İstanbul 1980.

Deylemî, Şehredâr b. Şîrûye, *Firdevsü'l-Ahbâr*, c. 1-5, Beyrut 1987.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 1-2, Beyrut 1991.

a.mlf., *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1-10, Beyrut 1987.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali, *el-Müsned*, c. 1-16, Beyrut 1989.

Eflâkî, Ahmed, *Âriflerin Menkıbeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 2001.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c. 1-10, İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.

Endelüsî, Ebû Muhammed Abdullah, *Behcetü'n-Nüfûs*, c. 1-4, Beyrut, ts.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul 1994.

Erbîlî, Muhammed Emin, *Tenvîrü'l-Kulûb*, Beyrut 2005.

Eren, Sıddık Naci, *Tarik-i Uşşâkî'de Usul ve Adab*, İstanbul 1995.

Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfûs*, İstanbul 1977.

Ezdî, Ebü'l-Hasan Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, c. 1-3, Beyrut 2003.

Fasîh, İbrahim el-Bağdâdî, *Mecd-i Tâlid: Büyük Doğuş* (haz. Yakup Çiçek), İstanbul 1987.

Fürûzanfer, Bediüzzaman, *Mevlânâ Celâleddin* (trc. Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul 1997.

Gazâlî, Ahmed, *Sırrü'l-Esrâr fî Keşfi'l-Envâr*, Kahire 1988.

Gazâlî, Muhammed b. Muhammed, *el-Münkız mine'd-Dalâl*, Kahire, ts.

a.mlf., *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, c. 15, Beyrut 2000.

a.mlf., *Ravzatü't-Tâlibîn ve Umdetü's-Sâlikîn*, Beyrut: Dârü'n-Nehdati'l-Hadise, ts.

a.mlf., *Minhâcü'l-Âbidîn*, Beyrut 1997.

a.mlf., *Mişkâtü'l-Envâr*, Beyrut 1994.

Geylânî, Abdülkadir, *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzü'r-Rahmânî*, Beyrut 1980.

a.mlf., *Fütûhu'l-Gayb*, Dımaşk 2006.

a.mlf., *Fütûhu'l-Gayb: Gizliden Sesler* (trc. Muhammed Nar), İstanbul: Bahar Yayınları, 1996.

a.mlf., *Sırrü'l-Esrâr ve Mazharü'l-Envâr*, Beyrut 2005.

Gurab, Mahmud, *Rahmetün mine'r-Rahmân fî Tefsîr ve İşâreti'l-Kur'ân*, c. 1-4, Dımaşk 1989.

Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâeddin, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, Beyrut 2002.

a.mlf., *Câmiu'l-Usûl: Veliler ve Tarikatlarda Usûl* (trc. Rahmi Serin), İstanbul: Pamuk Yayınları, 1977.

Hâfız, Muhammed Mutî'-Nizâr Abâza, *Ulemâü Dımaşk ve A'yânühâ fi'l-Karnî's-Sâlis Aşereti'l-Hicrî*, c. 1-3, Dımaşk 1991.

Hakîm et-Tirmizî, Muhammed, *Beyânü'l-Fark Beyne's-Sadr ve'l-Kalb ve'l-Fuad*, Kahire 1957.

a.mlf., *Kitâbü Hatmi'l-Evliyâ*, Beyrut 1965.

a.mlf., *Nevâdirü'l-Usûl*, c. 1-2, Beyrut 1992.

Hâlidî, Ahmed Nakşibendî, *Câmiu'l-Usûl fi'l-Evliyâ*, c. 1-3, Beyrut 1997.

Hânî, Muhammed b. Abdullah, *el-Behcetü's-Seniyye: Âdâb*, İstanbul 1980.

Hânî, Abdülmecid b. Muhammed, *el-Hadâiku'l-Verdiyye fî Hakâiki Ecillâi'n-Nakşibendiyye*, Dımaşk 1997.

Hâşimî, S. Muhammed Saki, *Ârifler Yolunun Edepleri*, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2003.

Hatîb, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, *Târîhu Bağdâd*, c. 1-14, Beyrut, ts.

Herevî, Abullah b Muhammed el-Ensârî, *Menâzilü's-Sâirîn*, Kahire 1966.

Heysemî, Nûreddin Ali b. Ebû Bekir, *Mecmau'z-Zevâid*, c. 1-10, Beyrut 1982.

a.mlf., *Takribü'l-Buğye bi-Tertîbi Ehâdîsî'l-Hilye*, c. 1-3, Beyrut 1999.

Heytemî, Şehâbeddin Ahmed b. Hacer, *el-Fetâva'l-Hadîsiyye*, Kahire 1989.

a.mlf., *el-Fetâva'l-Hadîsiyye*, Dımaşk 2004.

a.mlf., *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Duba 2003.

Humeydî, Abdullah b. Zübeyr, *el-Müsned*, c. 1-2, Beyrut 1998.

Hücvîrî, Ali b. Osman Cüllâbî, *Keşfü'l-Mahcûb*, Kahire 1974.

a.mlf., *Keşfü'l-Mahcûb* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982.

Hüseynî, Abdülhakim, *Sohbetler*, İstanbul 1987.

İbn Abdülber, Ebû Ömer Yusuf, *Câmiu Beyânî'l-İlm*, Beyrut, ts.

İbn Âbidin, Muhammed Emin, *Mecmûatü Resâili İbn Âbidîn*, Âlemü'l-Kütüb, ts.

a.mlf., *Reddü'l-Muhtâr*, c. 1-12, Beyrut 1994.

İbn Acîbe, Ahmed b. Muhammed, *İkâzü'l-Himem fî Şerhi'l-Hikem*, Kahire 1985.

a.mlf., *el-Bahrü'l-Medîd fî Tefsîri Kur'ânî'l-Mecîd*, c. 1-8, Beyrut 2002.

İbn Atâullah, Ahmed İskenderî, *Unvânü't-Tevfîk fî Âdâbî't-Tarîk*, Halep 2002.

a.mlf., *Miftâhu'l-Felâh ve Misbâhu'l-Ervâh*, Dımaşk 2000.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak, *el-Muharrerü'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, c. 1-5, Beyrut 1993.

İbn Battâl, Ebü'l-Hasan Ali b. Halef, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, c. 1-10, Riyad 2000.

İbn Ebû Âsım, Ebû Bekir Ahmed, *Kitâbü's-Sünne*, c. 1-2, Riyad 1998.

İbn Ebü'd-Dünyâ, Ebû Bekir Abdullah, *Kitâbü'l-Evliyâ*, Kahire, ts.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, c. 1-15, Beyrut 2000.

a.mlf., *el-Metâlibü'l-Âliye*, c. 1-4, Mekke-i Mükەرreme, ts.

İbn Kayyim, Muhammed b. Ebû Bekir, *Medâricü's-Sâlikîn*, c. 1-3, Beyrut 1988.

a.mlf., *Miftâhu Dâri's-Saâde*, c. 1-2, Beyrut 1993.

a.mlf., *Zâdü'l- Meâd*, c. 1-6, Beyrut 1994.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmail, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 1-14, Beyrut 2007.

a.mlf., *Tefsîrû Kur'âni'l-Azîm*, c. 1-8, Beyrut 1998.

İbn Receb, Ebü'l-Ferec Abdurrahman, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, c. 1-2, Beyrut 1993.

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. 1-8, Beyrut, ts.

İbnü'l-Arabî, Muhyiddin, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, c. 1-4, Beyrut, ts.

a.mlf., *Fusûsü'l-Hikem* (nşr. Ebü'l-Alâ el-Afîfî), Beyrut 1980.

a.mlf., *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Kerîm*, c. 1-2, Beyrut 1981.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman, *Sıfatü's-Safve*, c. 1-4, Beyrut 1986.

a.mlf., *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, c. 1-9, Beyrut 1987.

İbnü'l-İmâd, Abdülhay b. Ahmed, *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, c. 1-10, Beyrut 1986.

İbnü'l-Mübârek, Abdullah, *Kitâbü'z-Zühd*, Beyrut, ts.

İbnü'l-Mübârek, Ahmed, *el-İbrîz*, Beyrut 2004.

İbnü'l-Mülakkın, Ömer b. Ali, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, Beyrut 1986.

İbrahim Hilmi el-Kâdirî, *Medâricü'l-Hakîka fi'r-Râbita inde Ehli't-Tarîka*, İskenderiye 1962.

İmâm-ı Rabbânî, Ahmed Serhendî, *Mektûbât*, c. 1-2, İstanbul, ts.

a.mlf., *el-Mektûbâtü'r-Rabbânî*, c. 1-3, Beyrut 2004.

a.mlf., *Mektûbat Tercümesi* (trc. Abdülkadir Akçiçek), c. 1-2, İstanbul 1977.

Kadı İyâz, Ebü'l-Fazl, *eş-Şifâ bi-Târifi Hukukî'l-Mustafa*, c. 1-2, Beyrut 1988.

Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, c. 1-5, Beyrut 1999.

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1990.

Kastallânî, Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed, *Irşâ-dü's-Sârî*, c. 1-15, Beyrut 1996.

a.mlf., *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, c. 1-3, Beyrut 1996.

Kişmî, Muhammed Hâşim, *Berekât*, İstanbul 1978.

Konuk, Ahmed Avni, *Fusûsü'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, c. 1-4, İstanbul 1998.

Köksal, Asım, *İslâm Tarihi*, c. 1-18, İstanbul 1997.

Kurtubî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ömer, *el-Müfhim limâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Müslim*, c. 1-7, Dimaşk 1996.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, c. 1-20, Beyrut 1985.

Kuşeyrî, Abdülkerim, *er-Risâle*, Beyrut 1998.

a.mlf., *Kuşeyrî Risâlesi* (trc. Dilaver Selvi), İstanbul: Semerkand Yayınları, 2007.

a.mlf., *Letâifü'l-İşârât*, c. 1-3, Kahire 1981.

Kübrâ, Necmeddin, *Tasavvufî Hayat* (haz. Mustafa Kara), İstanbul 1980.

Mazharî, Muhammed Senâullah-i Osmânî, *Tefsîrü'l-Mazharî*, c. 1-10, Beyrut 2004.

Mekkî, Ebû Tâlib, *Kûtü'l-Kulûb*, c. 1-2, Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

a.mlf., *Kûtü'l-Kulûb: Kalplerin Azığı*, c. 1-4, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2003.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Divan-ı Kebir* (trc. Abdülbaki Gölpınarlı), Ankara: Kültür Bakanlığı, 1992.

a.mlf., *Mesnevî* (trc. Veled İzbudak), c. 1-6, İstanbul: MEB Yayınları, 2001.

a.mlf., *Mesnevî ve Şerhi* (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1985.

a.mlf., *Şerh-i Mesnevî* (şârih: Tâhirülmevlevî), İstanbul 1971.

a.mlf., *Mesnevî-i Şerif: Manzum Nahîfî Tercümesi* (haz. Âmil Çelebioğlu), İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1967.

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, *Halidiyye Risâlesi* (haz. Yakup Çiçek), İstanbul 1987.

Mezîdî, Ahmed Ferîd, *Cem'u'l-Makâl fî İsbâti Kerâmâtî'l-Evliyâ fi'l-Hayâtî ve Ba'de'l-İntikâl* (on risale bir arada), Kahire 2006.

Muhammed b. Alevî, *Mefâhîm Yecibü en Tüsahhah*, Mekke 1987.

Muhâsibî, Hâris b. Esed, *er-Riâye li-Hukûkillah* (nşr. Abdülkadir Ahmed Ata), Beyrut, ts.

Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi-Şerhi Câmiî't-Tirmizî*, c. 1-10, Beyrut 1990.

Münâvî, Muhammed Abdür-rauf, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Terâcimi's-Sâdeti's-Sûfiyye*, c. 1-5, Beyrut 1999.

a.mlf., *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmiî's-Sagîr*, c. 1-12, Riyad 1998.

Münzirî, Abdülazim, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, c. 1-4, Beyrut 1983.

Nablusî, Abdülganî, *Miftâhu'l-Maiyye fî Düstûri't-Tarîkatî'n-Nakşibendiyye*, Kahire 2008.

Nahcuvânî, Nimetullah b. Mahmud, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefâtihu'l-Gaybiyye*, İstanbul: Dersââdet Basım Yayın, 1325.

Nebhânî, Yusuf b. İsmail, *Cevâhirü'l-Bihâr fî Fezâilî'n-Nebiy-yi'l-Muhtâr*, c. 1-4, Beyrut 1997.

a.mlf., *Şevâhidü'l-Hak fi'l-İstiğâseti bi-Seyyidi'l-Halk*, Beyrut 1990.

Nesefî, Aziz, *Tasavvufta İnsan Meselesi* (trc. Mehmed Kanar), İstanbul: Dergah Yayınları, 1990.

a.mlf., *İnsân-ı Kâmil* (trc. A. Avni Konuk. haz. Sezai Fırat), İstanbul 2004.

Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekerîyya, *Sahîh-i Müslim Şerhi*, c. 1-18, Beyrut, ts.

a.mlf., *Bustânü'l-Ârifîn*, Beyrut 1994.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kuşadalı İbrahim Halvetî*, İstanbul 1982.

Râzî, Fahreddin, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c. 1-32, Beyrut 1990.

a.mlf., *el-Metâlibü'l-Âliye mine'l-İlmî'l-İlâhiye*, c. 1-9, Beyrut 1999.

Rifâî, Ahmed, *el-Burhânü'l-Müeyyed*, Beyrut 1408.

a.mlf., *Hâletü Ehli'l-Hakîka Maallah*, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'n-Nefis, 1408.

Safî, Ali b. Hüseyin, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları* (sad. Mustafa Özsaray), İstanbul: Semerkand Yayınları, 2005.

Sahib Esad, *Mektûbât-ı Mevlânâ Halid (el-Bağîyyetü'l-Vâcid* tercümesi. haz. Dilaver Selvi-Kemal Yıldız), İstanbul 1993.

Said Havva, *Terbiyyetüne'r-Rûhiyye*, Beyrut 1979.

Said Nursi, *Mektûbât*, İstanbul 1979.

a.mlf., *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, İstanbul 1986.

Sayyâdî, Ebü'l-Hüdâ Muhammed, *et-Tarîkatü'r-Rifâiyye*, Dımaşk 2002.

Selvi, Dilaver, *İslam'da Velayet ve Keramet*, İstanbul 1990.

a.mlf., *Kur'an ve Sünnet Işığında Rabîta ve Tevessül* (Heyet), İstanbul 1994.

a.mlf., *Kur'an ve Tasavvuf: Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı*, İstanbul: Şule Yayınları, 1997.

Semerkindî, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Bahrü'l-Uiûm*, c.1-3, Beyrut 1993.

Serrâc, Ebû Nasr et-Tûsî, *el-Lüma' fi't-Tasavvuf*, Kahire 1960.

Sezâî-yi Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî* (s.nşr. Cezair Yarar), İstanbul 2001.

Sıddıkî, Ahmed b. İbrahim b. Allân, *Şâh-ı Nakşibend*, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2001.

Sübkî, Abdülvehhâb b. Ali el-Kâfî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, c. 1-10, Hicr 1992.

Sühreverdî, Ömer b. Muhammed, *Avârifü'l-Maârif*, Beyrut 1983.

a.mlf., *Avârifü'l-Maârif: Gerçek Tasavvuf* (trc. Dilaver Selvi), İstanbul 1995.

Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tabakâtü's-Sûfiyye*, Halep 1986.

a.mlf., *Menâhicü'l-Ârifîn* (Sülemî'nin Risaleleri içinde, nşr. Süleyman Ateş), Ankara 1981.

Süyûtî, Celâleddin, *ed-Dürü'l-Mensûr*, c. 1-8, Beyrut 1993.

a.mlf., *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, c.1-2, Beyrut, 2003.

a.mlf., *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, c. 1-2, Beyrut 1995.

Şâhidî, İbrahim, *Gülşen-i Tevhid* (trc. Mithat Baharî Beytur), İstanbul 2002.

Şa'rânî, Abdülvehhâb b. Ahmed, *el-Envârü'l-Kudsiyye*, Beyrut 1988.

a.mlf., *Levâkihu'l-Envânî'l-Kudsiyye*, Dımaşk 1993.

a.mlf., *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut 1997.

a.mlf., *Tenbîhü'l-Muğterrîn*, Mısır, ts.

a.mlf., *el-Yevâkît ve'l-Cevâhir*, c. 1-2, Beyrut 1998.

a.mlf., *Letâifü'l-Minen ve'l-Ahlâk*, Beyrut, ts.

a.mlf., *el-Bahrü'l-Mevrûd*, Beyrut 2003.

Şâtibî, İbrahim b. Musa, *el-İ'tisâm*, c.1-2, Beyrut 1986.

Şerkavî, Hasan, *Mu'cemü Elfâzi's-Sûfiyye*, Kahire 1992.

Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Katrü'l-Velî alâ Hadîsi'l-Velî*, Beyrut 2001.

Şeyh Ahmed el-Haznevî, *Mektûbât-ı Şah-ı Hazne* (haz. Selahaddin Kınacı), İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2003.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l- Kebîr*, c. 1-20, Beyrut, ts.

a.mlf., *el-Mu'cemü'l-Vasît*, c. 1-9, Riyad 1995.

a.mlf., *el-Mu'cemü's-Sagîr*, Beyrut, ts.

Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, c. 1-15, Beyrut 1995.

Tanevî, Eşref Ali, *Hadislerle Tasavvuf* (haz. H. Zaferullah Davudî-Ahmed Yıldırım), İstanbul 1995.

Taşıyürek, Muzaffer, *Hatme-i Hâcegân Sultanları*, İstanbul: Hâcegân Yayınları, 2003.

Tebrîzî, Muhammed b. Abdullah, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, c. 1-3, Beyrut 1991.

Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Ali, *Keşşâfü Istılâhâtî'l-Fünûn*, Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

Tibî, Şerefeddin Hasan b. Muhammed, *Şerhu't-Tibî alâ Mişkâtî'l-Mesâbîh*, c. 1-12, Pakistan 1413.

Tosun, Necdet, *Bahâeddin Nakşibend (Hayatı, Görüşleri, Tarikatı)*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991.

Ünlü, Ahmed Mahmud, *Tarikat-ı Aliyede Rabita-i Celile*, İstanbul: Arifan Yayınları 2010.

Vâhidî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed, *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*, c. 1-4, Beyrut 1994.

Yâfiî, Afîfüddin Abdullah b. Esad, *Ravzü'r-Reyâhîn fî Hikâyâtî's-Sâlihîn*, Dimaşk 1998.

Yılmaz, Hasan Kamil, *Anahatlanyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Yusuf Hattar, Muhammed, *el-Mevsûatü'l-Yûsufiyye fî Edilleti's-Sûfiyye*, Dimaşk 2002.

Yüksel, Murat Tarık, *Âriflerin Menkıbeleri*, c. 1-4, İstanbul 1977.

Zebîdî, Muhammed b. Muhammed, *İthâfû's-Sâdeti'l-Müt-takîn*, c. 1-14, Beyrut 1989.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed, *Tânîhu'l-İslâm*, Beyrut 1989.

a.mlf., *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1-4 +Zey, Beyrut, ts.

a.mlf., *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, c. 1-25, Beyrut 1995.

Zemahşerî, Mahmud b Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl*, c. 1-4, Beyrut, ts.

Zeylaî, Cemâleddin Ebû Muhammet Abdullah b. Yusuf, *Tahrîcü'l-Ehâdis ve'l-Âsâr el-Vâkıa fî Tefsîri'l-Keşşâf*, c. 1-4, Riyad: Dâru Ibn Hüzeyme, 1414.

rabita

“Bu yüce Nakşî yolunda sülûk edip terbiye görmek, kendisine uyulan şeyhe karşı muhabbet rabitasıyla olur. Kendisine rabita yapılacak şeyh, bu yolda muradlardan (yüce Allah tarafından seçilmiş ve sevilmiş kullardan) biridir. İlâhî cezbe kuvvetiyle yüksek kemalat hallerini elde etmiştir. Anlatılan bu kemalatın sahibi, vaktin imamı, zamanın halifesidir. Onun nazarı, kalp hastalıklarına şifadır.”

İmâm-ı Rabbânî [k.s]

“Rabita, (işin başındaki mürid için) feyiz almada zikirden daha faydalıdır. Bu hal, müridler için büyük bir nimettir. Bununla birlikte mürşidin sohbetinde bulunmanın pek çok faydası, manevi tesirleri ve önemli bir yeri vardır. Sahâbe-i kirâm, ulaştıkları o büyük ve yüksek derecelere Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] sohbeti bereketiyle ulaşmışlardır.”

Muhammed Ma'sûm [k.s]

